This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

3 3433 06660640 5

GAXL
W&P

WORP VAN THABOR,
KRONIJK VAN FRIESLAND.

Snelpersdruk van J. R. Miedema, te Leeuwarden.

WORP TYAERDA VAN RINSUMAGEEST,

VIJFDE BOEK

DER

KRONIJKEN VAN FRIESLAND,

BEVATTENDE

DE GESCHIEDENIS VAN HET BEGIN DER ZESTIENDE EEUW.

UITGEGEVEN DOOR HET

FRIESCH GENOOTSCHAP

VAN GESCHIED-, OUDHEID- EN TAALKUNDE.

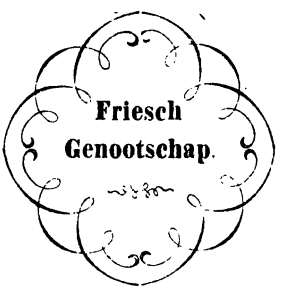

TE LEEUWARDEN, BIJ
H. KUIPERS.
1871.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
377290
ASTOR
TIL
F 1907 L

VOORBERICHT.

Na een langen tijd de Kronijk van Worp van Thabor te hebben laten rusten, heeft het Friesch Genootschap de nodige middelen gevonden, om ook het vijfde boek dier kronijk uit te geven. De uitgave van dit vijfde boek is te belangrijker, omdat er wel van de drie eerste en ook van het vierde boek een vrij aanzienlijk getal afschriften bestaat, maar voor zooverre wij hebben kunnen gewaar worden, slechts twee exemplaren van het vijfde boek aanwezig zijn. Het oudste, dat bij de uitgave gevolgd wordt, komt voor in een H. S. op de Provinciale Bibliotheek, en aldaar bekend onder den naam van zijn vroegeren bezitter J. de Kempenaer. Naar het schrift en de band te oordeelen moet het afkomstig zijn uit het midden der zestiende eeuw.

Een ander afschrift, in het bezit der familie van Beijma thoe Kingma, is van veel minder hoogen ouderdom, minder volledig en voor de uitgave van geringere waarde. Twee fragmenten, beide afbrekende midden in de procedure tegen Gerbrant Mockema en Jemma Heer Juwsma A°. 1512, worden aangetroffen in een Handschrift bij de Stedelijke Bibliotheek van Amsterdam, en in een dergelijk bij het Provinciaal Archief van

Friesland. Over deze vier kopien vindt men meer vermeld in een verslag voorkomende in de Vrije Fries, deel III no. 2, van het jaar 1843.

Dit vijfde boek omvat de geschiedenis van slechts vijf en twintig jaren, 1499—1523, dat is de geschiedenis van Friesland onder de Heerschappij van de Saxische Hertogen en vervolgens gedurende den strijd tusschen den Hertog van Gelderland en Keizer Karel den vijfden, tot aan de geheele onderwerping van Friesland aan den laatste als Heer van de gezamentlijke Nederlanden. De uitvoerigheid van deze behandeling is dan ook de oorzaak, dat de inhoud van dit boek door de latere geschiedschrijvers op verre na niet uitgeput is. Schotanus b. v. haalt dit boek van Worp van Thabor meermalen aan, doch heeft betrekkelijk er slechts weinig uit kunnen overnemen.

Dit deel is zeer rijk aan officieele stukken, waaronder veele, die niet in het Groot Placaat en Charterboek zijn opgenomen. Onder de stukken die wel in 't Charterboek voorkomen, zijn er twee van vrij grooten omvang, die ook bij Schotanus en Winsemius gelezen worden, en daardoor meer dan andere van algemeene bekendheid kunnen geacht worden te zijn. Om die reden heb ik gemeend ze bij dezen druk achterwege te kunnen laten, te meer dewijl de afschriften daarvan in dit Handschrift buitengewoon slordig en vol fouten, ja op veele plaatsen volkomen onverstaanbaar zijn. Ik heb mij dus vergenoegd met daarvoor naar de genoemde werken te verwijzen. *Zie bladz.* 61.

In vergoeding daarvoor heb ik eenige van elders nog onbekende stukken als een aanhangsel bij dit deel gevoegd, welke

VERBETERINGEN.

Van pag. 69—74 staat in margine 1504, lees 1505.

Van pag. 75—86 1504, lees 1506.

Van pag. 87—89 1504, lees 1509.

Van pag. 90—96 1504, lees 1512.

belangrijke bijzonderheden behelzen, betreffende den overgang van Bolsward in September 1523, *waarmede de onderwerping van Friesland aan Keizer Karel V voltooid is geweest. Die stukken zullen te meer de belangstelling wekken, omdat daaruit blijkt, welk aanzienlijk aandeel de vermaarde Mr. Bucho van Aytta gehad heeft in de onderhandeling over de erkenning van de Bourgondische Suprematie. Zij zijn afkomstig uit een Archief van Bucho van Aytta, voor het meerendeel betrekking hebbende op het Proces gevoerd tusschen Keizer Karel den vijfde en Karel Hertog van Gelder voor den Koning van Frankrijk als scheidsrechter. Die aanzienlijke verzameling van stukken bevindt zich in het Rijks-Archief, terwijl kopien daarvan genomen berusten bij het Friesch Genootschap.*

LEEUWARDEN, 1 Februarij 1871.

J. G. OTTEMA,
Secretaris.

WORP VAN THABOR,

KRONIJK VAN FRIESLAND.

HIER BEGINT DAT

Vyfde Bueck.

HOE DAT HARTOCH ALBERT MET HARTOCH HENDRICK ZYN ZOEN EERST IN FRIESLANT IS GECOEMEN ENDE IN ALLE STEDEN IS GEHULDICHT.

Int jaer ons Heren dusent vier hondert (*) jaer daer nae dat 1499
hartoch Albert van Beyeren Graeue van Hollant mit Graeue Willem syn zoon wt Vrieslant worde gedreuen, is hartoch Albert van Sassen Marckgraeue van Myssen Lantgraeue van Duringen met hartoch Hendrick zyn zoone eerst in Vrieslant gecomen toe Harlingen an toe schepe wt Hollant den 19 dach July, ende daer hebben hem eerlick ontfangen dye prelaten ende houelingen wt Oestergo ende Westergo ende syn den seluen dage met hem gereist nae Franicker. Ende binnen Franicker zyn hartoch Albert ende hartoch Hendrick beide gehuldicht op Sinte Maria Magdalenen auont tot euige Gubernatoers van Vrieslant van wegen des heiligen Romschen ricks

(*) Negen en negentig, hondert.

1499 daer nae op sint Maria Magdalena dach zyn die heeren gereist na Bolswert ende syn daer oeck gehuldicht in gelicker forma als toe Franicker voersz. is. Daer nae den 24 July, dat is op sint Jacobs Apostels auent, sint hartoch Albert met hartoch Hendrick zynen zoen ende met hem veel prelaten ende heerschappen van Sneeck nae Leuuarden geréist, ende die heeren quaemen by Huesmare wech, soe hebben daer geweest dye van Leuwarden met crucen ende phanen, ende hebben den hartoch een voetval gedaen, haer ontschuldiggende vanden misdaden ende rebelleringhe, dye int voerleeden jaer waren geschiet. Dye hartoch heuet haer opgenomen in sinen genaede, ende den dage daer nae, dat is op sinte Jacobs dach naeder misse, hebben dye van Leuarden hartoch Albert ende hartoch Hendrick syn zoen gehuldiget voer eerfgubernatoers van Vrieslant van wegen Ke. Mat. ende des Romschen ricks tot oldehoff inder kercke. Opten seluen sint Jacobs dach heft hartoch Albert voersz. synen ersten raedt binnen Leuarden gecoren wtt Oestergo ende Westergo. Wt Oestergo Paulum Abt van Clarecamp, mr. Bucko pastoer toe Husum licenciat in dye rechten, mr. Nanno pastoer toe Leuwarden, Rienck Emega toe Kammengabuer, Schelte Tyaerda oppergeest ende Tako Wbbama. Wt Westergo heer Petrum Abt van Oldecloester, heer Benedictus pastoor toe Franicker doctor inden rechten, Schelto Liauckama toe Sneeck, Jarich Hotnia opt Nylant ende Hessel Martena toe Franicker. Dese voersz. met den cancelaer solden van des Hartochs wegen berechten al die saecken dye anden heer worden versocht.

Woe dat Joncker Fox Nytert by Groningen worde geslagen.

Opten seluen dach dat hartoch int lant quam, dat was den 19 Julij, is Nytert Fox die al worde genoempt Joncker Fox wt

Leuwarden gereyst met IIIJ hondert knechten nae graeue 1499
Idzart van ower Eems, omme den Damme van wegen des Hartoch van Sassens van den graeue voersz. in toe nemen, om die stad Groningen daer mede te benauwen. Alsdan Joncker Fox toe Oupwolde quam ende aeten ende droncken aldaer met syn knechten, soe hebben dye Groningers dat vernomen ende syn met haer burgers ende knechten omtrent dusent wt die stat nae Joncker Fox toe Oupswolde getogen. Ende als Joncker Fox dye Groningers sagh an (†) soe hy noch wel met synen folck wel had mogen ontkomen, maer hy was soe moedich ende acht die Groningers soe cleyn, dat hy haer niet wolde wicken, maer is vromelick tegen haer int velt te slag gegaen. Ende syn by Oupswolde te samen gecomen ende sterklick tegen malcander gefochten. Ende want dye Groningers bet met bussen ende ander instrumenten van oerloch ende met macht van volck waeren voersien, soe is Joncker Fox toe laesten geuondt, al soe dat hy niet langer mochte staen te vechten, ende heeft noch een wyl tyt leggende op syn knie vroemelick gewert. Ende dye Groningers knechten hadden hem geerne gevangen, maer hy wolde hem niet gevangen geuen, ende is daer geslagen met twaliff ofte darthien knechten opten 22 dach July, dat is op Maria Magdalena dach. Ende vel van syn knechten syn geuangen ende die ander ontliepent nae den Dam; Joncker Fox wort doet binnen Groningen gebrocht ende in dye Minnebroederskercke voer sint Maria Magdalena outaer begraeuen. Als hartoch Albert hoerde dat Joncker Fox syn cappitein was doet geslagen, is hij seer drouich geueest, want dese Joncker Fox was dye meeste ende victorioste cappitein daermen in dye tyden wiste aff te seggen.

(†) Sagh an, lees *sagh ankomen*.

Van het Bill ende een schattinge owert tlant.

1499 Doe hartoch Albert vanden Landen was gehuldicht als voersz. is, is hem onthieten een geschenck van Oestergo en Westergo tot een propin ses hondert gouden gl. dat beliep ouer alt lant dye twintichste penninck ende det soude wesen binnen ses maenden betaelt. Als dan hartoch Albert dus als voersz. was gehuldiget ende angenomen voer een heer ouer al Vriesland, dat is van Staueren toe Gerkesbrugge, soe was sijn menige ende begeerte Groningen toe beleggen om dye sampt dye Omlanden onder syn subiectie te brengen nae luyt syn commissie hem van Maximilian gecoren Keyser gegeuen. Ende want hy niet dan drie hondert vremde knechten bi hem hadde, soe heeft hy briuen wtgesonden ouer heel Vrieslant, dat dye vierde man wt Oestergoe ende Westergo solde toe volle getuicht comen totten hartoch toe Leuwarden. Onder dissen dat dit geboot voorsz. owert lant ginge, soe heeft hy een ander gebot wtgaen laten, dat dye Vriesen souden thuis bliuen ende daer voor solden geven den XII penninck van den pachte, dye sy toe huer gaven of fan haer eigen renthen. Dese schattinge worde geeisschet, buitten wille ende consente des gemenen landes, van sommige heerschappen ende geestelickheit, als heer Benedicto toe Franicker ende mr. Bucko Licenciat in die beide rechten pastoer toe Husum. Dese twe schattingen voersz. waren dye oersaeck, daer dye rebellicheit voor Franicker wt quam, als ghy nae sullen horen. Des IIJ dach Augusti is hartoch Albert met syn heren ende sommige Vriesche heerschappen wt Leuwarden gereden, om dat Bilt toe besien ende dat toe ordineren toe syn profyt. Ende dat Bilt was doe gemeten op XXIJ hondert morgen goet lant sonder blicken. Daer nae den 18 dach Nouembries des auonts heeft hartoch Albert gesent wt Leu-

warden ander half hondert knechten toe Dresum in Dantu- 1499
madeel en hebben daer IIIJ huysluiden gefangen ende een ofte twe doetgeslagen, om datse dye schattinge niet hadden betaelt.

Groningers hebben den Graeue van Emden in den Dam belecht.

Daer nae omtret sinte Bartolomeus hebben den Groningers den Graeue van Oostvrislant inden Dam belecht mit groete macht van volck. Als dit hartoch Albert van Sassen heeft gehoert soe heeft hy syn brieuen ende boeden wtgesent ouer al Vrieslant, dat man bi man, al dye beneden tsestich jaren ende bouen achtien jaeren waeren, met vollen tuich souden comen toe Wiswert int cloester (want Wiswert lach doe noch buitten Leuwarden) om die graeue toe ontsetten. Onder dissem isser een boed van den graeue gecoemen, dat hy geen nood hadde ende dat dye Groningers al weder thuis waren. Doen werden den Vriesen oerlof gegeuen, dat sy oeck weder thuys solden reissen. Daer nae den anderden dach Septembris sende hartoch Albert drie hondert knechten van Harlingen toe schepe totten Graeue inden dam.

Een dach toe Leuwarde gehouden tusschen den Hartoch ende Gronningers ende den Bisschop van Utrecht.

In het selue jaer van 99 omtrent sinte Martinus sint gecomen toe Leuwarden tot den hartoch van Sassen Graeue Idzaert van Emden, bisschops Fredricks raet van Wtrecht, ende die volmachtige van Gronningen, om te tracteren van zoen tusschen den hartoge van Sassen ende die Gronningers. Nae vele communicatien daer gehat, hebben Gronningers haer

1499 beraedt genoemen een weeck lanck op die punten, die hem luiden toe foeren worden gehouden vanden hartoch; daer om heuet die hartoge sinen Raet ende heren gesent toe Gerkescloester den 26 Septembris, om daer een antwort van die Gronningers te ontfaen. Daer is op den tyd geen soen gemaeckt, maer een bestant durende ses maenden, tusschen den hartoch ende Groningers. Daer nae den 27 dach Octobris is hartoch Albert van Sassen van Harlingen wt Vrieslant toe schepe met den Graeue van Emden gereist nae Emden ende voert in Myssen in syn lant, ende heeft hartoch Hendrick syn jonxste zoen voer een gubernatoer ende heer in Vrieslant ghelaeten. Ende hartoch Hendrick woende toe Franicker op Ziardama huys, dat Eduer Ziarda, zalige Douwe Ziarda wyf, hartoch Albert hadde ingedaen hen tot der tyd, dat hy ander vesticheden in Vrieslant crege, ende dat Hof ende ouerste recht worde toe Franicker geholden. Omtrent sinte Katherine lach in Drenthe by Helpen een guede gaerde van knechten, dye geen heere ofte dienst een hadden. Tot dese knechten syn gereist die Gronningers ende hebben hoer een groote somme van gelt geloeft, waert dat sy hem den dam wouden winnen ende leueren, welcke die knechten voersz. hebben angenomen te doen. Ende daer op hebben die Gronningers vel bussen cruit ende ander instrumenten van oerloch den dam mede te bestormen doen gesent tot dye knechten. Als dese knechten den Dam begonsten an te stormen, soe sinse weder affgetogen, seggende dat sy den Dam niet mochten winnen, ende wolden nochtans dat gelt euenwel van die Groningers hebben, dat hem onthieten waer, hadden sy den Dam gewonnen. Dus syn die knechten ende Groningers contrari ofte oneens geworden, want Gronningers haer dat gelt niet wolden geuen, ende dye knechten syn met dye bussen naet lant van Holsten gereist; daer heeft dye Coninck van Denmerken dye knechten aengenomen ende isser mede in Dit-

mars getogen om dat lant in te winnen. Ende daer synse van den Ditmaers verslagen den 27 dach February Anno 1500.

Dat Blockhuys toe Harlingen gemaeckt ende een nieuue schattinge wtgeboeden van den hartoge.

Int jaer ons heren 1500 in die vaste hewet Hartoch Hen- 1500
drick een Blockhuys begonnen toe timmeren toe Harlingen, om vesticheit by dye zeekant te hebben ende dye Vriesen daermede te beduingen, ende oeck alst noede dede tot syn wille volck int land toe crigen. Ende om dit huys toe maken heeft die Hartoch veel Vriesche huysen by Franicker ende Harlingen laeten ondergrauen ende neder werpen, ende dye steen toe Harlingen ant huys voeren. Ende dyegene dye de huysen toe quamen worden niet veel gevraeget oftse dye huysen wolde vercopen of geuen. Dit heuet oeck groet murmuratie ofte auersie onder dye heerschappen tegen den heer gemaeckt. Omtrent Annuntiationis Marie sende hartoch Hendrick boeden ende brieuen in alle steden, deelen ende cloesters van Oostergoo ende Westergo en Soeuenwolden, dat een ytlicke deel, stede ofte cloester, by al dat geen dat men by den heer mochte verboren, binnen soeuen dagen solden geuen den heer, dat een deel IIJ hondert golt gl, dat ander IJ hondert, oock sommige 50, 60 ofte 80 golden gl. naedat dye deelen groet waeren, ende oeck nae den gunst daer geenre dye by den heere waren, ende sucks wt, ofte te minsten daer inne consenterende. Desgelicks oeck steden ende cloesteren yegelick nae synen rickdommen ende oeck dye gunst, soe waren veel dorpen ende oeck deelen in Oestergo ende Westergo, dye noch oeck dye olde schattinge, als dye tuintichste penninck ende twalefste penninck, niet een hadden.

1500 betaelt. Ende nu quam de niuwe schattinge daer op, alsoe dat dye Vriesen werden desperaet ende verbaedts ende hebben niet veele van dese niuue gebracht; want aldese voersz. schattingen worden den Vriesen opgelecht buitten haer consent ende sonder redelicke oorsaeck, ende bouen die contracten ende dye eerste ouercomst met hertoch Albert van Sassen aengegaen, doe hy eerste int lant quam.

Hoe Hessel Martena toe Bolswert is gecomen met knechten om die scattinge wt toe penden.

Om dese voersz. schattinge wt toe penden vanden huisluiden is Hessel Martena met dardehalf hondert knechten van Franicker toe Bolswert gecoemen den 21 dach Aprilis, dat was opten paeschen dingdachs, ende heuet scherpe brieuen wt gesonden in alle dorpen om Boelswert in Wonseradeel gelegen, dye noch die schattinge niet hadden betaelt, dat sy dye niuue schattinge met den olden solden betaelen toe Boelswert by sinte Marcus dach, dat was den 25 dach Aprilis. Ende wie den schattinge by den dach voersz. niet een betaelde ofte brochte, dye moste des anderen dages dubbel geuen. Sommighe hebben den voersz. schattinghe voer den dach voersz. gebrocht ende sommige ouer den dach. Ende wye den schattinge nae den dach voersz. brachte, daer woldense oeck dye pena van hebben, of sye streken hem dye schattinge weer toe ende wolden se niet ontvangen. Op Sinte Marcus dach is gecoemen toe Bolswert Haring Douwe z. wt Abbegae ende brachte dye schattinge van syn dorp. Maer want hy die voer Sinte Marcus dach niet een hadde gebracht, soe naemen sy hem gevangen ende toegen met hem in Abbegae voer dat huys, ende woldent in hebben, maer syn moe-

der ende twe broeders, dye opt huys waeren, woldent dat 1500
huys niet ouer geuen. Als dye knechten dat huys niet mochten crigen soe brandense daer twe huysen ende toegen met Haring weder toe Bolswert.

Des anderen dages, dat was op Paeschen achten den 26 dach Aprylis, sende Hessel Martena een hoop knechten mit Haring voorsz. weder in Abbega voer dat huys ende maeckte voer dat huys een ronde circkel, ende leyden Haring daerin ende wolden hem daer sy hooft af slaen, of sy solden dat huys op geuen.

Dit siende syn moeder ende twe broeders is haer ouer Haering ontfermt, ende hebben dat huys den knechten ouer gegeuen, dye dat mit 25 knechten besetten, ende dye ander reisden weder nae Boelswert totten hoop.

Des seluen 26 dach Aprilis, is een hoop knechten getoegen nae Schraerdt ende branden oeck daer sommighe huysen, daer omme dat sy dye schattinge niet een hadden gebracht. Als dye huysluyden sagen, dye om ende by Bolswert woende, dat Hessel Martena knechten wtten naeme des hartoges dus branden vingen ende schatten boeuen des hartog brieff ende segel, ende sonder redelicke oersaeck, soe sinse voerbolgen geuorden ende hebben mit malcander gesproken ende opgeset, dusdanige swaricheit ende gewelt tegen te staen, ende niet langer toe liden van den heeren.

Opten 27 dach Aprilis quam een Sassens knecht vant huis in Abbegae inder Ylst omme aldaer broedt toe coepen, ende worde aldaer van den Iilsters verdroncken. Oeck toegen opten selften dach een knecht vant huys voersz. nae Fraenicker, dye oeck van den Vriesen worde gecregen ende verdroncken.

Een dach biden Vriesen geholden in Oldecloester.

1500 Den 29 dach Aprilis, dat was des woensdach nae paesch achten, hebben sommige delen ende dorpen wt Westergoe een dach geholden toe Oldecloester, ende daer syn oeck sommighe heerschappen mede gecomen, als Siuerdt Aelua, dye ouerste om dat oerloch tegen den hartoch te voeren van den Vriesen worde gecoren, ende Tyerck Waltha toe Tzerckwert, Douwo Hiddama toe Pingium, Doytze Bonga met meer anderen, ende daer hebben sy het eendrachtelick geslooten, datse Harlingen ende Lunkercke met macht van volck wolden besetten, om den Hartoch met syn volck in Harlingen te benauen, dat dye huysluyden geen meer schaede van haer solde geschien. Doe dese heerschappen met dye Vriesen wt Westergoe Lunkercke end Tzum hadden beset, soe haddense scherpe ende strenge brieuen gesent tot alle steden ende delen in Oestergoe Westergoe ende Soeuenwolden, datse by lyff ende goet ende by den brant in aansiens des brieffs van stonden aen by hoer voer Franicker solden coemen, om den vrydom ende Vriesche previlegien te beschermen, ende den hartoch wt den lande toe driuen. Alsoe dat dye meeste deel van den landen syn voer Franicker gecoemen; daer nae hebben dye Vriesen voer Franicker andermael brieuen ende boeden an alle dye gene dye voer Franicker niet waeren, datse by den pene voorsz. sonder langer voertrecken voer Franicker solden coemen. Alsoe dat voer Pancraty, welck is den 12 dach in Mey, heel Vrieslant eendrachtelick van Staeveren toe Gerckesbrugge is gecoemen voer Fraenicker, om den hertoge van Sassen wt dye landen te verdriuen, ende dye Vriesche preuilegien ende vridom toe beschermen, wtgesecht sommighe steden ende heerschappen. Als in Westergoe waeren die burgers van Sloeten niet wt, om des huys wille binnen Sloeten, daer dye hartoge met zyn dyenaers hadde beset. Oeck laegen dye knechten opt huys in Abbegae. Dye burgers binnen Sneeck waeren onder mal-

cander contrari, want dye gemene burgers wolden mede voer 1500
Franicker, mar Schelto Liauckema heerschap aldaer, dye een was van des Hartogs hoexten raet, met dye andere burgemeesters ende rickdom wolden niet wt. Waeromme dye gemeente binnen Sneeek is verbolgen geworden den 14 dach in den Mey, ende hebben den olden raedt affgeset ende een nieuwe gecoeren nae haer synne, ende sint voert mede foer Franicker gecoemen.

Woe tusschen den Hartoch ende den Vriesen is gearbeit om soen.

Als die Vriesen noch laegen in Ludingekerke, Harbaium ende Tzum, soe sinder twe erbare maannen als heer Willem commandeur van Spittael by Sneeck ende heer Jelle pastoor toe Rauwert (wt scrifte ende doer bedens Mr. Buckens, die mede fluchtich was toe Leeuwarden opt huys) gereyst toe Ludinghekerke, daer die heren doen waren bij een, ende hebben an den heerschappen ende Vriesen begeert, dat sie dese twyst solden nederleggen, ende dye Hartoch solde syn onbehoerlicke lasten, ende voert olde voerleden saecken ende misdaden solden an beyde syden vergeuen ende vergeten wesen etc. met veel andere reden.

Hierop hebben dye Vriesen geantwoert, datse van genen zoen wolden hoeren, ofte dye hartoge solde met synen wolcke wt dye landen reisen ende Vrieslant voerlaten. Met dit antwoert reysden dese voersz. heren in Franicker aenden hartoge, ende hilden hem dat toe voeren, daer hy geenreleye wys nae wolde luysteren, dat hy wt Vrieslant solde reysen ende verlaeten dat, maer wolden dye Vriesen weder toe huys reysen, dese tegenwoerdighe rebellicheyt solde wesen voergeuen. Dit wolden die Vriesen niet doen. Als die Vriesen eendrachtelick aenden sesten dach veer van Franicker, als toe Lu-

1500 dingekercke, Herbayum, Aenyum, Monkebayum ende Tzum hadden gelegen, ende dat antwoert van desen heeren voerz. hadden gehoert, dat dye hartoch niet wolde rumen ende Vrieslant verlaten, soe synse naeder an Franicker getoegen, ende hebben dat rontom weldelicken belecht ende een ytelick heer in syn plaetse. Als Medum, Wonseradeel, Bolswardera ende Barradel op dat West van Franicker by Lanckum; Dongeradeel, Dantumadeel, Tyetzerkteradeel, Achtkerspelen ende Colmerlant toe Doengum; Menaldamadeel, Baerderadeel, Ydaerdardeel ende Wirdum met dye Vriesche knechten hebben gelegen toe Olde Zyardema. Dye Soeuenwolden lagen toe samen toe Hallum; Feruarderadeel met ses hondert mannen woerden, by die ordinantie des gemene raedes voer Franicker, geschickt in Wiswert by Leuwarden om te waeren, datter geen meer vreemde knechten solden comen op dat huys toe Leuwarden, ende dat dye knechten op dat huys genen schaede solden doen in den omlanden. Doe isser oeck van dye Vriesen voer een raede gecoeren, door welcke dat oerloch solde worden geregiert, als wt Westergoe drie, wt Oostergo twe ende wt dye Seuenwolden twe.

Die bussen van Groningen ende dat huys toe Sloeten gewonnen ende van een kapitein verdronken.

Inden gemenen landes raede wordet begrepen ende gesloeten voer Franicker, dat men boeden solden senden toe Gronnigen, om haer groete bussen; ende want Gronningers dye bussen niet wolden leenen, ofte sy wolden daer borgen ofte panden voer hebben, daer om worden gesloeten, dat men wt elcke kercke in heel Oestergo ende Westergo een kelck solden nemen ende dye Gronningers toe panden setten voer dye bussen. Ende waert saecke dat dye bussen verloeren worden (alst nae geschiede) soe solden dye Vriesen een ofte twe

guede mannen daer toe ordineren, dye dat tegens dye Gro- 1500
ningers solden werdieren, wat dye kelcken beter waeren dan dye bussen, ende hyer hebbense an beyde syden segelde brieuen opgemaeckt. Daer nae doe dye hartoch van Sassen den stryt tegens den Vriesen hadde geuonnen, ende dye bussen voerz. hadde gecregen, ende dye heerschappen, dye de bussen van dy Gronningers hadden geleent, noch waeren ballingen wt dye landen ende laegen meest al te zaemen toe Campen; doe senden Gronningers een van haer stede boeden toe Campen an dye heerschappen, datse dye voerz. kelcken solden inlossen binnen veerthien dagen, ofte sy wolden dye kelcken toe breeken ende vercoepen. Dit hebben dye Gronningers gedaen boeuen hoer zegelde brieuen; want sy wel wisten, dattet dye heerschappen ende landen op dye tijt niet mogelick was te doen. Den 16 dach in den Mey quam Joncker Osualdt, Drost toe Sloeten opt huys van wegen des hartogs van Sassen, gaen vant huys voersz. met vier ofte vijf knechten; dit hebben dye Geestmannen gesyen binnen Sloeten, ende hebben hem geuangen noemen, ende hebben dit voert dye Vriesen vŏer Franicker denuncieert, ende hulp begeert dat huys voert toe beleggen, want dye rentemeester noch opt huys was, met 15 knechten. Doe sint toe Sloeton gecoemen Winbritzeradeel met Sneekers dye Geestmannen toe hulpe, ende hebben dat huys belecht, datter niemant wt noch in mochte. Onder dissen ist componeert, dat dye Rentemeester dat huys solde ouergeuen in handen der Vriesen, ende Joncker Oswaldt dye geuangen was solde vri wesen, ende solden t saemen met hoer knechten ende gueden vry ende veylich wt dye landen reysen, welcke sy hebben angenoemen, ende syn den 20 dach in den Mey vant huys wt den landen gereyst, ende dye Woltmannen hebben dye muren ende toernen van dat steenhuys neder geuorpen, ende dat eerdt boluerck, dat dye heeren om dat bolwerck hadden gemaeckt,

1500 hebben sy inden graeuen geuorpen dye omt huys gingen. Alt schut datse opt huys vonden, als haeken, scerpentinen steenbossen met IIIJ tonnen bussen cruyt, hebben se tot dye Vriesen voer Franicker gebrocht. Den 15 dach Mey is een capitein van Gronningen gecomen, hetende Adriaen van Wick, ende wolde reysen tot dye Vriezen voer Franicker (als hy seyde) om syn solt aldaer toe verdienen, ende als hy quam toe Visflyt in een herberge te teeren, soe heeft hy hem beroemt, dat hy groeten solt van dye cancelaer te Leuuarden opt huys mochte verdinen, met veel meer ander woerden. Waer wt dye heerschappen met dye huysluyden daer woenende hebben quaeden moet ende suspitie op hem gecregen, als dat hy een voerraeder ofte verklicker soude wesen, ende hebben hem daer by den hals genoemen ende verdroncken.

Brieuen wt Hollant ende Sticht anden Vriesen voer Franicker gecomen, ende een dach met die Groningers toe Dockum geholden.

Int begint des maents Junij omtrent Bonifacij Martiris, heeft hartoch Philips van Bourgondien, ende oeck wt beuel des voergenoemde hartoges, Johan graeue van Egmondt ende heer Cornelis van Beergen, hebben boeden ende brieuen gesent in Vrieslant an hartoch Hendrick in Franicker belecht, ende oeck aenden Vriesen voor Franicker, begerende, datse an beyde syden hoer twisten ende schelingen in syn handen, dat hy dye met vruntschap mochte nederleggen etc. waarop dye Vriesen hebben hebben geantwoert, datse met eenige hueren vrunden corts solden dachvaert holden, ende datse voerden seluen dachvaert geen antwoert mochten ontbieden. Oeck woldense niet consenteren, dat dye boede met des hartoges voersz. brieff in Franicker tot hartoch Hendrick soude

reysen. Desgelick hebben oeck dye steden van Oueryssel, 1500
als Deuenter, Campen ende Zwoll, anden Vriesen gescreuen, begerende dat men guede mannen solden senden wt Vrieslant in Stichte, om een soen te maken tusschen den hartoch ende den Vriesen. Waerop dye Vriesen hebben geantwoert, datse daer noch niet op waeren beraeden etc. Daer nae den XI dach Juny hebben dye Vriesen een dachwaert gehouden met dye Gronningers toe Dockum. Van dye Gronningers sint daer gecomen Egbert Conningen ende Geert Liuues Burgemeesters ende Gelmerus Cantor Secretarius; daertegens sint wtgesent van dye Vriesen Edo Jongama ende Douuo Galis mit andere heerschappen, ende hebben daer met malcanderen begrepen ende gesloeten, dat deze Vriesen ende Gronningers met hoer omlanden solden malcander eendrachtelick met lyf ende guet toe hulpe coemen tegens alle landes heeren ende vreemde knechten, die enige plaetsen van Oestergo, Westergo ende Soeuewolden ende in alle Gronnigerlanden ende gebieden, wolden aenfechten ende beschaeden; om dit met alle macht tegen te staen, soe solden oeck alle twist ende schelinge tusschen den Vriesen ende Gronningers aldus lange geweest cesseren ende in guede bestande wesen, so lange dat oerloch, dat dye Vriesen doe tegen den hartoch van Sassen hadden, ower waere, ende dan by guede mannen, dye men dan van beyde seyden daertoe solden deputeren, te bliuen toe een soenlicke zoen ofte rechtelicke recht. Ende middeler tyt vry ende onbeschaediget ondermalcanderen te reisen ende verkeren. Maer Gronningers hebben dese contracten voorsz. quaelick geholden, doe hartoch Albert met ontset int lant quaem, als ghy nae sult hoeren.

Doe dye Vriesen aldus als voersz. is met al haer macht eendrachtelicken voer Franicker laegen ende Hartoch Hendrick lach toe Franicker op Ziardama huys, ende hadde by hem wel 3 hondert wtlantsche knechten, dye alle dagen schormot-

1500 singhe tegen den Vriesen hilden, alsoe datter an beyde syden veel bloets gestort worde. Want dye Vriesen voer Franicker droncken alle dagen hem droncken ende foll. Dit wisten dye Vriesen ende knechten, dye in Franicker lagen, ende quamen niet veel wt die stat voer middach, maer naemiddach ontrent Vespertyt soe waeren dye Vriesen voer Franicker opt vrolickste ende dronckenste, ende liepen dye vianden voermetelick ende onwyslick tegens ende soe versumede mennich Vriese syn lyf op schutgevaert. Disse faem ende tydinge is gecomen in Myssen aen Hartoch Albert van Sassen, dat dye Vriesen hem affgegaen waren, ende hadden syn soen belecht in Franicker, soe heuet hy an alle syn vrunden ende ouerlantsche heeren ende coerfursten hulp ende bystant begeert tegen dye Vriesen, dat hy syn soen mochte ontsetten, ende heuet met hulp synder vrunden ende cuerfursten ende ander heeren een groet hoep knechten vergaedert, ende bereide hem in Vrieslant toe coemen. Op ten 15 dach Junij zyn heer Freedrick van Iselsteyn, Joncker Floris syn soen, dye Dickgraeff van Medenblick met andere Jonckers ende cappiteinen gecomen wt Hollant met 19 scheepen aen Vrieslant ende laeueerden ondert tlant tusschen Woerckum ende colde hoel wel twee dagen lange. Ende tegens dese schepen syn dye Vriesen toe Harlingen, toe Surig en daer omtrent by den zeestrande getoegen, alsoo dat dye schepen aent lant niet dorsten comen maer sy schoeten met groete chraft nae dye Vriesen, ende syn om seyldt nae des graues lant van Ouereems, want Hartoch Albert daer oeck van boeuen neder quam mit ontset.

Een Heeraut geschickt totden Vriesen voer Franicker van Hartoch Philips van Burgondien, met brieuen aenden Hartoch in Franicker ende oeck aenden Vriesen.

Opten 5 dach July hewet Hartoch Philips van Burgondyen 1500
synen heraut gesent met brieuen in Vrieslant, een brieff an Hartoch Hendrick van Sassen binnen Franicker, ende een aenden heerschappen ende gemene Vriesen: dat sy al haer twisten ende schelingen aen beyde syden souden stellen aen ende in handen heeren Johan van Egmondt graeue, ende heeren Cornelis van Bergen, om meerder quaets ende bloetstortinge te schouwen etc., welke copie van woert tot woert hier nae screuen staet:

COPIA VAN HARTOCH PHILIPS BRIEF.

Philips Eertshartoge van Oestentrick, Hartoch van Burgondien, van Brabant, Graeue van Flaenderen ende Artoys etc.

Lieue besondere, alsoe wy altyt begeren dye twisten ende schelingen, wesende tusschen den hoechgeboeren furst Hartoch Hendrick van Sassen onsen neue, ende v luden, metter vruntlickheit te nedergeleit toe worden, wy onlanx an v gescreuen hebben, die selue tuisten ende schelingen in onsen handen te willen stellen, ende der gelicken hadden wy gescreuen ende begeert an onsen voersz. neue van Saxen, belasten onsen stadhouder van Hollant, dy graeue van Egmond dese sake van onsent wegen te handelen ende beleiden, waerop ghy gheantwoerd hebt ghehat, dat ghy corts een dachwaert houden sout met enige uwe vrunden ende geallierde, ende dat ghy ons voer dye selue dachwaert anders geen antwoert gheuen mocht, ende hebbe niet willen laten lyden onsen boede, dye met onsen brieue tot den seluen Hartoch Hendrick reysen souden. Ende want wy all noch hyer op geen antwoert van u gehat een hebben.

Begeren woert, dat dye voerz. geschillen neder geleitt ende

1500 in onzen handen gestelt worden. Scriuen wy tegenwoerdelick an onsen voerz. neue dye Graeue van Egmondt ende heer Cornelis van Bergen, Ridder onsen ouerste maerschalck, dat sy terstont in onzen stede van Enckhuysen ofte andere plecken, dye hem best ende voegelickst daer to duncken zall. Soe ist dat wy seer eernstelicken begeren an v dat ghy sulcke stede end plecke, als v by onsen voerz. Stathouder ende ouerste maerschalck beteyckent zal worden, van stonden aen v gedeputeerde ende raets vrunden by hen schicken ende senden wilt, om onse begeerte ende meninge in desen saecke vorder ende int lange te verstaen. Begerende oeck voerts seer eernstelicken, dat ghy desen onsen bode wilt laeten lyden met onsen brieuen, dye wy oek scriuen an onsen neue voerz. van Saxen deser sake beroerende, in welcke ghy ons eer ende sonderlicke liefte beuysen sult. Anders sullen ons leed syn dye ongeualllen, dye v daer van sullen mogen gheschien Lieue besondere, onse heer Godt sy met v. Gescreuen in onsen stat van Brussell, den 24 dach in Junio Anno XVc. Ondergescreuen Phs. Hanneton.

Desgelicke hebben oeck by den Heraut voersz. heer Jan van Egmont ende heer Cornelis van Bergen, nae luit haer commissie van hartoch Philips voersz. hoer gedaen, brieuen gesent, een an hartoch Hendrick in Franicker ende een aenden Vriesen voer Franicker, begerende, dat beyde partyen dye begeerte van hartoch Philips wolde voervolgen, assignerende hem een tyt toe Enckhuysen toe coemen etc. Om claerder verstant deser materie te hebben, soe volget hyer nae die copie van den brieuen, dye heer Johan ende heer Cornelis voersz. anden hartoge senden.

COPIA.

Hoechgeboren furst genaeden here, wy gebieden ons tot uw genaeden, ende derselue belieue te weten, hoe dat onse genaeden heer dye Eertshartoge ons gecommitteert heeft te trecken in dye stadt van Enckhuysen ofte andere plecke, dye

best ende geuoeghelickste daer toe dienen sall, om met uwe 1500
genaeden deputeerden ende dye gedeputeerde van den Friesen te handelen ende te spreken, gelick uwer genaeden syen sullen by den inholden van den brieuen, dye onsen genaden heere voersz., daer omme an uwe genaeden scryft, dye wy uwer genaeden senden by den brenger van desen. Waeromme wy an uwer genaeden scriuen ende begeren van wegen onsen genaeden heeren, nae inhoudt syne genaeden briuen, uwe gedeputeerde tot Enckhuysen willen senden van voensdage naestcoemende acht dagen, twelck is den 8 dach van Julyo toe comende, ende uwe genaeden geleit willen geuen den Vriesen, dye alhyer toe Enkhuysen toe dachwaert sullen coemen. Wy scriuen den Vriesen, dat sy uwer genaeden deputeerden oeck geleide geuen. Ende wilt ons antwoert senden by den bode brenger deses lettere, oft selue uwer genaeden belieuen zal ten voersz. dage passe te wesen tot Enckhuysen voersz. omme te volbrengen dat beuell ende dye beliefte van onsen voersz. genaeden heere. Weest God almachtich beuoelen, dye v. hoechgeboren furst, spaere lancklick. Gescreuen inden Haege den 28 dach in Junyo anno XVc.

Wuer genaeden goetwillige, dye graeue van Egmont, heere tot Barum, Stathouder generael van Hollant, Zelant ende Vrieslant. Ende Cornelis broeder tot Bergum etc., ende Maerschalck van onsen genaeden heere den Eertshartoge.

Egmont. Cornelis van Bergum.

Die gedeputeerde vanden Vriesen ende die scepen wt Hollant:

Op desen voersz. brieuen ende ansoekinge van Hartoch Philips hebben dye Vriesen gesloeten, dat die Eerbaere heeren ende heerschappen, als heren Peter Poppingawyer abt toe Oldecloester, Mester Hetto Jongama vicarius toe Bolswert, heer Douwe pastoer toe Harlingen, Edo Jongama toe Rau-

1500 wert ende Douwe Galis toe Ackrum, solden reysen toe Enckhuysen, om met dye voersz. heeren toe spreken, dat dye Vriesen van den Hartoge van Sassen mochte verlost worden. Maer als dese voersz. gedeputeerde te Staueren quamen, soe heuet hem dat geleyde niet behaeght ende hebben daer om een ander verwacht.

COPIA VANT LAESTE GELEIDBRIEF DAT HEER JOHAN ENDE HEER CORNELIS DEN VRIESEN GAWEN.

Wy Johan Graef van Egmondt, heere tot Barum, Stadhouder generael van Hollant, Zelant ende Vrieslant, ende Cornelis van Bergen here tot Molen Souenbergen, Gronenbroeck etc. Maerschalck ons aldergenaedichsten heere den Eertshartoge van Oestentrick, Hartogen von Burgondien, van Brabant etc. als gedeputeerde ende geschickte van onsen aldergenaedigsten heere den Eertshartoge voersz., geuen by desen onsen brieuen vast ende seker geleydt den geschickten van den heerschappen ende gemeenten van Frieslant, dye met Chaerloos den Heraut van onsen genaeden heere des Eertshertoghe voerz. commen sullen en met den geschickten van Hartoch Hendrick van Sassen int getalle van vijff ende tuintich persoenen ofte der onder, te schepe, ofte anders soe hem dat believen sall, gewaepent ofte ongewaepent etc. omme toe coemen toe Enckhuysen wt Vrieslant by ons, durende den tyt van 14 daegen oft soe lange hem noet syn sall. Ende van Enckhuysen in vribehalt sonder argelist, ende beloeuen hem luyden te vrien van alle ruitteren, soe wel van onsen genaeden heren van Sassen als van onsen genaeden heeren den Eertshartoge voersz. want wy sekerheyt van onsen genaeden heeren van Sassens Cappiteinen genoemen hebben. Beuelen daer omme alle Cappiteinen, Ruitteren, Officieren van onsen voersz. genaeden heeren ende alle anderen onse voersz. geleyde onferbreecklick te holdene opte verbuerte lyfs ende guedes. In orkunde van dezen, ende omdat wy dit aldus onderhouden willen hebben, soe hebben wy in gebreecke van onsen se-

gelen dit geteikent met onsen handteikenen. Gedaen toe 1500
Enckhuysen den 24 dach in Julio anno 1500.

Egmondt. Cornelis van Bergen.

Doe dit geleidt toe Staueren an dye gedeputeerde quam, was dye slach toe Bomsterzijl al verloeren.

Die Vriesen syn by Bomstersyl gereist ende Hartoch Albert is in die Marne ende Aedwert gecoemen.

Doe die Groningers hoerden dat Hartoch Albert van Sassen met groete macht van volck in Eemderlant byden graeue gecoemen was, om syn zoon te ontsetten, dye in Franicker vanden Vriesen belecht was, soe hebben sy al dye Vriesen wt dye Marne, Hommertze, Fredewolde, Langwolde etc. dye onder haer verbont ende gebiet saeten, geboeden dat sy eendrachtelick souden reisen in dye Marne opt waeter, om den Hartoch tegens te staen, dat hy met syn volck daer niet solde ouercoemen, ende geloefden hem, dat sy oeck hem te hulpe met burgers bussen ende cruit wilden coemen, dat sy niet hebben gedaen. Oeck hebben dye Groningers boeden ende brieuen gesent an dye Vriesen voer Franicker om hulp ende troest van volck, want Hartoch Albert sekerlick quam met groete macht om synen soon toe ontsetten, ende sy wilden oeck met al hoer macht den Vriesen hulp ende bystant doen, den Hartoge met syn hulpers tegens te staen etc. met veel andere reden. Doen hebben dye gemene Vriesen voer Franicker ordineert ende gecoeren dese naegescreuen heerschappen, als Aesgoe toe Mantgum, Aucke Kempo z. Vnya toe Wirdum, Wattye Harinxsma toe Sloeten, Botto Sterkenburch ende Worp Tyaerda oppergeest, syn brueder Tete Feddrichz. Gerbrant Mockama, ende dese voersz. heerschappen syn met dusent Vriesen gereist by Bomstersyl, ende hebben daer an dye Westersyde des waeters een schanse gemaeckt ende den

1500 zyl opgebroecken, opdat het lant daer solde owerfloyen, ende dye Hartoge met syn volck daer niet solde doer coemen, maer wat sy des daeges van den zyll braecken, dat hebben dye huysluyden des nachts dye by dye zyl woenden weder gemaeckt, omdat huer landen geen schaedt solden lyden vant waeter, oeck hebbense sommige vanden heerschappen voersz. dye hant geuolt, dye hoer eygen baet meer dan tgemene orber sochten, dat dye zyl all dus is digtghebleuen tot groete achterdeel ende verderfnisse der landen, nochtans worde dye zyl boeuen aff gebroecken, dat dye hartoch mit syn volck daer niet mochten ouercoemen. Onder dissen dat dye Vriesen aldus by den zyl voersz. vergaederden, soe is hartoge Eerck van Brunswick mit andere heren mit IIIJ dusent knechten ouer dat waeter inden Marne gecoemen, ende heuet een slag tegen dye Vriesen wt Groninger gebiede vergaedert aldaer geholden, daer dye Vriesen sint veriaget, verslaegen ende geuangen, ende dat lant worde aldaer jammerlick beroeft ende gebrant. In die voersz. slag worden doetgeslaegen Jarich ten Burgh ende Euuo toe Eusum heerschappen met veel andere huysluyden. Daernae den 8 dach Julij syn daer by IIIJ dusent knechten van Hartoch Alberts volck wt dye Marne ouer den dyep by Aedwert gecoemen, om den huysman aldaer te beroeuen. Dit hebben dye Vriesen vernoemen by Bomstrazyl ende hebben daer een hoop reisgers tegens gesent, dye veel van dye knechten hebben dootgeslaegen ende verdroncken, ende dye ander syn geueecken in Aedwert. Ende thien worden daarvan gevangen, van welcke zoeuen terstont worden gesent voer Franicker int heer, dye daer worden gehangen an raeden. Niet lange daer nae quam Hartoch Albert met al syn heren ende knechten ouer Groniger diep ende sloeg hem neder in Winsum, Aedwert ende daer omtrent.

Ambesaten van den Vriesen an den Gronnigers ende van den slag.

Doe den Vriesen by Bomsterzyl den Hartoge van Saxen voeruachten, ende dye hartoch lach in Aedwert ende Winsum, soe syn toe Gronningen gereist Aesgoe toe Mantgum met sommige andere heerschappen, ende hebben hem geuraecht, oft sy oeck den Vriesen toe hulpe wolden comen met hoeren macht, nae luyt dye contracten ende ouercomst toe Dockum gemaeckt, als voersz. is. Hyer op hebben dye Gronningers dye heerschappen geantwoert, dat sy haer stat wolden bewaeren ende dye niet versumen, maer schut, cruyt, cost ofte dranck wilden sy hem luyden genoech senden om haer geelt. Doen hebben dye heerschappen hem geuraecht oft hem luyden al vergeten waere dye contracten, dye sy te Dockum met malcanderen hadden gesloeten den XI dach Junij onferbreecklick te holden, als dat iegelick een ander soude by staen met lyf ende guet om alle lantsheren ende knechten wt dye lande te weeren etc. Int affscheyden hebben dye Gronningers dye heerschappen getroest met eenen loegen, seggende alsoe vroe als dye hartoge wt Aedwert toech met syn knechten nae Bomsterzyll, soe wolden sy met al haer macht den hartoch op den rugh slaen, dat sy niet hebben geholden. Als dan dye Vriesen wel acht dagen by Bomsterzyll hadden gelegen, ende dye hartoge met syn volck quam niet aen, maer bleuen al still leggen tot Aedwert ende Winsum, ende daer omtrent, ende dat wt cloeckheyt, want hy sommige Vriesen by hem hadde, dye wel wisten ende dye hartoch informeerden, dat dye Vriesen met soe groeten macht van volck, als sy doe by een hadden, niet lange by een daer solde bliuen, om dattet in onledicht van dye bow ende hoytyt was, alst oeck geschiede. Want doe dye hartoge niet anquam, ende dye Vriesen daer by acht dagen hadden gelegen als voersz. is, soe syn voel van dy Vriesen weder toe huys gereyst tegen dye heerschappen ende 1500

1500 gemeinte wille om hoer hoy toe respen ende vergaederen. Ende dat deden meest dye huysluyden wt dye Soeuenwolden. Daerna is hartoch Albert met all syn heeren ende macht gecoemen an Bomsterzyll, ende met hem Edzaert Graeue van Eemden met huysluyden wt syn landen ende veel heerschappen wt Groningerlant, dye van dye Gronningers waren verdreuen ende worden byden graeue van Emden ontholden. Oeck hadde dye hartoch groet machtich ende veel geschut van slangen, halve slangen, tumelaers ende andere veltgeschut ende laech met syn folck ende gheschut an dye Oesterzyde want waeter. Als dan hartoch Albert meerckte, dat dye Vriesen veel verliepen, soe is hy den 14 July met hartoch Erick van Brunswick ende veel ander ouerlantsche Graeuen, Ridderen ende Jonckheeren ende oeck heeren Frederick van Iselstein ende meer andere wt Hollant als voersz. is, ende voert met al syn macht owert water geswommen tegen dye Vriesen. Dye Vriesen hebben hem eerst manlick geweert, alsoe dat sy wel vyf wren vroemelick hebben gevochten. Maer want dye Vriesen als voersz. is veel waeren verloepen ende waeren op dat pas geen anderhalf dusent, soe sinse ten laesten verloepen, een iegelick syn wech. Daer worden by dye hondert Vriesen geslaegen, altesamen huysluyden ende Vriesche knechten wt Oostergoe ende Seuen wolden. Dese slag geschiede op den dach voersz. ses wren nae middage.

Hoe die Vriesen voer Franicker worden verslaegen ende verjaecht.

Doe dat gerucht quam voer Franicker onder den Vriesen, dye sterck noch voer den stadt iegelick op syn plaetse laegen, dat dye slag toe Bomsterzyl was verloeren, soe is Siuerdt Aelue des nachts nae diusionis Apostolorum met syn heer opgebroecken ende heimelick wech getoegen, ende heeft

dat dye ander Vriesen voer Franicker niet toe kennen ge- 1500
geuen. Doe dit vernaemen Doyama heer, dat Zuyuerdt met syn heer was opgebroecken, ende heimelick wechgetoegen, soe syn sy oeck wech getoegen ende lieten Gronningers groete bussen, daer dye kelcken voer toe pande stonden (als voersz. is) in hoeren scrans, dye Franickers hebben gecregen. Doe bleuen noch in hoere scrans voer Franicker, Medema heer ende Rypstra heer, dese braecken oeck op ende wolden wech reysen, ende mochten oeck wel onbeschadiget wech gecoemen hebben, maer daer was een wyff met vitalie int heer, die daer seyde, datse niet solden wech reysen, want Siuerd Aelue met al Westergo quam weder toe hem voer Franicker. Ende dit was al geloegen, maer sy seydet daeromme dat sy haer cost ende byer mochte vercoepen, dat sy met haer hadde. Ende soe duer giricheyt eens wyf is daer mennich vriese geslaegen. Daer nae den 16 dach July, dat is dach nae diuisionis Apostolorum, is Hartoch Albert gecoemen met al syn machte voer Franicker, om synen soen tontsetten. Oeck quamen dye heerschappen, burgers ende knechten wt Franicker om dye Vriesen te slaen. Eerst hebben dye Vriesen hem coenlick geweert, alsoe datter hondert ende elue in dye scranse worden geslaegen, eer datse weecken. Maer doe sy sagen, dat sy an alle hoeken worden angeuochten, soe zynse geueecken nae Medum ende Tzum, daer veel int velt worden doet geslaegen ende dye ander ontliepen; in dese slag bleuen doet by vyf hondert Vriesen, onder welke worden oeck sommige heerschappen geslaegen, als Hessel Jongama toe Congum, Liuue Fundens toe Joerwert, Wytzo Laesz. toe Boxum, Hero Rienckz. toe Dronryp, Kempo Jacklaz. to Hielsum, Jarich Wiebez. van der Schelghe ende Siuerdt in den poelen.

Veel Priesters doet geslaegen ende Leuwarden is geplondert.

1500 Dages daernae dat die slag voer Franicker was geschiet, reysde Hartoch Albert met alle syn macht nae Leuwarden, ende syn gecoemen toe Aengum int regeliers cloester ende hebben daer genoemen al haer cleinnoedien, als kelcken, cyboryen, met al dat sy mochten dragen; soe isser een knecht van des Hartoch soldaten gecoemen ende nam een sulueren monstrantie, daer dye waerdige heylige sacramenten in waeren. Ende hem is een priester naegeloepen, begerende van hem dye sacramenten wt dye monstrantie, oft hy woudet den Hartoch claegen, daer heeft hem dye knecht terstont dootgeslaegen, ende bleef daer doot int veelt leggen totten darden dach, want alle dye andere, dye int cloester waeren, liepen wech van anxte. Des seluen dage, dat was den 17 July, quaemen dye pastoer van Minnertsgae mit syn vicarius ende wolden met hartoch Albert spreken ende componeren voer dat dorp ende gemeente Minnertsgae; maer soe gering sy quaemen by dye knechten, al eer sy den hartoch seluen mochten toe woerden coemen, worden sy beyde doetgeslaegen. Opten seluen dach voersz. naemen dye hartoges knechten toe Beelckum dye heylige waerdige sacramenten ende tradense met voeten, van welcken sacramenten opten seluen stede, tot desen dach toe, veel miraculen ende wonderlicke werken sint geschiet. Als dye hartoge toe Leuuarden is gecoemen met alle zijn macht, soe ist al geplondert ende genoemen van des hartoges knechten, dat in Leuuarden was. Ende naemelick hebben sy feel goets ende gelt, suluer taeken ende ander clennoedien ende werlicke gueden genoemen wt dye Predickers ende Minnebroders cloesters, dat dye heerschappen ende burgers daer hadden geflucht. Dye stat van Leuuarden onthieten altyt dye Vriesen, te wile daer sy voer Franicker, dat sy all wolden doen, dat guede Vriesen by tlant schuldich waeren te doen. Desgelicks

onthieten sy oeck dye Cancelaer, dye toe Leuuarden van des 1500
hartoges van Sassens wegen, dat huys Leuuarden trou toe wesen, ende hoepten alsoe tusschen beyden onbeschadiget toe bliuen, wiet van beyde paerten won ofte verloer. An dye stadt Leuuarden hingh veel in dye tyden dye victori. Want hadden dye van Leuuarden dye Vriesen trow geweest, soe souden dye Vriesen Franicker bet gewonnen hebben met dat groete geschut, dat dye Zassens heeren opt huys hadden. Desgelick hadden dye Leuwarders den hartoch van Sassen trou geweest, ende op dye Landen om Leuuarden leggende gebrant ende geroeft, soe mosten dye Vriesen met groete macht ende oncosten dye stadt belecht hebben, twelck dye Vriesen swaer ende voerdrietlick solde geweest hebben, ende solden eer soen van den hartoge begeert hebben. Maer Leuuarders meninge was, als dye Friesen Franicker hadden gewonnen, soe soldet hemluyden niet swaer wesen thuys binnen Leuwarden toe winnen, ende mochten als dan tgeschut dat oppet huys was tot hoeren selues stats profyt holden. Maer dit is altesaemen anders geuallen, want Franicker is niet gewonnen, dye hartoghe heeft triumpheert, ende Leuuarders hebben geen voerndel gehat, maer meer schaedt geleden dan enighe ander stat in Vrieslant.

Die Vriesen verliepen ende Sneeck componeerde met Hartoch Albert van Zassen.

Als die Vriesen sagen dattet in alle plaetsen was verloeren met hemluyden, ende dat Leuwarden soe worde spolieert ende dye burgers gefangen ende gebonden, dye tusschen beyden hadden styl geseeten, ende datter niemant worde gespaert, keercken noch doesters, geestelick noch waerlick, soe isset al geloepen wtt Vrieslant, edel ende onedel, rick ende aerm, Priesters, Monneken ende Nonnen, ende syn gereist in Hollant en Sticht van Wtrecht, toe Gronningen ende andere

1500 plaetsen, daer een itlick hem best meende toe ontholden. Doch dye gemene hnysluyden onthilden hem in die Soeuen Wolden ende daer omtrent. Des soendach nae dat dye slag voer Franicker was verloeren, dat was den 19 dach July, quam hartoch Albert van Sassen binnen Sneeck met acht hondert mannen ende bleef daer des nachts, doe hebben sommige van die raetsheeren in Sneeck geleydt cregen vanden hartoch, ende hebben doer hulp ende bystandt van heeren Willebroedt van Scoeuenburch voer dye stadt Sneek gesoent, alsoe dat dye stat Sneeck solde geuen vyer dusent gulden, dye helfte toe sinte Michgiel, ende dye ander helft voer karstyt naestcomende te betaelen.

Die huysluyden hebben gesoent metten Hartoch van Sassen ende op wat conditiën ofte articulen.

Doe die huysluyden aldus als voersz. is een weeck ofte twee buitens lande ende aenden Soeuen Wolden hadden geueest, ende het geldt, dat sy by hem hadden, begonste te minderen, soe hebben sy geleydt van hartoch Albert begeert ende vercregen; want dye hartoch niet wolde toe laeten, datmen geheel Vrieslant souden branden verderuen ende vernielen dat hartoch Hendrick syn soen geerne hadde gesien. Maer hartoch Albert een oudt wys ende veruaeren furst was ende heer, ende wolde dye Vriesen lieuer toe genaede nemen, datse dye landen mochten bouwen ende hem ende syn eeruen haer jaerlickse tinse ende schattinge geuen, om hoer staet daer mede tonderhouden ende versolten, dan dye Vriesen lang wt dye lande te holden. Daer omme heeft hy dye huysluyden gaerne geleide gegeuen, een itlick dorp besonder, als sy alder naest mochten hebben tegen den hartoch gesoent ende componeert; sommige dorpen hebben gegeuen hondert gouden gulden, sommige 2, sommige 3 ofte vier hondert, min ofte meer nae rickheyt des

folcks ende groetheit des misdades. Ende daertoe mosten alle 1500
huysluyden ofte bueren, dye insoenden, hoer geweer, wapen ende harnas, brengen toe Leuwarden opthuys, ende geen waepen, geweer nochte scerp lange tyde daer nae op hoer scoeten ofte spietsen draegen. Oeck mosten dye huysluyden wt yder dorp besonder toe Leuuarden comen voer den hartoghe oft syn deputeerden, bloet voet, bloet houet ende ongegordet, ende doen daer een voetvall, ende voersweren alle olde preuilegien ende nie, ende besonder dat Reuersael brief dat hartoch Albert den Vriesen hadde gegeuen, doe hy ofte syn volmacht eerst int lant quaemen Anno 1498, ende woert alle dat gene te doen binnen ende buytens lants tot eeuige daegen nae haar vermogen, aldat dye hartoch ende sy eeruen hem luyden beuoelen te doene. Oeck datse genen westicheden int lant souden maken of helpen maken sonder consent des hartoges ende syn eeruen. Dese voetvall, eedt ende reuerentie hebben allene gedaen dye huysluyden, want dye cloesters ende heerschappen mosten een ytelick voer hem self componeren, ende waeren in dese voersz. soen niet begreepen.

Hartoch Albert van Sassen heeft Gronningen beleit ende van sinen doot.

Naedat hartoch Albert van Sassen die Vriesen als voersz. is hadde veruonnen ende synen soen ontset, soe heuet hij veel gemeerkt ende ouergeleit, dat hy geen geweldich heer van Vrieslant waere, soe lange hy Gronningen onder syn gewalt niet een hadde, daer hy dye Vriesen mede mochte bedwingen. Waerom is hy met al syn heeren ende knechten, dye met hem in Vrieslant waeren gecoemen, omtrent sint Jacob gereist voer Gronningen in Aeduert ende Seluert, ende Graef Edzart van Emden met dye heersehappen wt Gronningerlant, dye oeck

1500 quaet Gronningers waeren, hebben hem trouwelick geholpen. Doe heuet dye hartoch een hoep knechten gesent wt Selwert voer den Bottringe poerte; dye hebben zuaerlicken met hoeftstucken, tumelaers ende andere groeue geschut inden stadt geschoeten. Als hartoch Albert dus by ses weeken woer Gronningen hadde gelegen, ende dye pestilentie in syn heer was, soe bedreue hy niet voele voer dye stadt ende moste met schanden van dye stadt hebben gescheyden. Dit vernam Fredricus van Baeden biscop toe Wtrecht, dye des hartoges neue was, dat dye hartoghe geen groete voerspoede voer Gronningen hadde, soe is hy tot den hartoge comen binnen Seluert met den raet van syn drye steden Oueryssell, als Deuenter Campen ende Swoll, ende heeft een zoen ofte bestant tusschen dye hartoch ende stadt Gronningen gemaeckt. Ende dye hartoch is van Gronningen opgetoegen met zyn volcke, ende is sieck geworden binnen Emden, ende gestoruen inden munte meysters huys, geheeten Teus Nicaner, opten XIJ dach Septembris anno 1500. Een jaer vyf weeken ende vyf dagen daer nae, dat hy eerst in Vrislant quam ende gehuldicht worde voer een heer, is hy toe Eemden gebalsemt, ende van zijn zoen ende heeren opgevoert nae Myssen in syn lant. Maer als hartoch Hendrick met syn doode vaeder quam toe Weesel int lant toe Cleue, soe heeft hy syn vaeder voert opgesant ende hy is van Weesel gereyst tot hartoch Philips van Burgondien in Brabant ende is niet in syn persoen weder gecoemen in Vrieslant

Heer Willebrodt mit knechten in Stellingwerf ende die van Stellingwerf hebben den Hartoch geswoeren.

Doe Hartoch Albert van Gronningen opbrack ende syeeck toe Eemden worde gefoert, als voersz. is, doe sende hy

Graeue Hugo van Lyfwick heer van Penninck ende heer Wil- 1500
lebrord van Scouuenburch syn ouerste ritmeester met anderhalf dusent knechten weder in Vrieslant, om te straffen ende subiect te maken dye noch rebel waeren. Soe is heer Willebrordt gereyst met dye knechten inde Wolden ende Stellingwerf om dye te beduingen. Want Stellingwerf hadde noch toe dye tyt, toe den Hartoge van Sassen niet geswoeren noch gehuldigt, noch gene schattinge noch tinse gegeuen, waer omme is heer Willebrordt met dye knechten leggen gaen toe Oldebercoep, ende heeft al Stellingweerf opgescreuen als daer tot hem toe comen. Daer hebben sy den Hartoch geswoeren ende gehuldicht, ende een ytlick huys gegeuen III gouden gulden ende daermede gesoent.

Die ballingen wt Vrieslant hebben knechten an genoemen om den Hartoch van Sassen wt die lande te driuen.

In desen tyt waeren noch veel heerschappen ende oek sommige burgers ende huysluyden ballingen wt dye lande, dye noch met den Hartoch niet hadden componeert, ende onthilden hem meest toe Gronningen, Campen ende Zwoll ende in andere plaetsen. Soe ist geschiet omtrent sinte Michiel datter in Gelderlant by Harderwick laegen een hoop knechten, opten gaerde, tot dese knechten syn gereyst Tyerck Waltha ende Tyaerdt Mockama ende Tzalling Liuue z. Jellinge, ende hebben gesproeken met dye huysluyden, als Thoeft vanden Bosck etc. dye hem geloefden ende swoeren met hem te reysen in Vrieslant ende dye Sassens heeren weder wt dye landen te driuen, soe syn dye heerschappen met dye knechten op dye wege gestoegen, ende wisten anders niet of dye hofmans solden strax met dye knechten nae Frieslant reysen. Maer dye Cappiteins leyden dye heerschappen met dye knechten voorby Zutphen nae Sticht, ende bleuen leggen by Deuenter ende

1500 deden dye huysluyden daer groete schaede. Doe ontboeden hoer dye Biscop ende 3 steden Oueryssel, datse van daer solden reysen oft sy wolden op haer slaen, soe sintse daer van daen getoegen ende sint gecomen ant lant van den Berge ende anden cant vant sticht van Munster, daer oeck den huysman groete schaede doende. Als dye huysluyden voergaederden, ende wolden op hoer slaen, soe hebben hem dye twe Capiteinen voersz. versteken ende syn heymelick vanden hoepe getoegen met datgene, datse van de heerschappen voersz. hadden ontfangen. Doe wolden nochtans dye knechten, dye by den heerschappen waren gebleuen, een niuen hofman kyesen, ende met dye heerschappen reysen int lant van Vrieslant ende hoer lyf by hem laeten. Dit was al gesloeten by veel heerschappen, datse dit wilden doen. Onder dissen ist geschiet, dat Sicke Siuerdt z. was toe Worms gereyst tot doctor Haring synen broeder, om hem te claegen dye groete allende end jammer, dye Hartoch Albert van Sassen met synen volcke in Frieslant hadde gedaen, ende noch dagelicks deden, beyde ower geestelick ende waerlick, opdat doctor Haring voersz. den Roemschen Coninck sulcks mochte toe kennen geuen, hem biddende, dat syn Koenelick Mat. an des Hartoges regenten in Vrieslant voerden Vriesen wolden scriuen. Want dese Haring wt den Haeg in Vrieslant was geboren, doctor in beyde rechten ende toe Worms Canonick ende des Roemschen Coeninck Maximiliaen ouerste ende heimelickste raet, ende is toe Worms gestoruen ende begraeuen int jaer ons heeren 1513. Als dan dye voergaende Sicke van doctor Haring synen broeder was gescheyden, soe is hy gecoemen toe Coelen by een doctoer genoempt doctor Hesseler, ende was groet by den Hartoch van Sassen ende synen heeren, met welke doctor dye voersz. Sicko veel woerden hadde van den Hartoch van Sassen, van Vrieslant ende van den voerleeden rebellicheit voer Franicker geschiet. Onder an-

dere woerden heeft Sicko het lant van Vrieslant seer aerm 1500
ende clein gemaeckt, ende dat dye Hartoch weinig vrunden
hadde in Vrieslant, dye hem trouw waeren; ende soude hyt
tlant met macht van volck onderholden, hy solde weynich
wttet lant hebben. Doch wolde dye Hartoch tlant afstaen
ende verlaeten, hy meende dye Vriesen souden hem een
reedelick penninck op dagen geuen voer syn oncosten ende
arbeit opt lant gedaen. Op welcke woerden dye doctor heeft
geantwoert: waert dat dye Vriesen van die meninge waren hy
wolde Sicko een brief mede geuen an dye canceler Segemont
Plug; hy presumeerde, Sicko soude guede audientie criegen.
Doen wast gerucht toe Mechelen, dat dye heerschappen met
dye knechten al in Vrieslant waren; daeromme heeft dye
cancelaer tot Sicko gesecht, dat hy solde reysen ende spree-
ken met dye heerschappen, dat dye knechten weder wt
Vrieslant souden trecken; ende op Sicko woerden ende doc-
tor Hesselers brief heeft hy wt geset 12 persoenen, dye den
saken van heel Vrieslant ende besonder vanden ballingen
solden machtich wesen, welcke persoenen souden wesen 4
prelaten, 4 heerschappen ende 4 burgers van dye steeden
ende landen wegen. Hyer mede is Sicko gereist tot den
heerschappen, ende als hy by hoer quam, waeren sy bereit,
ende wolden met dye knechten van Harderwick nae Vries-
lant reysen. Maer als Sicko haer syn commissie vanden
cancelaer heeft te kennen gegeuen, ende hoe hyt met hem
hadde gelaeten, soe heeft dat den heerschappen wel behaegt,
ende hebben op dye woerden dye knechten oerloff gegeuen.

Die ballingen wt Vrieslant hebben met den Hartoch van Burgondien ende Hartoch Hendrik van Sassen componeert.

1500 Onder dissem syn Hartoch Philips van Burgondien ende Hartoch Hendrik van Sassen, dyen Vrieslant van Hartoch Albert sinen vaeder ten eerwe was gegeuen, vergaedert toe Brussel int hoff met ytelick van synen raede om te tracteren ende te sluitten, welcke van haer beyden soude heer van Vrieslant worden ofte bliuen; want dye ballingen hadden boeden an Hartoch Philips gehat, oft hy Vrieslant onder syn domini ende protectie wolde nemen ende coepen den Hartoge wt den lande; sy wolden hem guede ondersaeten wesen. Soe ist gevallen, dat Boldeuin Luityez. van Boelswerd en Aggo Leuckama van Mackum syn gecoemen toe. Brussel, daer dye heeren vergaedert waeren, ende hebben gesproecken met sommige wt Hollant, om Vrieslant vry te coepen vanden Hartoge van Sassen, welcke woerden syn voer den heeren inden raedt gecomen, ende dye heeren hebben dat voer guet ontfangen, indyen Aggo ende Boldewyn alsulcks wolden voerfolgen; dese woerden syn geleyt an dye ballingen wt Vrieslant gesent beyde Hartoch Philips ende Hartoch Hendrick, om met dese heeren ofte huere volmachtigen een dach toe holden toe Breda in Brabant, ende beyde geestelick ende ende waerlick van dye Vriesen hadden geleydt tot vyftich persoenen twe maenden durende nae datum des geleydtsbrief, dye datum was den 6 dach in Nouembris anno 1500, den dach toe holden toe Breda (op Sinte Andries Apostel), den 22 dach in Nouembris. Tot desen syn gereist, volmacht hebbende van den ballingen heer Harmen, pastor toe Ferwert, heer Albert pastoer toe Stiens, heer Jelle pastoer in Follegae; item van dye heerschappen Edo Jongema, Edo Douwoz, Gerbranda Douwo Galez, Tierck Waltha, Jw Roerda, Jan Roerda, Rienck Kamstra, Siuerd Wybez, Ritske Jukama,

Sasker Heringa, Wattya Herinxma, Douwo Hiddama, Wicko 1500
Ygo z; item huysluyden Tyaerdt Sybren z, Aggo Leuckama, Boldewyn Luytyen z. Als deze voersz. Vriesen waeren gecomen toe Breda den 28 dach Nouembris, soe is daer een boede tot hem met een brief gecoemen vanden heeren, datse solden coemen toe Antwerpen, vonden sy daer heer Segemont Ploeg ende heer Hans van Wertenburch des Hartochs van Sassens raeden, ende heer Cornelis van Bergen, Hartoch Philips raedt, volmachtich gedeputeert van desen voersz. twe Hartogen, om te verstaen ende te hoeren den eersten oerspronck, ende reeden vanden rebellicheyt in Vrieslant, tegen Hartoch Hendrick geschiet. Dye Vriesen hebben daer voer den heeren geseit, dat dye rebellicheit was geschiet doer weldelicke saken ende swaere schattinge ende veel niuue insettinghe van onreedelicke schattinge, dat dye Vriesen niet toe wolbrengen was, boeuen des Hartogen brieuen ende geloftenisse, dye hy dye Vriesen gaeue, doe hy eerst int lant worde gehuldiget, welcke zyne Rentemeisters ende onderheeren, hebben wt syne naeme gedaen, hoewel dattet buyten des Hartoch weten mach wesen geschiet. Nochtans is dit dye saeck geweest, waeromme dye Vriesen Hartoch Hendrick in Franicker hebben beleit, ende tegens hem rebbelleert. Soe is Hartoch Albert synen vaeder gecoemen ende heeft hem ontset, dat mennich man an beyde zyden syn lyf heeft gecost. Om dese schelen neder te leggen ende om merder quaet ende ongeluck, dat daer naemaels mochte wt rysen, te scuwen, begeren wy dat Hartoch Hendrick van Sassen wil ontfangen vanden Vriesen een somma van penningen toe kennisse gueden luyden, ende gewent tlant van Vrieslant weder ower. Ende of hy ons dye penningen niet betroude te betalen, hy draeg Hartoch Philips van Burgondien tlant ower, dye hem als wy verhoepen dye penningen zal betaelen, welcke wy eendrachtelick, dye hyer tegenwoerdigh syn, als volmachtige van dye ander ballingen, dye hyer niet tegenwoerdich syn,

1500 begeren van beyde Fursten ende heeren. Op dese woerden syn dye heeren ten raede gegangen, ende hebben gesloeten, datter twe wt Oestergo, twe wt Westergo ende twe wt dye Soeuen wolden souden reysen in Vrieslant, ende spreken met dye gemene landen, om volcomen macht toe brengen wt tlant, oft sy lieuer wilden wesen onder Hartoch Philips, dan oft sy lieuer wolden bliuen an den Sassens heeren. Ende op wat conditien men dat mochte ordineren, dattet het lant orbaerlickt ende profyttelickte mochte wesen. Ende hyer enen dach weder op te holden toe Brussel, int jaer naestcomende opten 2 dach February.

Hoe die ballingen aen Graewe Hugo in Vrieslant om geleide screwen ende die eerste ordinantie van schattinge in Vrieslant worde gemaeckt.

Doe hebben die ballingen zes gecoeren, die in Vrieslant souden reysen om dye wille ende meninge der Vriesen toe verstaen als voersz. is. Dit waeren dye deputeerden dye in Vrieslant souden reisen, als Edo Jongama ende Siuerdt Wybe z. in Oestergo, Aggo Leuckama ende Boldewin Luytyen z. in Westergoe, heer Hylcko ende Wlbe Ygo z. indeu Soeuen Wolden. Dese gedeputeerde reysden nae Vrieslant ende quaemen inden Cuneer, soe hebben sy daer van daen boeden gesent andes Hartoges van Sassens Stathouder in Vrieslant om geleide. Als dit geleide quam, soe was daer niemant dyet claerlick conde verstaen, soe subtylick ende duster wasset gescreuen. Daer mede ginck dye dach toe niete, want dye gedeputeerde op dat geleyt in Vrieslant niet dorsten comen ofte reysen. Als Graeue Hugo van Lyswick ende heer Willebrordt Rentemeister met dye andere regenten in Vrieslant, ende dye andere Vriesche heerschappen, dye guet Zassens

waeren, ende in syn raede saeten ofte andere officien van 1500
synder wegen bediende, als naemelick Hessel Martena, Hero Hottinga, Schelte Tyaerda opper geest, Schelto Liauckama etc., hoerden dat dye ballingen wt Vrieslant soliciteerden in Brabant an Hartoch Philips van Burgoendien, om Hartoch Hendrick wt dye landen te coepen, ofte dat Hartoch Hendrick het land soude renuntieren ende owerdraegen den Hartoch van Burgondien, ende dat Hartoch Hendrik dae wel was genegen, soe heeft heer Willebrordt heel Vrieslant laeten sweeren op niues houdt ende trow toe wesen, niet allene Hartoch Hendrick, maer oeck Hartoch Georgen syn broeder, ende heuet oeck van Staueren tot dye Lauwerts ofte Gerkesbrugge alle steden ende doerpen geset ende geordineert op een jaerlixe tax oft schattinge, dye sye alle jaren van lant, huysen ende huere beesten den Hartoch van Sassen souden betaelen. Dese jaerlixe tax is eerst gepubliceert ende wtgeseyt den 4 dach Septembris Anno 1500 ende een. Dit is altemaal daeromme gedaen, opdat dye Hartoch van Sassen tlant van Vrieslant niet soude vercoopen ofte afstaen, als hy sach den groeten opcomst, dye hem jaerlix tlant opbracht. Int jaer voersz. omtrent Sinte Thomas Apostel heuet Hans Grombach, hofman toe Leuuarden op huys, knechten gesant te Feruart, die daer branden Jemma heer Jusma huys ende Tzallingma huys, dat doe Geerbrant Mockema besat van syn vyffs wegen. Want Jemma ende Gerbrant noch ballingen wt dye landen waeren.

Die ballingen wt Vrieslant hebben enen dach geholden toe Gent mit den raede van Hartoch Philips van Burgoendien ende Hartog Hendrick van Sassen.

1501 Int jaer ons heeren XVc ende een hebben die ballingen wt Vrieslant hoer deputeerden ende volmachtige gesant in Flaenderen, ten dage dye inden jaere voerleden tAntwerpen begrepen was te holden, den anderen dach February als voersz. is met Hartoch Philips van Burgondien ende Hartoch Hendrick van Sassen ofte haer volmachtigen, om enen ytlicken (*) afscheidt ende antwoert te hebben van den heeren van dye saeken met hoer gehandelt. Als dye ballingen toe Gent quaemen, soe syn hem daer toe moet gecomen heer Cornelis van Bergen, des Hertogen van Burggoendiens raede ende oeck Hartoch Hendrick van Sassens raede wt Vrieslant als heer Segemont Plug cancelaer, heer Johan van Woertenburgh, Meester Bucko, Hero Hottinga toe Wommels, Schelto Tyaerda oppergeest, ende daer worde beyde paerten een brief toe voeren geleesen van wege des Hartoges van Burgoendien, aldus inhoudende: In also vere myn aldergenaedichsten heer dye Eertshartoge Philippus ower compt met myn G. H. van Sassen, aengaende dye afflossinge van Vrieslant, alsoe hy hoept dat hy corts doen zall, soe begeert myn genaedige heer dat hyer naeuolget: Inden eersten begeert hy dat dye ondersaeten int generael in Vrieslant hem sullen geuen van den dage, dat hy Vrieslant in nemen sal, in enen jaer daer nae vyftich dusent gouden gulden. Ende metter sommen sullen sy van alle ongelden of beden ende andere subuentien voer dat jaer vry syn. Ende begeert myn genaedige heer alsoe vyf jaeren, dene nae den anderen durende,

(*) Lees: „entlicken."

alle jaeren durende vyftich dusent golden guldens als boeuen 1501
ende zullen dye Vriesen hyer aff gude sekerheit geuen nae alle allen behoef. Ten anderen wil myn genaedige heer naeden vyf jaren niet meer van den ondersaten vanden lande begeren, dan syn olde dominie. Ende voert een beede van dye staten van dye landen, dye welcke sy synre genaeden consenteren sullen, nae hueren vermogen ende hoeren guede wille, sonder enige beduanck ofte geweld. Hyermede wil myn G. H. dye ondersaten guetlick tracteren als andere ondersaten van synen lande, ende hoer houden in guede justietie ende guede pollisien. Ende oeck by syn oude preuilegien guede costumen ende vsantie te bliuen. Gedaen tot Gent den 8 dach in Februario anno XVc ende een. Hyerop hebben dye ballingen van heer Cornelis van Bergen geuraecht, wat dye bede soude wesen, dye Hartoch Philips naden vyf jaren vanden staeten wolde begeren. Waerop heer Cornelis den ballingen gene wtslag wolde doen. Maer hy heuet hem luyden geseit, datse daer niet aen dorsten twyvelen oft Hartoch Philips solde met Hartoch Hendrick by Paesche naestcomende accorderen, ende worden heere van Vrieslant. Maer heer Segemont Pluch des Hartoges van Sassens canceler in Vrieslant sprack aldaer met dye ballingen, ende consuleerde ende riet hem luyden, dat sy hem op sulcke handelinge niet solden verlaeten, maer souden se affslaen ende solden in soenen ende bliuen by den Hartoge van Sassen; hy wolde hem behulplick wesen, datse om enen redelicken pennich solden weder int lant comen. Maer sy hebben bet geloeft heer Cornelis van Bergen, ende meer nae hem gehoert dan naeden canceler, daer sy ower syn bedroegen. Want dye Hartoch van Sassen heeft Vrieslant gehouden, ende Hartoch Philips heeft daer niet meer nae gedaen. Nochtans syn daer meder tyt wt informatie des cancelaers ende heerschappen voergenoempt, dye met hem daer waeren, wel compo-

1501 neerden met den stadhouder van Vrieslant ende int lant gecomen.

Een huys in Dongeradeel toe Ee van den ballingen beset ende weder gewonnen ende gedestrueert.

Anno XVc ende een heeft Gerbrant Mockama 12 Vriesche ballingen gesent wt Gronningen in Dongerdeel toe Ee op Popke Mockama syn broeders huys, datse dat souden besetten, want Gerbrant ende Popke noch beyde ballingen waren. Ende Gerbrant heeft dye 12 gesellen geloeft, waert dat sy van den heeren van Vrieslant op huys worden belecht, hy solde haer ontsetten. Als dit Graeve Hugo Stathouder van Vrieslant vernam, heeft hy tot Schelto Tyarda opper geest gescreuen, dat hy van stonden an soude wtbieden Dantumadeel, Collmerlant ende Achtkerspel, want hy ower dese drie Grietman was om thuys voersz. toebeleggen.

Oeck geboedt Graef Hugo Tako Hemstra ende Tzalling Liuue z. Jellinga, dye doe all in soent was, ende vanden heeren Castelein ende excismeester toe Dockum ordineert, dat sy oeck met haer volck voert huys solden trecken. Dese heerschappen met dye Vriesen voersz. hebben opten Paeschen achten, dat was den 18 Aprilis thuys belecht. Den 21 heeft dye Stathouder hondert Duitsche knechten met geschut als halue ende heele slangen ende een hoeft stuck toe dye Vriesen voert huys gesent. Maer want dat huys dick ende sterk was van muren soe mochtet noch halwe noch heele slangen doerschieten, dan allene met den groete busse worden dye muren doerschoeten. Dye opt huys laegen wolden nae geen Vriesen schiéten, dan allene nae den Duytschen knechten, daer om waeren dye huysluyden, dye voert huys lagen, hoer

gunstich ende haddent voer guede gesien, datse behoudens 1501
liues wech hadden geweest. Als dan dye groete busse opt huys begonste toe schieten ende gaeten duer dye muren maeckte, ende sy vernoemen geen ontset, soe sinse verslaegen geweest. Ende tusschen den Dondersdage ende Vrydage inder nacht synder ses vant huys geloepen, dye voer middernacht solden waecken, te wyle dat dye ander sliepen, ende syn met tlyf ontcomen. Daer omme syn sy noch meer verslaegen, dye opt huys waeren gebleuen, ende hebben des Vridages daernae, dat was den 23 dach April, thuys opgegeuen, ende syn affgegaen op genaede ende kennisse der heeren, ende worden gebracht toe Franicker op Zyaerdema huys daer doe thof op worde geholden. Dat huys werde den seluen 23 dach Aprill gebrant, ende destrueert. Dingsdage daernae dat was den 27 dach Aprilis, worden twe van den voersz. gesellen in paelen geset toe Franicker, ende dye ander om een rat gehangen, dye ene vanden twe dye in paelen worde geset, was genaempt Jelle Kint of in Vriesck Jelle bern. Dese Jelle hadde Hartoch Hendrick van Sassen doe dye Vriesen hem in Franicker belecht hadden, veel spyt ende oneerlickheden gedaen in woerden ende wercken, waarom hy nu dese swaere ende ongehoerde doet moste lyden. Als dese Jelle zes wren inden pael hadden geseeten, soe sprak hy noch ende claegde gene pine groeter, dan syn hart wolde hem toebreeken van colde ende dorst.

Die handelinge in Brabant met den ballingen is annihilleert. Ende die ballingen hebben knechten angenoemen.

Als dye ballingen tot Mey hadden gewacht ende dye handelinge in Brabant niet tot effect quam, er worde impedyeert

1501 van des Furstes onderheeren van Sassen, dye in Vrieslant regierden, ende oeck sommige Vriesche heerschappen, dye in des Hartoges officien waeren, ende niet tegen den Hartoch rebelleert, soe syn dye heerschappen dye noch ballingen waeren, sommige ingesoent, ende sommige dye niet in soenen wolden ende oeck niet wel mochten, om dat sommige heerschappen gueden vergeuen waeren, datse met groet gelt mosten weer coepen, hebben hoer buyttens lande onthouden, alstoe Campen, toe Swol ende veel toe Gronningen. In dye tyden laegen een hoep knechten op dye gaerde, dye geen dyenst noch heer hadden, in Oweryssel by Deuenter ende by een closter geheten Honep. Tot dese knechten syn sommige heerschappen van dye ballingen gereist, als naemelick Wlke Ringa, Tyaerdt Mockama, Tyerck Waltha, Hertman Galis, Jw Iusma, Feye Wnama ende Jaucka Wnama etc. ende hebben metten Cappiteinen gesproecken, ende alle dagen op vaste guede geloef met dye knechten gemein geholden, oft sy met hem in Vrieslant wouden reysen, om den Hartoch van Sassen weder wt dye lande te driuen, ende op wat conditien ende forwerden datse met hem luyden wilden reysen. Als dye heerschappen dus by den knecten waren, om met haer te sluytten ende accorderen, soe waren sommige knechten onder den hoop dye daer op wachten, datse dese heerschappen allene mochten heimelick crigen, ende leueren ower in des Hartoch van Sassens ofte syne regenten ofte Stathouders van Vrieslants handen, om gunst ende gauen toe crigen, daer toe, als sommige seyden, vanden Hartoch oft syne regenten in Vrieslant syn bewillicht ende becoft geweest. Als dan dese heerschappen op een tyt met dye knechten hadden gehandelt, by dat cloester voersz., ende gingen van den hoop knechten nae hoer heerberge ende waeren gecoemen achter een bosck boemen, syn haer haestelick 20 ruyters toe peerde wt den hoop knechten voersz. nàe gecomen, ende hebben dese heerschappen voersz. angetast ende gewangen ende van

stonden an spolieert van all hoer gelt, datse by haer hadden, 1501
ende reeden met haer nae Wildenburg. Doe dese heerschappen waren geuangen, doe ontliep daer een heerschap genoempt Kempo Edo zoon Jongama met enen ander heerschaps diener, dye geuangen was; dese twe syn haestelick geloepen nae den hoop knechten, ende hebbent den cappiteinen geclaecht, dat dye Vriesche heerschappen worden vencklick wechgeuoert. Van stonden an syn dye hofmannen ende knechten, dye peerden hadden, hoer nae gereden ende hebbense beloepen ten halwen wege, daerse wesen wolden. Maer als dese knechten oft ruytters, die dese heerschappen gevangen hadden, saegen datse van den ander knechten worden vcruolget, soe hebbense dye heerschappeu laeten loepen ende syn met dye peerden ontreeden. Maer doe Wlke Ringia sach, dat hem ontset quam, ende dat die knechten, dye geuangen hadden, den vlucht gaeuen, doe nam Wlke den knecht, dye hem syn gelt hadde benoemen, by dèn hals seggende: neen stalcke, ick wil myn gelt eerst van dy weder hebben, dat du my heuest genoemen, eer ick dy laet gaen. Ende want dye knecht beanxt was, ende dye hem veruolgden waeren hende by, soe heuet hy Wlke den buydel toe geworpen ende hadde dye tyd niet, dat hy syn eygen gelt daer mochte wtnemen. Ende alsoe cregh Wlke syn eigen gelt weeder ende des knechts gelt daartoe, maer dye ander heerschappen bleuen haer gelt quyt. Dit geschiede den X dach inden Mey anno XVc een. Opten seluen dach hebben vyf gesellen van dye, dye dese heerschappen hadden gevangen, geleydt begeert van den cappiteinen om haer te veranderen. Maer alsoe geringe als sy by den hoep quamen, worden daer drie doetgeslaegen ende twe geuangen, dye des anderen dages, dat was den XI dach Mey, worden door dye spietsen geiaeeht. Ende voert des morgens toegen dye heele hoep knechten met dye heerschappen voersz. nae Vrieslant toe, ende syn gecomen in ende omt cloester van Assen in Drenthe by Gronningen.

Gronningers hebben by consent der herschappen dye knechten angenoemen om den Dam toe winnen.

1501 Doe dye knechten als voersz. is toe Assen quamen, hebben dye Gronningers met die heerschappen gesproken, datse hoer dye knechten wilden ouergeuen, soelang datse den Dam mochten ouerfallen, ende dan woldense hoer stercken met geschut, puluer, cloeten ende ander instrumenten van oerloch, om den Hartoch van Sassen wt Vrieslant te driuen. Dit heeft den heerschappen wel raet gedocht, ende het scheen oeck vorogen groet hoep ende troest toe wesen, den Hartoch mede toe veruinnen. Doe Gronningers aldus met dye Vriesche heerschappen hadden gesproeken ende gesloeten, soe hebbense oek met dye hofluyden van dye knechten alsoe gesproeken ende accordeert, datse met dye knechten hoer den dam solden leueren, om eene somma van penningen, doch dat Gronningers hoer solden helpen met schutt ende ander noettruft steden mede te winnen. Dye oersaeck dat dye van Gronningen den Dam soe haetich waren is dit: Dye vanden Dam hadden altyt onder dye Gronningers gebyedt ende verbont geweest, ende waren met dye van Gronningen in een schut, ende worden geheten damsters schutters, dye voermaels in Vrieslant met Gronningers veel quaets hadden gedaen, daer ick int voergaende boeck meer van hebbe gescreuen. Maer int jaer ons heeren 1495 hebben dye vanden Dam wat schelinge ende questie met den Gronningers gecregen, alsoe dat Graeue Edzart van Emden den Dam heeft ingecregen ende dye van Gronningen veel quaets daer wt gedaen. Nu waren meest al dye heerschappen wt Gronningerlant inden Dam, die quaet Gronningers waren, want Gronningers hoer veel schaede in haer huysen ende gueden hadden ghedaen, daeromme dat sy niet weder met Gronningers wolden zeegelen ende onder haer verbond wesen. Ende dese heerschappen hilden haer an Graeue Edsart van.

Emden, ende sterckten ende inciteerden hem alle tyt tegen 1501
dye stat ende burgers van Gronningen. Om dese heerschappen nu te crigen ende onder haer subiectie te brengen, soe syn Gronningers mit al hoer macht ende knechten voersz. voerden Dam getoegen. Maer eer sy den Dam toe dege beleyden, soe hebben dye knechten op Heer hemelfaerts dach, dat was den 20 dach inden Mey, dat blockhuys op Delfsyl, dat dye Graeue van Eemden in hadt, met gewalt overvallen ende hebbent al gedoet, dat daer op was. Daer sint twe cappiteinen int anfallen doet gebleuen, dene hete Willem van Meppel, dye ander Withien van Elborch.

Daer nae op Pinxster auont, dat was den 29 dach in Mey, hebben dye knechten den Dam angeuallen ende stercklick gestormt, maer sy worden weder affgeslaegen, daer veel knechten doet bleuen.

Die Stathouder van Vrieslant hewet knechten an genoemen ende die landen geschat.

Doe den Dam sus van Gronnigers ende knechten was belecht, soe hebben dye Stathouder ende regenten van Vrieslant oeck meer knechten in Vrieslant laeten coemen om den Dam oft noede dede te ontsetten ende dye ballingen ende knechten wederstant te doen oft sy den Dam hadden gecreegen ende dan voert gecoemen. Inden tyden heeft Graeue Hugo Stadholder, met dye ander regenten ower Vrieslant, van Staueren toe Gerksbrugge een schattinge wt geboeden, als dat een ytlick aerm ende rick solden geuen een enkel gouden gl., ende daerinne solden den ricke den armen toe hulp coemen. Dese voorsz. schattinghe solde wesen om dye knechten daer mede toe loenen. Terwylen dat dit geschiede in Vrieslant, laegen

1501 Gronningers met haer knechten int beleeh voer den Dam. In den Dam was breck puluer of bussen cruyt ende vitalie. Sy veruachten van den Graue van Eemden ontset, maar hy toefde soe lange, datse inden Dam groet gebreck hadden ende boeden den Dam op toe geuen beholdens liues. Maer Gronningers woldens tot geen genaede nemen. Waeromme hebben hem dye burgers ende naemlick dye heerschappen, dye daer binnen waeren, wt Gronningerlant vroemlick geweert, hem noch verlaetende op den Graeue van Eemden.

Den Dam is vanden Grawe van Emden ontset ende veel burgers van Gronnigen geslaegen.

Als Gronningers een wyle voer den Dam hadden geleegen ende Graeue Edsart vernam, dat inden Dam groet gebrek was, alsoe datse den Dam niet langer mochten holden sonder ontset, soe heuet dye Graue al syn Vriesen in Eemderlant met dye botiagers vergaedert, ende is den 15 dach Juny ower dye Eems gecomen met al syn macht, omden Dam toe ontsetten. Als dan dye knechten, dye voerden Dam lagen, hoerden dat den graeue ower den Eems met al zyn macht was gecomen, soe syn Gronningers met dye omlanden voer den Dam blieuen leggen, ende dye knechten syn den Graeue te moete getoegen, om een slag met hem inden velde te slaen. Dye knechten, dye voerden Dam lagen, waren een paert Owerlanders ende een paert Nederlanders. Als dan dye knechten ende Graue an malcander quamen, doe traeden dye Owerlanders wt dye oerde ter syde aff aenden Graue. Waerdoer heeft dye Graeue dye owerhant gecregen ende heeft meest al dye hoep Nederlandsche knechten geslaegen. Ende voert syn dye heerschappen, burgers ende knechten wt den Dam

gecomen ende hebben dye burgers van Gronningen ende 1501
huysluyden wt Gronningerlant elendelick verslaegen, veriaget ende gevangen, ende al Gronninger schut dat voer den Dam was gecregen. Daer worden geslaegen wel hondert burgers wt Gronningen ende veel gewont.

Groningen is belecht van Graef Hugo, Stadhouder van Vrieslant ende Graue Edzart van Eemden.

Doe Graeue Hugo, Statholder van Vrieslant, hoerde, dat den Dam was ontset ende dye Gronningers met dye knechten verslaegen soe heuet hy all dye heerschappen, dye officien van den heere hadden ende den vyften man wt Oestergoe, Westergo ende Soewenwolden wt geboeden, ende is met dye knechten, dye int lant waren, ende met dye Vriesen voersz. ghereist voer Groningen, ende sloeg syn leger neder in Aedwert. Ende Graue Edzart lach met syn volck in Winsum. Doe heuet Graeue Hugo Stadhouder van Vrieslant gebrantschat alle dye landen, dye onder Gronninger gebiet waeren, an dye Westersyde van Gronningen al tot Gerksbrugge toe. Ende Graue Edzaert schatte alle dye landen, dye onder Gronninger gebiet waeren, geseeten an dye oestersyde van Gronningen. Oeck heeft hy alle casteleins huysen, dyé tusschen den Dam ende Gronningen stonden, dye Gronningers daer voertyds hadden gemaekt, opgebrant of met syn volck beset. Doe dye heerschappen by een weeck in Aedwert hadden gelegen, is hem oerlof gegeuen, ende syn met dye Vriesen weder thuys gereyst. Maer Graeue Hugo met dye knechten bleef in Aedwert ende liet daer een Blockhuis timmeren, ende heuet dat geset by Winsum op Gronninger dyep ende heuet dat sterck met dicke wallen laeten om bebolwerken ende

1501 ombegraeuen. Ende heuet een brugge laeten maken, dye wt dat huys ginck ower dat diep, alsoe dat alle dye scheepen, dye wt ofte in Gronningen wolden, moesten hoer zeilen stricken voer dat huys. Met dit huys heuet dye Hartoch van Sassen ende syn onderheeren dye stadt van Gronningen menich jaeren daer nae soe zeer benawt ende beschadiget.

Bischop Fredrick van Wtrecht met dye steden hewet een bestande gemaeckt tusschen den Hartoch van Sassen ende die van Gronningen ende Douwe Galis is toe Franicker gerecht.

Als Graue Hugo, Stathouder van Vrieslant, ende Graef Edzart van Eemden van wegen, ende wt den naeme des Fursten van Sassen voer Gronningen laegen, soe is Fredericus van Baeden, bischop van Wtrecht, met dye ridderschap wt sticht ende met dye raedt der drie steeden als Deuenter, Campen ende Zwoll, omtrent Sinte Mattheus gecoemen toe Aedwert tot Graeue Hugo, om een soen ofte bestant te maken tusschen den Hartoch van Sassen ende Gronningers, ende daer is een bestant gemaeckt, op dat pas tusschen dye paerten tot mitsfasten toe. Ende dye bestant is altyt verlanget vanden enen dach tot den anderen, op welcke dye paerten hebben onder malcanderen gereist, gecoft ende voercoft, tot dat men screef XVc ende vyf nae Paeschen. In dit selue jaer is Douwo Galis z., heerschap toe Ackrum, dye dus lange balling wt den lande hadde geweest, op geleyt int lant, gecoemen, om met den Stathouder toe spreken, ende in te soenen. Als hy een wyle tyts int lant hadde geweest, soe quam hy toe Sneeck, daer worde hy op Sinte Franciscusnacht geuangen, ende vanden bedde gehaelt, ende bleef een

dach ende nacht in Eling Goslicks huys toe Sneeck geuangen. 1501
Des anderen dages, dat is den 5 dach Octobris, quam des Hartoch van Sassens prouoest van Franicker met twe wagens knechten, ende brochten hem te Franicker op Zyaerdama huys. Als dye Vriesche heerschappen waren toe Franicker vergaedert, om voer syn lyf toe bidden. Doe des Vridages, dat was den 8 dach Octobris, dye heerschappen voer middach voer hem wilden supliceren, liet Graeue Hugo des morgens voer ses vren hem heimelick onthoefden op Ziardamahuys, ende dat daer omme dat hy langer int lant waer gebleuen, dan zyn geleydt inhilt, ende had noch met dye heeren niet componeert. Douwo meende ende seyde, dat syn geleydt noch niet wt was. Nae sin doet cofte syn wyf dat doode lichaem van den heeren.

Dat gelt is in Vrieslant afgeset ende heer Cornelis wolde op der Schelling een huys maecken van geweld.

Anno XVc ende twe golden die golden guldens 30 strs., 1502
ende worde op heylige drie Coningen dach gepubliceert, dat dye gouden gl. van gewicht solden woert aen 28 strs. doen. Voert heuet Hugo burchgraeue tot Leising, heere toe Penninck, Stathouder in Vrieslant by raede daer staeten in Vrieslant beide geestelick ende waerlick geordineert, gesloeten ende geboeden van wegen des Hartoch van Sassen, by verbuertenisse liues ende guedes, dat inden landen van Vrieslant solde voertaen gaen vaelwierde (*) munte naeden aestimatien by den Eertshartoghe Philips van Oestentrick, Hartoch van Burgoendien etc. in syn landen gemaeckt, ende gestelt anno XIIIJc, XCIX. Voert heuet hy dye sulueren penningen ende gelt, naemelick in Vrieslant by Hartoge Albert saliger

(*) Gevalueerde.

1502 gedachtenisse, ende oeck inden stichte van Wtrecht ende toe Gronningen gemunt, afgeset. Oeck dat een iegelick mochte weten, hoe sy hoere schulden betaelen souden, soe heeft dye voersz. Stathouder geordineert ende geboeden, dat men alle schulden mochten betaelen met alsulcke penningen, als dye schulden waren gemaekt, ten waer saeke datter andere contracten ende vorwaerden tusschen den schuldenaers begrepen ofte gemaeckt waren. Oeck te wetene in alle naer ende lossinge der landen met alsulcke penningen oft betaling, als sy daer voer wtgegeuen hadden, ende dat nae costume ende recht vander landen voer datum dises opgelecht, betaelen mochten, angaende dye pachten vanden jaer voerleeden, dye nu verschenen waeren, mocht men betaelen met 22 valweerde strs. tusschen dat ende toecomende Mey. Ende indien daer enige gebreken in waeren, hilde dye voersz. stadhouder tot syne verclaringhe. In dit jaer in Mayo hebben Gronningers haer volmacht opgesent in Myssen an Hartoch Georgen van Sassen, om haer stadt ende omlanden vry toe coepen ofte eerlick toe belenen. Maer sy syn weder thuys gecomen ende hebben op dat pas niet bidreuen, want dye Hartoch wilde van geen woerden hoeren, of hy wilde geweldich heer van dye stad Gronningen wesen, om Vrieslant daermede toe onderholden. Int jaer voersz. omtrent Magdelene, is heer Cornelis van Bergen met dye sculte van Amsterdam ende met meer andere Baliuwe ende sculten wt Hollant gecoemen op ter Schellinge, om daer een blockhuys te setten ende dat in te nemen. Dit heeft vernoemen Graeue Hugo, stadhouder van Vrieslant, ende is tot hem gereist opter Schellinge, ende heeft al soe met hem gesproecken ende accordeert, dat daer op dat pas geen is gecoemen. Ende heer Cornelis quam mit Graue Hugo toe Franicker op Sinte Jacobs auont, ende reisde op Sinte Jacobs dach weder in Hollant.

Hartogh Georgen van Sassen is gecoemen in Brabant tot Hartogh Philips van Burgondien.

Anno XVc ende twe, is Hartoch Georgius van Sassen in 1502
Augusto in Brabant gecoemen tot Hartoch Philips van Burgoendien, Hartoch van Brabant etc., want dese Hartoch Georgen was Hartoch Albert van Sassens, dye eerst in Vrieslant worde gehuldiget, zoen, ende hadde Vrieslant gecoft van Hartoch Hendrick synen broeder, dye niet weeder in Vrieslant wolde comen, nae dat hy van dye Vriesen in Franicker hadde belecht geweest. Daeromme is Graef Hugo stathouder met sommige Vriesche heerschappen weder thuys in Vrieslant gecoemen, ende Graeue Hugo reysde den anderen dags van Leuuarden nae Gronningen, met hondert mannen toe peerde ende te scheepe, om soen met malcanderen toe maken. Maer sy conden niet accorderen, want Gronningers generleye wys hoer wolden geuen onder den Hartoch van Sassen, ende daer worde noch bestande tot mits vaste toe gemaeckt. Int jaer ons heeren XVc ende twe den 16 dach Octobris, syn dye dicken doergebroecken, ende dat solte waeter is ower heel Vrieslant gegaen, ende heeft groete schaede gedaen aen dicken, zylen, ende huysen. Ende dat huys toe Harlingen lede grote noet, want daer groote gaeten vanden anslag van waeter braecken inden wall. Om dese perickel in toecomende jaeren te schouwen, heeft Graef Hugo, statholder jaers daernae tegen den tyt twe hoefden wt laeten steeken inder zee, int noert west van dat huys, daer ontellicke veel holt anginge ende dye hoefden worden worden geuolt met loefriedt. Ende een yegelick deel van dye vyf deelen, als Franickera, Menaldema, Baerdera, Hennaerdera ende Barradeelen, moesten daer brengen hondert voer riet, ende noch mocht ment niet follen. Dit huys heuet

1502 Harlingen beschermt tot noch toe, dattet niet van den zee is geslaegen.

Een Landdach toe Franicker geholden om die zeedicken toe maeken.

1503 Anno 1503 omtrent sinte Gregorius syn alle Prelaeten, heerschappen ende stemmen der landen van Vrieslant opgescreuen van Graeue Hugo Stathouder toe Franicker toe coemen. Als sy daer eendrachtelick waren gecoemen wt Oestergo, Westergoe ende Soeuen Wolden, soe is daer begreepen ende gesloeten, dat tgeheel gemene lant toe gelicke dye zeedicken solden maken eens, ende Oestergo ende Westergo solden yegelick een ander toehulpe coemen, dye toe quaet hadden. Ende oeck dye Soeuenwolden daer sy geschickt worden. Ende hyer toe syn gecoren ende gecordineert twalif mannen als wt Oestergoe vyer, vyer wt Westergo, ende vyer wt dye Soeuenwolden, van een iegelick een prelaet, een heerschap, een stadtman ende een huysman. Dese twalif hadden in hoer handen ende macht zylen ofte slusen toe leggen, dicken toe maken, hoe hoeg ende hoe leeg, ende voer al toe ordineren, dat des landes nut ende profyt mochte wesen. Om dit orberlick te ordineren hebben dese twalif voersz. alle dicken om Vrieslant besien ende gemeeten, waer dattet meeste van nood was, ende hoe veel een yegelick soude dicken. Dese hebbent geordineert ende gekent, dat Oestergoe in allent gene, dat van oldens an Oestergo heuet gehoert, solde in Oestergoe bliuen met hoer dicken, ende dan solden sydie olde Ee weder op graeuen. Dye Ee was een oltt veer ende ginck wt Dockumer diep an Leuuarden, ofte van Leuwarden nae Dockum, ende hadde op voele plaetsen meer dan hondert jaeren droeg geweest, alsoe datmen daer met geen schepen mochte

doer vaeren. Maer alle schepen, dye van Dockum nae Leu- 1503
warden ofte van Leuwarden nae Dockum wolden, mosten doer Rinsmageest dye Morck op. Dye Ee worde begonnen toe graeuen by Wyswert ende olde Galeyen ende datt omtrent Sinte Joannes mits soemer anno 1503. Int jaer voersz. heuet dye brant in Vrieslant op vele plaetzen veel schaede gedaen, want opten 18 dach inden Mey is Hindeloepen meest al heel opgebrant met dye kercke. Item daernae omtrent sinte Peter ende Paulus is dye feen begonnen toe branden opper Haula, toe Backefeen, toe Giethoern, ende veel andere plaetsen ende heeft bouen maeten groete schaede gedaen inden fene, int holt ende rogge, want dye brant lange duerde. Item opten laesten dach Augusti des morgens ten 4 wren, worde dat Mynrebroeders cloester toe Bolswert meest alhiel verbrant, wtgesecht dye kercke. Op veel andere plaetsen heeft dye brant veel schaed gedaen in veel plaetsen in dit jaer.

Hartoch Georgen van Sassen eerste in Vrieslant gecoemen ende van een Landdach toe Franicker geholden.

Anno 1504 in die Mey omtrent den 12 daeh, is Hartoch 1504
Georgen van Sassen lantgraeve van Duringen, ende Merckgraue van Myssen doer Brabant eerst gecomen in Vrieslant toe Harlingen an.

Dese Hartoch Georgius, als ick voer hebbe gescreuen, was Hartoch Alberts oldste zoen van Sassen ende daeromme eerfheer van sine vaeders landen. Waeromme hadde Hartoch Albert toe eerue gegeuen Hartoch Hendrick syn iongste z. Vrieslant, ende worde toegelicke met syn vaeder Hartoch Albert in Vrieslant gehuldicht voer een eerfgubernatoer van wegen des heyligen Roemschen rick ende Key. Mat. anno 99

1504 als boeuen opt tlanxt int capittel is gescreuen. Maer want Hartoch Hendrick in Franicker vanden Vriesen hadde belecht geweest anno XVc, soe hadden hy gesuoeren persoenlick nimmermeer bet in Vrieslant toe comen.

Waeromme hy Hartoch Georgen zyn broeder tlant van Vrieslant heeft owergedraegen, ende Hartoch Georgen heeft hem steeden ende dorpen, ende sloeten weder geuen in Myssen. Dese Hartoch Georgen, was een wys, geleerdt verstandelijk man ende Godfruchtich, schoene van lichaem ende hoegh van bloede, ende had al an hem, dat enen eedelen ende gueden prince toebehoerde, maer was niet soe liberael als Hartoch Albert zynen vaeder. Als dan dese Hartoch Georgius acht dagen toe Harlingen opt huys hadde geweest, soe is hy toe Franicker gereist op Zyardama huys, ende heeft daer voerscreven tot hem toe coemen opden 20 dach in Maio alle praelaeten, heerschappen, grietsluyden ende volmachtigen van dye gemene gemeente om saken, dye hy hadde te insinueren. Als sy dan toe Franicker quaemen, soe worde hoer daer wt enen brief geleesen, alle datgene dât dye Hartoch van hem begeerde ende hebben wolde, van welcke syn der sommige van dye articulen van dye landen guetwillich angenoemen. In sommige is oeck groet swarichheit gemaeckt. Onder welcke daer een artickell was geleesen, als dat dye heerschappen haer onroerlicke gueden solden vanden Hartoch ende synen eeruen in leen ontfangen. In welcke artickel dye heerschappen in geenderlye wys wolden consenteren. Maer hebben met malcander gesloeten, datse den 24 Mey solden eendrachtelicken coemen by een toe Leuwarden, om daer met een ander toe accorderen, wat sy op desen artickel den Hartoch solden responderen. Opten dach voersz. syn alle heerschappen wt Oestergo, Westergo ende Soeuenwolden toe Leuwarden gecoemen, ende hebben, nae veele communicatien gehat, met malcanderen vyf heerschappen gecoeren ende deputeert, dye anden Hartoch solden rey-

sen wtten naeme ende van wegen alle heerschappen volmach- 1504
tich, om den voersz. punct ende artickel aff te crygen. Want sulckes in Nederduyslant niet geuoentlick was, dat enighe eedel man syn eerfgoeden vanden heer beleende, waeromme sy hoer sulcks niet een verstonden, ende conden haer daer niet mede behelpen. Ende waert dat hy haer dat niet verdraegen wolde, dat hy haer dan dye gewoente ende rechten van dye leengueden int scrifte gaeue, opdat sy haer daerop wisten toe reguleeren. Dit waeren dye volmachtige deputeerden vanden heerschappen gecoeren, dye met den Hartoch solden spreken ende accorderen: wt Oestergoe Rinck Camstra toe Hielsum, Edo Jongama toe Rauwert, wt Westergoe Hero Ockinga toe Burgert, Siuck Eminga toe Deinum ende Aesgo Hoxwyer toe Mantgum. Dese deputeerden hebben daernae, eer sy conden sluiten metten Hartoch, by consent der gemeenre heerschappen, noch vyf volmachtige wt dye heerschappen tot hem gecoeren, als wt Oestergo Doecke Martena toe Coernium, Sybet Scheltema toe Dockum, Epo Douwe z. toe Iirnsum, wt Westergoe Epo Aelwa toe Witmaersum, Hobbo Doeke z. toe Winsum; dese voersz. deputeerde syn gereyst den vyften dach Juny toe Harlingen, opt huys tot den Hartoch, ende hebben met hem veel ende lange reeden gehat, eernstelick begerende, dat zyn vurstelicke genaede hem luyden den punct den leengueden roerende wolde verdraegen, want het den gemene heerschappen seer was contrari etc. Maer dye Hartoch wolde niet wicken van zyn concept, ende bleef daer styf op, dat dye heerschappen ende haer eeruen haer eerflicke gueden solden toe leen van hem ende syne eeruen ontfangen, soe hebben sy aenden Hartoch selfs niet veel bedreuen. Alsdan dye gedeputeerde heerschappen voersz. met dese saeck seer waeren begangen, ende dorsten in des Hartoch tegenwoerdicheit al niet spreecken, dat sy dochten ende tot haer defensie ende excusatie wel solde dienen, soe is des Hartoges Maerschalck met haer allene in een caemer toe Harlingen gegangen opt

1504 huys, ende heeft haer met groete neersticheit daartoe adhorteert ende geraeden, datse den Hartoch hyer inne toe wille souden weesen, ende niet alsoe seer contrari, hy solde hoer groete preuilegien ende vryheden wedergeuen etc. met veel meer ander reeden, hoer informerende. Doe heuet Edo Jongama gesproeken totten Maerschalck, seggende dat hy voer syn persoon daer nu noch nimmermeer in solde consenteren, dat hy den eygendom van syn goederen, dye syn owerolders ower hondert jaeren ende langer in vryheit haer kinderen hadden achtergelaeten, ende van syn olders an waeren geerft, nu solde ouergeuen, ende als hy storue, dattet dan syn kinderen weder solden coepen vanden heere. Hy ende alle heerschappen waren willich den heere jaers een seeker tax oft pensi toe geuen van haer gueden, als guede ondersaeten schuldich waeren te doen. Maer den eygendom van syn eerfgoeden, wolde hy an hem holden ende niet overgeuen. Wt dese woerden ende meer andere daer gebruckt heeft dye Maerschalck vernoemen, ende angemerckt dye onwillicheit der heerschappen op dye artickel tleen roerende, ende heuet dat den Hartoch toe kennen gegeuen, ende dye Hartoch heuet dat laeten staen op dye tyt. Dye Hartoch dorste dye heerschappen noch niet al toe seer vertoernen, sorgende voer een opstall tegen hem, waert saeck, dat hy dye heerschappen al toe seer belaste tegen haer wille, want hadden dye heerschappen eendrachtelick tegen hem willen rebelleren, Vrieslant soude hem swaer weest hebben te holden. Daeromme dat dye gemene huisluyden meer wt dwanck dan wt liefde subiect waeren, ende dye huysluyden mochten een oploop maeken, maer sy mochtent tot geen effect brengen sonder hulp ende bystant der heerschappen. Hieromme lietet dye Hartoch met dese artickel vanden leengueden, ende eyschede den twintichten penninck van al hoer renthen jaerlix. Doe begeerden den deputeerden van den Hartoch, datse hem metten gemene heerschappen mochten beraeden. Daer nae

hebben se alle heerschappen weder toe Leuwarden voer- 1504
screuen, ende hebben haer des Hartochs eische geproponeert, dat een yegelick daer solde seggen, wat hy wolde doen ofte laeten, op datse naemaels den deputeerden geen schuldt mochten geuen. Doe hebben dye heerschappen etc. eendrachtelick den deputeerden volcomen macht gegeuen, mitten Hartoch toe handelen ende taccorderen, soe nae al sy mochten. Als sy weder toe Harlingen opt huys quaemen by den Hartoch, soe hebben sy hem geboeden den 35 penninck. Ende nae veel woerden ende communicatien heuet dye Hartoch met dye gedeputeerde geaccordeert, ende gesloeten op ten 22 dach Juny, als datse hem solden geuen jaers den 21 penninck van haer renthen ende hoer possessie, datse seluen gebruckten vry ende onbelast. Ende daer mede vry ende onbelast van alle schattinge dye dye Hartoch ende syn eruen op dye heerschappen ofte haer landen mochten leggen. Ende hyer op heeft dye Hartoch dye heerschappen in Oestergoe ende in Westergoe ende dye Soeuenwolden een bryef gegeuen, dat syn drie briuen te saemen, desgelick hebben dye heerschappen den Hartoch te zaemen een brief gegeuen, als ghy hyer nae sult vinden.

Hartoch Georgen heeft knechten gesent tegens Gronningers ende is gereyst toe Sneeck tot den bischop van Wtrecht.

Den 21 dach in Mayo reysde die Hartoch van Franicker toe Leuuarden ende heeft opten seluen dach al syn knechten ende veel Vriesen gesent nae Collum ende Aedwert, om den paelen van Vrieslant toe besetten, dat Gronningers geen schaedt int lant solden doen.

Want bestant tusschen den Gronningers ende Hartoch den 23 Mey wt was. Opten 23 dach in Mayo quam Graeff Ed-

1500 zaert van Eemden te Leuwarden, ende toefde niet lange, maer reysden nae Harlingen tot den Hartoch, ende heuet corlelick met hem gesproecken, ende is haestelick wederom nae syn lant gereyst.

Daer nae den 12 dach Juny ist bestandt weder verlangdt tusschen den Hartoch ende Gronningers tot Sinte Marten inden winter. Opten 25 Juny is Hartoch Georgen gecomen binnen Sneeck, ende daernae opten seluen dach quam daer tot hem heer Frederick van Baden, Bisschop tot Wtrecht, ende hebben daer een dach met malcanderen gehouden. Ende opten 27 dach Juny des morgens vroe, reisden dye Bischop weder nae Follenhoef ende dye Hartoch nae Harlingen.

Die Hartoch heeft vanden geestelickheit schattinge geeyscht.

Opten 25 Juny, te wyle dat dy Hartoch toe Sneeck was, syn voerscreuen alle geestelicke Prelaeten van Vrieslant toe Franicker toe coemen, ende daer worden hoer voergeholden ende afgeeyschet, dat sy schattinge ende trybuyt solden geuen den Hartoch van Sassen van hoer landen, want sy soe wel beschermt worden van den heere als dye ander Vriesen. Dit hebben dye Praelaeten eendrachtelick tegengestaen, ende wilden daer generley wyse in consenteren, want hoer sulcks in geestelicke ende keyserlicke rechten waer vorboeden te geuen, ende den heer toe eyschen. Oeck inden eersten contracten, met Hartoch Albert loflicker gedachtenisse aen geghaen, den geestelickheyt versegelt ende geloeft is, bij haer preuilegie to laeten, etc. met veel andere woerden van beyde paerten daer gebruckt. Ende mochten op den dach niet accorderen, ende syn met onminne van des Hartoges deputeerde gescheyden.

Daernae opten VIJ dach in Julio zijn dye Praelaten andermael 1504
voerscreven van den Hartoch opten seluen saeck ende daer worde hoer den 20 penninck van hoer landen, maer hoer corpus of dye landen, dye sye seluen an hoer cloester, solden vry ende onbelast wesen van schattinge ende jaerlixe taxen, welcken dye praelaeten onwillich hebben geconsenteert ende genoemen, want dat den heere soe beliefde.

Die Hartoch gehuldicht in Franicker vyf deelen.

Opten 27 Juny dat was opten seluen dach, doe Hartoch Georgen ende dye Bischop van Vtrecht sceiden van Sneeck, reysde dye Hartoch toe Doengum by Franicker, ende daer syn by hem gecoemen dye vyf deelen als Franickerdeel, Menaldemadeel, Barradeel, Hennaerderadeel ende Baerderadeel, ende hebben den Hartoch ende syn eeruen, ende in hoer gebreecke Hartoch Hendrîck synen broeder, ende synen eeruen gesworen onderdanich ende troue toe wesen sonder enich tegenseggen, onderdanich ende gehoersaem toe wesen, oeck generley saeke te beginnen, noch in raede toe wesen, dye tegens hem ende syne eeruen in enige maniren mochte weesen. Ende alsoe naeden hoechten vermogen, als getrouwe onderdanen tegens hoeren heren geboert ende toebehoert, trouwelick holden. Aldus als voersz. las een van des Hartoges raede den Vriesen te foren wt een brief; als den brief was geleesen, staecken den Vriesen den IJ foortste fingeren op ende swoeren; den Hartoch onthiete hoer weeder een gueden heer toe weesen. Daernae den eersten dach July hebben Wymbritzerdeel den Hartoch gehuldicht binnen Sneeck. Ende dages te voeren was hy gehuldicht van Wonzerdeel by Bolwert int velde. Den 3 July hebben Leuwardera, Ferwer-

1504 dera, Ydaerderadeelen, Rauwerderahem mit andere cleinne deelen daer omtrent, den heere gehuldicht toe Wiswert int cloester. Den 4 July hebben de heer gehuldicht beyde Dongerdeelen ende Dantumadeel toe Dockum. Binnen den vyften dach July hebben dye Soewenwolden, Stellingweerf ende al dye landen daeromtrent aen Gercksbrugge toe, den heere gehuldicht toe Beergum int cloester. Ende dit waeren dye laeste, dye den Hartoch hebben geswoeren, ende alle dese delen ende landen voersz. hebben den Hartoch gehuldicht ende geswoeren in alle manieren als dye vyf deelen toe Doengum hadden gedaen.

Die heerschappen hebben den Hartoch gesworen.

Doen Hartoch Georgen ower al Vrieslant was gehuldicht van den huysluyden, soe heeft hy alle heerschappen wt Oestergo, Westergo ende Soeuenwolden ende Stellingwerff voerscreuen tot hem toe coemen toe Leuwarden den 8 dach July, om hem daer plicht ende eedt toe doen, ende brieuen van hem te ontfaen, ende hem brieuen weeder toe geuen. Soe hebben dye heerschappen hem daer geswoeren, Hartoch Georgen ende syn eeruen, ende oft sy niet waeren, Hartoch Hendrick synen broeder ende syn eeruen, getrou ende ghehoersaem toe wesen, hoer beste te weruen ende doen, haer schaede ende hender toe keren, in allen saeken te handelen, dat syner genaeden, zyn broeder ende broeder erwen an lyf ofte eere schadelick mochte wesen, ende dat yemant dat van ander hoerde ofte vernam, sulcks te melden, ende keren, ende alles te holden nae hoeren vermogen, als trouwe onderdanen tegen haer heer gebort. Op dese handeling ende eedt heeft den Hartoch den heerschappen drie brieuen gedaen, als Oestergoe een, Westergoe een, Soeuenwolden ende Stelling-

werf tsamen een. Oestergoe brief worde gedaen Frans Min- 1504
nema toe Leuwarden, Westergoe brief Hessel Martena toe Franicker, Soeuenwolden brief Epo Douma toe Eernsum te bewaeren.

DIE COPIA VAN HARTOCH GEORGIUS BRIEF DEN HEERSCHAPPEN GEGEUEN.

Zie dit stuk in het Charterboek van Friesland II, 31, (235), bij Winsemius fol. 387, en bij Schotanus fol. 495.

Die heerschappen hebben den Hartoch op syn brief tsaemen een reuersael gegeuen.

Doen Hartoch Georgen den heerschappen in Westergoe en den heerschappen in Oestergoe tsaemen, ende dye heerschappen wt dye Soeuenwolden ende Stellingwerf tsaemen, een wel besegelt brief gegeuen hadde, in forma als voersz. Soe hebben dye heerschappen wt Oestergo, Westergo ende Soeuenwolden ende Stellingwerf den Hartoch tsaemen een Reuersaelbrief gegeuen, in forma als dye naegescreuen copie vermelt:

COPIA VAN DAT BRIEF DAT DIE HEERSCHAPPEN HARTOGE GEORGEN VAN SASSEN OP ZIJN BRIEF WEDER GEGEUEN HEBBEN.

Zie dit stuk in het Charterboek van Friesland II. 33, (235) by Winsemius fol. 390, en by Schotanus fol. 496, met de onderteekeningen.

Van niuwe statuiten ende ordinantien die Hartoch Georgen op die selwe tyde in Vrieslant maeckte.

1504 Hartoch Georgen gaef den Vriesen kuer oft zij dat recht van Zassen oft des Keysers rechten in Vrieslant wolden gebrucken. Ende als sy bet waeren geneiget tot des Keysers rechten, want dye in Vrieslant altyt waren gebruckt, soe heeft hy geleerde experte mannen ordineert int lant, dye wt dye keysers rechten solden trecken ende maken statuten oft lantrecht, daer dat ouerste recht toe hoeve ende Grietsluyden, yegelick in syn grietenien, haer nae solden reguleren, ende alle menschen, dye dat toe doene hadden, guede justitie ende recht administreren, welcke ordinantie ende statuiten hy seluen (als een geleerdt man) heeft geexamineert ende approbeert, ende by een guede ordinantie ende forme laeten scriuen ende met syn eygen signet onderteikent, den 3 dach in Julio. Ende daernae publiceert, ende geboeden by zyne ongenaede ende eernstelicke straffinge, een yegelick dye ordinantie ende statuten tot syn wederroepen, dye hy an syn furstelicke macht hilde. Ende want dese ordinantie ende statuten geprent zyn ende in Vrieslant mennichfoldicht, daeromme scryf ick daer niet meer van in dese cronicke.

Een niuwe ordinantie onder den heren toe hoewe.

Hartoch Georgen heeft een niuwe ordinantie onder syn heeren te hoeue gemaeckt, want sus lange, van der tyt dat Hartoch Hendrick synen broeder wt desen landen reysden, heeft hy dat lant regiert met statholders. Want Hugo, graeue van Lisninck, heer

van Penninck, was dye eerste Statholder ende regierde Vrieslant 1504
van dye tyt dat Hartoch Hendrick wt den lande reysde, anno XVc totdat Hartoch Georgen self int lant quam, anno quarto. Maar nu heeft dye Hartoch geordineert ses regenten, dye dat lant als Oestergoe, Westergoe, Soeuenwolden ende Stellingwerff souden regieren, van welke regenten twe waren Duitschen, twe Vriesche heerschappen, ende twe geleerde. Dye twe Duytschen waeren heer Willem Trux ende heer Siuerdt Lutsing, beyde ridders ende geleerde mannen, dye twe Vriesen Hessel Martena ende Frans Minnema, dye twe geleerde dye cancelaer, dat altyd een Doctor was, ende Meester Bucko Pastoer toe Wirdum Licentiaet inden rechten; van dese voersz. regenten waer heer Willem Trux dye ouerste ende princepaelste. Oeck heeft dye Hartoch ordineert, dat daer soeuen persoenen int ouerste recht solden sitten, als een wt dye regenten, dye ouerste hofmeester was, ende twee geleerde, ende vyer wt dye Vriesche heerschappen waren bysitters; dese mosten vyermaels jaers inden cancelarie te Leuwarden, dat is alle quatertempers, recht holden. Ende op yeglick quatertemper xiiij dagen, ende onder wylen langer of corter, daer nae dat daer dan veel ende sware saken quaemen wt te rechten, daer worden dan wtrecht alle saeken, dye beroepen worden vanden Grietman an dat hoege recht. Oock saken dye den Grietman doer swaricheit der excessen niet mochten wtrechten, als crimenale saken of dye dat lyff an gaen.

Dat hoff ende dat owerste recht is toe Leuwarden ordineert oeck een maet ower all Vrieslant.

Doen Hartoch Albert ende Hartoch Hendrick zyn zoen Vrieslant eerst in naemen, is dat heeren hoff ende hoege

1504 recht toe Franicker geholden op Zyaerdema huys, want Hartoch Albert eerst met zyn zoen in Vrieslant quam, belende dat van Eduaert Zyaerda zalige Douwo Zyaerda huysfrou. Ende hy gaff Eduaert voersz. brief ende zegel dat huys weder ouer te geuen, wanneer sy ofte hoer eeruen dat begeerden, ende dye Hartoch meer vasticheit int landt hadde. Maer dye heeren hebben dat niet geholden. Daernae dat Hartoch Hendrick wt dye lande reysde, ende Graeff Hugo worde Stathouder, heeft hy 't huys toe Harlingen gebout, ende daerop met syn wyff gewoent, ende oeck dat hoff ende owerste recht geholden. Maer nu heeft Hartoch Georgen dat hoff ende ouerste recht toe Leuwarden ordineert te holden, ende heeft daer voert slot een huys begonnen in Junio te timmeren, dat dye Cancelary wort genoempt, voor alle dye gene dye aent ouerste recht hadden te doene. Voer dese tyde hadde een ytlick stadt ende deel in Vrieslant voerscheiden ellen, ende voerscheiden geuichte, ende voerscheiden kannen, ende sonderliuge mate van zaede. Nu heeft Hartoch Georgen ordineert ende geboeden, datmen ower heel Vrieslant een maet van koorn ende ander saet, een maet van wyn ende byer, een ellen souden gebrucken, dye maete van des loepens, dye maete van wyn ende byer, als van den omkannen, half kannen, mengelen ende penten, opten maete van Leuwarden, dye ellen soude wesen nae lanckte der ellen van Woerkum. Men moste nae den tyden geen gewichte, dan Coelsche geuichte brucken in Vrieslant. Oeck heeft Hartoch Georgen in desen tyd het Bill laeten meten ende is gemeeten op....

Ende daer sint vyer gecoemen wt Hollant, welck ricke mannen waeren, dye dat Bill van den Hartoch hebben gehuert thyen jaeren lanck, alle jaeren voer thyen dusent golt gulden, daer voer solden desen vyer voersz. tByl bedicken ende der zylen ende sluysen in leggen op hoer eygen cost ende loen.

Hartoch Georgen reysde wt Vrieslant in Sassen ende Myssen ende vanden schattinge ende den excysen aldaer etc.

Doen Hartoch Georgen alle dinck als voersz. is, ende noch 1504
veel meer hyer niet gescreuen, in Vrieslant hadde geordineert ende dye Blockhuysen toe Harlingen ende Zyaerdema huys wel beset ende prouideert met volck, schutt ende vitalie voer rebellicheit ofte enige opstall der Vriesen, soe is hy gereyst omtrent Sinte Margareta van Leuwarden wt Vrieslant opt blockhuys toe Wynsum in Gronningerlant, ende heeft daer oeck in alle noettrufticheit prouideert, als dy andere huysen voersz., ende is voerts gereist ouer dye Eemse in Oest Vrieslant tot Graef Edzart, ende daer voert van daen nae Sassen ende Myssen in zyn lant. Ende heuet dye Vriesen, beyde geestelick ende waerlick, belast met sware schattinge ende excysen. Want dye heerschappen mosten geuen den 21 penninck van all hoeren lantrenthen. Ende voert alle anderen geestelicken ende waerlicken, kercke ende gasthuyse renthen den 21 penninck. Ende van een ytlick huys ofte herdstede een haluen golden gulden, dit is tsamen eens voer all taxeert ende geset, als dat dye Vriesen beyde geestelick en waerlick, kercken ende andere godts huysen, solden geuen den Hartoch van Sassen, soe lange als hy gubernatoer waer van Vrieslant, van een ytlicke golden gulden renthen des jaers drie sts. toe schattinge, die 28 een goldt gl. maken, ende daermede dye schattinge van dye huysen betaelt. Van dese drie sts. betaelden den lantheren dye helfte ende dye meyers dander helfte, het waer saeck dattet in dye huringe der landen soe worde bedongen, dattet dye meyer heel moste betaelen. Oeck moesten dye Vriesen geuen van een ytlicke tonne byer, dye van buytten in quam, ende int lant worde gedroncken, acht stuuers toe excys, van byer, dat binnes lants van Staueren

1504 tot Gerkesbrugge worde gebrouuen ende vercoft, 4 stuuers. Maer wat dye cloesters, herschappen ende huysluiden binnen hoer eygen huys brouden ende droncken, dat was vry excys. Van Romeni, Bastert ende allen hieten wynen XXIIIJ sts. Van een aeme Petows, Polyet, ende andere lichte wynen, 14 sts. tot excijs. Van alle laeken, dye snoeder waeren dan Leyts, soeuen sts. Van een Leyts laken, ende al dye costelicker waeren, 14 sts. tot excys. Doch hadden sommighe heerschappen vry excys binneu haer huysen van Haerlemer coite tot een seker getal van tonnen byers; desgelick hadden oeck dye cloesters sommige een aem, sommige twe, drie, ofte vyèr, dat wast hoechste, vry excys, tot míswyn, dat een cloester meer, dat ander myn, daernae datse veel behoefden ofte veel priesters hadden. Om desen excysen toe ontfangen, heeft dye Hartoch (*) op dye paelen van dye landen: als by dye Cuner inden Lemmer, toe Staeueren, toe Mackem, toe Harlingen, opter Leye, toe Dockum, toe Collum etc. ende ander plaetsen oft haeuenen, daer schepen mochten ancoemen. Ende hoewel dye Vriesen als voersz. beswaert waren met schattinghe ende excysen, hadden nochtans dye Hartoch ende syne regenten hyer mede te vrede west, ende dye Vriesen met nie lasten ende extraordinarys schattinge niet molestert ende belast, dye Vriesen souden hem sonder enige murmuratie int ewich guet willich hebben gedient, want dye Sassens heeren administrerden ende deden een yegelick guede justitie, onpertylick, den armen soe wel als den ricken, sonder enige persoenen wt toe nemen, ende hilden guede ruste ende vrede binnens landes onder melcanderen. Oeck hebben dye Sassens heeren tlants nut ende profyt met grote neersticheit aengesyen ende geuordert, in

(*) Excysmeesters gestelt.

dicken, zylen ende sluysen te maken ende olde waeteren 1504
ende feeren op te graeuen ende repareren.

Van een wonderlick ding toe Coldum in Vrieslant gesciet.

Int jaer voersz. op Sinte Maria Magdalene auont, is een wonderlick ding toe Coldum geschiet. By Hertman Galis huys was een jonck man, dye een emmer liet vallen in een putte, ende want dye putt diep was, soe heeft hy een ledder in dye put set, ende daer by needer geclommen, ende als hy in den put quam, soe vyel hy vanden ledder ende was terstont doet. Dit vernaemen dy ander mannen, dye daer niet veer aff waeren; want het by daege gesehiede, ende syn gecoemen ende wolden hem helpen. Ende een van dye is needergeclommen inden put om den ander te helpen, maer als hy een vaedem ofte anderhalf inden putt was gecoemen, is hy oeck van den ledder geuallen ende haestelick doet gebleuen. Daernae dye darde man, ende dye vyerde syn oeck desgelick inden putt geclommen ende doot gebleuen; om dit wonder toe besyen, syn by den putt gecoemen mannen ende wiuen, al dye int dorp woenden, maer niemant dorste inden putt climmen, doch waeren daer twe mannen om dit wonder bet toe ondersoeken, dye yegelick een lang tow om haer lyf worde gebonden, maer als sy acht of negen foeten dyep inden putt waren gecoemen, villen sy oeck beyde vanden ledder voer doet, maer sy worden soe haestelick weder wt den putt met touwen getoegen, datse weer tot haer seluen quaemen ende behilden dat lyf. Om dit wonder noch bet toe ondersoeken, hebben sy een hont needer inden putt gelaeten aen een tow gebonden, ende terstont

1504 was hy doet, sy lieten oeck met een tow needer inden putt een lanterne met een barnende keerse, ende terstont ginck dye keerse wt; daernae hebben sy dye vyer mannen dye doet waren, met haeken wt den putt gehaelt, ende op Magdalenen dach begraeuen, ende dye putt worde gedampt. Desgelicks is oeck geschiet in Haskerdicken anno XIIIjc ende LXXXVIIj, daer ick voer van hebbe gescreuen.

t Bestant tusschen Hartoch Georgen ende Gronningers is wtgegaen ende Gronningen is belecht.

Anno XVc ende vyff nae Paesck achten is dat bestant tusschen den Hartoch van Sassen ende Gronningers wtgegaen. Dye regenten van Vrieslant hebben een dach met Gronningers geholden toe Gerkeskloester; maer want sy niet consten accorderen, soe ist open oerloch geuorden. Terstont hebben dye regenten knechten gesent in Aeduert ende hebben dat beset. Oeck hebben sy Hermen Leuckama huys beset ende dat sterck beboluerckt tegen Gronningers. Ende want Hartoch Georgen van Zassen in alle dit oerloch seluen in persoen voer Gronningen ende in Vrieslant niet een was, soe heeft Graeue Edzart van Eemden, als ouerste hofman ende ritmeester van wegen des Furstes van Sassen, al dit orlog regiert, het volck van oerloch ende den beleg op des Fursten costen geordineert, ende heeft alle maenten vanden Hartoch van Sassen voer syn selues liue gehat vijc gouden gl., ende daer toe alle synen dienaeren ende knechten rickelicken versoltet ende geloent. Ende dye graeue hadde den Hartoch enen eedt gedaen, ende sulcke contracten met malcanderen gemaeckt, dat wanneer dye Graeff niet langer beliefde te dienen, soe solde hy den Hartoch syn dienste drie maenden

te voeren opseggen, eer hy wt des Hartoch dienste ginge. 1504
Alsdan Graef Edzart, van wegen des Furste van Sassen, dye dat volck alle maenten versolte, met macht voer Gronningen lach, ende hadde by hem veel burgers ende huisluyden wt Emder lantt, ende oeck veele heerschappen wt Gronningerlant, dye oeck vyanden der stat van Groningen waeren (als voersz. int jaer van XIIIJc ende XV) gelegen inden Dam ende in Aedwert. Oeck heeft hy Hoegkercke om begraeuen ende bebolwerckt, ende daer volck opgeset. Thuys op Aedwerderzyl toe Winsum ende Wiedewolt voersz. waren oeck wel beset tegen Gronningers, alsoe datse op geenre plaetsen ofte poerten mochten in crigen, dan allene wt dye heer poorte nae Drente wt, ende daervan deen hebben sy in cregen turff ende rogge.

Graef Eedzart heeft Weerdenbras gemaeckt op die stichse gronde.

Om dan te behinderen, dat Gronningers wtt Drenthe niet solden in haelen, soe heeft dye graef toe Leuuarden gescreuen an dye regenten van Vrieslantt, datse tot hem in Aedwert wolden senden vyf hondert Vriesen, want hy met dye knechten een blockhuis docht te maeken aenden Drentsche syde tegens Gronningers. Doe lieten dye regenten brieuen wt gaen in allen steeden, deelen ende dorpen in Oestergoe Westergoe, dat yegelicke stat ende dorp, nae aduenant van groeticheit, solden wt maken geraede vroeme mannen welgerist van wapenen, tot dye somma van vyf hondert mannen; dese Vriesen solden een itlick alle maenden hebben vyer golden gulden voer hoer costen ende solt, ende dye gemeente, dye niet mede wt waeren, solden dit betaelen. Doen hebben dye regenten twe heerschappen gecoeren ende

1504 geordineert, als wt Oestergo Schelto Tyarda opper Geest, wt Westergo Aesgo toe Mantgum, dye ouerste hofluiden van dese knechten solden wesen, ende dat oerloch regiren in Aedwert tegens Gronningers, ende oeck in affweesen des Graefs dat owerste recht vueren onder dye Vriesen voerz. ende oeck ower dye landen, tusschen Gronningen ende Gercksbrugge. Als dese heerschappen met dese knechten ofte Vriesen voersz. in Aedwert quamen tot den Graeff, is hy opgebroecken wt Aedwert met alle dye knechten, dyer daer waeren, ende reisde voerby Haeren in Drente, ende cofte daer een eerue van een man op dye stichse gront by Glinne toe Nyerbrugge, ende heeft daer alle dye omlanden met leppen ende schoppen wtgeboeden; oeck hebben dye regenten van Vrieslant alle cloesters in Oestergoe ende Westergoe paerden met corten ontboeden ende den Graef aldaer gesent. Daer heeft dye Graef met dye knechten int tvelde gelegen, ende heeft daer een sterck huys met wyde graeuen ende dicke wallen gemaeckt met weldiger hant.

Die steeden wt stichte van Wtrecht arbeiden om Gronningen toe ontsetten ende te beletten dat dat huys niet solde gemaeckt worden.

Die stichtse steeden als Wtrecht, Aemswort, Deuenter, Campen ende Zuoll, hebben dat qualick genoemen, dat dye Graue buitten haer consent ende wille een sterck blockhuys maeckte, om Gronningen daermede te winnen, want Gronningen met ant stichte hoerde, ende dede alle bischopen plicht ende eedt, gelick dye drye steden Oweryssell, hoe weel dat Gronningen rontom in Vrieslant lecht, ende solde daerom geen heer hebben, dan den Keyser, gelick den anderen Vriesen, nochtans

hoert Gronningen mede an Sinte Marten toe Wtrecht, als 1504
wy vinden in cronicken ende oude brieuen. Soe heeft Henricus dye darde Keyser van desen naeme Barnulpho, den 20 Bischop van Wtrecht, ende syn successoren Gronningen tot euige daegen (*) int jaer ons Heeren dusent ende veertich. Gronningen was noch doe ter tyt geen stadt ende was genoempt Groenegae. Nae mitter tyt hebben dye van Gronningen poerten ende muren gemaeckt, daer veel oerloch, partye ende rebellicheit inden stadt Gronningen is wtgecoemen, alsoe dat dye burgers van Gronningen mostent Herberto, den 26 Bischop van Wtrecht, anno 1140, loeuen ende sweren, dat se voertan om haeren stadt geen muren solden maken, daer ick int darde boeck dezer Cronicken int 9 capittel van hebbe gescreuen. Ende metter tyt is deze stadt soe machtich ende weldich geworden, datse al Vrieslant tusschen dye Eemse ende Lauwerts ofte Gercksbrugge liggende, hebben onder haer verbont ende geualt gecregen, niet sonder veel oerlochs ende bloetstortinghe tegen dye heerschappen vant lant, dye onder Gronniger verbont niet wolden wesen. Hoewel dat Gronningers dye Bischoppen alle tyt hebben gehuldicht ende gesuoeren, nochtans woldense altyt meer preuilegien ende singulariteiten, dan dye ander drye steeden Oueryssel. Oeck warense dye Bischoppen onderdanich, soe veel hoer selfs beliefde ende niet meer. Om dese ende ander saeken heeft nie twist ende questie tusschen dye stichse steden geueest, want Wtrecht ende Campen wolden Gronningen ontsetten ende den Graef wt den velde slaen, daer hy lach ende maeckte een huys op hoer boedum ende gront, welcke hoer niet stonde toe lyden. Deuenter ende Swoll wolden geen cryg ende oerloch om Gronninger wille aennemen, seggende dat Gronningers niet by haer raedt wolden doen, hebben hoer seluen wt hoer eygen vermeetelheit vele orlochs opten hals gehaelt, niits

(*) gegeuen.

1504 datse ander landen met gewelt onder hoer subiectie wolden brengen, ende hebben dye eerste ouerspronk ende oersaeck geweest, dat dye Vriesen den Hartoch van Sassen int lant hebben gehaelt. Dit heeft altemael Fredericus van Baeden Bischop heimelick agiteerdt, ende belet dat men Gronningen niet solden ontsetten; want Hartoch Georgen syn neue was, ende daerom voer goet aensach, dat dye Hartoch Gronningen kreeg om Vrieslant beth toe onderhouden ende beduingen.

Hyerom hebben dye stichse steeden met dye ridderschap veel daegen geholden met malcanderen, ende alst bynae al gesloeten waer, datse Gronningen wolden ontsetten, ende brieuen in Gronningen hadden gesent, datse hoer op ontset mochten verlaeten, soe heeft dye Bischop met sommige wt dye ridderschap ende sommige burgers wt Deuenter ende Swoll dat altoes weder opgesloeten ende beleth, soe lange dat dat Blockhuys volmaeckt was.

Ende soe dat Gronningers hoer aldus opten stichtse ontset verlieten, soe synse daermede bedroegen, anders hadden sy met haer eygen burgers ende knechten, dye sye binnen dye stat hadden, seluen wel machtig geueest den Graeff, dye daer met weynich volck toe felde lach, toe verslaen. Als dit huys voerz. sterck met dicke wallen ende wyde grafften volmaeckt was, soe hebbent dye Zassens, dye voer Gronningen laegen, genoempt Weerdenbras. Dye reeden van desen naeme was dit: Soe wanneer een hoop knechten oft Gronningens burgers wt Gronningen quaemen, om schutgeweer met dye Sassens toe holden, oft wat in toe haelen, soe riepen dye Sassens toe dye bras compt wt, daerom noemden sy dat huys Werdenbras. Want dat huys solden den bras, dye wt Gronningen quam, weeren of tegen staen. Als dit huys ontrent Assumptionis Marie volmaekt was, ende met schut ende prouande wel was beset ende prouideert, doe reisde dye Graeff met syn knechten nae Aedwert, ende heeft dye heer-

schappen met dye Vriesen weder nae huys laeten reysen in 1504
de maent Augusto.

Die Raedt van Gronningen ende stichse steden hebben een dach geholden in Gelderlant voerden Roemschen Coninck.

In desen soemer was Hartoch Philips van Burgoendien met Maximiliaen Roemschen Coninck synen vaeder, met veel Hartogen, Graeuen ende heeren in Gelderlant, ende vochten tegen Kaerl, Hartoch van Geldre, want Hartoch Philips van Burgondien hilde Gelderlant voer syn, daerom dat Kaerl van Burgoendien, Hartoch Philips aldeuaeder, hadde Gelderlant gecoft van Hartoch Aernt, ende omdat Hartoch Aleff synen vaeder Hartoch Aernt hadde geuangen ende qualick tracteert, soe heeft Hartoch Aernt synen soen onteerft, doen hy wt dye geuanckenisse quam, ende heeft Hartoch Kaerl van Burgondien tlant voercoft, ende seluen als men seyde gehuldicht als een heere van Geldre, waerom is Hartoch Kaerl van Burgondien anno 1475 met groete macht van volck in Gelderlant gereyst, ende heeft steeden, sloeten ende tgehele lant met veel oerloch ende groete bloetstortinge ingenoemen, ende Hartoch Aleff gewangen, ende dese Kaerl van Geldre was doe een clein jonge van acht ofte negen jaeren, ende worde gefoert in Brabant, daer vrou Marie, Hartoch Kaerl van Burgondien dochter, hem eerlick ende met groete neersticheit heeft opgeuoet, ende here Hartoch Philips hoer soene vanden fonte in syn doepsel. Nae vrou Marie doet is dese Kaerl gecoemen in handen vanden Coeninck van Vranckrick, daer hy mennich jaer als een Baroen by was; want syn moeder een dochter was van Borbon. Daernae, anno 1491, is dese Kaerl met hulpe ende bystandt Coenincks van Vranckrick weder in Gelderlant gecoemen,

1504 ende heeft met veel oerlochs ende bloedstortinge Gelderlant weeder in gecregen, ende heeft veele oerlochs lange tyt gehat tegens dye Brabanders ende Hollanders ende andere landen, an Gelderlant leggende, ende heeft veel bloet gestort ende mennich elendich arm mensch gemaeckt. Oeck wolde dese Hartoch Kaerl van Geldre zyn lant vanden Keyser Maximiliaen niet belienen, maer hilde hem anden croen van Vranckrik. Om dese ende andere reeden ende oersaeken hebben Maximiliaen Ro. Koninck ende Philips synen zoon Gellerlant stercklik angeuochten. Ende veel van syn steden hem affgegaen, ende hebben hoer onder den Hartoch van Burgondien begeuen, als Aernem, Doesburch, Harderwick, Hattum mit dat slott etc. Item dye heere van Batenburch van der Maas, met veel andere Jonckeren ende Ridderschap, hebben oeck den Hartoch van Geldre verlaeten en syn an Hartoch Philips gegaen. Waerom Hartoch Kaerl van Geldre wt raedt zyn heeren ende steden, dye hem noch trow waeren, is wt Nynwaegen voersz. Hartoch Philips synen neue te voet geuallen, ende daermede ist orloch gesoent ende soe opgenoemen, dat Hartoch Philips soude houden, dat hy in hadde gecreegen in Gellerlant, ende dye Hartoch van Geldre solde holden, dat hy noch in hadde. Onderdissem dat dye Roemsche Co. aldus in Gelderlant was, soe hebben dye raedt van Gronningen ende dye stichse steeden enen dach geholden tegen den Graef van Eemden ende regenten van Vrieslant voer den Roemschen Coninck ende Philips synen soen te Hattum in Gelderlant omtrent exaltationis sante crucis. Daer hebben dye stichse steeden voer den Coeninck Gronningen rechtelick angesproecken tegen den Furste van Sassen, allegerende dat dye stat Gronningen hoert onder dye Bisschopp van Wtrecht ende an Sinte Martens mantel etc. Maer want Hartoch Georgen des Conincks ende des Bisschops neue was, soe een hebben sy niet bedreuen; want dye Bisschopp sterckte heimelich den Furste van Sassen tegen dye stadt Gronningen, waer hy

mochte, ende hyer omme heeft dat capittel van Wtrecht met 1504
dye stichtse steeden tegen den Hartoch van Sassen of synen volmachtigen niet bedreuen. Want dye Ro. Co. Maximiliaen met alle lantsheeren waren den Hartoch van Sassen gunstich, wtgenoempt Hartoch Kaerl van Geldre, om Gronningen in toe crigen ende Vrieslant daermede toe onderholden.

Graef Eedzart van Emden ende des Furstes onderheeren zyn voer Gronningen tuist geuorden.

Doen des Hartoges van Sassens volmachten als Graef Eedzart van Eemden met dye regenten wt Vrieslant voerden Roemschen Coninck toe Hattum tegen die stichse steeden te daege hadde geweest, als voersz. is, ende dye Graeue weder voer Gronningen was gereist, ende lach noch in des Hartoges van Sassens solt soe ist geschiet int begin vant jaer ons Heeren 1506, dat dye Graef van Ouerems heeft dissentie off schortinge gecregen met sommige van des Hartoges van Sassens onderheeren, dye mede voer Gronningen laegen, alsoe dat dye Graeff auersie ofte affkeringe hadde op den ouerlanders ende is met toernigen moede van hoer gescheiden, ende is met syn volck gaen leggen inden Dam, daer dye Graef doe heer ower was, ende hy heeft nochtans syn toernicheit alsoe dissimuleert oft temperert, dat dye Sassens heeren, dye voer Gronningen lagen in Aedwert ende ander plaetsen, niet hebben gemerckt, oft niet wolden mercken, of niet hebben geachtet; want sy merckten ende saegen wel, dat dye stadt Gronningen hoer niet lange conde ontholden worden sonder ontset, ende daer was gene suspitie van enige ontset, doen dat stichte van Wtrecht dat niet anstaste. Ende hyer waeren dye Sassens heren soe moedich ende stout op, dat sy den Graef of nimant hebben geachtet.

Gronnigers waren gesloeten ende accordeert den Furst van Sassen voer een eeuwich heer toe huldigen ende waerdoer tselue is verloepen.

1504 Als Gronningers een heel jaer hadde weest belecht, soe waeren dye burgers binnen dye stat seer benaudt, om gebreck van vitalie, want dye stat was vol volck van burgers ende genomen lantsknechten. Ende daermen altyt afnempt ende nimmer meer doet toe, dat will sonder twywel ten laesten een endt nemen, soe ist geschiet nae paeschen, dat dye raet der stat Gronningen is vergaedert opt raethuys, om te raeden ende te spreken met den gilden ende gemeente voert raethuys voersz., wat sy doen solden, want dye Bisschop met dye stichse steden hadden hoer gelaeten, alsoe datter geen hoop was van ontset. Ende dye victualie was op, dat sy dye stadt niet langer mochten holden. In dye tyden was toe Aedwert een Ridder wt Myssen genoempt heer Vytt, ende was dye ouerste van Aeduert, dyet oerloch voerde van wegen des Hartoges van Sassen voer Gronningen naest den Graeue van Eemden, welcke Graeue op dat pas lach in den Dam, ende was met onminne van heer Vytt gescheiden. Dese heer Vytt was een wreed houeerdich, starck man, ende dede veel wreetheit den burgers van Gronningen, dye hy geuangen creeg.

Alsdan dye raedt van Gronningen met dye gilden ende me dye gemene burgers aldus waeren vergadert opt raethuys ende merckt als voerz. is, soe hebben sy eendrachtelick gesloeten, datsy heer Vytt solden inhaelen, ende dragen hem den stat ower van wegen des Hartoges van Sassen, ende den Hartoch van Sassen huldigen voer een eewich heer. Ende daer syn sekere persoenen toe gecoeren ende gedeputeert, dye nae Aedwert solden reysen, om heer Vytt van stonden an in te haelen. Soe ist geschiet als dese deputeerden gingen vant

raethuys, ende dat schip al toe gemaekt, ende dye cussens 1504
lagen int schip, daer dese gedeputeerde solden op sitten, soe syn daer twe burgers wt Gronningen, als een man ende een wyf gecoemen opten merckt voert raethuys (daer al dye stadt van Gronningen noch was byeen) dye van Aedwert quamen, ende hadden daer geuangen geueest. Ende want sy aerm waeren, soe lyet haer Vyt haer noes ende oeren affsnyden, ende hadse soe weder in Gronningen gesent. Alsdan dese twe voersz. menschen opt raethuis voer recht ende raet ende opten mercht voer hoer mede burgers hem lyeten syen, ende claegden den groeten ellende ende schoffieringe, dye hem luyden was angedaen van des Hartochs van Sassens onderheeren, soe isser een gescrei ende murmeratie onder den burgers gecomen, ende hebben toe gelicke geroepen, dat sy lieuer den stadt van Gronningen wolden anden brant steken, dan sy alsulke boose wrede tirannen wolden inhaelen voer haren heeren. Ende hyer om syn dye deputeerde, dye heer Vytt solden inhaelen, wederom geroepen, ende hebben haer noch sommige dagen in hoer aermoede geleden. Daer was sulcke armoet in dye stadt, dat gemene burgers al haueren broet aeten.

Die van Gronningen hebben legaeten gesonden aen den Graef van Emden omme hem den stat ower te leueren.

Onder dissen ist gehoert inden stat Gronningen, dat dye Graef van ower Ems hadde auersie ende schelinge met heer Vytt, ende ander ouerlantsche heeren of jonckeren, dye voer Gronningen laegen, ende lach alleen met syn volck inden Dam. Soe hebben Gronningers heimelicke brieuen ende boeden gesent aenden Graef inden Dam, om syn gunst ende syn

1504 te verstaen, ende of sy hem den stat van Gronningen ower droegen voer hem seluen ende syn eeruen, ende of hyse oeck wilde ontfangen op alsulcke conditien, wat preuilegien ende vryheeden hy den stadt wolde geuen. Als dye Graeue dit hoerde, soe heeft hy hem seer lieflick ende goetlick tegens dye Gronningers gehat, ende heeft haer al gegeuen, dat sy begeerden. Doe dye Gronningers dit hoerden, soe syn sy gesloeten, om Graeff Edzart van over Ems in te haelen voer een recht eerflick heer, ende hebben legaeten tot hem gesent met volmacht, om hem dye stadt owertedragen, ende met hem te sluytten op wat articulen ende vriheeden. Ende hy heeft hoer daer geloeft, dat hy den stat ende burgers by alsulcke vryheden solde laten, als hyse vant, wanneer sy hem inhaelden. Oeck heeft hy geloeft, dat hy dye Zassens onderheeren ende knechten, dye voer Gronningen in Aedwert ende in ander plaetsen laegen, niet solden inden stadt laeten comen, maer hy solde met syn selues volck of huysluyden coemen, soe machtich alst hem geliefde. Oeck heeft hy onthieten, dat hy den stadt Gronningen den Hartoch van Sassen nimmermeer soude owerleueren etc. Des soe hebben sy hem wederom consenteert, dat hy een burch ofte veste in Gronningen soude maken, soe groet ende sterck het hem beliefde. Als dye legaeten weder in Gronningen quamen, ende hildent den burgers te voeren, hoe sy metten Graeff hadden gesloeten, soe hebben sy al geroepen, dat sy den Graef wilden hebben voer hoeren heer. Ende hebben van stonden an alle schattinge ende excysen binnen hoer stat afgeset, opdat sy altyt in vryheden sonder schattinghe ende excys onder den Graef voersz. mochten bliuen. Want als gecreuen is, dye Graef had hoer geloeft, dat hy hoer solde laeten, als hy hoer vonde.

Graeue Edzart van Emden is in Gronningen gehaelt ende liet een borch in Gronningen maken.

Int jaer ons Heeren 1506 op Meye dach is Graef Edzart 1504
van over Eems wt den Dam gereist nae Gronningen met ij dusent man, ende dye Gronningers sint hem te gemoete gecoemen buitten den stat toe Hogerbrugge, ende hebben met groeter heerlickheit onfangen ende met cruce ende vaen gehaelt tot dye Poelpoerte in dye stadt, ende syn met hem gegaen in Sinte Martens kercke, ende hebben hem daer houdt ende trou geswoeren, ende gehuldicht voer een eerfheere. Ende dye Graef heeft dye huldinge ende stat ontfangen van wegen des heyligen Roemschen ricks, ende heeft hoer weder gesuoren een guet heer toe wesen, ende hoer nimmermeer den Hartoch van Sassen ouer te leueren, ende hoer alle preuilegien ende vryheden te holden, gelick doen sy waeren, doe hy dye stadt innam ete, Hyer mach men mercken, dye wanckelheyt des fortuins ofte auontuer. Dye van Gronningen hadden noyt veller ende wreeder viant dan den Graef van Ower Ems, als hy oeck voer den Dam ende mennichmael voer Gronningen heeft beweesen, hadden oeck Gronningers den Graef wederom alle spyt, schemp ende quaet gedaen, dat sy mochten. Ende den sy opten Paeschen dach soe seer veruloeckten ende voermalediden, als ye mensche onder sonne is vermaledyt, den hebben sy voert op Meye dach daernae met crucen ende vanen ingehaelt voer haeren heer, ende daer was in dye tyt groete vroegde ende blytschap in Gronningen, want sy seer hadden benaudt geweest, ende hieten den Graef hare verlosser te wesen, ende dye kinderen opter straaten songen, heer Vytt is Gronningen quyt. Terstont doe dye Graef in Gronningen gehuldicht was, doe liet hy een sterck burg anleggen opten zuydt oester syd byden Heerpoerte binnen des stats bolwerck,

1504 ende lyet dat omgraeuen ende met een dicke wall bebolwercken, ende met stercke poerten ende toernen omleggen. Oeck is hier te mercken, hoe veel quaets dat dye wrede onderheeren oft dinaren mennnigen gueden eedelen heere doen. Want hadde dye Furst vas Sassen selfs persoenlyck op dat pas voer Gronningen geweest, hy solde hem soe genaedelick ende doegdelick tegens dye burgers van Gronningen hebben gehad, dat sy hem met groeten triumphe eendrachtelick solden hebben ingehaelt; want daer waeren inden stede van Gronningen sommige burgemeesters ende vanden rickdom, dye guet Sassens waeren, ende hebben oeck voer ende nae desen tyt mennichwerf daernae gearbeit, dat sy den Hartoch van Sassen geern hadden gehat een heer ower Gronningen, ende hadden dye gilden van Gronningen niett chrachtelick met voersichticheit tegen gestaen, dye Furst van Sassen hadde lange voer dese tyt syn wille al gedaen in Gronningen; ende oeck nae desen tyt dat dye Graef in Gronningen al was, waeren daer voele in Gronningen, dye den Hartoch van Sassen lieuer hadden gehat voer een heer, dan dye Graef, ende dat ouermits den olden haet, dye sy op den Graef hadden, ende oeck want dye Furst van Sassen eedeler was van bloet ende groeter van faem ende beeter van naem. Maer tegens dye wille Goedts mach geen raet, noch geen cloeckheyt.

Hartoch Georgen van Saxen heeft syn raede gesonden aen den Graewe van Eemden om te weten van wiens wegen hy Groningen hadde ingenoemen.

Doen heer Vytt met die andere Sassens heeren ende hoofd- 1504
luyden, dye voer Gronningen laegen, ende dye regenten van Vrieslant te Leuwarden saegen, dat dye Graeff in Gronningen worde gehaelt mit crucen ende faenen, ende daer gehuldicht voer een heere, soe worden sy seer toernich ende verstoert; want hy dat buyten raedt ende hoeren weten dede, ende hebben terstont boeden ende brieuen an den Hartoch van Zassen in Myssen gesent hem alle gelegentheit scriuende. Als dye Hartoch dit fernaem, is hy seer vermoyt, niet wetende of dye Graef Gronningen synen behoef hadde ingenomen of niett, ende heeft terstont synen raedt in Vrieslant totten Graef gesant, om van hem te weten, op wat conditien ende van wyens wegen hy Gronningen hadde ingenoemen. Dye Graef heeft des Hartoch raede ten antwoerde gegeuen, dat hy om sedere twist hangende tusschen den Hartoch van Sassen ende den stichte van Wtrecht Gronningen hadde ingenoemen, sequesters wyse van wegen des Keiserlicke Mat. ende des Roemschen ricks dye tyt tot eynde des twistes in te holden. Ende als dye Sassens scriuen, soe hadde oeck dye Graef mede geantwoert, dat hy dye stadt wt beuel des Key. Mat. hadde ingenoemen om dye voersz. saeke. Ende hoewel dye Graef dusdanige saken fingeerden, als dat hy Gronningen om des twistes wille voersz. hadde ingenoemen, dat was inder waarheit niet, alst nae klaerlick ende openbaerlick is geuorden. Maer dit heeft hy geseyt daarom, dat hy den Furst van Sassen ende allen menschen noch een wyll suspens wolde holden, ende niemant sekerlick souden weten, wat syn meninge was; hoewel den Sassens raet heeft meercklick getuiwelt, dat hy Gronningen niet tot des Furstes profyt

1504 heeft ingenoemen, nochtans dat sy gene beuel van den Hartoch van Sassen hadden dye knechten toe onderhouden, ende oeck mede anxte hadden, dat hy dye knechten, dye wel vyer dusent sterck in legeren lagen voer Gronningen, mochte annemen ende daermede in Vrieslant als Oestergoe, Westergoe trecken, om dye Sassens daerwt te driuen ende den seluen onder hem te trecken, soe hebbense uit best met hem geraeden, als datt hy Gronningen op sulcke conditien tot einde des twistes solde inhouden.

Des Hartoges van Sassens Maerschalck heeft die knechten voer Gronningen betaelt ende oerlof gegewen ende Graef Edzart Statholder gemaeckt ower Gronningerlant.

Daernae omtrent Bonifacy syn die regenten van Vrieslant tegens dyé stichse steeden te dach gereyst, om den twyst tegen den Hartoch ende haer hangende te tracteren ende termineren. Ende sy quaemen omtrent Sint Vyt weder toe Leuuarden. Tewyl dat dye regenten in Stichte waeren, is des Hartochs ouerste Maerschalck wt Myssen ende in Vrieslant gecoemen met groete schat ende gelt om dye knechten, dye voer Gronningen laegen, daermede te versolten, ende is voer Gronningen gereyst, ende heeft dye knechten gans wtbetaelt, ende een yegelick is syn wech getoegen. Ende daer moste niet een joncker, hofman noch knecht coemen in Gronningen oft doerreysen, maer hem worde wel eeten ende drincken gebrocht voer dye poerte, ende dit naemen dye knechten seer onweerdich, dat sy vanden Graef buytten den stadt worden geholden, dye sy langer dan een jaar hadden gedyent om den stadt toe winnen.

Doen hebben oeck dye maerschalck voersz. ende Hartoges 1504
raede den Graef Stathouder ouer Gronningerlant (dat is van dye Lauwerts tot den Eems, want dat lant plaegen Gronningers toe regieren) gemaeckt met sekere articulen ende schriften, hoe hy hem daerin tegens den Hartoch solde holden, ende dat tot haer wederseggen. Ende daervoer hebben sy hem alle jaren seker solt onthieten vandes voersz. landes incoemen renthen, ende daertoe 30 dusent kurfursters guldens eens toe betaelen, als dye Hartoch hem des stathoudersschip verliete. Dit hebben dye Zassens al gedaen, om den Graeff met weldaeden tot hoer toe trecken, ende meenden noch metter tyt Gronningen toe crygen. Ende oeck opdat hy hem tegen den Hartoch van Sassen niet solde setten, om Vrieslant voert in toenemen ende den Hartoch daer wt te driuen, want sy wisten well dat dye gemene Vriesen huer niet guet waeren, ende solden lichtelick metten Graeff toegeuallen hebben, hadde dye Graeff sulcks wat begonnen. Ende dye Hartoch hadde geen gelt, dat oerloch langer te holden, daerom hebben sy groet anxte gehad vanden Graeff, ende hebben hem op dat pas all geconsenteert ende onthieten, dat hy begeerde, ende dus heeftet gestaen tot int jaer ons heeren 1512, dat dye hoeuelingen worden gerecht te Leuwarden, dat dye gemene Vriesen niet sekerlick conste weeten, of dye Graeff Gronningen tot des Hartoges, ofte tot syn selfs profytte in hadde, ende dye Sassens regenten in Vrieslant den Graeff mennichwerff openbaerlick voert gemene lant schelden ende voerraeder hieten, ende veel quaets van hem spraecken, ende dye Graeff desgelickes weder van dye Sassens, nochtans wildent dye Vriesen niet geloeuen, of dye Hartoch ende Graef waeren heymelick al owereen, ende dat om dat groete quaet dat hy den Vriesen hadde gedaen int jaer ons heeren als voersz. is; ende oeck altoes voer Gronningen den Hartoch van Sassen helpende ende sterckende tegens dye Vriesen ende Gronningers. Maer nae doe dye

1504 hoeuelingen om des Grauen wille worden gerecht, doe worden dye Vriesen ontwaer, dat hoer dingen geen simulatie was. Aldus heeft dye Graue Gronningen met dye omlanden ouer dye Lauwerts, ende dye Sassens Oestergo, Westergoe ende Soeuenwolden met vreede geregeert, sonder oerloge tot dat men schreeff 14. Nochtans hebben dye regenten van Vrieslant hirentusschen alle jaeren des winters, alst hart vroes, vreemde knechten inden steeden gelecht, om anxt van den Graeff, sorgende dat hy dan met macht solde coemen ende nement tlant in. Ende hoewel dye Graeff van ower Ems end Gronningen met alle dye omlanden in hadde ende regierde, nochtans heeft dye Hartoch van Sassen dye twe blockhuisen in Gronningerlant als Winsum ende Weerdenbras seluen inholden, dye weel bewaerende met zyn eygen volck ende alle noettruftichheit.

Een Landdach te Leuwarden geholden om die landen opt Billt ende butens dicks van Hallem toe Gerkesbrugge ende die woeste landen etc.

Opten octaue Petri et Pauli soe syn voerscreuen vanden regenten wt Oestergo, Westergoe ende Soeuenwolden alle Prelaeten, hoewelingen, Grietmans, ende wt een yegelick dorp twe huysluyden, te Leuwarden toe coemen. Doen sy daer quaemen op den dach voersz., soe synse vergaedert toe Nyehoff inden kercke, ende daer heeft dye ouerste Maerschalck van Hartoch Georgius wegen dye gemene landen drie puncten voergeholden, dye eerste was oft daer yemant waer dye recht oft reden hadde opten landen opt Bill leggende; dye ander was ofter yemant recht ofte reeden hadde opten

landen liggende, buytten den dick nae Hallum aff ende dat 1504
voert nae Gronningen; dye derde om dye landen dye woest ende onherich laegen tusschen Wertna ende Oldeborn ende tusschen dye Wolden ende Grow etc. Want dye landen buytten dick, meenden sye te bedicken tot des Hartoges profyt, ende van dye woeste ende onherige landen wolden sy goet lant met dicken ende waetermollens maeken, ende dye landen, dye opt Byll bedickt waeren, wolden sy coepen ende met gelt betaelen. Maer dat heeft geen veruolch gehat, want daer waeren sommige hooflingen ende kloesters, dye recht ende reeden hadden optenlanden buytten dick van Hallum om nae Gronningen, dye onwillich waren om dese landen afftestaen off te vercoepen, want daer is met heeren quaet kars eeten, sy coepen wel maer betaelen qualick. Ende dese wtsettinge omt Bill hebben dye heeren daerom gedaen; want daer waeren sommige cloesters als naemelicken Marigaerd ende Aengum, dye groete landen opt Bill hadden, voerscheyden ende affgegraeuen van ander omleggende landen. Ende hadden tlants brieuen ende zegelen, dat hoer landen in voertyden mede waren bedickt vanden heer ende voerhuert; daerom murmererden dese cloesterluyden opten Hartoch. Ende als dese cloesters nu quamen ende begeerden hoer landen weder te hebben vant gemene lant, dye se hoer in voertyden hadden gegunt, soe wolden hoer dye heeren met den mynsten penninck off coepen, maer dye landen wildense niet affstaen; ende aldus hebben dye cloesters hoer landen mist, ende hebben daer oeck geen betalinge affgecregen, want dye heren wilden dye landen niet nae dye waerdy betaelen.

Graeue Hendrick van Stollburg is Stathouder van Oestergoe, Westergoe en Sewenwolden gemaeckt.

1504 Opten selwen gemene dach worden dye regenten afgeset ende daer worde een nieuue Statholder weder geset, ende solde van weegen des Hartochs van Sassens Stathouder weesen nae inholdens syn titels van Westvrieslants. Dese was met den Maerschalck in Vrieslant gesent in Vrieslant van den Hartoch van Sassen, hebbende een commissiebrief anden Preelaeten, Eedelingen, Grietmans, Rechters etc., datse hem solden ontfangen ende onderdaen weesen. Deese Statholder was genoempt Graef Hendrick van Stolburch heere van Wepenroede (*) ende was een seer guet heer, dye God vreesde, ende alle menschen eenpaerlick guede justitie administreerde, ende niet sochte dant lants welfaeren. Ende dit was dye andere Stathouder, dyet tlant van wegen des Hartochs van Sassens administrerde ofte regierde. Dese Graef ende stathouder met des Hartoges ouerste Maerschalck ende andere heeren sint wt Leuuarden gereist in Gronningerlant ende inden Dam, ende hebben den landen verscreuen datse haer solden huldige ende eedt van wegen des Furstes van Sassen. Maer der wolde nemantt coemen, om den Hartoch van Sassen toe huldigen ende sweren, sy seyden, sy wolden bliuen by Graef Edzart van Emden. Int einde van dit jaer heeft Graef Edzart gelt laeten munten binnen Gronningen. Op dit gelt stonde: Edzardus Comes et senator Gronningensis, daer waer dye Furst van Sassen niet op benoempt, waerom ist van den heeren vorboeden, dat het in Vrieslant niet gangber solde wesen, naemelick dye hoeren schattinge met te betaelen. In dit jaer worde in Oestergoe op Rinsmageest een Rott geuangen, dye seeuen hoefden hadde; dese Rott

(*) lees: Wernigerode.

worde Schelto Tyarda heerschap aldaer presenteert, dye veel 1504
menschen sagen.

Graef Hendrick van Stolburch is gestorven ende hoeg water heeft groete schaede gedaen in Vrieslant.

Anno XVc ende negen is Graef Hendrick van Stolburch, Stathouder van Vrieslant gestoruen te Colen, int begin January, als hy boeuen an Hartoch Georgen heeft geweest, ende solde weder coemen in Vrieslant. Dese Graeff Hendrick worde seer beclaecht vanden Vriesen, beyde geestelick ende waerlick, want hy dye landen van Vrieslant in groeten vreede ende justitie regeerde. Int jaer voersz. opten 26 Septembris isser soe groeten tempeest ende wynt geueest, dat dye zeedicken om Vrieslant syn ingebroeken, ende dat waeter is met sulcke craft ende gewelt ower alle zeedicken gevallen, dat men sorchde dat geheel Vrieslant solde hebben verdroncken. Want daer veel menschen ende beesten voerdroncken, ende veel huysen dreven wech, daer menschen, honden ende catten op saeten; kisten, trisoren, bedden ende andere roerlicke gueden dreuen sonder getal wech nae dye wolde toe, alsoe dat dye schaedt niet was te verduieren, dye doen in Vrieslant geschiede in menschen, huysen ende beesten. In dese storm hadde Siuerd Aelue syn dienars wtgesent, om syn beesten in te haelen, ende nae is hy oek sulfs te hulpe gecoemen, ende als sy arbeyden om dye beesten te bergen, soe is dat water hem luyden soe weldich ouergecoemen, dat dye voersz. Siuerdt daer met vier menschen verdroncken is; dit is Suierd Aelwa dye principael mede voer. Franicker was anno XVc daer ick boeuen int lanxte

1504 van heb gescreuen. Dese xxvi dach Septembris plegen dye Vriesen wt ouder geuoente seer hoeglick te vieren inder eeren der grorioser maget Maria. Dye reeden waerom dat dye Vriesen desen dach virden is dit: Anno 1345 quam Graef Willem van Hollant met groete macht van volck met scheepen ouer den zee by Staeueren an, om den Vriesen onder syn subiectie te brengen. Daer worde dye Graeue voersz. voerslaegen met 18 opten 26 Septembris. Om God ende syn gebenedide moeder te dancken int euich voer dye victori, soe hebben dye Vriesen inden tyden endrachtelick gesloeten ende angenoemen den voerseiden dach alle jaeren toe vieren, dat oueral Vrieslant tot desen dach is geholden. Daernae doe dye Hartoch van Sassen Vrieslant onder syn subiectie hadde gebrocht, ende syn regenten in Vrieslant hoerden, dat dye Vriesen den dach voersz. vierden, daerom dat hoer voervaeders den Graeve van Hollant hadden verslaegen, soe hebbent sy verboeden, dat men dye dach voertaen om dye saken willen niet solden vieren. Ende want nu op desen seluen dach in Vrieslant soe groeten elende, jammer ende schaede (veel meer dan ick hebbe gescreuen) was geschiet, soe hebben dye Vriesen murmereert tegens den heeren des Furstes van Sassen, seggende dat sy den schaede ende plaege gehatt hadden, daerom datse den dach niet hadden geviert inden eere Goedts ende syne gebenedide moeder, als hoer voervaeders hadden ingeset. Doen dit vernaemen den heren, soe hebben sy weder geconsentert, dat dye gene dye wolden den den dach voersz. mochten vieren sonder ongenaede ende straffinge des heeren.

Die graue van Benthem is Statholder geworden in Vrieslant ende is een Landach gehouden om dye zeedicken.

Omtrent Martini in Nouembri is die ouerste Maerschalck 1504
des Hartoges van Sassen in Vrieslant gecoemen, ende heeft met hem gebroch Ewerwyn Graue van Bentem, dye Stathouder in Vrieslant soude wesen van wegen des Furstes van Sassen, ende dit was dye darde Stathouder dye Vrieslant als Oestergo, Westergoe ende Soeuenwolden heeft regiert van des Hartogen wegen van Sassen. Daernae anno 1510 opten 20 dach January hebben dye heeren voerscreuen alle prelaeten, heerschappen ende volmachtigen wt yegelicke deelen te Leuwarden te coemen, om den zeedicken te repareren, waerom dye landen op swaere schattingen worden geset. In dese landach worde oeck gesloeten ende ordineert vanden heeren, dat alle priesters hoer eygen huysen souden maken ende staen holden op haer eygen costen ende loen.

Jemme heer Juwsma Gerbrant Mockama heerschappen ende Kempo Ropper geuangen toe Leuwarden van den heeren.

By tyden des Furstes van Sassen woende toe Leuwarden een muntemeester genoempt Hero Muntemeester. Dese Hero worde gefonden, dat hy quat geltt hadde geslaegen, waerom hy reysde wt dye lande, ende bleef een wyl tyt balling wt den lande. Terwyle dat dese Hero wt dye lande was, soe is hy by een wyf gecoemen, daer hy van heeft vernoemen, dat Graeff Edzart van Emden onder wylen sende brieven tot sommige in Vrieslant, ende dat sy dye brieuen ouerbrachte; ende want Hero voersz. luyden liet, dat hy van den Stathouder ende raede wt Vrieslant was verdreuen, soe heeft

1504 dat wyf vryer tot hem gesproeken, alsoe dat hy seer veel bescheydt van dit wyf creeg, dat hy anden Stathouder ende heeren van Vrieslant screef om geleidt, ende dat hy sulcke saken met den heren hadde toe spreeken, daer lant ende luyden an lach etc. Dye heeren hebben hem geleidt gegeuen, dat hy solde coemen toe Smallingae int cloester, ende daer syn sommige heeren inder nacht tot hem gereyst, ende hebben alsulcken bescheydt van hem gecregen, datse terstont Kempo Roeper toe Collum lieten vangen ende toe Leuwarden opt huys brengen ende pingen. Dye heeft nae sommige heerschappen gemelt ende beclapt alst nae openbaer worde. Des soendach nae Visitationis Marie was inden tyden toe Leuwarden inder eeren van onser lieuer vrouwe omganck, ende soe quamen veel heerschappen ende ander gemeen volck, niet allene wt Vrieslant, maer oeck wt ander landen, ende veel gingen daer in dye processie, ende al dye octaeue duer, nakent in een linnen slaeplaken beslaegen. Anno 1512 was dese omganck den 14 July, des anderen dages, dat was opten maendach den 15 dach, des morgens vroe is dye proeuoest met 4 knechten vant huys toe Leuuarden gecoemen, ende ginck tot Wopke Lurts huys, daer Gerbrant Mockama heerschap inden heerberge lach, ende heeft hem daer geuangen ende gebonden toe Leuwarden opt huys gebracht ende gepinicht. Dit vernam Tyaerdt Mockama, dat Gerbrant syn broeder was gheuangen, want hy inden seluen heerberge was, ende liep tot den minrebroeders int cloester, daer hy voerburgen lach tot den 17 dach July. Doen ginck hy met sommige ander, naeken met een slaeplaeken om, dye statt Leuuarden doer, in sulcke omgangen doer straeten ende plaetsen, daert gewoenlick was te gaen. Maer als hy quam by dat predickers cloester, ginck hy daer in ende wordt daer gecleet ende heimelick wt den stat gebrocht nae Bergum, ende reysde daervan daen nae Gronningen met wyff ende kinderen, ende quam niet weder in Vrieslant, soe lange

dye Hartoch van Sassen heere was van Vrieslant. Ende syn 1504
gueden leggende in Vrieslant werden vanden heeren vergeuen. Daernae den 18 dach July sonden dye heeren knechten vant huys toe Leuwarden nae Ferwert, ende naemen Jemma heer Juwsma heerschap geuangen wt den keercke, ende brochten hem te Leuwarden opt huys, ende hebben hem oeck gepinicht

Landagen gheholden toe Leuwarden omme den geuangen herschappen.

Doen dye heerschappen toe Leuwarden opt huis waeren geuangen, soe worden daer wel twe gemene daegen toe Leuwarden geholden van den gemene prelaeten ende heerschappen, supplicerende andén Stathouder, dat men brieuen soude scrieuen anden Graeff van Eemden, doer wat oersaken ende reeden hy lyet luyden, dat hy alsoe met den prelaeten ende heerschappen stont in Vrieslant, dat wanneer heen beliefde, sou soudt Vrieslant tot syn wille wesen. Want wt sulck woerden alle prelaeten worden suspect geholden van den Sassens heeren. Waerop dye Graue van Eemden antwoerde, dat hy sulcke woerden noch hadde gesproecken, noch met gene prelaeten oft heerschappen hadde gehandelt, dat den Furste van Sassen ofte zyn landen yet schaedelick mocht syn in syne eere ende weluaeren. Daernae int begin des maents Augusti heft dye Graeff van Benthem Stathouder in Vrieslant voerscreuen alle prelaeten ende heerschappen, wt ytlicke deel twe priesters ende twe huysluydeu, volmacht wesende vander gemeente alle saeken met den heeren concluderende. Als dye landen by een waeren vergaedert, soe synder acht heerschappen, twe prelaeten ende sommighe huysluyden geordineert, dye gaen solden tot den heeren,

1504 ende voerstaen haer menige ende begeerte. Doe dye deputeerde by den heeren quamen, soe nam dye stathouder dye woerden ende proponeerde, hoe dye Graef vam Emden veel muyterye wtt stelde, om desen landen van Vrieslant den Furste van Sassen affhandich te maken, ende stonde te vermoeden ende te besorgen, als sy oeck sekere onderrechtinge daervan hadden, dat hy vander meninge solden weesen, schier ofte morgen met macht van volck in te vallen, waerduer dye Furste van Sassen ende dye landen in groeten schaede mochte coemen, om dan sulcks te remedieren ende prouisie daerop te doene off hy sulcks yet attendeerde. Ende want dat niet sonder groete costen mochte geschien, soe waer syn begeerte, dat dye landen wilden consenteren een schattinge op dye lantrenthen te leggen, daermen dye knechten mede mochten voersolten, alst noede dede. Dit hebben dye deputeerden weder an den prelaeten, heerschappen ende gemeente gebrocht. Daer worde vanden staeten vanden landen geconsenteert ende gesloeten, dat dye enckel gulden renthe ouer alt lant solde geuen drie stuuers.

Een Landach toe Leuwarden geholden om den geuangen heerschappen toe hoeren.

Opten 16 dach Augusti worden weder van den heeren voerscreuen toe Leuwarden te comen, alle prelaeten, heerschappen ende volmachtigen vanden gemeente wt ytlicke deel, om toe hoeren wat dye heerschappen inder geuanckenisse hadden geiecht. Ende eerste worde daer aff geleesen, wat Kempo Roeper hadde geiecht, in forma als hyer nae gescreuen staet:

Kempo Roepers bekentenisse.

Kempo Roeper secht, dat hy is gecoemen toe Gronningen 1504
tot Drost Vdo van Coldenburch op den poerte op syn slapkamer, ende heeft hem om een Aernts gulden toe leen gebeeden, hy hadde in Vrieslant by Gerbrant Mockama te doene, dat wolde hy gaerne wtrechten. Soe heeft dye Droste gesecht, jae wel, doch soe verre ick wil een een boeschap an denseluen Gerbrant beuelen, dye moste my wtrechten. Doen heeft Kempo gesproken, wat my moegelick is, wil ick geerne doen. Doe heeft hem den Drost 1 gulden geleent ende hem noch een Aerns gulden gedaen, ende daerby beuolen dat hy Gerbrant Mockama solde seggen, waert saeke dat dye Drost met owermacht van volcke in dese landen quaeme, dat Gerbrant dat beste by hem doen wilde, het soude hem toe goede coemen. Doe Kempo dit botschap hoerde, sprack hy dit is my swaerlick te doene. Doe antwoerde dye Drost, du heuest cost ende clederen, waerom wilstu het niet doen? Doe nam Kempo dye boetschap an. Ende dye Drost verboedet hem by synen lyue dat niemant te seggen. Alsoe heeft Kempo den boetschap an Gerbrant alsboeuen gescreuen is gebracht. Daerop Gerbrant antwoerde, Kempo, daer staet ons lyf ende guet an, woemen sulcks van ons wys worde. Doet heuet Kempo eerste van zyne saeke, sinen landen ende dicken aengaende, gehandelt, eer hy dat, daer hem den Drost befoelen hadde, geseit heeft. Soe heeft Gerbrant op den boetschap geantuoert: ist sake dat dye Drost met macht van volck comet, soe wil ick op Ropte huis toe Metzelwyer in Dongerdeel wicken, soe sal dy Drost dat huys opeyschen laeten, soe wil ick dat opgeuen, ende hem dan behulplick syn metten landen Dongerdeel an Oesterzyde des Paessens ende Feruerdcradeel, met lyf ende guet tot des Drostes wille. Soe heeft dye Kempo den Drost geantwoert ende gesecht heeft, ende gaef Kempo

1504 dye twe Aernts guldens vry ende quyt. Dit is Kempo laeste afscheit vanden Drost, ende Kempo wil hierop leuen ende steruen.

Daernae vorde Gerbrant Mockama bekentenisse gelesen ouert gemene lant in forma naegescreuen.

Gerbrant Mockama bekent, dat Kempo Roeper tot hem is gecomen ende hem te kenen gegeuen hadde, dat dye Drost van Gronningen met acht dusent mannen in dese landen coemen wolde, of hy met hem wolde toevallen ende behulplick syn. Soe heeft Gerbrant sulke saeken Tyaerd Mockama synen broeder te kennen gegeuen, ende oeck Jemma heer Juusma vorgeholden, soe hebben sy alle drye daerin consenteert, ende Kempo beuoelen sulcks dye Drost toekennen te geuen ende seggen, wanneer hy met sulcke macht quam, wolden sy met sampt Dongerdeel ende Feruerdeel met hem toevallen, ende voert voer Leuarden leggen ende dat stormen. Alsoe heeft Kempo Roper toe kennen gegeuen, nae dyen sy daer inne geconsenteert hebben, dat den Drost inden syn gehat heeft te doen, welcke bekentenisse Gerbrant met syn eygen hant heuet onderscreuen etc.

Daernae is Jemme heer Jusma bekentenisse gelesen in forma als hiernae volcht.

Jemma heer Juusma kent ende secht, dat een monnick, meester Aerndt genoempt, met hem eernstelick van des Graeue van Oostvrieslant wegen mennichwerf gehandelt heeft voer drye ofte vyer jaeren, doch heeft Jemma hem in dye tyd geen gehoer gegeuen noch willen geuen, soe is dye prior van Ap-

kedam tot hem op een tyt gecoemen, op naestcomende Aduent 1504
twe jaer geleden, ende daer saken met hem gehandelt. Doe heeft Jemma heer Juusma tot hem geseit in latin: Doe op dine macht ende compt. Daernae is dye voersz. meyster Aernt inden Meye met subtile reeden weder tot Jemma gecoemen, ende hem voergeholden, dye Graeff syne schattinge ende excys wilde holden ende met ses dusent mannen inden landen coemen, dye om drie plaetsen innemen, als dye Wolden wt dye landen van Geldre, wt des graeuelanden voer Harlingen opt waeter met scheepen dat lant beleggen, ende beuaeren datter geen ontsett inden lande coeme. Ende Franicker to stormen. Wen dan alle landen ingenoemen waeren, wolden sy Leuuarden beleggen ende stormen; daernae dat blockhuys beleggen ende wthongeren. In sulck handelinge heeft Jemma heer Juusma geconsentecrt ende gesecht, hy wolde den graeff met lyf ende guet behulplick wesen.

Daer sint vier heerscappen gelaten tot die geuangen heerschappen om dese scriften te examineren.

Doe dese bekentenisse, dus, als voerscreuen is, voer alt gemene volck was geleesen, soe murmererden dye gemene staeten van den landen seggende, men mochte scriuen ende lesen wat men wolde, ende oft dye heerschappen sulcks al wat hadden gesecht, dat haddense van groete pine gesecht; maer waert datse selfs tegenwoerdich waeren ende bekendent dan sonder piningen, soe mochtment geloeuen. Dese murmeratie ende reeden quam voerden Stathouder ende anderen heeren opt huys, waerom sy hebben wtgeset ende consenteert, datmen IIII herschappen wt setten solden, dye boeuen souden gaen tot den geuangen heerschappen, ende hoeren wat sy iechten, ende dat dan weeder den gemeente te

1504 te publiceren. Dit syn dye vyer heerschappen van den gemene heerschappen geordineert Hessel Martena, Peter Camminga, Edo Jongama, Tyaerdt Burmania. Als dese gedeputeerde voersz. opt huys quaemen inden poerte, soe worde Geerbrant Mockama daer wt een gat gehaelt, ende int bywesen der vyer heerschappen voersz. ende heer Hans Schenck van Tautenburg, Ffridts Grombach den Cancelaer ende Thomas scriuer, dye Gerbrant Mockama weder te voeren geleesen, dat hij voermaels soude geiecht hebben, ende ouert tgeheele volck was gelesen vant huys, ende hem worde tgeuraecht of hy dat noch bekent stonde, welcke hy niet heel versaeckte, als ick hyernae sal scriuen. Daernae gingen dye heerschappen voersz. met den anderen heeren voersz. nae Jemma heer Juusma ende hem worde oeck toe voeren gelesen, dat hy solde geiecht hebben. Ende Jemma stont altemael bekent, ende iecht noch veel meer. Dese laeste bekentenisse van Gerbrant ende Jemma worde oeck gescreuen ende voerden gemeente gelesen in forma naegescreuen.

Gerbrant Mockama laeste bekentenisse.

Opten 17 dach Augusti anno 12 in Hessel Martena, Peter Hayes, Edo Jongama ende Tyaerd Burmania tegenwoerdicheit, so van dye gemene landen daertoe geordineert zyn, is Gerbrant Mockama syn eerste bekentenisse voergeleesen, is hy daer noch by gebleuen, allene daerin geandert, dat hy met Kempo Roeper op geen getal van volck, als in dye selue bekentenisse staet, sonder dat Drost Vdo met macht comen soude, gehandelt heeft.

Jemma heer Juwsma laeste bekentenisse.

Opten 17 dach Augusti anno 12 hewet Jemma heer Jusma sonder pin in tegenwoerdicheit Hessell Martena, Peter Ha-

yes Cammenga, Edo Jongema ende Tyaerdt Burmania, van 1512
den landen daertoe geordineert, bekent, dat Tyaerdt Mockama op Woensdach voer Sinte Joannes voerleden tot Dockum opten dick tot hem gecomen, ende gesecht, dat dye Graeue soude met syn macht Soendach nae Sinte Joannes in desen landen coemen, om dye in te nemen. Gaff hem Jemma ten antwoerde, hy soudt hem van lijf ende guet brengen. Doen badt Tyaerdt Jemma, sulck den hoeuelingen in Ferwerderadeel ende syn wyfs vrunden te kennen te geuen, want hadde hy een vrunt gecregen, dye solde meer vrunden maken, maer hy wildet geen woert hebben. Gerbrant Mockama heeft tegen Jemma voer Palmen in Claes Korfs huys op dye zyl gesecht, dye Graeue wolt coemen met macht, soe willen unsen broeder Tyaerdt ende ick veerdich weesen, ende dye landen voerden hant opnemen, dye niet met will, dye moet; sechtet dye hoeflingen in Feruerderadeel; wildy aldus doen? doe seyde Jemma, also wil ick doen. Dat heeft Jemma in tegenwoerdichheit der hoeflingen voersz. met syn eygen hant onderscreuen Inden seluen tegenwoerdigheit der heerschappen is Jemma dat eerste bekentenisse oeck voergelesen, dat hy noch bekent ende daerby blyft ende gebleuen is.

Dye heersehappen gerecht ende sommige heerschappe husen van den heeren beset met knechten.

Doen dese publicatie van desen heerschappen voert gemene lant als voersz. is was geschiet, syn dye acta van den Stathouder opgescreuen nae Myssen tot Hartoch Georgen van Sassen. Daernae dat dye heeren antwoert hadden vanden Hartoge voersz., hebbense voerscreuen alle Grietsluyden ende

1512 officiers des Hartochs in Vrieslant toe Leuuarden te coemen met hoer harnas opten 16 dach Nouembris; ende opten seluen dach worden op eene oerdoys voert huys onthoeft Gerbrant Mockama ende Jemma heer Juusma toe Ferwert, ende worden toe dye minrebroders in dye kercke eerlick begrauen. Wtt dese twe heerschappen doet, hebben veel heerschappen groet haet ende nyt ende afkeringe opten Hartoch van Sassen ende syne onderheeren gecregen. Dages daernae, dat was opten 17 dach Nouembris, werde op dat selue ordoys Kempo Roeper gerecht, ende worde eerst onthoeft, daernoe geferndeelt, ende aen een yegelicke poerte toe Leuuarden een ferndel gehangen. Int selue jaer ontrent Sinte Katherine daernae hebben dye heeren Roptahuys toe Metzelwier in Dongerdeel met knechten beset. Wennich daernae hebbense oeck beset met knechten Obbamahuys toe Ee in Dongerdeel. Voer Karstyt lieten dye Sassens heeren oeck met volck besetten, Hero Hottinga huys toe Wommels, daer doe Tyetze Harinxma zalige Hero wyf op woende.

Veel dagen ende stonden geholden tusschen Hartoch Georgen ende den Graeue oft haer beyder raeden.

Als dese saeke aldus tusschen den Hartoch van Sassen ende den Graeve van Emden om Gronningen ende Gronningerlant was hangende, heeft Hartoch Georgen in menigerley maniren den Graeue laeten aensoecken, dat hy Gronningen ende Gronningerlant soude resigneren, ende syn gerechtichheit van Key. Mat. gegeuen laeten geblicken, dye Graeue presenterende dye 30 dusent golden guldens, dye hem van des Hartoges raede voermaels toegesecht was, dat sy hem den stathouderschip van Gronningerlanden commit-

teerden, soe wanneer hem dye landen voersz. vanden Har- 1512
toch affgenoemen worden, als voer int capittel gescreuen is. Daernae is tusschen den Hartoch ende Graeue met scriften gearbeyt, dat dye Hartoch hem geboeden heeft all zyn gerechtichheit ganslick te stellen in enige onpartige rechteren, welcke dye Graeue heeft geweygert; want hy int besit van Gronningen ende dye Omlanden was. Daernae heeft Hartoch Georgen syn beswaringe Key. Mat. te kennen gegeuen, waerop Key. Mat. Phylippum Eertbischop van Coelen ende Hartoch Willem van Gulick ende Berge heeft geordineert dye questie ende schelinge tusschen Hartoch Georgen ende Graeff Edzart te verhoeren. Ende want dye Graeue Gronningen nochte Gronningerlant wolde rumen ende den Hartoch ower draegen, soe hebben dye commissary voersz. den saken Key. Mat. geremitteert; Hartoch Georgen syn recht tegen Graeue Edzart veruolgende heeft an Key. Mat. veruoruen, dat hy den Hartoch ende Graeue voer syne Mat. presentlick te eerschinen peremptoerlick heeft geciteert. Maer dye Graef is presentlick niet eerschenen voer Key. Mat., dan doer syne raede geantwoert ende onschult voertgebrocht: doen heeft Key. Mat. den voersz. sake opgenoemen ende des Grauen raede dese nae bescreuen affscheit gegeuen: aldus den gesenden des Grauen van Eemden is van den Ro. Key. Mat. dye claegen van Hartoch Georgen van Sassen tegen den Graeue van Eemden te Nuits voer Key. Mat. raede ende commissarien gedaen heeft met eernster ende vlyte bewegenisse heeft dat selue den Graeue zyn eer ende glimp oneert; ende Key. Mat. daer aff wtspraeck sonder letsel ende achterdeel zynre eer niet doen een mach; ende synre Mat. alsoe veel alst mogelick is sulcks geerne verhoeden solde ende niemant beschamen. Daerom sullen den Graeue geschickten hoeren heeren te kennen geuen, dat Key. Mat. eernstige meninge ende belieue ofte beuel is, dat hy hem met Hartoch Georgen van Sassen om den voer genoemde clachten, oeck

377290

1512 omdat onrecht van Gronningen metten eersten guetlicken obdraegen te vrede stellen. Geschiet dat nyet ende dye Graeue noch eens ongehoersaem gefonden wordet, soe solde dye Key. Mat. oersaek hebben ende des niet langer verhoeden den wtspraeck daer aff te doene, oft andere redelicke ende rechtelicke wegen soecken, welcke dan, als K. Mat. vermoede, den Graef swaerlick ende onlydelicke worden solde; daerom geeft dye Key. Mat. om sulcks te verhoeden desen guetlicken verdraegen den partien te kennen. Actum Ausburg opten 2 dach Aprylis, Anno viftien hondert ende darthien.

Noch gehandelt om compositie tusschen den Hartoch ende den Graeue ende copia des K. Mat. mandaet tegen Graeue Edzart van Emden

1513 Om desen voersz. Key. Mat. affsceydt heeft Graeue Edzart den Hartoch geen antwoert opgegeuen noch gescreuen. Maer veele menschen te kennen gegeuen, dat hem foel ongelicks geschiede van Hartoch Georgen van Sassen; waerom dye Bischop van Munster met dye Graeue van Schauenburch Rietberg ende van der Lippe tusschen hoer beyden, alsoe den rechten waerheit te vernemen, maer daer is dye tyt niet vruchtbaers gehandelt, ende dye saeck is ongeendicht gebleuen; want dye Graeue van syn concept nie wolde wicken. Daernae heeft Hartoch Georgen den Key. Mat. weder angesocht om den voergenoemde handelinge zyner Mat. wtspraeck te vernemen, 't welck alsoe geschiet is als syner Mat. copia hyer naeuolgende declareert.

Copia des Key. Mat. mandaets tegen den graeue Edzart van Emden.

Wij Maximiliaen van Godts genaeden gecoren Ro. Key. tot 1513
aller tyden vermeerder des ricks in Germanien, toe Hongeren, Dalmatien, Croatien etc. Coninck, Eertshartoch van Oestentrick, Hartoch van Burgoendien, toe Brabant, Palsgraeue etc. Doen den Edzart Graeue toe Eemden toe weeten, als wy dy in voerleeden tyden doer onser keyserlicke citatie ende gebots brieue opten 14 dach te voerschinen geeyschet ende gelaeden hebben, ende onsen Key. wtspraeck dye den eerweerdigen Eertsbischop van Coelen Philips, des heyligen ricks in Italien Eertscanselier, onsen lieuen neue ende Kuerfurst, ende den eersaemen onsen lieuen Loedewick van Eessensheim Lantcommenduer toe Couelens, inden twisten tusschen den hoeggeboren Georgen Hartoge tot Zassen, Lantgraeue in Duringen ende Marckgraeue tot Myssen onsen oem, Fursten ende raedt ende ewigen Gubernatoer van Vrieslant aenden eyne, ende dy aenden ander syde te hoeren ende te weruen, nae inholt derselwer onser citatien daerom tot dy gesent. Maer nu dat wy daer claerlicken inne beuinden, dat du den voersz. onsen lieuen oem ende Furste, Hartoge van Sassen, nae owerleden willen eer Hartoge Aelbrecht van Sassen zyns vaeders, onreedelicken ende tegen onsen commissie beuel ende declaratie ende tegen dyn eygen wille, scriften ende eedt geueigert hebbest dat leen uwe Graefschap tontfangen, ende daer of behoerlicke hulde ende manschap te doen, ende dat du boeuen, dat hy dy syne lenen Stathouder in Oestvrieslant ende den Omlanden gestelt, ende dy Stathouder derselwer landen te noemen ende te scriuen gegunt heft, om denseluen landen te beuaeren, ende syner contrari gedaen hebbest, ende noch doeste, ende dye appellatie dyer landen an syne lene geschiede beletste, desgelicks dye genoemtlicke renthen niet een betaelste, noch ten rekeninge brengste, ofte syn behoerlicke deel niet een

1513 brengste, daertoe dye van den Dam ende dye van den Oldenampt, ende meer tot der huldinge ende gehoersaemheit niet een briengest. Oeck dye versekeringe ende cautien der landen, tegen betaelinge des gelts, als dye op den Omlanden voersz. is, niet affscheiden ende wilste, tegen recht ende reeden, desgelick den brief ende contract tussen u beyden gemaeckt niet een holdeste. Alsoe dan dine sulcke voernemen onreedelicken ende tegen onse commissie ende declaratie is, ende ons als Keyser daerop te versien ende remedie te vinden toebehoert, welcke du sonder weygeren, ende beduanck schuldich biste te doen, welcke wy al doer vorder uersoeck onsers voergenoemender oem van dy gans verachtet bevinden. Daerom soe gebieden wy dy, om verhoedinge onsers ende des ricks swaere ongenaede ende straffinge, daertoe onser ende des heyligen ricks acht ende onueracht, ernstelick met desen brieff, ende willen, dat du ende des leens eeruen dye Graefschap met alle andere stucken ende gueden, dye ons ende des heyligen ricks leen roeren, van nu voertaen vanden voersz. onsen oem ende Fursten, Hartog Georgen van Sassen ende synen eerfgenaemen toe leen ontfangest, hem daeraff geuoentlicke huldinge, eedt, ende manschap doende, getrou, gehoersaem ende dienstich te syn, ende al te doen, dat een guet leenman synen leenheeren schuldich is te doene, daertoe seggen wy diens leens hulde ende eedt aff, die du ons in eniger manieren verbonden verste, ende dy daermede tegen dit onse beuel dachte te behelpen, in chraft des briefs, vry, ledich ende los. Also dat du hem ende syn eerfgenaemen van nu voertaen daermede verbonden bliueste, dy oeck des tytels des Stathoudersampts, alsoe lange syne G. dat laeten will, gebruckkeste. Ende dye Appellatie an syne lieue te doen niet meer voerhinderste noch verbedeste. Oeck dye authoriteit trouuelicken onderholste, ende gene vermindringe daerinne te geschien een lideste, ende dye gewoentlicke willige renthen inden Omlanden, als dyn Ampt toecompt ende

toebehoert, vlyteliken inbrengeste, alle jaer behoerlicke re- 1513
kening daeraff doeste. Oeck, wat du op desen tyt daer niet betaelt een hebste, betaelste. Ende dye vanden Dam ende vanden Olden Ampt ende anderen, dye onsen oem Hartoge Georgen noch niet geluldicht een hebben, ende niet geswoeren syn, daertoe duingeste dat sy synre lieue hulde ende eedt doen. Ende voert alle voertbrengeste, dat tusschen onsen voersz. oem ende Furstēn van Sassen ende dy gesloeten is toe doen, desgelicke guede cautien ende voersekeringe geueste, als syn lieue sulck gelt, als dy opden Omlanden voerscreuen is, betaelt, dat du dan synre lieue dye selue Omlanden van stonden an sonder weygeringe ende schaede ouerleuerste ende in synen handen setteste. Ende dat du alle dese voersz. articulen elck besonder binnen twe maenden, nae sichte deses onses briefs, ganselicken volbrengeste, soe als du schuldich biste te doen, ende wy ons aen dy versien, dat du daerin doen salste, daerinne doestu onser eernstelicker vermaninge genoech. Ende ist, dat du soe niet een doeste, ende noch meer ongehoersamheit beuisen wilste, soe werden wy doer owerheyt beduongen metten boeuen gescreuen ende anderen penen ende straffinge tegen dy, als tegen onsen ende des heyligen ricks rebellen, ende verachteren voert te vaeren, daernae weet dy oeck toe rechten. Gegeuen in onsen ende des heyligen ricks stat Coelen, opten 21 dach Septembris, nae Christus geboerte XVc jaeren ende darthien, onses ricks des Roemschen inden 27, ende des Hungersche inden drye ende tuintichsten jaere.

Nae dit voersz. Mandat heeft Key. Mat. noch een myssiue brief an graef Edzart gesent.

COPIA.

1513 Maximiliaen etc. Edele lieue getrouwe, wy hebben in voergeleden tyt inden tuisten dye tusschen den hoeggeboeren Georgen Hartoch van Zassen, Lantgraue tot Duringen ende Marckgraeue tot Myssen, onsen lieuen oeme ende Fursten, raedt ende enigen Gubernatoer der landen van Vrieslant, an denen, ende dy an danderen deel hangende syn, opten verhoringe van onsen commissarien tot Nuys ende nae tot Coelen in den saeken gehandelt, hebben wy denseluen onsen oeme Hartoch Georgen, wt reedelicke oersaeken onsen Key. Mat. mandaet ende gebotsbrief gegeuen ende wt laeten gaen, inhoudende, wat daeraff onse will ende meninge is, an dy scriuen. Ende dat selue mandaet tot noch toe vertogen is aen dy te senden. Is daerom dat wy vermoeden, dat du midler tyt met syner lieue dy verenicht ende guetlick verdraegen ende sulck, als du hem van reeden ende rechtsweegen schuldich biste, guetlicken gedaen sulste hebben, soe als wy dy doer dyne geschickte toe Ausburch in onsen affscheiden oeck scriftelicken hebben weeten laeten. Maer om dat wy van syner lieue verachtel kennen, datt du in dinen onreedelicken voernemen ende ongehoersaemheit verhart bliueste, ende onse voersz. vermaninge niet een achtste, soe een konden wy niet langer ophouden ende vertrecken, wy een hebben dat voersz. onse mandaet, ende sulcks als daervan rechtswegen toe behoert, tot synre lieue rechten begeren laeten wtgaen. Daerom is onse eendrachtelicke beuel ende genaedige raet, dat du dese saeken niet vorder een verachteste, maer dy in sulcke maniren tegen synre lieuen holdeste ende beuyste, dat du geen oersaeck een geueste nae inhouden desseluen mandaets tegen dy voert te vaeren, dat een wolden wy dy niet verswygen,

ende du salste daerin doen onsen eernstigen meninge. Ge- 1513
geuen tot Sinte Goar op den Rijn den 28 dach Octobris anno 1513 etc.

Nyettegenstaende alle voersz. K. Mat. mandaten ende missiuen heeft Graeff Edzart Gronningen met dye Omlanden onder syn geualt geholden, ende den Hartoch geen resignatie der Omlanden, noch rekenschap van dye profytten daer aff willen doen.

Anno 13 voersz. int leste des maents Nouembris hebben dye regenten van Vrieslant te Aedwert int cloester geholden euen dach tegen den Graeue van Emden. Dye Graeue is seluer niet gecoemen, maer heeft syn raede aldaer gesent opten dach. Maer sy een conden niet accorderen, ende sint met viantschip van malcanderen gescheiden. Daerteboeuen hebben dye Grauen raedt aldaer opten tyt laeten luyden, dat haer heer niet langer dan dye twalef nachten hem in ruste dochte te holden, welcke oeck alsoe wt sekere oersaeken worde befonden. Want hy corts wt des Coenincks van Engelants dienste waeren gecoemen. Waerom dorste dye Hartoch van Sassen ofte syne volmachtige geen langer bestant maken met den Graef, sorgende dat dye Graef met macht van folck soude coemen in Westvrieslant, ende dye Vriesen solden eensdeels met hem toevallen, ende dye Sassens verdriuen, want dye Sassens heeren wel merckten, dat dye Graeff veel heimelicke vrunden ende fautoers in Vrieslant hadde, besonder van den Vetcoepers partye, beyde heerschappen ende huysluyden, om den heerschappen wille, die anno 12 vanden Sassens te Leeuwarden gerecht worden om des Graefs wille. Ende hoewel dye Sassens heeren wel wisten, dat veel Vriesen geneecht waren totten Graeue voersz., zij hebben dat nochtans als wyse heeren dissimuleert om meerder muyterye ende rebellicheden binnens lande te vermyen, ende dat niet gecorrigeert. Om dese ende andere oersaken wilden dye Sassens

1514 heeren in Vrieslant regierende den bestandt niet langer voerlangen. Maer anno 14 den 16 dach Januarij ist bestant wtgegaen ende open oerloch geuorden tusschen Hartoch Georgen van Sassen, ende Gubernatoer van Vrieslant ende syn hulpers ende vrunden anden ene syde, ende graef Edzart van Emden ende dye stat Gronningen anden ander syde. Ende yegelick heeft syn burgen, steden ende sloeten vastgemaeckt, ende op malcanderen geoerlocht te water ende te lande.

Int jaer ons heeren XVc ende 13 den 15 dach Nouembris begonnet toe vriesen. ende vroes sonder opholden tot den begin February des jaers van 14. Als dan Hartoch Georgon van Sassen met gene vrundschap tot syn gerechticheyt ende wille conde coemen tegen den Graef Edzart van Oestvrieslant, ende hem niet beliefde om saken voersz. den bestande te verlangen, soe heeft hy vyf dusent knechten wonnen, dye doer Stichte ende den Soeuenwoldeu reysden ower ys in Emderlant ende quaemen eersten in Reyderlant, met dye bestanden wt was, ende hebben daer geroeft, gebrant ende veel doetgeslaegen, ende toegen doe voert in Emderlant tot Hartoch Herdrick van Brunswick, ende dese hoep knechten worden nae genoempt dy suarte hoop.

Hartoch Georgen is gecoemen voer Gronningen ende heeft Eessen ende Witte Wyrum beset.

Daernae int begin vanden April, dat was omtrent mits vasten, quam Hartoch Georgen seluen wt Myssen voer Gronningen in Aedwert, daer dye Westvriesen in laegen. Dye Hartoch besette met syn volck dat cloester toe Eessen ende

maeckte dat sterck. Oeck hadde hy sterck beset met syn volck dye Werdenbras optten Drentse syde, ende thuys toe Wynsum op Gronninger dyep; dye Gronningers beueerden datse geen vitalie solden in crigen. Oeck leyde hy een hulcke met 10 ofte twaliff rinscheepen met folck ende geschut buytten voer dye zyll buytten op den Eemse, dat dye Graeff ende Gronningers niet solden in crigen wt deer zee. Den Graeff van Emden ende Gronningers hadden den Dam sterck gemaeckt ende met knechten beset. Oeck hebben sy een kercke geheten Hoegerkercke sterck gemaeckt met wallen ende graften, ende den Sassens daer wt veel quaets gedaen; omtrent Annuntiationis Marie sende Hartoch Georgen dusent knechten toe Witte Wyrum int cloester ende heeft dat beset; dese knechten hebben dat blockhuys op Delfzyl ingenoemen, dat dye Graeff daer hadde ingenomen ende hadde begonnen te maken, ende met haer volck beset. 1514

Een Landach beroepen te Leuwarden die owermits den comste van Graef Edzart verliepe, die anderde man wt Vrieslant toe Collum.

Opten eersten Aprilis is Hartoch Georgen seluen te Leuuarden gecoemen, ende voerscreef by hem toe coemen te Leuuarden opten 7 dach Aprilis, alle Prelaeten, Priesters ende heerschappen, ende als sy daer quaemen, worder genen landach geholden, maer dye dach wort geordineert te holden opten 20 dach Aprilis, dat was dondersdach nae Paeschen. Want onder des was Graef Edzart ouer den Emse gecoemen, ende hadde dye knechten int cloester te Witte Wyrum verjaget ende voerslaegen, ende voert heeft hy dat blockhuys toe Delfzyl met gewelt genomen, ende veel doetgeslaegen ende veel gefangen, onder welcke worden daer

1514 drye hoefluiden als Heronimus Mas, Claes van Olms ende noch een. Als dit voernaemen dye Sassens knechten in Essen, soe dorsten sy den Graeff niet veruachten, maer sye liepen al te saemen wt cloester nae Weerdenbras ende Aeduert. Doe dese tydinge toe Leuuarden an Hartoch Georgen quam, soe screef hy ouer al Vrieslant, dat dye anderde man wt Vrieslant solde coemen toe Collum, ende daer voergaederen, want dye Hartoch anxte hadde, dat dye Graue met dye Gronningers dat cloester Aeduert of een ander van des Hartoch legers solde anfallen. Maer dye Graeff toeg weder ower dye Emse in syn lant. Als dan dye Vriesen een weeck toe Collum hadden geleegen, soe worde hem opten gueden vrydach, dat was den 14 dach Aprilis, weder orlof gegeuen, dat elck mochte thuys reysen, want dye Hartoch hadde seker tydinge, dat dye Graef weder ower dye Eemse in syn lant was gereist. Opten 10 dach Aprilis, dat was manedach nae Palmen, quamen toe Leuuarden by Hartoch Georgen dye bisschops raede van Wtrecht met dye raeden den steeden, beyde van Ouersticht ende Oedersticht, sampt dye raede van Gronningen, om enen soen ende compositie te maecken tusschen den Hartoch ende den stat Gronningen, maer doer worde niet bedreuen noch niet gueds gesloeten.

Een Landach toe Leuwarden gehouden om schattinge ende supplicatie van den heerschappen anden hartoch om de 21 penninck.

Opten 20 dach van Aprill zijn te Leuarden gecoemen Prelaeten, Priesteren ende heerschappen als voersz. is, ende Hartoch Georgen nam self dye woerden ,staende voer den cancelarie, ende dede een lange relatie, want hy een gelerdt welsprekende Furst was, van dat ongelick, dat hem van den

Graeff van Emden geschiede, waerdoer hy daegelick in groe- 1514
ten merckelicke ende suaere moeyenisse ende oncosten quam etc. met meer lange reden; int sluytten begeerde hy, omt orloch te continueren ofte volbrengen, een schattinge als van den gouden gl. een oert van den gulden, dats 7 guldens st. Ende dit solden dye renteniers ofte landtherren alleen staen ende betaelen. Dese schattinge dochte dye renteniers ende naemlick dye heerschappen swaer to wesen, om datse inden winter in Aeduert voer Gronningen hadden gelegen op hoer eygen nadeel ende costen, ofte andere op hoer stede geuonnen. Waerom gaeuen dye heerschappen op dye tyt een supplicatie aenden Hartoch, begerende an syn Fur. Ge., dat hy anmerckende dye groete oncosten, dye sy by synen Furstelicke Genaede gedaen hadden, ende noch daegelicks deden, hem luyden wilden vry ende quytt laeten den 21 penninck, den sy syne Genaede jaerlicks schuldich waren te geuen, ende dat Reuersaelbrief in allen anderen articulen in syn macht te bliuen. Dese supplicatie presenteerden den Hartoch gecoeren van allen anderen heerschappen, heer Goslick Jongama, Hessel Martena, Doctor Kempo Martena, Peter Camminga, Tyaerdt Burmania, Rienck Camstra ende Edo Jongama opten 22 dach Aprilis. Op dese supplicatie nam dese Hartoch syn beraedt, ende wolde dye heerschappen een guet antwoert geuen. Ende nae langen beraedt met syn heren wt Sassen heeft hy hemluyden ten antwoert gegeuen, dat dye heerschappen wt Oestergoe, Westergoe ende Seuenwolden hem solden holden voer Gronningen, ofte waer hy het begeerde, vyf hondert knechten ses maenden lanck, yegelick knecht des maents IIIJ gouden gulden; dit wolden dye heerschappen niet doen, ende seyden dattet hem niet volbrenglick was, ouermits dye groete costen dye sye dit jaer by den heer hadden gedaen. Daernae den 14 Juny syn dye heerschappen eendrachtelick yet te Leuuarden gecoemen, voerscreuen van den volmachtige voersz. om te veruolgen dye handelinge met den Hartoch

1514 om den 21 penninck ottecoepen. Doe accordeerden ende sloetten sy met den Hartoch, als dat dye gemene heerschappen wt Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden solden den Hartoch den dienste holden twe maenden lange vyf hondert knechten, geuende yegelick knecht des maents IIIJ gouden gulden, ende dye genen knechten conden crigen ende seluen niett wilden dienen, dye solden den Hartoch geuen soe veel gelt, als syn renthen beliepen vanden lopende maenden. Ende soe souden dye heerschappen coemen te Leuwarden voer dye cancelarye, ende holden daer munster, ende daer coren sy twe hopmannen ower dye knechten, als Jancke Oenema heerschap te Blye ower dye knechten wt Oestergoe ende Seuenwolden, ende Epo Aelua herschap toe Witmaersum ouer den knechten wt Westergoe, ende een yegelick hofman hadde een vaendraeger, trommer ende scriuer, ende reysden dye seluen dach wt beuel van den Hartoch nae Adwert voer Gronningen, ende hyermede solden dye heerschappen vry, los ende quyt wesen van den 21 penninck, die Anno XVc ende vyer doe Hartoch Georgen worde gehuldiget. Maer wat landen ende renthen sye nae den datum voersz. hadden ingecoft. ende noch naemaels van huysluyden, cloesters ofte anders mochten ancoepen, dye nu niet worden afgecoft, daer solden sy jaerlixe schattinge van geuen den heer; hyer op solde dye Hartoch geuen den heerschappen genoechsaeme besegelde brieuen ende quitantie. Om dit brief wel te maken, want den heerschappen daer groet macht an lag, worden van dye gemene heerschappen geordineert Hessel Martena, Doctor Kempo Martena, Peter Camminga, Rienck Camstra, Tyaerdt Burmania ende Siuerdt Abbinga. Daernae is Hartoch Georgen weder nae Gronningen gereist, ende maeckt een leger te Seluert int cloester, ende heeft voert te halue wege an Gronningen geschanst, ende hebben alle daegen tegen malcander schutgeweer gehouden, dat mennich man coste syn lyf. In dye tyde hebben dye Zassens Hogerkercke met geualt

ouergeuallen, ende veel doet geslaegen, daer worden 60 1514
knechten gefangen, dye al toe Leuuarden gebracht worden, ende saeten daer lange geuangen opt stats fleyshuys. Oeck heeft Hartoch Georgen van Sassen dat blockhuys op Delfzyl, dat dye graeff hadde beset, met geualt ouergefallen, ende al den hals affgesteeken, wat hy daerop creeg, ende heeft thuys slecht gemaeckt. Nu wil ick wederkeren int graeuen lant, ende bescriuen wat dye Brunswickse heren daer hebben bedreuen.

Hartoch Hendrick van Brunswick heeft gewonnen int greue lant Stickhuysen Lingen ende voert voer den Oert gesooeten.

Naedat die Wredenbuch was genomen als voersz. is, toeg Hartoch Hendrick van Brunswick met al zyn macht voer dat huys Stickhuysen, daer veel volck voer doet bleef. Ten laesten hebben sy thuys geuonnen met subtylheit; want opt huys laegen meestal huysluyden wt den Graeuen lant. Doe naemen dye Brunswickse alle dye huysluyden, dye opt huys laegen, wywen ende kinderen, ende dreuense voer hoer hen op den grafts wall vant huys, ende riepen doe ant huys, datse dat huys solden opgeuen, of sy wolden hoer wyuen ende kynderen voer hem in dye graft driuen, ende daerop ower den grafte gaen, ende bestorment huys. Doe kreeten ende kermden dye kynderen ende wyuen soe lange an hoeren mannen ende olderen, datse worden beweget ende gaeuent huys op, ende gingen afft huys beholden lyf ende goet. Daernae wan oeck dye Harloch dat huys op Lingen met sommige heerschappen huysen; daernae toeg dye Hartoch met

1514 veel macht voert thuys toe Lierroedt ende heeft dat sterck belecht. Doe dye Graef thuys op Lingen met andere huysen hadde verloeren, soe worde hy cleynmodich ende toeg tot Aurick ende brochte alle victalie opt slott, ende toeg daervan daen binnen Emden, ende sende syn kinderen met een deel van zyn goederen wt syn lant, ende ruimde self oeck syn lant ende toeg binnen Gronningen. Als Hartoch Hendrick een wyle voer den Oert hadde gelegen, soe wolde hy syn schanse naeder ant huys brengen, ende stonde selue by den graeuers, ende ordineerde alle dinck nae syn sinne. Doe worder een slange vant huys geschoeten, ende schoet Hendrick van Brunswick doert hoeft ende daer van stonden an doet gebleuen, ende liet jonge Hartoch Hendrick synen soen, dye by hem was, ende Hartoch Eerck synen broeder in groeten rouue ende droefte. Hartoch Eerck zyn broeder ende Hartoch Hendrick syn soen seinden dat doede lichaem gebalsemt met groeter familie ende eerlicke staet op in syn lant tot synen moeder ende syn wyf. Doen Hartoch Hendrick van Brunswick aldus voerden Oert in Oesturieslant was geschoeten, soe waeren syn heeren ende knechten seer verslaegen, ende braeken op van den Oert ende worden voersc. van Hartoch Georgen datse met all hoer macht met hem voer Gronningen solden coemen. Ende Hartoch Georgen heeft hem seer bedroeft om den doet van Hartoch Hendrick, want hy syn prinsepael getrouue voerfechter hadde verloren, ende hy seluen was in vremde landen, in groeten last ende cost van oerloch ende wiste oeck wel, dat veel Vriezen hem niet gunstich waeren, om dye heerschappen int jaer van 12 gerecht als voersz. is. Ende oeck om den swaere schattinge, welcke dye Vriesen tot dit oerloch hadden gegeuen, hoewel dat Hartoch Georgen dese suare schattinge van den Vriesen niet nam wt giricheit ofte wreetheit, maer daervan noede worde gedrongen om syn oerloch te

veruolgen, tegen den Graef ende Gronningen. Doen Graef Ed- 1514
zart hoerde, dat Hartoch Hendrick van Brunswick was gescoeten, soe was hy bet gemoet ende hoepte syn lant noch toe holden, dat hy te voeren wel half verloeren hadde gegeuen. Ende hy toeg sonder toeuen wt Gronningen nae Sutphen tot Hartoch Kaerl van Geldre om ruytteren ende knechten, ende hy creegh van den Hartoch IIIJ dusent rutters ende quam daermede weêr binnen Gronningen.

Die Dam belecht ende gewonnen.

Nae Hartoch Hendrick van Brunswicks doet quam dy Hartochinne van Brunswick met hondert ende 25 peerden wt hoer lant voer Gronningen, om haer zoen te haelen ende hem in syn lant toe brengen, ende daer thoe huldinghe; met hoer quam oeck Hartoch Eercks wyf, dat Hartoch Georgens suster was, om haer man oeck weeder thuys te haelen. Maer dese voersz. heeren wolden niet thuys, eer sy den doet van Hartoch Hendrick hadden gewroeken. Als dan dye Brunswickse heeren ende knechten waeren voer Gronningen gecoemen tot Hartoch Georgen, soe hebbense alle daegen tegens Gronningers schermutsing geholden ende malcanderen an beyde syden groete schaede int volck gedaen. Maer om dye stat Gronningen toe winnen, een worde noch niet veel bedreuen; dit anmerckte Hartoch Georgen, dat hy lange voer Gronningen met groete oncosten hadde gelegen, ende een groet deel van den schoene soemer was voerloepen, soe was hy cleinmoedich ende seer bedroeft, want syn schat begon te verminderen ende hy wiste wt synen lande als Myssen, Duringen ende Sassen niet veel meer te crigen, want dye landen bloet waeren geschat om dit oerloch. Oeck hadde hy veel Sloeten ende landen voerset om gelt; waeromme worde in Myssen, Duringen ende Sassen Vrieslant ge-

1514 noemt Vrethlant; want alt schat, dat bouen wt dye landen quam in Vrieslant, worde verteert ende al helpet niet, ende Westvrieslant was oeck soe bloet geschat, dattet niet veel meer mochte opbrengen, waerom heeft Harfoch Georgen hem met synen vrunden ende heeren beraeden, dat hy den Dam wilde beleggen. Doen heeft hy Seluert, Aedwert, Weerdenbras, Winsum ende andere festicheeden beset met volck ende knechten om Gronningen te waren, dat sy niet in crigen solden; ende Hartoch Georgen is met dye Brunswickse heeren ende dye hoep van knechten ende sommige Vriesen gereist voer den Dam omtrent Magdalene ende heeft dye stadt belecht. Als dye leger voer den Dam sommige dagen hadde gelegen, soe leeden dye knechten groeten armoede; want daer niet veel prouiande mochte coemen te waeer noch te lande, soe wolden dye knechten daer niet langer leggen, maer sy begeerden den stat toe stormen, welcke Hartoch Georgen noch niet wolde consenteren, om den bloetstortinge te vermiden, waerom heeft hy een boede met briuen gesent inden stadt vraegende, of sy den stat wolden geuen oft niet. Otto van Diepholt antwoerde, datse dye stat niet wolden opgeuen; want inden Dam waren soeuen hondert gemunsterde knechten, ende oeck soe voel frome burgers, dye groeten geweer deden ende hadden stolten moede. Doen heeft dye hartoch met groet swaer geschut inden stadt gescoeten dye huysen boeuen aff ende dye poerten ende boluerck op veel plaetsen, ende scoeten oeck brant inden stat; maer dye burgers met dye knechten hebben dye brant gelescht, ende nachtes weder dye poerten ende wall weder gereparert, wat dages worde ite schoeten, Daernae sende dye Hartoch weder brieuen ende vraegde, oft sy noch niet tot genaede wilde coemen ende geuen dye stat op in synen handen; maer dye ouerste Hofman voersz. wilde den stat noch niet opgeuen. Doen consenteerde den Hartoch, dat men den stat soude stormen. Doen begeerde dye jonge Hartoch Hendrick van

Brunswick van Hartoch Georgen, dat men om wraek synen 1514
vaeder voer den Oert gescoeten all souden doet slaen, wat inden stadt worde gefonden, geestelick ende waerlick, wyven ende kinderen. Maer Hartoch Georgen woldet niet consenteren sulcke wreetheit. Doen wordet gesloeten, dat men geestelicke luyden, wiuen ende kinderen solden sparen, dye anden veste niet worden gefonden ofte int harnas, maer alle burgeren ende knechten sold men doet slaen ende niemant geuangen nemen. Anno 1514 opten 5 dach Augusti heeft Hartoch Georgen den Dam met gewelt owergeuallen ende met stormender hant geuonnen. Daer worden alle manspersoenen doetgeslaegen in den Dam, dye in drye dagen daer binnen worden gefonden, inden kerck voert heylige sacrament opten altaren worde niemant gespaert, alsoe datmen inden kercke gingen tot den enckel toe in den bloede, daer worden geslaegen knechten ende burgers te samen XIIc ende 36 mannen, zes wyven ende een kint, wennich burgers ende knechten ontquaemen, dye owert bolwerck vielen, ende liepen binnen Gronningen tot den Graef. Otto van Diepholt ouerste hofman worde gefangen ende toe Leuwarden gebrocht opt huys; dye Sassens knechten hebben dye stat geplondert ende spoliert. Dese groete bloedstortinge in den Dam dede princepael dye jonge Hartoch van Brunswick met zyn volck, om wraeke synen vader in Oesturieslant gescoeten. Oeck hadden dye burgers van den Dam Hartoch Albert van Sassen enen eedt gedaen ende trou gesuoren, inden tyden doen Graf Edzart denseluen Hartoch enen eedt ende ontfangen heeft voer enen heer; ende nu waeren sy Hartoch Georgen rebel geuorden ende holdent met den Graef. Aldus moeten vaecke dye onschuldige ondersaten betalen, dat dye heren misdoen. Doen dye Dam worde geuonnen, doe verloeren dye Sassens oeck vertich mannen, dat meest al edelluyden waeren wt Myssen ende wt het hertochdom van Brunswick, want dye Edelluyden den Dam eerst an stormden om den Hartoch toe

1514 behagen en de syn leedt te wreken, waerom Hartoch Georgen sommige eedelluyden, Ridders geslaegen wt syn lant Joncker Wigboldt van Eusum gebroeders. Oeck sende Hartoch Georgen van stonden an aen den Bisschop van Munster, ende liet reconcilieren alle dye geuide plaetsen, dye geuioleert waeren, op syn costen.

Handelinge gedaen tusschen den Furst van Sassens ende Gronningers.

Doen den Dam was gewonnen, doe reisde die jonge Hartoch van Brunswick ende Hartoch Eerck synen oem met hoeren heeren weder in hoer lant, ende Hartoch Georgen van Sassen liet inden Dam tot beuaringe der stat Carlewitz mit zes hondert knechten. Oeck consenteerde hy dat alle dye burgers van den Dam, dye toe lywe waeren gebleuen, dat sy weder inden stat mochten coemen ende sweren hem trou, ende koepen haer gueden weer van dye knechten. Ende hy brack seluer op van den Dam met alle syn heren, knechten, ende macht, ende reysde weder in Aedwert, Seluert, ende andere plaetsen voer Gronningen, ende heeft den stat an alle hoecken belecht, alsoe dat sy daernae meer benaudt worden, dan ye te voeren. Want sy nu den Dam hadden verloeren, dye altyt een voerpoert van Gronningen hadde geweest. Nochtans deden Gronningers vele vroeme feiten tegen haer vianden, ende sloegen malcanderen mennigen stouten man aff. Alsdan Gronnigers dus an alle canten was belecht, datse niet mochten incriegen, soe begonde dye vitalie te becrimpen, alsoe dat dye schaemele burgeren begonden gebreck toe crigen. Oeck hadden sy vreemde knechten in den stat, dye met dye burgers in den cost laegen, ende geen gebreck wolden lyden. Ende daer was geen

hoep noch troest van ontset. Want alle lants heeren, 1514
dye ondert Roemsche rick waeren ofte stinden, faueerden Hartoch Georgen ende waeren den Graef contrari, behaluen Hartoch Kaerl van Geldre, dye den Key. rebel was, ende hilde hem onder den croen van Franckrick. Dese Hartoch Caerl was Graef Edzart gunstich; want hy tot Georgen geen goet hart droeg, als hy nae beuees. Doen sus als voersz. is gebreck ende armode in Gronningen begonste te coemen, ende saegen wel datset niet langer mochten ontholden, soe hebben Gronningers met malcanderen gesproecken ende gesloeten, datse Hartoch Georgen van Sassen wolden kyesen tot een beschermheer, ende draegen hem dye stat ouer op sekere conditiën, ende hebben gesent meester Willem pastoer van Gronningen tot Hartoch Georgen toe Leuwarden, met volcomen macht van recht ende raedt, van alle Gilden ende gesuoren gemeente binnen Gronningen, wat hy met den Hartoch handelde ende sloet, dattet stall ende macht soude hebben. Mr. Willem voersz. is tot Leuuarden tot Hartoch Georgen gecoemen, ende heeft hem den stat Gronningen gepresenteert, als volcoemen macht hebbende, beholdelick dat dye stadt Gronningen solde hoer preuilegiën, dye sy van Key. ende Coningen hadden, gebrucken ende genieten, ende oeck den gerechticheit ouer hoer omlanden holden, dye sye sus lange hadden gehat. Oeck solde dat huys, dat Graef Edzart binnen Gronningen hadde gemaeckt, onder voeten ende slecht wesen, ende solde na gene veste noch sterckte binnen Gronningen bouuen, maer wel een plasantich huys ofte een princelick huys, daer syn F. G. met eere mochte inuoenen, met sommige andere articulen, daer geen swaricheit voer den Hartoch in was gelegen. Hartoch Georgen bad meester Willem des auonds te gaste ende was vroelick met hem. Meester Willem dranck Hartoch Georgen Gronningen toe op conditien voersz.; dye Hartoch heeftet van hem lieflicken geuacht. Hartoch Georgen liet

1514 gen liet den pastoer des auonds vant huys eerlicken in syn herberge brengen, ende beual hem hy solde des anderen dages 's morgens tot hem coemen; hy wolde hem des nacht opten handelinge tusschen haer gehat beraeden, ende seggen hem des morgens ,guet antuoert, alsoe dat Meester Willem niet twiuelde, of twas al claer tusschen den Hartoch ende den stat Gronningen; want die meeste rickdom waeren seer geneecht tot Hartoch Georgen, omdat hy seluen in syn persoen een guetlick, recht, waerdelick ende lieflick prins ende furste was, ende hadden hem lieuer dan een ander heer. Des nachts heeft Hartoch Georgen den handelinge tusschen hem ende Gronningers syn heeren ende raeden te kennen gegeuen, ende met huer omgelecht, wat hy den pastoer van Gronningen voer een antuoert ,solde geuen. Doen hebben syn onderheren hem afgeraeden, dat hy nae soe veel oncosten, als hy voer Gronningen hadde gedaen, tot soe schentlicken zoen niet een solde coemen, alsdat Gronningers nu, dat sy niet bet een mochten, Graeue Edzart van Oesturieslant van noeden ingehaalt, ende hem geconsenteert, dat hy een sterck huys binnen Gronningen tot syn wille mochte bouwen, ende syn Furste Genaede soude nu lyden, dattet huys, dat binnen Gronningen getimmert was, solden destrueren ende geen sterckheyt ofte veste binnen Gronningen hebben etc. met meer woorden, alsoe datse den Hartoch op een ander fundament brochten, dan hy des auonds met den pastoer van Gronningen hadde gehandelt. Des morgens quam Meester Willem pastoer van Gronningen weder opt huys tot Hartoch Georgen, om eintlicke afscheidt van hem te ontfangen. Doen heeft den Hartoch den pastoer tot den afscheidt gegeuen, dat hy hem alsoe hadde beraeden, dat hy geneecht was in alle genaede met Gronningers te handelen, ende haer een guet heer toe wesen, ende hoer groeter toe maeken, dan sy nu waeren. Maer hy wolde boeuenal dat huys, dat dye Graef in Gronningen hadde, in hebben ende houden, to

syn wille bouuen ende gebrucken, met meer ander articu- 1514
len, dye hy Gronningers niet wilde laeten voegen. Ende Mr. Willem scheyde met droeuigen ende toernigen moede van den Hartoch, ende reysde weder binnen Gronningen. Want dese Meester Willem regierde dye stat Gronningen, ende dye stat Gronningen dede niet, of het ginck al doer syn handen, ende wat hy riede ende wolde, dat geschiede in Gronningen; ende hy was was meer geneecht tot den Hartoch van Sassen tot een heer ouer Gronningen te hebben, dan tot eenige andere lantsheeren. Ende niet allene Meester Willem voersz., maer meest alle dye rickdom binnen Gronningen waeren Hartoch Georgen gunstich, ende hadden hem lyef omme synen deugdelicken leuen. Want anno sexto, doen Graef Edzart Gronningen in creeg, hadden sy lieuer ingehaelt Hartoch Georgen dan den Graeff, hadden syn Furste Genaede doe seluen voer Gronningen ofte in Vrieslant gewest, maer doer wreetheit van syn onderheeren wordet doe beleth, dat het tot geen effect quam, gelickt nu oeck van synen onderheeren worde behindert, die meer hoer eygen baete ende profyten sochten, dan des Furstes, tot synen groeten schaede ende schande, als ghij nae in dit boeck sullen hoeren.

Communicatie tusschen Graef Edzart ende Gronningers geholden omme Hertoch Caerl van Geldre tot enen heer van Gronningen toe bewilligen.

Doen Meester Willem toe Gronningen quam met dat antuoert ende afscheide des Furstes van Sassen, ende dat onder den gemeente werde gehoert, soe riepen sy alle gelicke

1514 dat zy om leeuën noch om steruen onder den Hartoch van Sassen wolden gaen. Doen hebben Graef Edzart ende Gronningers met malcanderen gesproeken ende gesloeten, dat sy Hartoch Kaerl van Geldre wolden kyesen voer een heer ower Gronningen ende dye Omlanden van den Emse tot den Lauwertzee ofte Gerksbrugge, tot opten voruarden ende conditien, als sy doe ouer een quamen, by alsoe dat hy moed ende macht hadde Gronningen te ontsetten. Tuelck Hartoch Kaerl van Geldre nae communicatie ende beraede met syn heren heeft angenoemen. Inden beginne dat Hartoch Georgen toerloch tegen Graef Edzart ende Gronningen aenheef, vreesde hem altyt voer Hartoch Kaerl van Geldre, want Hartoch Albert zynen vaeder hadde in voerleden tyden met Roemsche Key. Mat. veel quaet in Gellerlant tegen den Hartoch gedaen, waarom int begin vant oerloech wolde Hartoch Georgen vruntschip met Hartoch Kaerl van Geldre maken, ende sende hem een sulueren trysoer; Hartoch Kaerl van Geldre wolde dat niet hebben, noch ontfangen, ot hy wolde weten op dat conditien ende fundament hem dat was gesonden. Ende want hy daer gene wtspraeck van conde crygen, soe heeft hy dat verbetert met andere clenoedyen, ende weder met danckberheit an Hartoch Georgen gesent.

Graef Edzart heeft Gronningers den Eedt verlaeten, ende Hartoch Kaerl van Geldre is binnen Gronningen gehuldicht

Alsdan Hartoch Kaerl van Geldre met Graef Edzart waere gesloeten als voersz. is, ende dye Graef was weder van Zut-

phen in Gronningen gereyst, soe heeft dye Hartoch voerga- 1514
dert vyer dusent knechten, ende heeft Willem van Oyen ende Werner Spigel, als volmachtich van synen wegen, met dye knechten voersz. gesent nae Gronningen, dye reisden doer Twent ende Drent, met hoer hebbende sommige wagenen met victualien, ende quaemen daermede binnen Gronningen omtrent Alreheyligen. Doen dye Geldersche knechten aen quamen, weeck dye swarte hoep onder dat gescut vanden Weerdenbras, want sy tegens dye Geldersche geen moedt hadden te slaen. Dye Geldersche knechten bleuen buyten Gronuingen leggen, ende Willem van Oyen ende Waerner Spiegel met hoer familie toegen binnen Gronningen, omme te volbrengen, dat binnen Zutphen was begreepen. Daer heeft Graef Edzart van Emden dye inuoeners van Gronningers den Eedt verdraegen ende quytgescholden, dye sy hem ende synen eeruen Anno 1506 hadden gedaen, ende hoer gedancket van hoer goetwillicheit ende trouuicheyt, die sy by hem hadden gedaen. Daerna worden terstont gehuldicht, inden naeme ende van wegen Hartoch Kaerl van Geldre ende syn eeruen, Willem van Oye binnen Gronningen. Dat huys binnen Gronningen, dat Graef Edzart hadde laeten bouuen, worde by consent des Hartoch van Geldre, gedestrueerd ende slecht gemaeckt, dat Graef Edzart doe mishaegde ende den Hartoge van Geldre daernae faecke hwet gerouuet. Hyermede is Graef Edzart met bedroefden moet ende toernich wesende wt Gronningen, omdat het huys werde gedestrueert, ende is gereist ouer dye Emse in zyn lant. Willem van Oyen reysde met dye knechten weder nae Gelderlant ende loefden Gronningers, datse voer Sinte Nicolaes solden worden ontset. Doen dye Geldersche knechten van Gronningen weder reisden nae Gelderlant, doen geboedt Hartoch Georgen, dat dye Vriesen vt Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden by hem souden coemen, om den Geldersche te veruolgen, ende hy

1514 met dye swarte hoep hebben dye Geldersche veruolget al tot Wmmen toe, ende heeft veel van dye Geldersche doetgeslaegen; hem worden oeck twe Edelingen affgeslaegen wesende wt syn lant. Dye Hartoch is weder mit syn suarte hoep nae Gronningen gereist, ende dye Vriesen yegelick weder nae huys.

Van den scattinghe die Hartogh Georgen leggende voer Gronningen int jaer van 14 heeft schat van den Vriesen.

Als Hartog Georgen aldus lange noch voer Gronningen lach met veel knechten, waerom hy alle maenden groet gelt behoefde, omme dye knechten te versolten ende loenen, wt syne landen was niet meer te halen. Oeck was Vrieslant soe seer geschat, dat hy daer niet meer dorste schatten om een opstal binnens landes. Want int begin van dit jaer, doe dye vyf dusent knechten eerste int lant quaemen, gaf dye golden gulden renthe IIIJ sts; daernae inden vaste noch vyer sts. nae Assumptionis Marie noch 6 sts. behaluen dat gelt, dat dye huysluyden gauen, elckander wt te winnen, als sy van den heere worden geboeden. Summa met teringe ende ander oncosten, dye dit jaer ouermits toerloch syn geuallen, quam alle gouden renthen boeuen dye 28 sts. ende dye gouden gl. dede doe 28 sts. Alsoe dat dye heere schatte dit jaer dye heele renthen van dye landen ower all Vrieslant. In dese schattinge worde niemant angesien, noch geestelick, noch kercken. Daernae doe dye Hartoge geen meer schattinge dorste eyschen van den Vriesen, begeerde by van den cloesters toe leen, van dye sommiga een hondert, ende sommiga twe ofte drye hondert gouden gl., daernae dat dye cloesters

rick waeren, hebben geleent, ende dye hartoch rentemeester 1514
toe Leuuarden gaff yegelicke cloesteren obligatiebrieuen dat gelt te betalen. In wat kercken dye heeren conde vereyschen, dat gelt in blocken waer, dat mosten dye pastoren ende kerckfouden, hoer geuen op renthen, desgelick waerlicke prîesteren; heerschappen, coepluyden, dye voernoempt waren, datse gelt hadden, moesten den heere lenen op renthen, soe lange dye princepael summa worde betaelt. Oeck hebben sommige coepluyden te Antwerpen, toe Amstelredam ende andere steeden in Hollaut gelt ofte laken gesonden toe leen, daernae hebben dye steden oeck gelt moeten leenen. Als Sneeck vythondert, Bolsuart IIIJ hondert gouden gl. etc. Inden tyden waeren sommige waerlicke priesters in Vrieslant, dye niet alleen den Hartoch geen wolden leenen, maer oeck diet wel hadden, dye schattinge voersz. van hoer possessie wt chrigelheit niet wolden geuen, seggende dat hemluyden niet was geoerloft, tot sulcken oerloch schattinge toegeuen, want Hartoch Georgen den graue lant van ower Emse ende Gronningers ansochte, ende tot syn subiectie wolde brengen, dye hem van Roemsche Co. Mat. niet een waeren gegeuen, hy geen rechtuaerdich oerloch voerhanden hadde, ende onder alsulcken decksel maeckten sy dye Vriesen ongehoersaem ende onwillich. Doen committeerden dye heeren eerste dye Deekens, dat sy dye onuillige priesters souden duingen dye schattinge toe betaelen, als dit niet holpe, wordet dye Grietsluyden elck in syn deel van den heeren beuoelen, dat sy den schattinge souden eyschen van den priesters, ende op den onuillige executie doen. Ende als daer murmeratie van quam, dat dye waerlicke rechters executie solden doen opten priesters, doe maeckten dye heeren twe fiscalen als Mr. Bucko pastoer toe Oldehof te Leuuarden in Oestergo ende Mr. Tyaerdt pastoer te Steens in Westergoe, dat elck reisden met 12 oft 13 knechten ende deden executie opten priesters, dye noch niet gegeuen hadden ende niet geuen wolden. Ende dit heeft dye

1514 froeme hoeggeboren furst laeten doen, niet wt wreetheit, niet wt giricheit, maer dye noedt heeft syn Edelheit daertoe gedrongen, om dat suaere oerloch, daer hy in was, daer syn eer ende al syn welfaeren an lach; want syn knechten, dye voer Gronningen laegen, dy hy sus lange alle maenden hadde betaelt, ende nu niet länger mochte betaelen, worden onwillich ende wolden niet langer anden vianden tot groeten schaede ende afterdeel van den Furste van Sassen etc.

Den Hartoch geboedt dat die Vriesen den jaerlixen tax solden afcoepen etc.

Als Hartoch Georgen aldus voer Groeningen lach, ende alle maenten veel gelt behoefde, om syn knechten te versolten, ende hy genen raede wiste om gelt te criegen, noch te lene, noch toe schatte, soe heeft hy voerscreuen te Leuuarden te coemen, omtrent Martini in Nouembri, volmachtigen van den geesteliken, ende huysluyden wt Oestergoe, Westergo ende Seuenwolden. Daer heeft des hartochs Maerschalck voergeholden, dat Hartoch Georgen begeerde ende wolde, dat dye Vriesen solden affcoepen den jaertax, dye sye den heer alle jaeren schuldich waeren, dat is drie sts. vanden gulden renthe, dat hadden dye heeren alsoe geordineert, datse met darthien penningen een souden mogen afcoepen, dats alsoe te verstaen, dye een gouden gulden des jaers den heere te schattinge, dye soude nu eens geuen 13 gouden gulden, dye jaers twe gaeuen, dye solden den heer 26 golden gl. geuen ende soe voertan, ende daermede in euich vanden jaertax vry, ende dye geen gelt hadden souden bren-

gen toe Leuuarden golt, suluer, tinuaerck, dats potten, 1514
ketelen ofte anders, wat dye huysluyden hadden. Ende men soldet al met dye wichte ouerleueren, ende wat elck pondt ende loet solde gelden was al van dye regenten des lants redelicken geset ende waerdyert. Doen vraechden dye Vriesen, ingeualle dat sy den jaertax, dye sy den heer plaegen te geuen, afcoften, waermede dan den Hartoch dese landen van Vrieslant soude onderhouden. Daerop antuoerde des hartochs Maerschalck, dat syn furste genaede landen, steeden, burgen ende sloeten hadde in Sassen, Myssen ende Duringen daer hy jaers soe veel incomste ende profyte van hadde, daer hy syn staet eerlicken met mochte onderhouden syn landen met Vrieslant. Oeck hilde syn genaede dat Bill ende dye Excysen van wynen, byeren ende lakenen, daer hy Vrieslant mede mochte onderhouden, waerom dye Vriesen niet dorsten sorgen, dat dye Furst van Sassen ofte syn eeruen den Vriesen immer meer enighe nieuwe swarichedcn voerden jaertax solden opleggen, maer guede quitantie geuen dat dye Vriesen int euich daervan souden geuriet ende quiteert wesen. Tot wyle dat dit onderhanden was, ende dye Vriesen hiertoe onwillich waeren, maer solden hoer beraeden, quaemen dye Geldersche int lant ende creegen een groet deel vant lant tot hoer handen, als dye Soeuenwolden, Geesterlant, Staeueren, Sloeten, Sneek, Bolswert met al Wimbritseradeel, Wonseradeel etc. Ende van alle dese landen steden, ende dorpen cregen dye Sassens heeren geen meer schattinge.

1514 **Van Jancke Douuama toe Oldeboern.**

In tyden was een heerschap in Vrieslant genoempt Janke Douwama ende woende toe Oldeboern. Dit was een kloeck verstandel man ende was veel mede voer Gronningen, ende by Hartoch Georgen van Sassen ende all zyn heeren wel gesien ende veel geacht. In dyen tyden omtrent Sinte Michiel, doet in handen was, datt Graef Edzart van Eemden den Hartoch van Geldre Gronningen wolde ouerdraegen, doen begeerde dese Jancke voersz. van Hartoch Georgen, dat hy mochte reysen nae Roem, daer hy een bedewart schuldich waer; dye Hartoch heeftet hem geconsenteert ende dye Sassens heeren schenckten hem dye wyn, ende droncken den foy met hem niet quaets van hem suspicerende. Doen toech met hem Sicke Douue Zoen Gaelis, den graef Hugo van Ly. des furstes van Sassens Stathouder gerecht hadde syn vaeder toe Franicker op Syaerdama huys, als boeuen gescreuen staet, int jaer van XVc ende eene. Dese twe heerschappen reisden wt Vrieslant ower nae Hollant ende voert in Brabant, ende bleuen daer een tyt toe Brusel, Loeuen ende andere steeden, terende om haer gelt. Daernae omtrent Martini als sy vernaemen, dat Hartoch Kaerl van Geldre volck voergaerde, om Gronningen te ontsetten, reisden sy wt Brabant nae Gellerlant tot den Hartoch, ende quaemen nae met den Geldersche in Vrieslant tegens den Furste van Sassen. Ende Jancke was den Hartoch van Geldre een groet hulpe, om Vrieslant in te crigen. Want hy was inden Soeuenwolden veel geacht ende ontsien. Dese Jancke was nae groet by Hartoch Kaerl van Geldre. Ende dye Geldersche deden metten eersten niet veel in Vrieslant, daer macht an lach of het was by syn weten ende raed. Maer nae sommige jaeren, doe dye Geldersche meenden, datse wel beuortelt waeren int lant, wolden sy den Vriesen meer last opleggen, dan sy in den beginne hadden beloeft. Daer Jancke niet in

wolde consenteren, maer sette hem daertegens. Waerom 1514
ginck hy den Hartoch van Geldre aff, ende reysde wt Vrieslant, ende viel aan den Key. Mat. ende Bergoensche, ende was groet ende welgesien int hof van Burgoendien, ende quam toe Leuuarden bij Georgen Schenck vryheer tot Tautenburch, Stathouder van Key. Mat. in Vrieslant. Nae wenich tyt worden dye stathouder ende Jancke voersz. vianden, alsoe dat dye saecke quaeme te hoeue in Brabant tot Jancke verderfnisse, als ghy nae op synen tyd in dit boeck sullen vinden. Dit hebbe ick hyer cortelicken geroert om beth tot voerstande toe coemen. Want Jancke voersz. nae in dit boeck vaeck sal worden genoempt.

Hartoch Kaerl van Geldre sende syn volck in Vrieslant ende creeg een paert vant lant in.

Ter wyle dat Hartoch Georgen met macht noch in Aedwert ende andere plaetsen voer Gronningen lach, ende dye schattinge van dye Sassen metter tyt worde wt gepeenet. Waeromme groete murmeratie onder sommige was. Doen vergaederde Hartoch Kaerl van Geldre knechten, om Vrieslant in te nemen, hy sonde Lenardt heer van Suartsenburch als ouerste hofman, ende Arclens rentemeester van Gelderlant, met sommige andere jonckers ende edelluyden wt Gellerlant ende met soeuen hondert knechten in Vrieslant; ende met haer quaemen Jancke Douma ende Sicko Douuesz. Gales heerschappen voersz., sy voeren aff van Hardarwick, ende quaemen aen op Geesterlant by Merderhoeck opten 22 dach Nouembris, ende reisden terstont nae Sloeten ende naemen dat in; want Sloeten doe niet sterck was.

1514 Daeges daernae togen sy voert naeder Ilst. Doe sonden Joncker Reiloff van Eusum, Sicko Leuckama ende Low Doenya heerschappen toe Sneeck boeden aen den Sassens heeren toe Leuuarden, ende dye heren wolden dat niet geloeuen, ende scholden den boeden seggende, dat hy loeg, ende 't was een wtsettinge omme moiterye int lant toe maken. Doen toeg Low Doenya selfs wt Sneeck nae Leuuarden, ende noch woldet dye heeren niet geloeuen. Onderdissem cregen sy sekere tydinge, dat dye Geldersche int lant waeren. Doen senden sy heer Grombach met busse, puluer ende sommige haecken. Want dye Sassens heeren hadden lange voeren alt geschut van Sneeck genomen, maer eer sy te Sneeck quaemen, hadden dye Geldersche Sneeck all in. Want op den 24 dach Nouembris, dat is Sinte Katerine auont, quaemen dye Geldersche van der Ilst voer den stat ende seyden, datse van den Hartoch von Geldre waren gesent, dat sy wt naeme ende van wegen des Coenicks van Vranckrick Vrieslant souden weer vry maken, ende sy maenden den burgers van Sneeck niet dan alle minne ende vruntschap, ende waert saeck dat sy haer niet met minne wolden inhaelen, soe wolden sy den stat anfallen met gewalt. Als dit Joncker Reylof van Eusum hoerde ende hy sach, datse geen geschut inden stat hadden, daer sy haer met mochten verueren, ende den vianden buyten houden, ende sy hadden toe Leuuarden aenden heeren ontboeden om hulp ende geschut, ende daer quam niet. Doen geboedt hy dat men den poerten solden open doen, ende hy met Sicko Leuckema ende dye meeste paert van dye burgers liepen tot den Oesterpoert wt, ende bergden hoer lyf, ende dye Geldersche quaemen binnen Sneeck. Doen voersc. die Geldersche dye burgers., dye wt Sneeck waeren geloepen, datse weer inden stadt op hoer eygen solden comen; want sy maenden hem niet dan minne ende vruntschap. Op dese woerden quaemen daer veel Vriesen in den stadt, maer dye

heerschappen als Joncker Reyloff van Eusma, Low Doenya 1514
ende Sicko Leuckama reisden toe Leuuarden, ende quaemen niet weder binnen Sneeck, soe lang als dye Geldersche daerin waeren, dat was tot datmen screef 22. Doe dye Geldersche Sneeck aldus inhadden, soe quaemen Tzalling Bottinga heerschap op Nylant, Epo Aelua heerschap toe Witmaersum, Douwo Burmania met meer heerschappen binnen Bolswart by Goslick Juuinga, ende voersc. dye huisluyden wt Wonseradeel, datse by hem solden coemen binnen Bolswart om den Geldersche daer wt te weeren. Doen quaemen daer veel huysluyden byden heerschappen voersz., maer veel bleuen thuys ende quaemen niet. Want dye gemene huysluyden in Vrieslant alle goet Gelders waeren, om dye swaere schattinge dye Hartoch Georgen ende syn heeren van hemluyden eyschten. Opten 26 dach Nouembris, dat was dages nae Sinte Katherina, toegen dye Geldersche wt Sneeck nae Boelswart ende doen sy by Boelswert quaemen, wolden dye heerschappen hem tegen staen, maer dye huysluyden wolden tegens dye Geldersche niet doen, ende liepen wt dye stadt, yegelick daer sy woenden. Doe toegen dye heerschappen oeck wech nae Franicker mit sommige van dye rickste burgers, ende dye Geldersche quaemen in Bolswart. Want Boelswart doe niet rechte sterck was, ende sy hadden oeck geen ofte weynich geschut in.

Doer wat oersaeck die Vriesen soe geringe aenden Geldersche vielen.

Doen die Geldersche eerst int lant quaemen, riepen sy vry Vriesck sonder schattinge ende excys, ende maeckten den Vriesen wys, datse van Hartoch Kaerl van Geldre int lant

1514 waeren gesonden van wegen ende wt naeme des Co. Mat. van Vranckrick, om den Vriesen weder vry toe maken, als zy ouer hondert jaeren waeren, ende dye Hartoch van Geldre begeerden van den Vriesen geen jaerlickse tax, noch excys van byer, ofte laeken, dan allene alst van noeden waer, solde mede contribueren om den knechten tonderhouden, soe lange dye Furst van Gelder soude niet dán een beschermheer ofte potestaet van Vrieslant wesen. Sulcke woerden ontboedt Jancke Douues oeck aen syn vrunden in den Soeuenwolden, daer hy wel was gesien. Ende ick geloeue, dat Jancke seluen in dien tyden anders oeck niet wiste, ofte sy waeren gecoemen om den Vriesen vry te maken. Mit sulcke listige subtyle woerden cregen dye Geldersche dat hart ende gunste der gemene Vriesen tot haer kant, alsoe dat terstont met hem vyelen dye Soeuenwolden, Wymbritzeradeel, Wonzeradeel, Hennaerderadeel, Baerderadeel, Raederahem, Wttingerdeel, mit meer deelen, hier niet genoempt. Oeck veel heerschappen naemelicken van dye Vetcoepers partie, oeck sommige Schiringen, meer niet veel. Den Schyringen heerschappen meest al te saemen met weinich Vetcoepers heerschappen bleuen noch by den Furste van Sassen, ende holden haer binnen Leuuarden ende Franicker. Oeck sommige buttens lande in Stichte ende Hollant; dit duerde vant jaer van 14 al tot het jaer van 23, soe lange als dye Geldersche iu Vrieslant regierden. Ende niemant sal hem veruonderen, dye dit leeset, dat dye gemene Vriesen den Furste van Sassen verlieten ende gingen aenden Hertoch van Geldre, want alle menschen weetlick ende condich is, dat dye Vriesen woenende van Staeueren ofte dye Zuyderzee tot den Lauwerts ofte Geerksbrugge, boeuen soeuen hondert jaeren hebben vry geweest, ende genen heer bekent dan allene den Keyser, hoewel sy middeler tyt mennichmael van omleggende lantsheren becrachtet syn geueest, ende owermits hoer selfs inwendige twedracht ende partie tot subiectie syn gebragt, meer nie

lange durende, ende hoewel dan dat alle menschen wt dye 1514
natuer geneicht tot vryheit syn geboeren, want Tullius secht dat alle eygendom onsalich ofte elendich is, maer dyegene dye de soetticheit des vrydoms gesmaket hebben, is sy al der onsalichste Ende want dye Geldersche int lant comende riepen terstont datse gecoemen waeren, ende datse souden sitten sonder tribuyt, excys ende dominie, ende daer leefde doe noch vel Vriesen, dye lange in vrydom hadden geleeft, ende noch den olden smaek niet hadden vergeten, soe vyelen sy terstont met den Geldersche toe, ende waeren bereit haer lyf ende guet by den Geldersche toe setten, op datse ten einde tot den ouden vrydom ende preuelegien mochten weder coemen. Ende op sulcke verhoudinghe ende meninge hebben dye Vriesen, den Geldersche waren, den Hartoch van Gelre ofte zyn volmachtigen geswoeren ende anders niet. Maer doet nae contrarie worde beuonden, dat dye Geldersche den vrydom niet sochten, doen flaude oek dye gunst der Vriesen tot den Geldersche.

Hartoch Georgen van Sassen reysden op in syn lant ende quam niet weder in Vrieslant. Die suarte hoep quam in Oldecloester.

Doen die Edele Hartoch Georgen, die noch in Aeduert voer Gronningen lach, hoerde dat dye Geldersche in Vrieslant waeren gecoemen, ende hadden Sloten, Sneeck ende Boelswert ingenoemen, ende dat veel Vriesen met den Geldersche toe vyelen, soe worde dye guede vroeme Furst seer verslaegen, want hy wt geoerlocht was en hadde geen meer gelt, ende dye swarte hoep was veel by hem ten achteren ende riepen

1514 alle daegen om gelt, waerom was hy heel verslaegen, ende ontboedt Hans synen soen, te Leuuarden doe ter tyt synde, by hem te coemen opten Veerdenbras ende reysden tsaemen op in Myssen in syn lant. Hy gaff den suarte hoep schoene woerden, dat hy hoer eerlick als een vroem Furst wolde betalen, ende datse solden trecken in Vrieslant ende straffen den Geldersche Vriesen. Daernae brack dye suarte hoep op voer Gronningen ende toegen in Westurieslant, ende quaemen den 9 dach Decembris in Oldecloester, ende meenden Bolswart te crigen, ende met heur quaemen Andries Ploeg cancelaer ende Otto Schenck, dat Sassens heeren waeren, ende Goslick Jongema, Hessel Martena, Tzalling Bottinga, Gerrolt Heerma, Epe Aelua, Sybrant Rorda, Douwo Burmania met meer heerschappen, dye niet Gelders wolden worden. Ende als sy saegen, dat Boelswart wel beset was met knechten. Oeck vergaerde Myrck Syrckz. den 7 wolden ende wolde daermede coemen voer Oldecloester. Oeck was dye suartehoep niet willich Bolswert te stormen ende tegen den vianden te slaen, om datter geen gelt was. Dit siende dye heerschappen reysden sy weder binnen Franicker ende Leuuarden. Ende dye suarte hoep brack op van Oldecloester den 13 dach Decembris, ende spolieerden alle dye dorpen by Oldecloester ende reysden nae Monnekebayum, ende dye Sassens heeren dye Franicker, Leuuarden met alle dye Omlanden noch in hadden, ende heel Oestergoe, gaeuen dye hofluyden van den Suarten hoep brief ende segel, datse hoer binnen drie maenten solden betaelen, waerom toeg dye Suarte hoep wt Vriesladt ende maeckten een gaerde ende laegen aenden cant van Hollant.

Dye Geldersche besetten veel heerschaps huysen. 1514

Doen den Geldersche Sneeck ende Bolswart in hadden, ende alle dye omlanden met dye Soeuenwolden waeren hoer trow ende gunstig, als voersz is, oeck sende dye Hartoch van Gelder meer knechten in Vrieslant, doen besetten dye Geldersche veel heerschappen huysen. Inden eersten den 27 dach Nouembris togen sy met sommige Vriesen inden nacht wt Sneeck toe Yrnsum, ende cregen Epo Douuesz. huys ende besetten dat, ende brochten Epo geuangen binnen Sneeck, ende Epo swoer den Geldersche trou te wesen, daer hy mede vry quam. In dyen tyden togen Sybrant Roerda toe Leuuarden ende kregen van den Sassens 27 knechten, ende besetten Hero Hottinga huys tegens den Geldersche, want hy Haring Duorgoen Hero dochter hadde te wyf; daer nae besetten dye Geldersche Douuo Peters huys toe Wiuert. Daernae besetten sy oeck Juw Decama huys toe Baerdt. Oeck branden dye Geldersche wt Boelswert toe Schraerdt Syuerdt Aelua huys ende Wybe Sybrantsz. huys, opdat dye Suarte hoep dye niet souden besetten, dye doe noch laegen toe Monnekebaium. Int begin van December quaemen wt Hollant vyer cogge schepen met volck, by hoer hebbende drye royschepen, an Gesterlant ende meenden Sloeten in te crigen; maer dye Geestluyden sloegen dye clocken ende quaemen by een ende dreuense weer vant lant, ende schoeten een royschip inden gront, daer een van verdronck ende ses worden gefangen, dye ander scheepen seylden weder nae Hollant. Daernae opten 11 dach quaemen weeder scheepen wt Hollant in Vrieslant tusschen Staeueren ende Woerckum ende meenden by Hindelopen antlant toecoemen. Doen toegen dye Vriesen daer tegens wt ende naemen haer twee scheepen, veel geschuts ende byers. Terwyle dat dye Suartehoep noch lach toe Monnekebaium, doen vingen dye Geldersche Vriesen toe Oesterlittens op ten 15 dach Decembris Stoffel Bredenbach, dye

1514 by den Sassens excismeester was toe Sloeten, ende Loedewick Rentemeester vant Bill ende Waldecker, dye een hofman was onder den Suarten hoep, dese worden gebrocht binnen Sneeck, ende van daer voertgesonden in Gellerlant tot den Hartoch. Op den 14 dach Decembris brande Hessel Martena wt Franicker Lunkercke op, wtgesecht dye kercke met dat viercant ende dye olde Abdye. Op ten 29 dach Decembris toech dye heer van Suartsenburch met 12 hondert knechten, ende met hem dye huysluyden wt Wynbritseradeel ende Wonseradeel ende dye Woltluyden, tegen den Suarten hoep, dyen doen laegen te Gerkiscloester ende daer omtrent. Maer dye Suarte hoep weeck voer haer hen, ende toegen op nae Couorden ende Benthem, dus is dit jaer van 14 met suaere schattinge brant ende roef in Vrieslant voergaen, dat niet dan een begin van meerder turbatie, brant, ende bloetstortinge was, als ghy sult horen.

Van den jaer 15 hondert ende 15.

Al eer ick die gesten die geschiet syn int jaer van 15 in Vrieslant begin te scriuen, soe isset te weten, dat Hartoch Georgen van Sassen, doen hy wt Vrieslant met synen z. Hartoch Hans reysde nae Myssen ende verliet Vrieslant, doen hâd hy noch dye machtichste ende meeste deel van dye heerschappen van Vrieslant tot syn hant, dye haer huysen ende gueden hadden verlaeten, omdatse geen Gellers wolden wesen, ende waeren geueecken in Leuuarden Franicker ende Harlingen, dye hoer oeck hilden an den Furst van Sassen met dye deelen by dye voersz. steden leggende, als Franickerdeel, Barradeel, Menaldemadeel, ende hadde sine volmachtige noch toe Leuuarden opt huys, ende dye voersz. heerschappen, steden ende deelen hilden ende sterckten de

Furste van Sassen soelange, als hy syn gerechticheit van 1545
Vriesłant Hartoch Kaerl van Burgoendien ouerdroeg, ende verliet dye voersz. heerschappen, steden ende deelen hoeren eedt hem gedaen, hoewel veel huysluyden woenende in dye delen voersz. met dat hart ende gunst guet Gellers waeren, maer sy dorstent om den anxte van den Sassens regenten toe Leuuarden opt huys wesende ende dye steden voerz. niet openbaeren. Ende naedat dese heerschappen ende deelen voersz. van den Furste van Sassen den eedt, hem gedaan, was quitgeschouden, bleuen sy an Hartoch Kaerl van Burgoendien, van Brabant, Graeue van Vlaenderen, Hollant ende Zeelant, ende swoeren hem trow ende houde, ende oerloechden met hem tegen den Geldersche mit haer adherenten in Vrieslant; daertegens hadden dye Geldersche in, steeden als Sneeck, Boelswert, Sloeten, Worckum ende Staeueren met met dye heele Soeuenuolden, Geesterlant, Wynbritseradeel, Wonseradeel, Hennaerderadeel, Baerderadeel, Rauuerderahem, In Oestergoe Doccum met beyde Dongerdelen, Dantumadeel, Feruerderadeel, Colmerlant, Achtkerspelen, Ydaerderadeel. Alle dese landen voersz. met veele heerschappen gingen mettertyt onder den Geldersche, ende oerlochden met den Geldersche tegen dye ander heerschappen, steden ende landen voerz. al tot datmen screef 1522, doe dye Graue van Moers met alle dye Gellersche wt Sneeck worden gedreuen, maer daerna begon dye macht der Gellersche in Vrieslant mettertyt te verminderen. In dit jaer van 15 begonnen dye Gellersche Vriesen, toe Staueren, Woerckum, Hindeloepen, Molckwerem, in den Hage ende andere dorpen op Geesterlant ende buyttendyx, in Wynbritseradeel ende Wonseradeel woenende, veel dubbelde seinscheepen laeten maken, ende roefden daermede op den Zuiderzee, ende naemen boeuen maeten groet guet van hoer vianden, ende naemelick deden sy den Hollanders ende Oesterlingen groeten schaede opten zee. Sy voeren oeck met hoeren seynschepen ouer in Hollant ende

1515 beroefden daer dye eylanden, als Thessel, Wyringen, Vlielant ende naemen dan feel goet ende fingen veel volck, ende brochten dye gefangen binnen Sneeck, daer dye Geldersche hoer hoff ende raedt hilden; dese luyden dye dit deden worden in dye tyden genoempt ende waeren al Vriesen, daer groete Pyer ouerste van was. Dese groete Pyer vas een eygenerfdt rick huysman ende was een goet vreetsaem man van syn seluers natuer. In dit jaer van 15 den 29 January branden Fraenickers Kimsert met dye kerke ende onder anderen groete Pyers huys, want hy toe Kimsert woende, waerom worde groete Pyer vertuyfelt ende creeg tot hem 30 ofte 40 huysluyden van Kimsert, Arum ende Witmaersum ende andere dorpen, dye oeck een paert voerbrant waeren van den Sassens, wt Franicker ende Harlingen ende hoer adherenten, daernae worden sy wel ses hondert sterck. Doen lieten sy scheepen maken ende roefden toe zee op hoer vianden opt waeter, dat groete Pyer voernoemdt worde ouer all Duitslant. Aldus verbranden, verdreuen ende beroefden dye Vriesen malcanderen, als dye Gellersche Vriesen tegen den anderen Vriesen, diet eerste met dye Sassens hilden ende nae met dye Burgoensche hilden, ende dye heeren an beyde syden hilden dat oerloch lange draegen, ende lieten die Vriesen malcanderen verderuen, ende wolden dat tot genen eynde brengen, op dat dye Vriesen van noede daertoe solden worden gedrongen, datse met wille een heer solden kyesen. Want dye ene tyt sende dye Hartoch van Gellre knechten int lant dye met syn paert van Vrieslant voerdoruen dye ander paert van Vrieslant, dye metten Sassens ende Burgoense hilden; dan senden dye Burgoense weder knechten int lant tot hoer vrunden ende partie, dye dan verbranden ende verdoruen dye ander paert van Vrieslant, diet met den Geldersche hilden. Ende dit duerde wel 7 jaeren van datmen screef 14 tot datmen screeff 22 doen Sloeten geuonnen worde, als ghy nae sullen hoeren in dit boeck.

Opten laesten dach Decembris worde Jarich Herozoens Het- 1515
tinga huys belecht van den Geldersche, ende opten 2 dach February gaff Jarich thuys op, ende ging met dye knechten, dye hy by hem hadde opt huys, aff behoudens lyues ende guedes, ende dye Geldersche besetten thuys met hoer volck. Op nyjaers nacht quaemen Leuuarders met twe hondert mannen toe Jorwert woerden kercke om den huysluyden toe vangen, dy daer in waeren. Want dye huysluyden in Westergo meest alle nachten in dye kercken sliepen om anxte van den vianden. Toe Jorwert inden kercke waeren 25 huysluyden dye hoer soe wt den kercke verweerden, dat Leeuarders dye niet mochten crigen. Onder dissem sloegen in alle kercken daeromtrent dye clocken, ende dye huysluyden vergaederde, waerom dorsten dye Leuuarders daer niet langer bliuen, doen sloegen sy daer een man doet ende branden twe huysen ende toegen weder binnen Leuuarden. Daernae opten 22 dach January togen Leuuarders met burgers ende knechten toe Weidum, Jellum ende Beers brandende daer sommige huysen, ende naemen veel guet ende sendent met schuytten nae Leuuarden. Onder dissen sloegen dye klocken ende dye huysluyden wt Baerderadeel, Raederahem ende andere delen quaemen wt ende naemen dat guet met dye scepen ende sloegen wel 20 knechten ende vingen veel burgers, want dye Vriesen naemen sy geuangen ende alle dye vreemde ende wtlantsche knechten sloegen sy doet. Optten 28 dach January quamen Jancke Douwema, Jw Jwsma, Sicke Douwoz. met 4 hondert huysluyden wt Rauwarderahem, Ydaerdera ende Wttingeradelen ende maeckten een leger toe Barrahuys tegen Leuuarders. Opten dach voersz. quamen Leuwarders wt tegens hoer wel met anderhalf dusent sterck, burgers ende knechten. Doen dye Vriesen saegen, datse soe sterck wt quaemen, soe weeken sy in Wirduymerbueren ende veldwert in ende veel liepen op Wnyahuys. Doen staeken Leuuarders Wnya beste huys ende dat zael an brant, ende vielen inden roeck ouer

1515 dye muiren ende kregen den keller vant huys in, ende sloegen 54 Vriesen doet inden keller ende tusschen den singel muer ende thuys, maer dye boeuen den keller bouen opt huys ende geuulft waeren, deden sulken geweer, dat dye Leuuarders het huys bouen niet consten crigen. Onder dissem quaemen Murck Sirck z. met dye Woltluyden den Vriesen te ontset. Doen Leuwaerders dat vernaemen toegen sy weder in hoer statt, ende dye opt gewelft van Wnyahuys ontquamen. Daernae branden dye Leuuarders Jw Jwsma huys toe Wyrdum ende dye mollen. Doen branden dye Geldersche weder Epo Aelua huys toe Witmaersum, want Epo was binnen Franicker ende hildet met dye Sassens.

Opten 29 dach January quaemen van wegen ende wt naeme Hartoch Kaerl van Geldre te Dockum Tyaerd Mockama, Toenis Keteler ende Hendrick van Lochum, met ses hondert knechten; Hartoch Georgen van Sassen hadde noch in Dockum leggen een hofman genoempt Winckebusck met IIIJ hondert knechten. Onder disse waeren veel Geldersche knechten, dye met sommige burgers van Doccum, dye oeck guet Gelders waeren, moyterye maekten ende gaeuen Dockum op inden Geldersche handen. Doen toeg Winkebusck met dye ander burgers, dye geen gelders wolden wesen, wt Doccum nae Leuuarden. Als dye Geldersche Doccum dus in hadden, soe verscreef Tyaerd Mockama met dye ander Geldersche voersz. alle dye Vriesen wt beyde D ongerdeelen, Dantumadeel ende daer omtrent, hoer raedende ende van huer begerende, dat sy anden Hartoch van Geldre solden gaen om vry ende Vriesck toe bescermen, sy solden wesen vry sonder schattinge ende sonder excysen, ende brucken al dye preuilegien ende vriheden den Vriesen gegeuen van Keyseren ende Coningen, ende dye Hartoch van Geldre niet dan een beschermheer toe wesen van Vrieslant. Doer dese subtile ende schoene beloftenisse vyelen alle dye Omlanden met sulcke

voersz. conditien ende anders niet. Dóe naemen dye Gelder- 1515
sche Tyardahuys op Rynsmageest in ende besetten dat met haer volck, want Schelto voersz. was binnen Leuuarden geueecken met veel andere heerschappen, dye den Furste van Sassen niet wolden verlaeten ende gaen anden Gelderschè. Int selue jaer den 22 dach February toegen twe vaentys knechten by 800 met sommige burgers wt Leuuarden toe Holwert, ende branden dat dorp schoen wt met dye molen, want sy mede waeren gegaen anden Geldersche partye, ende haer heerschappen, naemelicken Syts Bottinga, waeren princepaele mede van dye Geldersche. Daernae op Sinte Mathias dach toegen dye knechten met sommige burgers ende ballingen wt Leuuarden in Smallingerlant ende branden in Oldegae 35 huysen. Dit syende dye ander dorpen daer omtrent sloegen dye klocken ende quamen byeen, ende hebben den knechten voeriaecht ende sloegen 12 doet, knechten ende burgers, daer worde mede geslaegen Mr. Dirck procuroer toe hoeue ende Jelle Bockez. Grietman in Smallingerlant met synen zoen. Dese Jelle wolde gen Gelders worden, ende hadde daerom dat huys verlaeten, ende hildet met zyn zoen binnen Leuuarden. Den 11 dach Marty brande Fridts van Grombach drost opt huys van Harlingen dye kerckburen aldaer. Inden Maert hadden dye Sassens scepen toegemaeckt om te roeuen op dye Geldersche Vriesen. Hyertegen bereyde groete Pyer met syn volck hoer schepen ende toegen op den zee. Doen quaemen sy op den 19 dach Marty met XI cogge schepen van Hoern aff den Vriesen te gemoete om met hoer te slaen, maer dye Vriesen hebben den Zassens verwonnen ende cregen al hoer schepen; dit geschiede voer Hoern in Hollant.

In dit jaer van 15 den 16 dach Marty gaf Claes van Olms hofman van wegen des Furst van Sassens op thuys toe Winsum by Gronningen op in dye Gronningers handen, nae dat-

1515 ser acht daegen hadden voergelegen, sonder noot, want hy wel was voersien met prouande, geschut ende alle wat een huys van noeden is, maer hy hadde gebreck volck opt huys ende dye van Gronningen scoeten dat huys inden gronde del. In ditselue jaer den 5 dach van April, dat was opten Witte dondersdach, gaeuen dye Sassens knechten den Dam veder op in des graeuen handen van Emden, ende dye stat Gronningen, beholden lyf ende guedt ende haer geschut, want sy inder stat geen meer prouande ende drincken hadden. Ende dye Graeue ende Gronningers hadden alle stromen ende wegen beset datste geen vitali mochten crigen. Den Graeue ende Gronningers gaeuen den knechten brief ende segel, datse hoer met hoer goet souden veiligen laeten toe Coeuerden tot dat hem dye huysluyden niet solden beschaedigen. Maer soe vroe dye knechten een halue mile gecoemen waren buytten den Damme, quaemen dye boeren ende naemen al haer schepen met geschut ende guet.

Opten 4 dach Aprilis vergaederden toe Boelswert al dye Soeuenwolden, Geesterlant ende Wonserdeel, ende togen des anderen dages, dat was opten witten Dondersdach, in Lunkerck ende Lidlum ende hesetten den cloesters om Franicker ende Harlingen toe beuaeren, dat sy niet solden in crigen, ende oeck dat sy geen Gellersche Vriesen wt hoer steden souden beschaedigen; ende laegen daer soe lange als dye Suarte hoep weder int lant quam. Daernae opten 12 dach in Aprill quam Syaerd Mockama van Doccum met een Vaenthien Geldersche knechten in Maergaerde, ende besetten dat tegens dye Leuuarders, opdat sy geen schaede solden doen opten Geldersche Vriesen in Feruerderadeel ende Dongerdeel. Twe dagen te voeren jaegden Leuuarders 6 ofte 7 knechten van dye Geldersche op den toern toe Fintgum ende sy kregense met brant ende roeck van den toern ende sloegense doet. Ende om wraeck van dese knechten branden dye Geldersche wt Maergaerde Doctor Kempo Martenahuys toe Coer-

nium. Opten 23 Aprilis inder nacht toegen wt Leuuarden 1515
100 ende vyf knechten met sommige Doccumer ballingen nae Doccum, ende sloegen binnen Doccum vier mannen doet, onder welcken was een heerschap wt Dantumawolt, genoempt Taeke Buma, want Dockum doe noch niet fast gemaeckt was. Ende want doe alle beyde Dongerdeelen ende Dantumadeel Gellers waeren, soe sloegen oweral dye clocken an ende dye huysluyden quaemen wt. Dit vernaemen dye knechten van Leuarden ende toegen haestelick nae hoer scheepen, daer sy mede gecoemen waeren, dye inden kaeg laegen ende treckende voert nae Leeuuarden ende hebben met him ellif burgers gevangen nomen wt Doccum. Als sy met haere schepen quaemen toe Banderhuys by den brugge, daer waeren veel huysluyden vergaedert, ende hadden balcken ende ander scheepen voer den brugge gebracht, ende meenden den knechten soe te slaen. Dye knechten dat syende sprongen wt haer schepen ant lant met haar gescutt, want sy by hem hadden acht haecken ende 40 roeren, ende schoeten soe seer in den huysluyden, dye geen ofte weynich roeren hadden, dat sy mosten wicken. Daer worden twee huysluyden doetgeschoten ende vyf gewont ende van dye Sassens knechten worden drye gewont. In dit jaer omtrent Paeschen begeerden dye Geldersche negen stuuers van dye golden gulden rent om dye knechten daermede te versolten, dye Vrieslant solden vry maken. Dit mishaegde dye gemene Geldersche Vriesen, maer sy mosten nochtans geuen, wolden sy vry wesen. In desen tyden waeren Hartoch Georgens volmachtige toe Brusel ende toe Mechelen ende tracteerden daer met Hartoch Kaerl van Burgondien ende syn raede, dat dye Borgoensche solden Hartoch Georgen een summa van penningen geuen, ende hy solde hoer Vrieslant ouerdragen met al syn gerechticheit, dat hy daerop hadde, ende dat by consent des Roemschen Keyser Maximiliaen.

1515 **Dye Suarte hoep.**

Nae Paeschen in dit jaer van 15 begon die Suarte hoep nae Vrieslant te reysen ende quam den 23 dach in April toe Dieueren, dye heer van Suartsenburch met een vaenthien owerlantsche knechten ende veel Vriesen laegen in Stellingwerf om den Suarten hoep toe keren. Den 24 dach in April quaemen Jacob Warnauuert ende Casper van Olms ouerste hofluiden met den Suarten hoep in dye woude, maer dye Geldersche Vriesen hadden daer geen moet tegens haer te slaen, waerom weeken sy nae Gronningen niet sonder schade van volck. Doen togen dye Suarte hoep voert ende branden in den wolden, daer sy doer reysden, veel huysen ende quaemen in Doccum den 26 Aprilis vyf dusent sterck. Doen braecken dye legeren in Lunkercke Lidlum ende Tzum op, ende toegen in Sneeck ende Boelswert. Ende Franickers quaemen wt ende branden Tzum, Lidlum een paert ende Lunkercke all heel, datter te voeren staen bleef, als dye kercke met dat vyercant ende dye olde Abdye, ende hebben dat schone cloester al heel wt den gronde gedestrueert. Ende Fridts van Grombach drost toe Harlingen opt huys heeft den steen van den pant ende Abdye naederhant laeten haelen ende maeckte daer toernen van opt huys toe Harlingen. Dye Gellersche ende burgers waeren oeck te voeren wt Doccum geloepen, eer dye Suarte hoep quam. Den 28 dach in Aprill toegen dye Suarte hoep wt Doccum ende quaemen toe Rauuert, ende dye Gelderoche liepen van Edo Jongamahuys ende stakent anden brant. Doen branden dye Suarte hoep Rauwardebueren, ende reysden voert ende bleuen des nachts toe Boesum. Den 27 Aprillis, doen noch dye Suarte hoep in Dockum lach, riep Hendrick van Montfoert met syn Geldersche knechten van Hero Hottinga huys toe Wommels, ende staken dat huys anden brant. Doen quam Jarich Hero Hottinga soen, ende nam syn huys weder in, ende beset dat

verbrande huys met knechten, want dat stienwerck stonde 1515
noch heel ende was wttet water opgemaeckt ende daer een eerdwall buttenom. Opten seluen dach liep Paulus van Rauenstein mett syn Geldersche knechten an Jw Decama huys toe Bardt ende branden dat schoene huys. Denseluen daege verliepen dye Geldersche Douwe Peters huys toe Wiuert. Want Douwo was mede Gelders ende Douuo quam opt huys ende hrande syn eygen huys, opdat daer geen quaet van solde geschien. Doen dye Suarte hoep toe Boesum quam, doen was dye heer van Suartsenburg met dat ouerlantsche Vaenthien noch niet weer toe Sneeck gecomen wt den Wolde, daer sy gereyst waeren met dye Wolt-Vriesen, om den Suarten hoop toe keeren, als voersz. is, ende Arcklens moste meer knechten by hem in Sneeck hebben, waerom verscreef hy een vaentyen wt Bolswert toe Sneeck tot hem toe coemen. Doen wolden den ander twe vaentyens knechten toe Bolswert by den burgers niet bliuen, maer toegen in denseluen nacht wt Bolswert ende verlieten den stat ende borgers ende quaemen toe Sneeck. Want alst nae blickte, soe wast al gemaeckt werck metten Geldersche ende Suarten hoep, daer inne te leggen; dat dye Suarte hoep ende Geldersche wel wisten, hoe sy met malcander stonden, blicket daerwt genoech, want, als ghy sullen hoeren, doen Graef Edzart van Oostvrieslant toe Doccum was gecoemen den Geldersche toe hulpe, doen hadde hy geerne tegen den Suarten hoep geslaegen, ende dye Vriesen waeren oeck willich, maer Arcklens wildet niet toelaeten. Aldus speelden dye heeren met malcanderen soe lange, dat dye Vriesen an beyde syden waren voerduruen. Doen dye knechten des nachts wt Boelswert waeren gereist, doen waren dye burgers verslaegen ende hadden genen moet dye stat alleen to holden; waerom liepen sy elck, waer sy hem conden bergen, ende lieten haer goet in Boelswert staen, dye rickste burgers toegen veel binnen Sneeck. Dye selue nacht doen dye Suarte hop lach toe Boesum, ende dye Gel-

1515 dersche hadden Boelswert verloepen, doen branden dye Gellersche wt Sneeck datt susters cloester Sigerswier ofte Groendick met ende al, datter niet bleef staen. Doen dye suarte hoep dye toe Boesum laegen den brant inder nacht by Sneeck saegen, sloegen sy des daeges daernae, dat was Meyeauont, hoer trommen ende gingen met al den hoep nae Boelswert ende cregen Boelswert in met veel guet, ende sloegen vyer olde mannen doet, dye sy in Bolswert vonden, dye niet mochten wech coemen. Dye Suarte hoep bleef binnen Boelswert leggen ontrent drie weecken, ende verdoruen aldat om ende in Boelswert was.

Graeue Edzart quam met folck in Doccum ende die Geldersche naemen die Sassens schepen op die suyder zee.

Terwyle dat die suarte hoop noch in Boelswert lag, doe quaemen te Doccum Edzart graeue van Emden, Leenert heer van Suartzenburch ende Joncker Wlrick van Oldersum met gescut ende veel volcks den Geldersche te hulpe tegen den suarten hoep. Sy laegen te Doccum lange tyt ende voerdoruen, al datter was gebleuen, ende haelden veel beesten wt Westergoe ende van Leeuarden, ende beroefden den huysluyden, dye niet Gellers waeren gesworen, ende voerden alt goet nae Gronningen toe. Dus worde Vrieslant an beyde syden elendelick voerdorûen, gebrant ende geplundert. Dye Suarte hoep met Leuuarden, Franniker ende Harlingen, dye Sassens waeren, voerduruen ende verbranden dye Vriesen, dye Gellers waeren, desgelicks vorduruen ende verbranden dye Vriesen, dye Gellers waeren, met den Graeue van Emden den Vriesen ende dorpen, diet met dye Sassens hilden;

dus bedroefden den enen Vries den anderen, yegelick holdende 1515
syn partie ende heer, dye hy hadde gecoren. Ende het is waergeuonden in Vrieslant, dat onse heer Christus spreeckt in Euangeli: dat alle rick in syn seluen gedeelt sal worden verdurven. Dye Graeue van Emden sende veel brieuen toe Sneeck an Arkles, ende begeerde op den Suarten hoop te slaen. Ende Arckles screef al wederom an den Graef, dat hy al still soude leggen met syn volck, soe lange hy haer ontboede. Want Arckles was van wegen des Hartoges van Geldre Stathouder in Vrieslant ouerdye steden ende landen, diet met den Hartoch van Geldre hilden. Lenart heer van Suartsenburg was ouerste hofman ende befelsman ouer den knechten ende vant oerloch, daerom mochte dye Graeue van Emden, noch dye heere van Suartenburch tegen den Suarten hoep niet slaen buytten consent van Arckles. Sus dede dye Suarte hoep syn wille in Vrieslant soe lange, dat dye heerschappen ende steden, diet nu mit den Sassens hilden, hadden Bergoens gesuoren. Den eersten dach May quaemen toe Sneeck ambesaeten des Coenincks van Vranckrick, ende toegen voert toe Boelswert tot den Suarten hoep, om hem an te nemen in des voersz. Coenincks dienste. In desen tyt doen den Suarten hoep noch toe Bolswart lach, was Hyeronimus Suees in Hollant tot Enckhuysen, ende liet daer veel schepen toe maken, dye hem solden ouer den zee in Vrieslant brengen met dye betaelingen, dye den Suarten hoep solden hebben, soe ist geschiet opten 14 dach May dat Hieronimus voersz. opten ze quam met 36 schepen, ende wolden vaeren met dye betaelingen toe Harlingen. Dit vernaemen groete Pyerr met syn seynschepen, ende toegen met 18 schepen dye Hollanders toegemoet. Doen sy den Vriesen sagen ankomen, doe schoeten sy al hoer geschut ten eersten aff, maer dye Vriesen schoeten geen bussen los, eer sy den ander binnens schoet hadden, ende doen schoeten sy hoer geschut off, ende vielen aenden ander ende naemen hem aff 28 scheepen,

1515 ende acht scheepen ontquaemen, ende Hieronimus Suees ontquam met den betalinge in Enckhuysen doertsee ter nauuernoet. Dye Vriesen quaemen toe Worckum met dye scheepen aen, ende hadden veel geschut ende boeuen vierhondert geuangen gecregen. Dit hoerden dye Suarte hoep in Bolsuert, dat dye Geldersche Vriesen dye schepen, daer hoer betaeling in was, hadden nedergeleit, syn sy verbolgen geuorden ende toegen des anderen dages daernae, dat was des dingesdaege in dye cruisdagen, wt Boelswert ende branden al den husen, daer in Bolswart stonden, ende daertoe 15 dorpen in Wonseradeel ende Winbritseradeel met vele kercken. In Winbritseradeel brandense Nylant meest al heel op, Foldsgare, Westhem met dye kercke, in Wonseradeel, Burgert, Hartuirt, Longerhou met dye kercke Hixtum, Schettens, Exmoer met dye kercke, Allingwier, Pandergae, Hislum, Dedgum met dye kercke, Zerckquert met den kercke. Opten seluen dach voersz. toegen Fraenickers wt ende verbranden Wynsum ende Oesterlietens. Alle dese voersz. dorpen worden opgebrant, datter niet veel huysen staen bleuen. Dewile dat dye Suarte hoep in Bolswert lach, waeren sy met al haer macht voer Sneeck, daertegen quamen dye Geldersche coenlicken tegen hem wt den stat, ende hilden wat schutgeueer, maer sy wilden op malcander niet bytten. Doen branden dye Suarte hoep sommige huysen toe IJsbrechtum ende toegen weder in Bolswertt.

Bolswert ende Woerckum gebrant met veel dorpen van den Suarten hoop.

Opten 19 dach in den Mey, dat was saterdachs nae heer hemelvartsdach, toegen dye Suarte hoep wt Bolswert ende staeken den stat in alle hoecken ende straeten anden brant

ende dye stat brande heel op, wtgesecht cloesters ende kerc- 1515
ken ende een klein straetken bij den witte Beginen, want dye worde verdeget met dat cloester. Oeck bleef hyer ende daer een heel ofte half huys staen, maer seer weynich. Heer Goslick Jongama was self in dye stat by den Suarten hoep ende mochte syn eygen huys niet beschermen, maer moeste mede branden. Dye Suarte hoep bleef des nachts toe Weidum, Bers, Boxum, Hiellum ende daeromtrent, ende sy branden alle dorpen van Boelswart op, daer sy doer gingen ofte reysden toe scheep oft toe lande; al dat roefde guet, datse in ende om Bolswart hadden genoemen, dat voerden sy met schepen nae Leuuarden. Sy branden onderwege op dese naegescreuen dorpen, als Oestereindt, Burçwert, Hertwert, Hydaerdt, Wommels, Itens, Lutkewirum, Boesum, Oesterlietens, Wiuert ende Britzert. In dese voersz. dorpen bleuen sommige huysen staen, maer niet veel. Den 26 dach May toegen den Suarten hoep voert, ende sloegen hoer leger toe Berlekum, Aenyum, Beetgum ende daer ontrent by den dick. Den 28 dach Mey braecken dye Suarte hoep op van Berlekum, ende toegen te voete den dick om nae Woerckum. Dye burgers van Woerkum hadden haer guet te voeren in schepen gebracht, ende als dye Suarte hoep anquam, togen dye Geldersche met dye burgers voer wt Woerckum te waeter ende te lande, yegelick syn weegen, ende staecken hoer stat anden brant; dye Suarte hoep veruolgden hem opten ree ende branden hem thien ofte ellif scepen aff. Den 29 dach May branden dye Suarte hoep Coldum, Molqueren ende Hindeloepen. Den 30 dach Mey branden dye Suarte hoep Woerckum al heel wt, datter te voren was gebleuen staen, met dye kercke ende den schoenen toern, welck alle schepen een baken ofte teyken was, dye wt den Noertzee dat Vlye ofte Maersdiepe inne quaemen. Als den Suarten hoep wt Woerckum opbrack, ende reysden toe voet den dick wederom, ende bleuen toe Berlekum lange leggen, soe hadden sy veel goet

1515 toe Woerckum ende inden dorpen om Woerckum van huysluyden genoemen, ende dat haddense in schepen gebracht, ende daer waeren veel knechten, dye dat solden beschermen, ende meenden daermede binnenslands toe Harlingen, Franicker ende Leuuarden te coemen, maer dye huysluyden tusschen Woerckum, Bolswert ende Sneeck buytendix woenende hebben hem alle dye scheepen metten gueden genoemen, ende alle Duytsche knechten, dye by ofte in dye schepen waeren, hebben sy verdroncken ofte doetgeslaegen, ende naemen niemant geuangen. Doen dye Suarte hoep noch in Bolswert lach, naemen sy hoer ouerste hofluyden gefangen, als Jacob Warnamer ende Casper van Olms, seggende hem ouer, dat sy daer knechte betaelinge onderholden, ofte ten minsten beletten, dat het niet een quam, ende dit geschiede doen dye Hollantsche scheepen genoemen waeren van den Geldersche Vriesen als voerz. is, ende daer worden twe ander ouerste hofluyden van den knechten geordineert als Michael van Orlingen ende Costen van Milden ende sy woerden den twee olden geuencklick met wt Boelswert soelange dye knechten betaelt worden.

Dat Hartogh Georgen van Sassen Co. Kaerl van Spangien tlant van Vrieslant heeft owergedragen.

Als die Suarte hoep met den Vriesen, diet met hoer hilden anden enen syde, ende dye Geldersche met hoer Vriesen aenden ander syde, Vrieslant aldus verbranden, verdoruen ende spolieerden, soe waren dye volmachtige des Furst van Sassen, dye Harlingen, Franicker ende Leuuarden met dye huysen noch in hadden, in Brabant te Brussel ende tracter-

den met Hartoch Kaerl van Burgoendien, om hem Vrieslant 1515
ouer te draegen met des Furstes van Sassens gerechtich-
heeden, dye hy vanden Keyser daerop hadde, voer een somma
van penningen. Ende als sy nae veele communicatien ende
tractaten syn geaccordeert, soe hebben terstont dye Bergoen-
sche een bestant met den Hartoch van Geldre gemaekt vyer
maenden durende, ende began den 7 dach Juny ende worde
gepubliceert toe Leuuarden, Franicker, Harlingen, Sneek,
Bolswert, Gronningen ende in alle ander plaetsen, steden, dee-
len in Frieslant. Daernae den 23 dach Juny quam heer Flo-
rys van Iselstein van wegen Co. Mat. van Spangien Hartoch
van Burgondien etc. toe scheep toe Harlingen an, ende toeg
voert toe Franicker ende Leuuarden, ende met hem quaemen
als volmachtigen van weegen Hartoch Georgen van Sassen,
heer Syuerdt van Lutzinck Ridder ende Andries Ploeg, Can-
celaer, brengende met hem brieuen ende volcoemen commis-
sie, dat Georgen Hartoch van Sassen hadde Vrieslant ouer-
gedraegen met all syn gerechtichheit, dye hye daerop hadde,
Kaerl Coninck van Spanien, Hartoch van Burgoendien, Bra-
bant etc. Waerommme quaemen alle dye heerschappen, dye
dus lang den Hartoch van Sassen hadden trou geweest, ende
met hem tegens den Geldersche gehouden, binnen Leuuar-
den. Ende opten 26 dach Juny absolueerde heer Syuerdt Lut-
sinck ende den Cancelaer voersz., wt beuel ende commissie
Hartoch Georgen van Sassen, alle den Vriesen heerschappen,
huysluyden ende steden, dye soe lange den Furste van Sassen
trou hadden geweest, ende met den Hartoch van Geldre niet
toegeuallen een waren, van hoeren eedt, dye sy den Hartoch
van Sassen als Eerfgubernatoer van wegen Key. Mat. ower
Vrieslant hadden geswoeren, ende begeerden, ende baeden
van wegen des Fursten van Sassen voersz., dat sy goetwil-
lich onder den Hartoch van Burgoendien, van Brabant, Graeue
van Hollant etc. wilden gaen, ende hem huldigen voor Eerf-
heer. Doen dye heerschappen ende burgers van Leuuarden

1515 Franicker ende Harlingen, met dye ander Vriesen, dye den Hartoch van Sassen dus lange hadden trou geueest, ende met hem tegens den Geldersche gehouden, waeren vry ende van hoeren eede als voersz. is absolueert, soe hadden dye heerschappen ende steeden voersz. veel communicatien onder malcanderen, oft sye ondert huys van Burgoendien op sulcke conditien ende suarichheden, als sy onder den Furste van Sassen hadden geweest, volden gaen of niet. Daer waeren sommige dye meenden, sy wolden ondert huys van Borgondien gaen op alsulcke contracten ende voeruerden, als dye eerste contracten voermelden, dye Westergoe met Hartoch Albert van Sassen, inden jaere 1400 ende 98, doen heer Willebrordt Scauburch overste int lant quam, want dese laetste schattingen, excyten ende swarichheden hadde dye Hartoch van Sassen den Vriesen opgeleegen tot syn self seggen om den rebellicheit voer Franicker geschiedt, als boeuen inden jaere van 1500 gescreuen is. Ende want dye heerschappen, steeden ende Vriesen, dye nu met wille sonder duanck onder den Hartoch van Burgondien gingen, tegent huys van Burgondien geenen rebellichheit hadden beueesen, soe waert oeck billick ende stonde in reeden, dat dye Burgoensche heeren hoer in sulcke vriheden ende preuilegien soude annemen ende holden, als sy waren, eer den rebellicheit tegen den Furste van Sassen geschiede. Dit vernam heer Florys, dat dye heerschappen ende steden alte samen niet willich waeren op sulcke conditien onder den Burgoenschen toe gaen, waerom hydt hy dye Suarte hoep leggen toe Berlekum tot groete schaede van den omlanden, ende wolden hoer genen solt geuen, soe lange dye Vriesen daer wesende den Burgoensche niet hadden gesuoeren ende angenoemen veer een Eerfheer, ende hadden dye heerschappen ende steeden ontslaegen geueest van den Suarten hoep, sy hadden soe lichtelick ende met alsulcke suaricheden hem onderden Bergoensche niet gegeuen. Maer om den Suarten hoep quytt te

worden ende den Geldersche tegen te staen, soe hebben nae 1515
voele communicatie ondermalcanderen 62 heerschappen met dye stat Leuuarden ende ander Vriesen, daertoe Leuuarden vergaedert, Coninck Kaerl van Spangien, Hartoch van Burgondien, Brabant, Graue van Hollant Zelant etc. angenoemen ende gehuldiget voor een Eerfheer van Vrieslant in Sinte Vyts kerke toe Oldenhoff binnen Leuuarden opten eersten dach July, beholtlick dat hy den landen van Vrieslant van wegen Key. Mat. solde ontfaen ende regeren, ende daerop behoerlicke commissie van den Keyser met den eersten in Vrieslant te presenteren. Doen liet Florys Graue van Bueren heer van Iselstein, dye den eedt van den Vriesen hadde ontfangen, golt ende sulueren penningen werpen in den kercke onder dat volck. Oeck sloeg hy, wt naeme des Coninxs van Spaengien, Hartoch van Burgoendien voersz., mit tgulden sweert inder kercken voer dat hoeg altaer, binnen Leuuarden opten dach voersz. vyer heerschappen toe Ridder als Hessel Martena Tyaerdt Burmania, Tzalling Bottinga ende Kempo Martena. Oeck loefden heer Florys den heerschappen voersz. dye preuilegien, dye sye vanden Hartoch van Sassen hadden, nimmermeer te voerminderen, mer toe vermeren met meer articulen hyernae gescreuen.

Copia vanden owercomste des Coninxs van Spangien, Hartoch van Burgoendien etc. ende die heerschappen steden ende Vriesen.

Omme vereninge verdrach metten doerluchtigen Furste, Kaerle prince van Spaengien met het tlantschap van Vrieslant is, als hiernae gescreuen, verenicht ende besloeten int eerste, wil dye voergenoemde eedele heer onsen Stathouder

1515 yet sonder (*) geordineert van wegen des doerluchtigen Fursten leueren ende doen syen behoerlieke commissie key. Mat angaende dye landen van Vrieslant, ende onderhoudinge van dyen, ende dye selue wtt naeme ende tytel als eerfheer ende gubernatoer des key. Mat., in allen manieren van justityen voersien. Item soe veel onsen heer, dye Stathouder van wegen onsen genadigen heere den Prince van Spaengien, desen landen anneme te regieren ende in regieringe te onderhouden in allen maeten, maniren, vryheden, soe hyer voermaels dye hoeggeboeren ende duerluchtige Furste Hartoch Georgen van Sassen etc. gedaen ende toegelaeten heeft. Doch niet weiniger, immers soe veel alst mogelick is, mit meerder vriheeden ende genaeden onderholden ende dye heerschappen, dye by ons genaedigen heer van Sassen getrou ende gehoersaem gebleuen, ende nu willich tot den huldinge sint, ende hoer jaerlixe lasten afgecoft ende afgedient hebben, sullen voer hoer gueden ende meyers vry ende van alle lasten nu ende tot euige daegen vry veesen ende bliuen, ende daer ouer genoechsame certificatien geuen. Oeck dat dye Vriesche onderdanen buytten hoer Vriesche paelen in crig noch in andere suaricheden niet geeyschet sullen worden. Ende soe tot enige tyden twiste tusschen den Prince van Spangien ende enige landen ende ondersaeten int generael fallen mochten, sullen by twe guede mannen vanden Prince wegen ende twe vanden Vriesche landen onderdanen wegen ontscheyden ende wtrecht worden. Dat alles tot een waerheit ende vesticheit hebben wy heerschappen daer landen van Vrieslant ytlick voer hem selues, dye willich syn, onse selues hantscrift hieronder screuen opten 29 dach Juny anno 1500 ende 15.

(*) *Yet sonder*, d. i. Hoogd. *Jetzunder*. By Schotanus staat *alsnu*.

Dese naegescreuen heerschappen deden huldinge ende zworen Kaerl prince van Spanien hartoch van Burgoendien opten dach voersz. binnen Leuwarden. 1515

Heer Goslick Iuuinga.
Heer Heessel Martena.
Heer Tzalling Bottinga.
Heer Tyaerd Burmania.
Heer Kempo Martena.
Rienck Camstra.
Jw Bottinga.
Douwo Burmania.
Rienck Rioerdz Rorda.
Schelto Roerda.
Gerrolt Heerma.
Gerrick Tzessens.
Taecko Hemstra.
Sybrant Roerda.
Lolcke Heslinga.
Hobbo Hermana.
Lolle Heroz. Ockinga.
Edo Martena.
Epo Martena.
Tyaerdt Popkama.
Folkert Aggens.
Siuck Eminga.
Wytze Camminga.
Sippe Mockama.
Siuerdt Abbinga.
Liuue Abbinga.
Sybe Meckama.
Adser Abinga.
Sirck Boccama.
Poppe Mellama.
Taeke Glins.
Epo Aelua.
Hessel Abbinga.
Sicko Leuckama.
Rinck toe Kammingabuer.
Hette Decama.
Low Doenya.
Onne Zijtzama.
Hessel Bockama.
Serp Osinga.
Willem Hemstra.
Herco Heslinga.
Kempo Douuez.
Feddo Doetinga.
Jeppe Stannie.
Jarich Heroz. Hottinga.
Sydts Eminga.
Peter Camminga.
Wilcko Hollinga.
Aleff Hemmema.
Hette Hemmema.
Jw Decama.
Sicco Gratinga.
Hans Douwoz.
Toenis Fernia.
Doecke Heslinga.
Doeke Sybez.
Siuerdt Beima.
Luue Siuerdtz. Beima.
Sippe Hemstra.

1515 Deze voersz. heerschappen hadden hoer huysen ende gueden, dye buyten dye steden stonden, voerlaten ende hoer inden steden als Leuuarden, Franicker ende Harlingen onderholden, om haer eedt ende eer den Furste van Sassen gedaen te beschermen.

Dye suarte hoep wt Vrieslant ende Graef Edzart wt Dockum getogen.

Doen dese heerschappen, steeden, ende Vriesen voersz. den Prince van Spaengien Hartoch van Burgoendien etc. hadden angenoemen van wegen key. Mat. ende het Roemsche rick voer een Eerfheer, ende hem plicht ende huldt gedaen, doen worde dye Suarte hoep betaelt met 60 dusent golden gl. in gelt ende laeken, dye sy van hoeren besoltinge by den Furst van Sassen tachteren waren, ende Dachfelder ouerste cappetein des Coenincks van Vranckrick naem hoer aen in des Coenincks solt opten 2 dach July, ende reysden den 4 dach July wt Vrieslant nae Franckrick. Ontrent denseluen tyt reysden oeck van Sneeck 600 Geldersche knechten ende dat ouerlantsche vaendel nae Gellerlant, ende voert nae Franckrick, dye meest all in Suytzerlant vanden Suytzers worden geslaegen. Doen screef oeck heer Florys van wegen den Prince van Spanien den Graeue van Emden, dat hy solde vertrecken van Dockum. Dye Graeue van Oestvrieslant toeg met syn volck van Dockum in syn lant, ende heeft hem beth bedacht ende met syn vrunden wyslick ouer gelecht, hoe dat hy wt Gronningen ende Gronningerlant doer lange oerloch was gecomen, ende haddet Hartoch Kaerl van Geldre ouergedraegen, Hartoch Georgen van Sassen doer veel ende lange oerloch moste Vrieslant verlaeten ende dragent ower in handen

des Prince van Spanien, hy considererde ende anmerckten 1515
oeck dye macht des Princes voersz., datter alsoe hem metter tyt niet meer orberlick soude wesen, dat hy met den Hartoch van Geldre hem soude setten tegens Kaerl Prince van Spanien, Hartoch van Burgoendien besonder, want hy nu in groete ongenaede was des Roemschen Keysers om den rebellicheit des Furstes van Sassens, ende dat hy des Keysers brieuen ende mandaeten soe vaecke hadde veracht ende versmaet. Om dese ende andere oersaken den Graeue van Emden daertoe mouerende heeft hy duer syn boeden heer Florys van IJselstein Stathouder van Vrieslant angesocht, dat hy een middeler woude wesen tusschen Roem. Key. Mat. ende hem, dat hy in Key. Mat. ende Karle prince van Spaengien genaede ende hulde mochte weder coemen, twelck heer Florys metter tyt tot effect heeft gebrocht, alsoe dat Edzardt Graeuen van Emden noch binnen anderhalf jaeren seluen persoenlick quam in Westurieslant tot heer Floris, ende oerlochde met hem tegen den Geldersche, als ghy nae sullen hoeren. Daernae gauen dye Sassens regenten in Vrieslant van wegen des Furstes van Sassen ower, ende resigneerden in handen van heeren Florys van IJselstein, als eerste Stathouder in Vrieslant van wegen den Prince van Spanien, tlant van Oestergo, Westergoe ende Soeuenwolden met den steeden voersz. ende huysen, als thuys toe Ziardema toe Franicker, thuys toe Harlingen, dat geschut dat den Furst op den drye huysen hadde, solde daer noch een jaer op bliuen tot beschermínge der huysen vrs. onder den inuitarisbrief ofte register ende daertoe gaff dye Prince den Hartoch van Sassen syn obligatiebrieff dye bussen te restitueren nae den jaer, ofte het waer saeck, datse middelertyt ouer een quamen om een somma van penningen voer dye bussen voersz. te betaelen, alst nae geschiede, want dye bussen bleven op dye drye huysen vrs. voerden somma van penningen, dye Hartoch Georgen daer voer ontfangen heeft. Oeck restitueerden ende

1515 ouergaeuen dye volmachtige des Furstes van Sassen, in handen des Princes ofte heer Florys syn Gedeputeerde, dye steede ende slot van Medenblick. Want dese stede ende slot Hartoch Albert hoeglicker gedachtenisse was mede onderset, ende nae, als hy Vrieslant ontfinck, eruelick ende ewegelick gegeuen van Philippo Hartoch van Burgondien, dese jonge prince van Spaengien vaeder. Hyermede scheyden dye Sassens heren met al haer familie, dienaers ende officiers wt Vrieslant den thienden dach July voersz. ende haer macht was daernae in Vrieslant gedaen, nae datse Vrieslant hadden regiert ende heeren van Vrieslant te weten Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden geueest ontrent xvij jaeren vantt jaer van 98, in Aprill tot dit jaer van 1515 in Julio, datsie weder wech reysden. Dye eerste dyet lant in creeg, was Hartoch Albert van Sassen, Marckgræue van Myssen, Lantgraeue in Duringen ende worde met Hartoch Hendrick syn jonckste z. in Vrieslant Hartoch. Hendrick woendde op Syardema huys toe Franicker. Daernae int jaer xvc worde hy in Franicker belecht van den Vriesen. Ende nae dat Hartoch Albert Franicker hadde ontset, soe toeg hy met synen vaeder wt Vrieslant ende quam nie weder int lant, maer nae syns vaeders doet, dye int selfde jaer binnen Eemden sterf, resigneerde hy Hartoch Georgen syn olste broeder Vrieslant met all syn gerechticheit, daer hy daerop hadde. Daernae int jaer xvc ende vyer quam Hartoch Georgen in Vrieslant ende worde gehuldicht in alle steeden ende deelen in Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden, voer een Eerfgubernatoer van Vrieslant van wegen Key. Mat. Dese Hartoch Georgen was dye derde ende laeste heer van Vrieslant wt dye eedele Sassens. Tegens dese Hartoch Georgen stonde op Hartoch Kaerl van Geldre, dye soe lange met hulpe der Vriesen tegens hem heeft geoerlocht, dat hy Caerlo Hartoch van Burgondien, van Brabant, Graeue van Flaenderen, Hollant etc. heeft moeten ouerdraegen alle syne gerechtichheden,

dye hy hadde van Key. Mat. ende dat Roemsche rick, op Vrieslant. 1515

Vanden Stathouders in Vrieslant by den Sassens tyden etc.

Dye eerste Stathouder in Vrieslant van wegen den Fursten vas Hugo Graeue van Lyswinck heer van Peninck. Daer nae anno 4, doen Hartoch Georgen weder wt Vrieslant reisde, ordineerde hy regenten, diet lant solden regieren, van welcke den princepaelste ende owerste was heer Willem Trux. Daernae anno sexto worden dye regenten weder affgeset, ende Hendrick Graue van Stolburch heer van Wernigeroe, dye worde dye anderde Stathouder in Frieslant. Daernae int jaer van negen sterf Graue Hendrick voersz., ende nae hem worde dye darde Stathouder van Vrieslant Eweruin van Benthem Graeue. Ende dit was dye laetste stathouder in Vrieslant van wegen des Furste van Sassen. Dit is cortelicken gerecapeteleert ende wederom gehaelt, dat elck op syn plaetse opt langste in dit boeck is geschreuen vân den edelen Fursten van Sassen ende hoer Stathouders, dye in Vrieslant hebben geregeert.

Opdat dye Vriesen, dye nae ons sullen coemen ende gene kennisse hebben van den Furste van Sassen, dan allene sullen hoeren, dat dye Hartogen van Sassen hebben gubernatores ende heeren van Vrieslant gewest, mogen dan oeck dye waerheit weten, hoe ende in wat maniren sy hebben Vrieslant geresigneert ende ouergedragen, ende doer wat oersaecke Kaerl. Prince van Spanien, Hartoch van Burgoendien etc. eerst in Vrieslant is gecomen. Soe wort hierna gescreuen den copia van den ouerdracht der landen van Vrieslant tusschen den Prince van Spanien ende den Furste van Sassen gesciet.

1515 Deze copia is te vinden in 't Charterboek. II. fol. 104. by Schot. fol. 569 en Winsem. fol. 427.

Van dit tractaet vinde ick geen datum, want dit geen formelick brief van den resignatie van Vrieslant is, maer allene een tractaet sluittinge is, dat dye gedeputeerden ende volmachtige van beyden heeren onder malcander gesloeten, daer princepael brieuen formelick syn wtgemaeckt, alsoe dat men dat sin ende verstandt van alle handelinge ende brieuen dese materi rorende, diet tractaet mach crigen ende verstaen. Hoewel hyer geen datum staet, het is nochtans seker, dat dit tractaet is gesloeten int beginne van den Meye (†) int jaer 1515, want Hyeronimus Suees van des Fursten van Sassen wegen was met dye betaelinge van den Suarten hoep opten Suyderzee ende woldet ouerbrengen in Vrieslant, maer dye Gelderssche Vriesen naemen syn scheepen ende hy ontquam met dat gelt, als voersz. is, ende dat geschiede den 14 dach Mey ende dat gelt hadde dy Furste van Sassen of syn gedeputeerde ontfangen van den Prins van Spanien, daerom was dit tractaet voersz. al gemaeckt.

Item dat in dit tractaet woert mentie gemaeckt hoe Philips Coeninck van Castilien, Hartoch van Burgondien etc. syn Dominie ende eygendom, dye hy te woeren op ende in Vrieslant hadde, heeft toegestanden ende ouergedraegen Hartoch Albert van Sassen ende syn eeruen, op conditien, dat hy dat lant weder tot hem mochte nemen betaelende den voersz. Hartoch 80 hondert (*) florenen Renenses met den oncoste daerop gedaen. Dit weet ick niet, van wat dominie, dit is te verstaen, want het kentlick ende openbaer is ende oeck gene brieuen ende cronicken wort befonden, dat Philips Hartoch van Burgoendyen dye eerst Hollant in wan tegen vrou Jacob syn nichte, noch nae Hartoch Kaerl synen z. hoewel hy wel

(†) Het was 22 April.
(*) Lees: 350 dusent.

arbeyde omt lant van Vrieslant inte crigen, als boeuen int 1515
jaer van 1470 is gescreuen, noch Philips Coeninck van Castilien syn zoen voersz. nimmermeer enige dominie, macht, geualt in Vrieslant als Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden hebben gehat int generael ofte particulaer. Het is waer dat sommige Graeuen van Hollant is dit lant gegeuen van een ofte twe Roemsche Keyseren ende oeck int lant hebben geregeert, daer ick int darde boeck deses Cronick van hebbe gescreuen. Oeck daernae Hartoch Albert van Beyeren ende heer Willem syn soen Graeuen van Hollant hebben dit lant in gehat ende syn nae een jaer geueltlick weder wt Vrieslant gedreuen, oft dat heer Philips Coninck van Castilien hem wolde usurperen dominie ende eygendom op Vrieslant voersz., dat mochte hem geen eygendom maken, dan pretense. Want Sigismundus Ro. Key. Mat. int jaer 1418 heeft by syn besegelde brief van previlegien den Vriesen geabsolueert van allen loftenissen, eeden, ende brieuen dye enige lantsheeren ofte steden voer datum deses voersz. gedaen. Desgelick heeft Fredericus dye darde van dese naeme Roem. Key. Mat. den Friesen oeck in syn preuilegien wt volcomen Keyserlicke macht geabsolueeert. Ende daertoe Maximiliaen Eerts Hartoch van Oestenrick, Hartoch van Burgoendien, Graeue van Hollant, tot wille ende begeerte syns vaeders Frederici Rom. Key. Mat. voergenoemt, by consent des Hartochinne ende Graefinne synre huysfrouwen, ende oeck by raede deer groesten ende Eedelingen van Hollant heeft geconfirmeert dat syne vaeder vorsz. den Vriesen heeft verleent ende daertoe geabsolueert ende vry gegeuen allen eeden, lasten ende honden, dye sye enige Graeuen van Hollant mochten hebben gedaen. Dit heb ick cortelicks gescreuen ende verhaelt, dat ick te voren in andere boecken opt langste hebbe gescreuen. Daermen wt mach mercken, dat den Vriesen van allen eeden ende beloftenissen den Graeuen van Hollant ende andere heeren gedaen, oeck met segelde brieuen ouergegeuen, sint absol-

1515 ueert. Ende gene lantsheren enige dominie op Vrieslant hadden, dan alleen Key. Mat. ende dat Roemsche rick, eer Hartoch Albert van Sassen als een gubernatoer van wegen Key. Mat. in creeg. Item Hartoch Georgen ofte sin gedeputeerden scriuen int begin van dit voersz. tractaet oneerlick ende ondegelick int generael van alle Vriesen, als om haer ingeboren ontrouicheit ende wreetheit te duingen ende temmen, ende dye rebelle halsen onder een jock te brengen etc. Dit hebben dye Vriesen an Hartoch Georgen van Sassen niet verdient, want behaluen dye heerschappen wtgecoempt in dye platte landen haer huysen ende gueden verlieten, ende weeken in Franicker, Leuuarden ende Harlingen om den Hartoch trou toe wesen, soe waeren noch meer heerschappen, dye int Hollant ende Sticht laegen. Oeck veel burgers wtt Sneeck, Bolswert ende Staueren ende Woerckum, ende oeck sommige huysluyden verlieten haer eygen huysen ende gueden, ende woenden inden steeden voersz., ende oeck sommige buyttens lants, soe lange als dye Geldersche in Vrieslant waeren. Soe waeren noch veel Vriesen wt den steden ende oeck dye landen, dye geerne byden Sassens souden hebben gebleuen, hadden sy den cost met haer wyuen ende kinderen op ander plaetsen weeten te crigen. Oeck solden Bolsuerders ende Snekers haer steden tot profyt des Furstes van Sassen wel gehouden hebben, hadden sy versien weest met geschut. Dye Sassens hadden Snekers in voertyden haer bussen genoemen ende haddense gefoert op haer huysen, doen sy noch niet feel geschut int lant hadden, ende als dye Geldersche eerst op Geesterlant aen quaemen, sonden Sneekers boeden toe Leuuarden aenden Sassens om volck, geschut ende puluer, datse hoer stat tegens den Geldersche mochten beschermen. Doen wolden dye Sassens heeren opt huys toe Leuwarden wesende dat niet geloeuen ende seyden, dat sulcke dingen worden wtgeset, om datse geen schattinge wolden geuen, ende dreigden den boeden int hondegat te werpen, hyer wt ist opentlick datter veel Vriesen

wt duanck ende niet met wille aen den Geldersche bleuen. 1515
Ende alsmen naa den waerheit alle ding sonder parthie wil ordelen, soe salmen vinden dat Hartoch Georgen van Sassen den Vriesen eer ende meer heeft verlaeten, dan die Vriesen hem. Want soe vroech hy hoerde, dat dye Geldersche Sneeck ende Boelsuert twe opene steeden in hadden, toeg hy met Hartoch Hans zyn zoen wt Vrieslant ende quam nie weder int lant, daer hy noch drye stercke steden in hadde, ende dye machtichste ende meeste paert vanden heerschappen ende den meesten deel van Westergoe met heel Oestergoe tot synen hant. Dye Suarten hoep quam in Oldecloester meer doer naersticheit der heerschappen, dan doer des Hartoch, meer want dye heerschappen geen gelt hadden voerden suarten hoep, soe wolden sy Bolswart oeck niet aen, ende dye Sassens heren ende regenten woldent gelt, daermen dy knechten mede solde betaelen, al plocken ende schatten vanden scaemelen huysman, daer sy mede worden desperaet, want sy geen meer mochten geuen, ende dy ander heeren, dye groet schat ende groet goet onder den Hartoch int lant hadden voergaedert, wolden den gueden vroemen heer niet voerleggen. Daerom is Hartoch Georgen meer doer syn seluens cleinmoedicheit ende syn onderheeren ende officiers giericheit ende quaede raet dan der Vriesen ontrouuicheit wt Vrieslant gecoemen, datmen noch met meer reeden ende bescheit wel soude mogen beuysen, maer is hyer te lange te verhaelen.

Doe Heer Floris van Iselstein metten Sassens heeren opten 10 dach July weder wt Vrieslant tot den Prins in Brabant was gereist ende dat bestandt noch duerde, soliciteerden sommige heerschappen anden Prins van Spanien, om den voersz. ouercomst, tractaet ende sluittinge tusschen heeren Florys ende den heerschappen geschiet, van Carolo Prins van Spanien geconfirmeert ende geapprobeert te worden, dat alsoo is geschiet, van welck dye copia hyernae folcht.

1515 Zie deze Copia in het Charterb. II 90. bij Schotanus fol. 574 en bij Winsemius fol. 433.

Doen dat bestande van vyer maenden wt was, worde noch bestande gemaeckt van drie jaeren, maer dat worde in Vrieslant niet geholden, want dye Geldersche Vriesen, dye in Brabant waeren, ende hoer guet genoemen tusschen Harlingen ende Bolswert, roefden op den Burgoensche steeden, ende Vriesen desgelicks tasten Franickers weder wt, ende vingen ende naemen, wat sy vanden Geldersche Vriesen mochten criegen, soe lange datter in Vrieslant tusschen den Burgoensche ende Geldersche open oerloch worde. Maer dye Hollanders ende Geldersche saeten daer stil toe buytten Vrieslant, sy coften, sy voercoften, sy comersierden onder malcanderen, recht oft hem luyden niet roerde. In desen tyden voergaederden sommige verbrande huysluyden van Arum, Wytmaersum, Kimsert ende ander dorpen daer omtrent, ende worden mettertyt bowen hondert sterck ende worden genoemt Arumer Suarten hoep, daeromme datse te Arum eerst voergaederden. Desen deden voer Franicker, Harlingen ende opt Bill groeten schaede nemende ontallicke veel beesten. In Oestergoe toe Ferwerdt was oeck een genoempt Ricke Vries, die sommige voerduruen huysluyden tot zynen hant hadde ende dede Leuuarden ende opt Bill groeten schaede veel beesten roeuende. Doe namen dye Bilckers 60 knechten an op hoer solt ende cost, dye haer van den Geldersche Vriesen solden beschermen, soe lange hoer nott ofgedorschet worde, welcke voernaemen dye Geldersche Vriesen, ende quaemen opt Bill, ende hebben veel knechten ende huysluyden opt Bill woenende geslaegen ende geuangen, ende naemen met hem veel peerden ende beesten ende branden sommige huysen.

Terwyle dat bestant voersz. noch duerde, hebben dye Geldersche binnen Sneeck een Landach geholden opten 11 dach Septembris anno 1515. Tot desen dach worden allen plattelanden ouer all Vrieslant voersc. (want dye Geldersche allen

landen, delen ende steeden in Oestergoe, Westergoe ende 1515
Soeuenwolden voer haer holden behaluen Leuuarden, Franicker ende Harlingen) ende wt elcke deel den Grietman met twe ofte drie huysluyden den volmachtigen. In welcke dach dese naegescreuen articulen sint begreepen ende gesloeten van den staeten van Vrieslant daer voergaedert toe onderholden steed ende vast.

Inden eersten om onhoudinge van knechten, die men sall gebrucken ende leggen, daermens meest van noeden sall syn tegen den vianden, hebben sich dye landen guetuillich laeten vinden, ende by raedt myn genaedige heer van Geldre een rechte ordinantie te funderen, daer men hoer mede sal onderhouden.

Item ofte onse ondersaeten yet wolden verueruen, gelick sye sus lange gedaen hebben, met roeuen, fangen ofte anders, het geschiede dan an wat persoen het wil, zullen dye gemene landen metten klokslag veruolgen ende dat wreeken, soe vele dye gemene lantschappen met goet ende bloet moegelick sal syn te doene.

Item als dye clocken slaen, soe sullen alle manspersoenen, dye sint boeuen 20 jaren ende onder tsestich, bereit syn ende wesen met harnas toe coemen tot dengenen, dye daer geschickt syn, ende volgen ende gehoersaem syn.

Item dit geschiende sal dye ongehoersaeme, dye dan thuys mochte gebleuen wesen, oft enige andere ongehoersaemheitt toenende is, sall eerst gestraft worden, voer wy yet voernemen te doene tegen onse wederpartye.

Item indien oeck enige particulare persoenen geuonden worden ende onderstonde tgemene nutt ende weluaert toe weren, soe veel hoer mogelick is, dye luyden sal yegelick Grietman anteikenen ende toe Sneeck den heeren int scrift leueren, ende men salse straffen, alsmen landts verraeders schuldich is te doen, sonder genaede.

1515 Item sullen oeck alle Grietsluyden, soe froech sy thuys comen, den inwoenders der Grietenien veruyttigen harnas te holden yegelick nae syn staet.

Item alle ballingen, dye sich nu buytens lande holden, ende oeck dye inden landen syn, ende noch niet gesuoren hebben, sullen voor Sinte Michiel coemen, ende dan gelick dye gemene lantschappen, sy sullen yegelick besonder gelick wesen hyer vry ende veilich te coemen, ende wederom in hoer woensaemheit te trecken, dye dan coemen, men salse een guetlick incomst laeten eerfaeren nae gelegen daer saken, dye dan oeck niet een comt byder tyt vorscreuen, sall euelick ende alle tyt wt dye landen van Vrieslant verwesen syn.

Item alle desen articulen sullen dye Grietsluyden, soe vroech sy thuys coemen, in allen Grietenien laeten publiceren ende besueren alsoe te achteruolgen, dye daer contrari doende is, salmen straffen, als luyden dyet gemene nutt ende weluaeren niet lyden ende syen mogen.

In desen dach voersz. toe Sneeck geholden worde getracteert ende gesloeten, datmen by raet ende consent des Hartoch van Geldre twe geleerde welsprekende Vriesen van allen saken wel geinformeert souden senden anden Co. Mat. van Vranckrick, wien dat arbtrament vanden tuysten ende gescheele, wesende tusschen den Prince van Spanien en den Hartoch van Geldre, Vrieslant rorende by consent beyde heeren voerscreuen was gecompromitteert. Daeromme schickten dye Geldersche Vriesen twe op tot den Co. Mat. voersz. met credentie briuen van alle staeten van Vrieslant, wtgesecht Leuuarden, Franicker ende Harlingen, ende heerschappen voergenoempt gesegelt, dat sy den Co. Mat. van Franckrick solden informeren ende te kennen geuen, woe dye saeken van Vrieslant hem hadden tusschen den Prince van Spanien ende dye Hartoch van Geldre, ende dat alle staeten van Vrieslant, wtgesecht Leuuarden, Franicker, Harlingen, ende sommige heerschappen, Hartoch Kaerl van Geldre hadden eendrachtelick gecoeren ende aen-

genoemen voer een heer ende beschermer der landen van 1515
Vrieslant, begerende dat syn Co. Mat. sulcks duer syn arbitrament wolde confirmeren, ratificeren ende approberen. Want syn Co. Mat. dat boeueu allen anderen carsten heeren mochte rechtelick doen, omdat dye Coningen van Vranckrick hadden Vrieslant eerst wt dye heydensche Coningen macht onder den croene van Vranckrick gebracht, ende het karstene geloeue in Vrieslant eerst laeten predicken, ende alsoe metter tijt heel totten karstene geloeve gebrocht. Oeck om sonderlinge diensten ende vromicheden der Vriesen by den Coningen van Franckrick gedaen, hadden sy den Vriesen den euige vriheit gegeuen. Desen nae gescreuen hebben den Geldersche Vriesen met hoer oratoren ende ambesaeten gesentt aenden Co. Mat. van Franckrick Anno 1515 ontrent Martini.

Item dat dye Vriesen hebben hem geholden ende hoer landen in ruste ende vrede geregeert nae insettinge der Coningen van Franckrick, soe lange sy niet worden angefochten van de Graeuen van Hollant.

Item dat dye Graeuen van Hollant eerst hebben gemaeckt allen discordien ende twedrachten, dye in Vrieslant eerst hebben geueest, sommige heerschappen ende steden met gaeuen ende beloften tot hem treckende, doer welcke sy somtyden heel Vrieslant hebben onder hem gecregen.

Item dye donatiën Caroli Calui ende Lodouici dye anderde sint van geene macht. Int eerst vant sy geen Keyseren maer allene Roemsche Coningen waeren. Ten anderen want sy in hoer donatie brieuen dye Preuilegien der Vriesen niet mentioneert, noch reuoceren ofte te niete maken, noch dat dye donatie by consent der Vrlesen niet is geschiet.

Mit dese ende andere voersz. articulen worden geschickt in Gelderlant aenden Hartoch, heerschappen ende huysluyden, volmachtige vanden staeten van Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden. Als wt Oestergoe meester Minno pastoor toe Rauwert, Jancke Oenema, heerschap, ende Taeke Montiama

1515 húysman wt Westergoe, heer Riuerdt Pastoer toe Oela, Edo Jongema heerschap ende Tyepke Bottez. huysman, wt den Seuenwolden, meester Gaele, pastoer toe Boern, Feddrick Rorda ende Franck Roelofz. huysman wt Stellingwerf. Dese reysden tot Aernem in Gellerlant, om met den Hartoch van Geldre te communiceren van datgene, dat toe Sneeck in den landach was gesloeten ende begrepen, ende voert syn furstellcke genaeden bidden van weegen ende wt naeme vanden gemene staeten der landen van Vrieslant, dat syn furste genaede seluen, wolde coemen, in Vrieslant sich den staeten van Vrieslant presenterende, omdat dye Burgoensche met hoer adherenten lieten luyden ende seyden, dat dye Hartoch van Geldre tlant van Vrieslant wolde verlaeten ende hem niet meer onderwonde; maar sommige Geldersche heerschappen met Suartsenburch ende Arcklens onderholden den knechten, ende dat oerloch, waerdoer veel Vriesen, dye noch met den Burgoenschen hilden ende geneecht waeren Geldersk te worden, worden getoegen van den Geldersche. Ende waer dat syn F. g. persoenlich int lant quaem, daer solden veel steeden heerschappen ende huysluyden Gellers worden, dye nu noch met den Burgoensche hilden. Dye Hartoch van Geldre heeft den geschikten van Vrieslant eerlick ontvangen ende getracteert ende montlicken ten antwoerde gegeuen, dat hy Vrieslant nimmermeer wolde verlaeten, verbuytten, meer lyf ende guet, lant ende luyden by hoer te setten, indien sy des weder by hem wolden doen, hoer geuende brieuen anden staeten van Vrieslant, van welcke dye copie hyernae folcht:

KAERLE VAN GELRE ENDE VAN GULCK ENDE GRAEUE VAN SUTPHEN ETC.

Onsen vruntlicken groet, waerdige, hoeggeleerde, eerbaere, vroeme, wyse, ende voersichtige lieuen getrouuen, wy heb

ben uwen geschickten ende deputeerden met haeren creden- 1515
tien ende boetschappen vander samentlicker lantschappen wegen doeglick ontfangen, guetlick verhoert ende wel voerstaen, daerop wy den seluen een guetlick antwoert gegeuen hebben aen v samentlick toe brengen, als ghy aen denseluen wel voernemen sult, ende want wij denseluen uwen frunden onder anderen by onse furstelicke eere toegesecht hebben, v ende dye samentlicke ondersaeten ende staeten der Vrieslanden nimmermeer toe verlaeten, dan lyf ende leuen, lant ende luyden ende alles, wat wy ter werlt vermoegen, by v op te setten, soe veer ghy ons in gelicken doet, als ghy ons doer den voersz. v deputeerde vrunden doet verboetschappen hebt, als ghy al eer langer ende breeder van uwen vrunden voersz. verstaen sult, daer ghy v vastelick op vertroesten ende verlaeten moecht, soe wy ons by v holden ende beuysen sullen, als een vroeme furste toe staet, dat wy v soe in allen gueden te kennen geuen uwen eerbaerheit ende waerdicheit, dye God onsen Heeren beuaeren moet. Gegeuen in onsen stat Aernnem op onsen lieuen vrouuen conceptionis dach nostro sub secreto anno dusent vyfhondert ende 15.

Den Eerbaeren waerdigen hoeggeleerden vromen wysen, ende voersichtigen heeren, abten, prelaeten, heerschappen, steden ende ganse gemeente des saemlicken onsen Vrieslanden van Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden, onsen lieuen getrouwen ende guede vrienden.

Oeck sende den Hartoch van Geldre met den voersz. ambesaeten brieuen an synen Canceler ende raeden binnen Sneeck residerende, van welcke dye copie hyernae volcht:

COPIA.

Kaerle Hartoch van Geldre ende van Guilck Graue van

1515 Sutphen. Lieue Raede ende getrouuen, wy hebben by uwen geschickten ende deputeerden vrunden, van wegen der staeten onser lantschappen van Vrieslant tot ons geschickt, credentie ende boetschappen ontfangen, met ytlicke articulen byden staeten vanden landen accordeert ende gesloeten. Daerop wy denseluen deputeerden onsen antwoert gegeuen, ende weder anden staeten onser lantschappen gewaerdicht hebben te scriuen, als ghy in hoeren rappoert wel voerstaen sult. Ende want wy dan dye selue onse landen ende ondersaeten geensins in gelicken oeck weder doen, als sy an ons doen voerboetschappen hebben, als ghy alles breder ende wyder van hem verstaen sult, oft dan onse wedepaert enyge meyterie, oft yetwes tegens donderdaenen onsen Vrieslanden voernoemen mochten worden, beueelen wy u mit gansen eernst daertegen te doen, ende versoeken van allen den genen, dye onse wederpartye draegen. Desgelicks hebben wy oeck alhyer doen bestellen in onsen lantschap. Wy weerden onsen lieuen Raede ende getrouuen eerstes dages mit volcomen macht ende gestalt tot v. voegen, hierbeneue vertrouwen oeck corts van ons vernemen, datmen alsoe ouer wech niet screuen mach, dat ghy alsdan middeler tyt onsen saeken aldaer ouerall alsoe stueert ende regeert, als tot eeren, weluaert onser inder seluer tuyst dienen sall, gelick u des ende alles guets ganslick te betrouuen, dat sullen wy oeck mit v. samentlick bedencken ende voer oegen holden. Gegeuen in onsen stadt Aernhem op onsen lieuen vrouwen conceptionis dach anno 1515 etc.

Dat rappoert wt Gellerlant aenden Staten van Vrieslant ende van heer Floris brief.

Met dit antwoert ende brieuen voersz. sint die ambesaeten

weder wt Gelderlant gecoemen in Vrieslant, brengende haer 1515
report anden landen montlick ende scriftelick, terstont sint dye copien vanden brieuen gesent in alle Grietenien in Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden, dat dye Grietsluyden den brieuen aenden waer voer allen Vriesen solden publiceren. Oeck worden dese copien heimelick gesent in den Burgoensen steden, als Leeuarden, Franicker ende Harlingen, waerdoer veel heerschappen, huysluyden ende burgers inden steden voersz. geneecht worden tot den Hartoch van Geldre. Oeck lieten dye ambesaeten luyden, dat heer Florys sonder commissie des princes van Spanien in Vrieslant was gecoemen. Deze faem vernaem heer Florys ende sende synen brieuen aen allen hoecken van Vrieslant, dye Gelders partie hilden, dat se den loegen der ambesaten niet souden loeuen etc. van welke brief dye copie hyernae folcht:

COPIA.

Florys van Egmont, heer toe Iselstein, sinte Martensdick ende Scherpenessen etc. Stathouder generael in Vrieslant. Andachtigen ende lieuen besonderen, wy worden metten waerheit berecht, hoe ytlicke priesters ende heerschappen syn geueest aen heer Kaerle van Geldre, ende sich daer wt geven als ambesaten des ganses landes van Vrieslant. Ende denseluen heer Kaerle van Geldre ytlicke onwaerachtige saken an te draegen. Ende soe nu weder om thuys comende w groete loegenen ende onwaerachtigheyden wederom anbrengen, mits dat sy v moegen brengen ende hoer partylicke saeken met v wtdraegen. Ende om sulcks beter te weercke te brengen, stroyen sy ende seggen tot w, dat wy hyer in dese landen van ons selfs, ende niet van onsen genaedigen heer den Prins van Spanien solden wesen. Ende dat wy solden geneicht syn om oerloch, twedracht ende onschuldig bloet te

1515 storten, hoe wy doch diergelicken presumeren ende oeck een deels wel weten, dat sulcks alle voersz. v. wille, consent ende beuel niet is geueest. Doch hebben wy ons bedocht v opdat selue te aduerteren ende verschoenen, ende laeten v in den besten vorden waerheit weten, dat ons genaedige heere dye Prince van Spanien ons heeft, wt syn furstelicke genaede hoff, dye dato van den 8 Decembris, gescreuen, dat heer Kaerle van Geldre ende syn Furste genaede oeck den Coeninck van Vranckrick heeft gescreuen, dat hy in Vrieslant geen niu oerloch wil maken, ende indien syn luyden in Vrieslant sulck beginnen, haer geen hulp doen. Wy sint hier in Vrieslant oeck van ons selfs niet gecoemen, dan wt sonderlinge beuel ende groeten begeerte onsen g. h. den Prince van Spanien, alst blickt, ende syn furstelicke genaede commissie, dye men u ende alle Vriesen opentlick sal toenen, als ghy dat begeert. Wy sint oeck niet genegen enige orloch, tuedracht ende bloedstortinge in Vrieslant toe maken, dan sint bereit, indien ghyt begeert, u allen geestelick ende waerlick edel ende oneedel van wegen onsen g. lieuen here dye Prince van Spanien in genaeden op te nemen, ende alle datgeen soe sy tegens den Furste van Sassen mochten ende hebben misdaen ende onrechtelick gehandelt, geheel ende all cleyn ende groet in genaede oms Gods wille te vergeuen ende vergeten, ende tot genen tyt des toe gedencken, oeck v in genaeden toe onderhouden, ende alle beswaringe, soe v een jaer renthen oft excysen ende anders byden Zassens boeuen v vermoegen mochte opgelecht wesen, te mitigeren ende tot redelicke vermogen manieren te stellen. Ende alsoe van onsen genaedigen Princes wegen van Spanien met v leuen, dat ghy aen ons guet geuallen sult hebben. Ende soe ghy sulcks an ons begeert, mogen ghy v volmachtigen by ons schicken, den willen wy mits dese een vry sterck geleit geuen an ende aff te trecken, om met ons op dat gene als voersz. is te handelen ende tracteren. Desgelycks wederom, indyen ghy v van sulcke voersz.

priesters ende heerschappen ende anderen logentaelen laet bren- 1515
gen, ende den Geldersche gelt ofte bystant in clein oft int groet geuet, ofte doen, ende v in niuuen oproer met logentael laet brengen, willen wy desgelicken ende meer gelt van v hebben. Ende den geen, dye oproer maken ofte stercken, willen wy straffen, een ander tot een exempell. Twelck wy v allen ende een ytlyck int sonder geuen te kennen ende met v vredelick, indyen dat mogelyck sall wesen, te leeuen, sint wy geneecht. Gegeuen toe Leuwarden, onder onsen signet den 18 dach Decembris anno 1515.

Van des Hartoch van Geldre aenden stat van Sneeck tegens den heer Florys brief voersz. ende van dambesaeten in Franckrick gesent.

Nae dat dese heer Florys voersz. brief was wtgesent aenden Geldersche Vriesen ende steeden, soe is Arckles van wegen Hartoch van Geldre, Stathouder in Vrieslant, omden landen ende steeden, dye doe Gellers waeren, met dese brieuen gereist in Gelderlant aen den Hartoch, hem dit tonende, waer op Hartoch Caerle van Geldre een brief heeft gesent an den steede ende raede van Sneeck, haer informerende tegens heer Florys voernemen, ende dat syn Furste genaede dem seluen metten eersten denckt te voegen in Vrieslant, dat nochtans niet geschiede, van welcke brief ick dye copie hiernae sall setten. Te wyle dat dye ambesaeten noch in Gelderlant by dye Hartoch waeren, worden daer twe geleerde mannen van den Vriesen geordineert by consent des Hartochs dye metten articulen voersz. solden reysen an Co. Mat. van Vranckrick, om syn Co. Mat. te informeren, woe sich dye saeken van Vrieslant hadden tusschen den Prince van Spanien ende dye Hartoch van Geldre, als voersz is. Van den Geldersche Vriesen worden wtgeseth Idzert pastoer toe Grow, doctor in

1515 beyde rechten, dye des Paus commissaris ende collector was, daer ick int jaer van twaleuen te voren van heb gescreuen, ende met hem meester Augustinus Haye Martens z. doctor in dye medicinen, een groett oratoer int Greecks ende Latine, dye veel autenticke brieuen, ende cronicken van Vrieslant met hem nam in Franckrick om syn articulen ende foernemen te beuisen, ende hy loefde een yder dat syn weder te brengen, dye hem sulck hadden geleent, maar hy heeft se alte saemen by hem gehouden, waerom ick hem vaeke hebbe voermant ende geboeden, dat hy sulcke oude autenticke brieven ende preuilegien solde weder te hande brengen, dise hem hadden gedaen, ende om den eere van Vrieslant niet alieneren noch in vremde handen brengen. Tegen dese ambesaeten voersz. sende heer Florys ende dye Burgoensche Vriesen nae Franckrick meester Bucko, pastoer toe Leuuarden, Licensiaet in beyde rechten, een welsprekend man. Meer met wat instructie ende articulen hy is gereist heb ik niet coenen vereyschen.

Item den 23 dach Nouembris anno 1515 heeft Gabbo Scheltema met syn hulpers opt Bill veel goets genoemen ende heer heer Tyaerd Burmania huys gebrant. Dit heeft heer Tyardt voersz. vernoemen, ende heeft des anderen dages knechten wt Leuuarden gesent toe Hallum, ende hebben thuys angefochten, daer Gabbo met syn vrunden saeten drincken. Daer worde Frans Stanie, heerschap met den huysluyden geslaegen ende Gabbo Scheltema ende Tyepke Goslinge gefangen ende toe Leeuuarden opt huys gebrocht. Dit hoerden dye Geldersche ende toegen den 25 dach Nouembris wt Sneeck, ende vingen Douwo Abbez. toe Pingjum ende brochten hem binnen Sneeck

Karle Hartoch van Geldre ende van Guilck, Graeue van Sutphen, heere van Vrieslant.

Lieue getroue onse lieue Raedt. Int getrouwe hem oeck dye

Graef ersocht tot Ercklens beuelen in Vrieslant heeft ons ge- 1515
toent ende gepresenteert scriften van onsen beuelsluyden aldaer, met ingelechter copien enige scriften heeren Florys aen v gesent mach hebben, wt uwer versoeck ende verscriuen, twelck ons vremdt geeft, nae dyen ghy wete, dye selfte heer Florys anders niet een soeckt dan moyterye ende tuyste te maken, ende luyden lyet, hoe dat dye Prince van Castilien den landen van Vrieslant hebben soude, dat sich metter waerheit nimmermeer befinden sall, want wy geen syns v ende dye landen van Vrieslant een dencken te verlaeten. Dan lant ende luyden by v op te setten ende by v te leuen ende te steruen, ende daeromme onsen heeren ende neuen dye Coeninck van Vranckrick ende anderen onsen heeren ende maegen te beloeuen, als ghy metter waerheit beuinden sult, Dencken wy daerom ons oeck eerst dages selfs in persoenen in onsen Vrieslanden te voegen. Ende eer sulcks geschiet onsen lieuen raet ende getrouuen voersz. mit allen bescheit voer te schicken, dat ghy des een guet behaegen sult hebben, dye voer dese voersz. voerleeden hoechtyt gecoemen solde hebben. Dat ouermits meerckliche ende treffelicke onleede, daer wy in syn, hebben moeten gebreecken, niet een heeft willen syn, als ghy allen vorder van hem verstaen sult. Alsus wilt alsulcke brieuen ende scriften voert meer vermyden wes syne comste, dye aldan, mit toedoen van v, alsulcke regiment ende ordinantie van onsen wegen maken sal, daer mit dye samentlicke lantschappen aldaer een guet benoegen hebben sullen. Des getrouuen ende verlaeten wy ons entlicken tot v gh. Gegeuen in onsen stat Aernhem op Dingsdach nae Sinte Pontiaen nostro sub sigillo anno dusent vyf hondert 15.

Onsen lyeuen getrouuen burgemeesteren, schepen ende raet onsen stat Sneeck.

Anno 1516 binnen dye octaue Epiphanie worde dye Weerdenbras by Gronningen wt geroit ende Ewerwyn Graue van

1516 Bentem betaelde dye knechten, dye opt huys gelegen hadden, haer solt, ende naem dat geschut nae hem.

Int selue jaer betaelde heer Florys van Iselstein dye knechten, dye binnen Leuuarden, Franicker ende Harlingen lagen, ende toech voer in Brabant totten dach, dye te Mechelen soude worde gehouden. Eer hy wt Vrieslant reisde, loefde hy den heerschappen ende steeden dye Burgoens gesuoren hadden, dat hy binnen twe maenden nae den tyt solde weder coemen met vrede int lant, of met sulcke macht, dat hy dye Geldersche wt Vrieslant soude driuen ende des oerloch een eynde maken. Omtrent vasten naemen dye Geldersche Vriesen een roefschip dat een Schot toe hoerde met veel guets. Den 22 dach February cregen dye Vriesen opten Zuyderzee Hessel Martena wyf ende Jw Bottinga wyf met veel burgers van Franicker ende worden vencklick gebrocht binnen Sneeck.

Int begin Marty quam Arcklens weder wt Gelderlant toe Sneeck. Terstont verscreef hy geestelick ende waerlick wt Westergo ende Soeuenwolden by hem te coemen toe Sneeck om daer eenen Landach te holden, opten vyften dach Marty, ende daer proponeerde Arcklens veell puncten, als van knechten toe onderhouden, oft dye Burgoensche steeden ende Vriesen yet wolden attenteren tegen haer vrunden, datmen dat mochten tegenstaen.

Item vanden ballingen dye noch niet ingesoent maer rebel waeren. Item om een gued middel te vinden, waer doer men dye landen ende steeden van Vrieslant mochten ouer een brengen etc. met meer anderen. Onder andere puncten worde daer gesloeten, dat alle Grietsluyded solden voer sekere persoenen, daertoe van Arcklens ende den hoegen raet gedeputeert, rekenschap doen van dye negen stuuers ende andere schattinge gegeuen, ende dye Grietmans dye reste noch onbetaelt wt te duingen, ofte executie daervan te doen. Oeck wordet daer gesloeten, dat dye gemene landen, als Oester-

hoe, Westergoe ende Soeuenwolden, Gronningen ende Gron- 1516
ningerlant, solden dusent knechten holden op haer solt tegen dye Bergoensche oftet buytten ghinghe. Daernae den XI dach Marty reisde Arckles toe Collum, ende verscreef daer oeck geestelick ende waerlick wt Oestergo by hem te coemen, ende sloet daer oeck articulen met hem luyden voersz., daernae toech Arckles tot Gronningen ende dede daer desgelicks. Terwyle dat heer Florys was in Brabant, toegen sommige heerschappen met burgers ende knechten wt Leuuarden ende Franicker toe Blye voer Jancke Oenema huys, daer Janke ende syn wyf seluen op waeren met knechten, sy schoeten seer an dat huys, ende yseren doer ant huys te stucken, ende Rickle wort doet geschoeten, noch bleef dat huys des daeges ongeuonnen, want dye burgers ende knechten mosten des nachts weder in hoer steden wesen. Doen datt belech affgetoegen was, reysde Jancke vant huys ende dorste hem daer niet weder op betrouuen. Daernae den 12 Marty togen Leuuarders weder toe Blye, ende wonnent huys ende brandent. In dese tyden in Martio arbeyden met groeten eernste ende neersticheit sommige heerschappen binnen Leuuarden, dye Bergoensche partie holdende, ende dat (alst scheen) by consent ende weten heeren Florys, Stadhouder ouer den Burgoensche steeden ende Vriesen, an sommige heerschappen, dye an dye Geldersche waeren, datse op vry vastgeleyt by malcanderen mochten coemen, om op sekere articulen toe verenigen tot vrede, velfaert ende eere der landen van Vrieslant, een steeden vasten vrede met malcanderen te holden, hem an geen van beyden te keren met lyf noch met guedt, ende onder hem noch onder haeren gene geualt van roewen, branden, vangen ofte doetslaen laeten geschien. Want doch dye Prince van Spanien ende Hartoch van Geldre een verdrach gemaeckt hadden met malcanderen, dat dye platte landen van Vrieslant van beyde heeren in ruste solden staen. Ende geen van hoer dye landen toe beniden ter tyt

1516 sy dat verclaert hadden, wye dye ouerheyt van Vrieslant toe standen wort, ende dan dye gemene Vriesen dengenen behoerlicke onderdanicheit te beuysen etc.

Dit ist sin des brief dye heer Tyaerdt Burmania ende Ryenck Camstra, raetsheeren des Princes van Spanien in Vrieslant sampt hoer vrunden, dye in desen saeke mede handelden, screuen wt Leuuarden den 19 dach Marty an Edo Jongama, Tyerck Walta, Hayo Doeckez. ende anderen heerschappen, hoer vrunden. Als dese handelinge vernamen dye Geldersche regenten met sommige heerschappen ende seynschipsluyden, dye meer gewyn in tyden des oerloch dan vreede hadden, hebben dese salichlicke ende nutte handelinge voersz. niet mogen lyden, seggende dat dye handelinge voersz. niet dan een decsel waer om meerder quaet ende moyterye inden landen te maecken, ende dye Burgoensche heerschappen sulcks wtsetten van vlauuicheit ende desperatie, want sy vermeerckten, datt haer cryg geen voertganck solde hebben. Waerdoer daer geen meer worde gedaan. Den 27 dach Aprylis naem groete Pyer met syn seynscheepen voer Enckhuysen een huilck wel gelaeden met rogge, holt ende joepen byer ende brachtet te Woerckum. Den 18 dach Mey naemen dye Burgoensche Jemma heer Jusma huys toe Foerwert, ende bebolwerckten dat, ende setten daarop vyftich knechten, om den huysman daer omtrent ende dat Bil te beschermen tegen den Geldersche Vriesen.

Dye Burgoense quamen met macht int landt.

Anno 1516 dach May quam heer Florys met veel schepen, hoeden ende pleytten ende twe dusent knechten ven Enckhuysen aff seylen voer Woerkum, daer dye Geldersche Vriesen laegen opten ree met dye Schotsche broken huylck ende

thyen ofte ellif rinschepen, dye sye opter zee hadden genoe- 1516
men. Dye Burgoensche wonnen dye Scotsche barck met geualt, ende branden vyer rynscheepen, ende sloegen veel doet, worpen veel wt dye scheepen int waeter, dye verdronken, veel sint daer geuangen, dye al toe Harlingen sint gefoert. Daernae senden heer Florys Lubbert Turck met 1500 knechten nae Harlingen ant lant, ende hy seylde met dye genoemen scheepen toe Enckhuysen. Doen den knechten toe Harlingen waeren gecoemen, ende heer Florys was noch toe Enckhuysen, toegen heer Godschalck Jongema, heer Hessel Martena, Epo Aelua, Jw. Bottinga, Douwo Burmania met dye knechten voersz. ende noch drye vanttyes knechten wt Leuwarden, Franicker, Harlingen den 18 dach Mey binnen Bolswart, ende voersc. dye dorpen daerontrent tot hem toe coemen, ende doen den Prince van Spanien behoerlicke eedt, ende betaelen den Prince behoerlicke dominie, dye sy hem schuldich waeren. Ende des anderen dages beleydense Hero Hottinga huys toe Wommels. Dye Geldersche, dye daerop laegen, gauent huys op beholdens lyues ende gudes, ende dye Burgoensche setten daer 50 knechten op ende toegen weeder in Bolswert.

Die Geldersche met den Vriesen quaemen voer Bolswart.

Doen die Geldersche binnen Sneeck vernaemen, dat dye Burgoensche binnen Bolswert waeren, toech dye heer van Suartsenburg met 7 hondert knechten in Oldecloester met vel huysluyden van Geesterlant ende Wymbritzerdeel, opten 19 dach May, ende wolden Bolswert bestormen. Als dye heerschappen ende knechten in Bolswart condschap hadden, dat dye Geldersche Vriesen ende knechten boeuen twe dusent

1516 waeren vergaedert in Oldecloester, ende dat dye Soeuenwolden ende ander Geldersche Vriesen oeck quaemen tegen hem aen, besweeck hem dye moet ende weken wt Bolswart nae Franicker ende Harlingen. Want Boelswert doe noch geen wal omhadde, dye van weerde was, want flus daernae begonnen dye burgers met hulpe dye Geldersche Vriesen daer ontrent te graeuen ende boluercken om haer stat. In desen tocht worde Epo Aelue gefangen, heerschap toe Witmaersum, ende toe Sneeck gebracht ende sat daer lange geuangen. Nae dat dye Burgoensche wt Bolsuart waren gereist, ende dye Geldersche weder in, toech heer Lenart van Suartzenburch den Vriesen ende knechten dages nae Sacramentsdach, dat was den 23 May, toe Wommels, voer Hero Hottinga huys. Opdat huys waeren 50 vroeme knechten met geschut, prouande ende alle nottrufte wel versien, ende thuys was sterck, staende int water ende noch rontom met een eerden wall. Sye laegen voer dat huys tot den Sondach, dat was den 25 Mey. Doen vraechden hoer den heer van Suartsenburch, oft syet huys ende hem seluen wolden geuen in syn handen. Dye opt huys waeren, begeerden een cort beraet, ende beraeden hem, dat sy thuys ende hemseluen gauen in handen des heeren van Suartsenburch, dye dat huys innam, ende sende dye knechten, dye opt huys hadden gelegen, onbeschaedicht met haer geweer nae Franicker, ende dye Vriesen brandent huys ende ondergroeuen dye muren vant huys ende worpent onder de voeten. Opten dach voerz. dages daernae, als dit was gheschiet, toegen dye Vriesen yegelick weder thuys ende dye knechten bleuen in Oldecloester leggen, ende daer quaemen noch drye vaendelen knechten toe, ende by 60 ruytters van Gronningen, dye al van den Hartoch van Geldre worden int lant gesent.

Die Bergoensche branden Rinsmageest, daer worden veel knechten geslaegen toe Genum. 1516

Int selue jaer voersz. den laesten dach May, te wyle dye Geldersche noch laegen in Oeldecloester, togen wt Leuwarden ende Franicker twe hondert knechten, ende met haer dye hofman op Jemma heer Jusma huys, genoempt dye rechter van Bommel, met een deel zyner knechten, dye hy opt huys hadde, ende toegen inder nacht op Rinsmageest, ende sloegen inden anganck een man doot, dye buytten waeck hilde, ende branden voert dye Geest meest heel op. Maer Schelto Tyardahuys, daer dye Geldersche oplagen, dorsten sy niet an, ende hadden dye Geldersche, die opt huys laegen, moet gehat, sy mochten den meesten part vanden gebuerte met schieten vant huys wel hebben beschermt. Als Poppe Obbema Heemstra ende Syts Roerda toe Genum met den huisluyden by ende om Clarencamp voerz. den brant opter Geest saegen, soe wisten sy wel, dat dye Burgoensche daer te werck waeren. Sy hebben vergadert den huysluyden, dye sy metter haest by een conden crigen, ende laegen stille by Genum ende Hoege Beyntum, veruachtende den Bergoensche, als sy weder van den Geest quaemen. Als dan dye Burgoensche den Geest hadden gebrant, naemen sy alt guet ende beesten vander Geest ende Claercamp, dye sy mochten drieuen ende draegen, ende reysden weder nae Ferwert. Mer als sy quaemen by Genum des morgens voer den sonne opganck, vyelen dye hvysluyden voersz. den knechten an, ende sloegen malcanderen dapperlick, ende hoewel dye knechten machtiger waeren dan dye huysluyden, noch cregen dye huysluyden dye overhant, ende sloegen wel 70 vromer knechter doet. Daer bleef oeck doet dye rechter van Bommel, Hofman op Jemma heer Jusmahuys. Daer worden oeck gechoeten in syn aerm een jonck vroem heerschap, Poppe Obbema ofte Hemstra, daer hy nae sturue

1516 ende was den princepael, dye metten huysluydden desen slag dede.

Jemma heer Jusma huys geuonnen ende Franicker ende Leuwarden belecht.

Anno 1516 den 3 dach Juny toegen opten voeten al dye Soeuenwolden ende Stellingwerf, Geesterlant ende Winbritzeradeel eendrachtelicken, ende quaemen in Oldecloester, ende toegen denseluen dach voersz. met den heer van Suartsenburg, ende dye ruytters ende dye knechten sloegen neder in Monkebayum tegen Franicker, soe lange Arckles van Gronningen tot hem quam met grof geschut. Daernae den 8 dach Junij brachte Jancke Oenema ende dye ander heerschappen in Oestergoe alle dye huysluyden wt Dongerdeel, Dantumadeel, Feruerderadeel op dye benen, ende toegen voer Jemma heer Jusmahuys, ende by hem quam Arckles met groet geschut van Gronningen. Dye Burgoensche knechten opt huys gauent op beholden lyf ende guet. Daerom reisde Arckles met den heerschappen, dye Gelders waeren, ende huysluyden wt Oestergoe toe Steens, ende sloegen daer een leger tegens Leuuarders. Daerna den 15 dach Juny voergaederden Raederahem, Wttingerdeel ende kregen een leger te Deinum tegen Leuuarders. Dye ruytters van Deinum toegen des eersten nachts voer Leuuarden, ende laegen heimelick by dye molen voer Wirdemerpoerte, ende naemen den 16 dach al Leuuarder koyen, dye des morgens vroeg wt den stadt worden gedreuen, ende brochtense toe Deinum met twe mannen, dye sy daer hadden gefangen. Daernae sinte Joannis dach geboerte, dats den 24 dach Juny braeck dye leger op toe Steens, ende sloegen haer neder voer Leuuarden, by het gerecht in een camp ofte veelt, datnae Sinte

Joannis camp worde genoempt, ende maeckten daer een wal 1516
om, ende schoeten alle daegen in dye statt. Ende Leuuarders schoeten weder inden Gellersche schansen, ende hilden alle dagen tegen malcanderen schermutsinge, ende aen beyde syden bleuen veel doet, ende dit belech duerden tot assumptionis Marie. Franickers quaemen ock alle dagen wt tegen den leger in Monnike baium ende sloegen ende vingen oeck malcanderen veel volcks aff. In desen somer, te wyle dye Geldersche met dye Vriesen sus laegen voer Leuuarden ende Franicker, soe waeren dye Vriesen van Staueren, Hindeloepen, Workum met den anderen bie den zeestrant voersz. alle dagen opten zee, ende deden den Hollanders groeten schaede, nemende hoer scheepen, dye van Oesten quaemen gelaeden. Ende wat Hollantsche schepen, diese genoemen hadden, niet mochten met hem krigen, omdat dye Hollanders machtiger wt quaemen, dan sy waren, dye staekense andenbrant; soe groet was dye haet ende neydt tusschen den Hollanders ende Vriesen, dye nochtans in tyden van vrede malcanderen niet mogen ontberen.

Burgoense quamen met macht ende ontsetten Leuwarden ende Franicker ende toegen voer Bolsuert.

Doen die Geldersche sus met den Vriesen voer Leuuaerden ende Franicker laegen, soe vergaederden dye Burgoensche veel knechten ende scheepen in Brabant, Hollant ende Zeelant, ende quaemen den 14 dach Augusti toe Harlingen met anderhalf hondert scheepen ant landt, daer waeren wel 70 heeren. Als heer Floris van Iselstein, Stathouder van wegen des princes van Spanien van Vrieslant, dye Graeue van Nassouuen, dye heeren van Artoyen, dye heer van Seuenbergen, dye

1516 heer van Valein, dye heer van Roy, dye heer van Castel, dye heer van Fleeteren ende heer Feelix met seeuen heeren wt Spaengien, dye nae Ferdinant Coeninck van Spaenien, Hartoch Caerls groete vaeders, doet in Brabant waren gecoemen, hem presenterende dye croene van Spaenien, ende veel meer ridderen ende edelmannen, met negen dusent knechten, onder welken waeren veel Spaengers ende Waelen ende soeuen hondert Suytzers. Als dit vernaemen dye Gelderschè ende Vriesen, dye voer Leuuarden ende Bayum laegen, braken op haestelick, ende quaemen meestendeel op onsen vrouuen nacht assumptionis omtrent twalef wren toe Tabor int kloester. Dye heer van Suartsenburch met meesten deel knechten ende huisluyden reisden in Bolswart, ende Arckles met den ander knechten ende huysluyden toegen in Sneeck. Opten 16 dach Augusti toegen den ganse hoep in Ogecloester, ende maeckten voert dammen ouer alle wateren ende graeuen, datse met peerden ende wagens mochten ryden van Oegecloester toe Tzeerckwert, ende daer maeckten sy een leger. Dye heer van Nassouuen ende veel heeren met hem wolden Bolswert stormen, maer heer Florys, dye ouerste van all dat volck was als Stathouder van Vrieslant, dochte dat geen raede te wesen, seggende dat alle menschen kenlick was, dat dye Bloem van heeren vant huys van Burgoendien tegenwoerdich was voer Boelswert, binnen Bolswart waeren niet daen een hoep bloete boeuen, met wat naeken boeren, het mocht geschien datter een Duyts ofte Spaens heer worde geslaegen dye den prince van Spaenien lieuer waer dan heel Vrieslant mit den gronde. Oft dan sulckes geboerde, dye prince met ander heeren solden hem (als Stathouder ende dye dit oerloch sonderlinge gecommitteert was) schelden, dat hy sonder discretie ende voersichticheit met syn dolle hoeft dye heeren hadde affliuich gemaeckt, waerdoer hy een ongenaedich heer soude hebben, ende schande voer alle heeren ende Fursten. Hyermede ging dye storm aff, nochtans worden daer veel geschoe-

len, geslaegen, oeck groete personagien, naemelick worden 1516
veel Spaengers ende Waelen geslaegen vanden huysluyden, dye mede wt liepen te roeuen ende branden, want dit volck dye conde van dit lant niet een hadden. Doen branden sy Tzerckwert ende om Bolswert, al dat den Suarten hoep int jaer voerleden hadden laeten staen ende niet gebrant. Daernae opten 23 dach Augusti quaemen dye Burgoensche macht van volck wt Oldecloester ende Oegecloester voer Sneeck, ende stelden hoer geschut tusschen Ysbrechtum ende Sneeck opten laen ende schoeten met hoer groet geschut in Sneeck. Snekers quaemen tegen hem wt ende setten hoer groete slange op den Dickshorne tegens Ysbrechtum, ende scoeten tegens dye Burgoensche oerde. Als dan dye Burgoensche sagen, datse op Sneeck geen gewyn hadden, soe weynden sy hoer oerde nae der Ylst, ende meenden dat toe beroeuen ende branden. Maer Snekers toegen wt met scheepen voer hoer, datse inder Ylst niet mochten comen. Waerom reysden sy met alden hop weder nae Oldecloester, ende branden Ysbrechtum, Tyallahuysen, Folsgare, Tyrns, Nylant etc., al wat te voeren niet was gebrant. In dese toch worden veel Burgoensche doetgeslaegen vanden huysluyden, dye in laegen leyden, ende wat sy buytten den oerde beliepen, dye slogense doot.

Dye Burgoense leger brack op van Bolswart ende van Dockum ende van Irnsum.

Den 24 dach Augusti brack dye Burgoense leger op van Bolswert, ende toeg wt Oldecloester ende Oegecloester, ende sloeg hem neder in Monnekebayum. Opten 26 dach Augusti senden heer Florys van Yselstein soeuen vaentyes knechten nae Dockum, om dit in te nemen. In Dockum

1516 waeren veel huysluyden wt Oestergoe met twe vendelen knechten. Ende want Dockum doen ter tyt met wal ende graft niet wel was voersyen, soe dorsten dye Geldersche den Burgoensche in Dockum nie veruachten, meer dye huysluyden toegen yegelick syn wech, ende dye knechten gingen in der oerden nae Collum. Dye Burgoensche hebben den knechten veruolcht, ende bouen hondert daervan geuangen. Terwyle dat dit te Dockum geschieden, reysde heer Florys van Iselstein ende Graeff Foelix met dye ander hoep knechten wt Bayum nae Yrnsum, ende beleyden Epo Douwesz. huys, daer Epo Douwez selfs op was met Abbe Sasskers Heringe syn susters man met 30 mannen. Ende des daeges als sy voert huys quaemen, boedt heer Floris hoer datse vanthuys souden gaen behoudens lyues ende guedes, ende geuent thuys op in syn handen, welcke sy niet wolden doen, want sy verlieten haer op den Geldersche ende op Jancke Douwema met den Woltvriesen, datse haer souden ontsetten. Daernae schoeten sy vanthuys, ende wonden twe knechten, ende scoeten een van Graef Foelix trauanten doet, waerom worde Graef Foelix toernich ende boes, ende lyet met groet geschut opten toernen ende thuys schieten, ende schoetent huys op drye plaetsen doer. Doe worden sy, dye opt huys laegen, beanxt ende begeerden barmharticheit, ende boeden thuys op te geuen beholden hoer leuen, maer graeff Foelix, om wraeke syns dienaers, woldese tot geen genaede nemen. Ende als dye Burgoensche niet rusten schieten ant huys, ende daer een was genen hoep van ontset, soe hebbenset huys opgegeuen, ende hoer seluen inden heere genaede, ende terstont worden daer thyen gehangen, om dye toornen boeuen vant huys, ende sestien onthoeft, den 28 dach Augusti; dye twe heerschappen wolde Graef Foelix terstond laeten onthoefden, maer dye Vriesche heerschappen holdende den Burgoensche partye, dye daer tegenuoerdich waeren, hebben gebeden, dat men dye twe heerschappen solden reserueren tegen

Epo Aelua, heer Hessel Martena ende Jw Bottinga wyuen, 1516
dye toe Sneeck saeten geuangen. Daernae hebben dye Burgoensche dat huys geplondert ende gebrant. Oeck hebben sy denseluen dach Irnsum, Ackrum ende Boern gebrant. Dit aldus geschiet toegen dye Burgoensche knechten weder in Baium ende heer Florys met den anderen knechten in Leuwarden. Dye twe heerschappen voersz. worden gefancklick gebrocht toe Franicker. Daernae hebben heer Hessel Martena ende Jw Bottinga gescreuen aen den Geldersche toe Sneeck, dat Epo Douwoz. ende Abbe Heringa dat leuen was gegunt doer hoer ende anderen frunden bede op sulcke conditien, dat Epo Aelua ende hoer vrouwen solden wt dye geuanckenisse vry wesen, tegen den twe heerschappen voersz., ende beliefden hem dat niet te doone, soe wolde Graef Felix dye heerschappen noch rechten, desgelick screuen oeck dye twe heerschappen aen Janke Douwes ende andere heerschappen toe Sneeck. Dye Geldersche screuen ende ontboeden weder strack ende onweerdich aenden Burgoensche heerschappen ende wolden dye vrouwen niet vry laeten tegen Abbo ende Epo voersz. Als Graef Foelix dat antwoert hoerde, worde hy toernich ende gram ende sende sonder toeuen dye twe heerschappen met den boel toe Harlingen, ende lietse dae beyde onthoefden opten dartienden dach Septembris.

Een Blockhuys to Dockum.

Doen die Burgoensche Dockum in hadden, als voersz. is, begonnen sy daer toe maken een blockhuys boeuen dye Ee, ende braeken Remmartsmahuys met al dye huysen op den dick ende opten keppels neder, ende maeckte daer dye graefte vant huys, daer all dye deelen daerom leggende mosten aen graeuen. Als dat huys was gemaeckt, worde heer Tyaerdt

1516 Burmania daer drost op geordineert van heer Florys van Yselstein Stathouder. Ende alle dye ballingen wt Dockum ende heerschappen om Dockum, holdende den Burgoensche partye, quaemen in Dockum. Ende alle dye deelen als Feruerderadeel, Dongerdeel, Dantumadeel mosten Burgons sweren, ofte haer huysen ende gueden verlaeten, ende trecken aenden Geldersche, oft daer sy hem mochten bergen. Doen Dockum was geuonnen, sende Lubbert Turck een vendle knechten op Rinsmegeest voer Tyaerdahuys, dat dye Geldersche in hadden, ende als dye Burgoensche aen quaemen, verlieten dye Geldersche dat huys, ende dye Burgoenschen besetten dat met hoer volck. Daernae toech Lubbert Turck met vyf vendele knechten toe Collum, ende schatte all Groningerlant ouer dye Lauuerzee ende Gerkesbrugge. Dit geschiet sloegense haer leger toe Bergum int Cloester, ende schatten all Smallingerlant ende Opsterlant. Daernae besetten dye Burgoensche thuys thoe Dockum ende dye statt met knechten, want Dockum worde oeck vast gemackt, ende Lubbert Turck toeg met dye ander knechten weder in Monkebayum.

Die Burgoense op Geesterlant, die Geldersche voer Dockum.

Opten 8 dach Septembris int jaer voersz. sonden heer Florys wel hondert schepen opten Zuyderzee, datse toe Workum, Hindeloepen ofte an Geesterlant souden ancoemen opt lant, om Sloeten te beleggen, (als hy lyete luyden) maer het was niet te doen om Sloeten te winnen, meer om Geesterlant te brantschatten, op dat hy mochte glorieren ende seggen, dat hy al Vrieslant met geueldiger hant doergegaen ende gebrantschattet, hoe wel dat hy met alle dye heeren ende

groete macht van volck in Vrieslant niet hadde gedaen, dat 1516
waerdich is te scriuen, omt tlant van Vrieslant onder den prince van Spanien te brengen, ende den Geldersche te bekrenken, dan allenige dat hy ende dye Geldersche elck hoer tyt den Vriesen gaeuen, immer toenden een bal met te spelen, want als dye Burgoense int lant quamen met macht van volck, soe weeken dye Geldersche ende lagen still in hoeren steeden, ende lieten dye Vriesen, dye haer party hilden, beroeuen, verbranden ende vangen. Alsdan dye Burgoensche knechten wt Vrieslant waeren, ende hadden al hoer wille int lant dye Geldersche subiect gedaen, soe quaemen dye Geldersche met macht van volck ende deden opten Burgoensche vrunden, gelick dye Burgoensche opten Geldersche Vriesen hadden gedaen, soe lang dat heel Vrieslant bloet ende buister worde. Te wylen dat dan dye Burgoensche opte Zuyderzee waeren met scheepen als voersz. is, ende dye Vriesen van Geesterlant wt Doenyaweerstal, ende wt Wimertsedeel buytten dix, benoerden dye strant, dat sy niet dorsten an koemen, soe quaemen dye heer van Suartsenburch ende Arckles met veel Vriesen wt Oestergoe ende Westergoe ende Soeuenwolden ende twe venle knechten toe Collum, ende daer quaemen tot hem den 15 dach Septembris Tyaerdt Mockama, Jancke Oenema met meer heerschappen, ende toegen met den hoep voer Dockum, ende meenden dat in te crigen, eer dye stat ende thuys sterker worden, meer sy bedreuen niet, ende reisden weder om nae Collum. Dit vernam heer Floris, dat dye Geldersche voer Dockum waeren, ende sonden den 16 dach Septembris vyer venlen knechten nae Dockum, ende veruolgden den Geldersche al ouer Gerkisbrugge in Gronningerlant. In desen toch vingen dye Burgoense Wybe Sackes heerschap, ende brochten hem toe Leuuarden, dye daerop een cerdoys worde onthoeft den 23 dach Septembris, den Wybe was een guet man, maer hy hadde met dye stadt Leuuarden (want hy binnen Leuuarden woende) den Bur-

1516 goensche geswoeren, ende liep nae heimelicken wtt Leuuarden, ende worde Gelders, daerom moste hy steruen.

Dye Burgoensche branden Geesterlant.

Doen dese Burgoensche knechten weder quaemen wt Oestergoe, toeg heer Florys seluen met andere heren, heerschappen ende knechten toe schepe van Harlingen aff, ende seylden om nae Geesterlant, ende als sy soe nae quaemen, dat seyt mochten gronden, traeden den heeren met den knechten ende Vriesen, dye by hoer waeren, wt den schepen, ende maeckten hoer slagorde int water. Dye Vriesen, die opt lant waeren, schoeten met craft in den Burgoenschen oerden ende traeden den Burgoensche int waeter coenlick te gemoet. Doen scoeten den Burgoensche hoer geschut aff, datse hadden in den scheepen, ende schoeten een doet. Soe geringe dye Vriesen opt lant dat saegen, gaeuen sy den vlucht, doe traeden dye Burgoensche opt lant, ende in een teyken van victory branden sy terstont Mirns, Backhuisen, Backefeen, Laxem, etc. opten 21 dach Septembris. Met heer Florys waeren veel heeren als Graeff Felix, dye heer van Wassenaer, dye heer van Valein, dye heer van Soeuenbergen, dye heer van Flateren, dye heer van Castel, dese stonden al int waeter int voerste gelidt. Dese heeren met den heeren toegen al toe Staueren, ende laegen daer thyen daegen stille, ende screuen ouer all Geesterlant, dat alle dye gene, dye binneu 10 daegen met hem wolden componeren, dye solde met een jaertax vry wesen. Binnen desen tyt verdingde se niet met den Burgoensche, om anxte van den Geldersche, dye in Sloeten laegen, waerom toegen dye Burgoensche wt Staueren nae Sloeten den lesten dag Septembris. Dye Geldersche quaemen wt Sloeten te Wickel den Burgoensche tegen. Doen dye Ballin-

gen wt Sloeten ende Woerckum dat saegen, onderliepen sy 1516
den Geldersche den wech, datse niet weder mochten coemen binnen Sloeten, ende baeden heer Florys, dat hy nu voert wilde treden met alden hoep aen Sloeten, want Sloeten hem niet mochte wederstaen, omdat dye Geldersche meest al wt Sloeten waeren, ende mochten oeck niet weder binnen coemen, waert dat dye Burgoensche oeck traeden nae Sloeten. Doen antuoerde heer Florys, ick sall Sloeten wel crigen, alst tyt is, ende wende vlux syn oerde van Sloeten ende branden all Geesterlant op, datter niet bleef dan weynich huysen, daer craemen waeren, want sy den craemen ende kercken doen spaerden, ende toegen weder in Staueren ende Woerckum. Nyet lange daernae toegen dye Burgoensche wt Woerkum, ende flux daernae quaemen dye Geldersche met twee vendelen knechten, ende Groete Pyer met syn volck, ende naemen Worckum in. Groete Pyer toeg alle daegen met syn seinschepen wt opten zee, ende naem veel schepen ende guet, ende wat Hollanders dat hy creeg sloeg hy al doet, of hy verdroncse. Doen voerscreuen dye Geldersche Hindeloepen, Molqueren ende andere dorpen daerby leggende, datse by hoer te Woerkum souden coemen ende voerdingen by den brant, want sy hem onder den Burgoensche hadden gegeuen. Dit vernaemen heer Florys dye te Staeueren was ende voerscreef den knechten wt Bayum, Franiker ende Harlingen. Ende den 11 dach Octobris quaemen heer Florys ende Graef Foelix met den knechten voer Staueren aenden enen syde, ende dye heer van Cortgeen quam met den voersz. knechten van Harlingen aff aenden ander syde van Woerckum. Dye Vriesen ende Geldersche, dye in Worckum waeren, stelden hem eerst toe weer tegen den Burgoensche, maer als sy saegen dat dye Burgoensche aan beyde syden aen quaemen, ende dye hoep was groet ende weldich, soe gaeuen sy den flucht, ende liepen soe haestich nae hoer schepen, dat daer veel verdroncken, ende veel worden geslaegen, ende wel hondert ge-

1516 uangen, dye andere ontquaemen te water ende te lande. Daernae den 16 dach Octobris quaem heer Florys met ander heeren inder IJlst met drye dusent knechten toe schepe van Staeueren ende Worckum. Maer denseluen nacht ontving heer Florys een brief, ende als hy dat hadde geleesen, reysde hy toe middernacht haestelick met all syn volck weder wt Drylst nae Staeueren ende Woerckum. Hyer mach men oeck wel merken, dat dye heeren geen eynde van dit oerloch begeerden, want hadden dye Burgoensche dye tyt weynich daegen inder IJlst gebleuen, ende hadden dye stromen bewaert, dat Snekers geen cost hadden in gecregen, het hadde met den Geldersche all gedaen geweest in Vrieslant, want aen Sneeck lach doen al den macht. Ende dat vernaem (by auentuer) heer Floris wel anden brief dye hem inder nacht quam als voersz. is etc.

Dye Burgoensche op Langweer.

Dye 26 dach Octobris toeg heer Florys met ander heeren ende een groet hoep van knechten op Langweer, ende besetten nochtans Staueren ende Woerckum met syn volck. Alsdan dye Burgoensche op Langweer quaemen, soe branden dye Vriesen, dye op Edsart Douuema huys laegen te bewaeren, seluen dat huys ende liepen wech. Dye Burgoensche branden Langweer, Boensuaeg ende sommige huysen toe Oela. Des anderen dages toegen dye Burgoensche foert nae den Lemmer met schepen ouer Tuiuckemeer, ende onderwegen branden sy Ouster vyfgae ganslick op met dye kercke in Oldegae. Doen dye Geldersche ende Vriesen, dye in den Lemmer laegen, saegen dye Burgoensebe ancoemen, verliepen sy elcks siin wege. Doen heer Florys van Iselstein van den

Burgoenschen wegen Stathouder in Vrieslant, in den Lemmer 1516
toech, doe hadde alt lant met hem voerdinget, behaluen den Woltman, ende dye verbrandt waeren op Gesterlant ende ander plaetsen. Ende te wyle hy in den Lemmer lach, soenden oeck dye Woltluyden met hem, alsoe dat heel Vrieslant versoent was meer wt duanck dan wt liefte, behaluen Sneeck, Bolswert ende Sloeten. Dit dede heer Florys, niet dat hy noch begeerde Vrieslant ouer een te hebben, maer dat hy hem een groete naem mochte maeken in Hollant, Selant ende Brabant, want hy alle platte landen van Vrieslant in verding hadde genoemen. Ende dit was ten grote schaede ende achterdeel der landen van Vrieslant ende tot langer orloch, ende dye Geldersche worden hyer mede niet verdruckt, meer gesterckt, want dye Geldersche ontbrack niet dan gelt dat oerloch in Vrieslant toe onderhouden, ende nu hadden sy oersaeck niet alleen hoer vianden, maer oeck haer vrvnden to schatten, om datse nu met heer Florys hadden verdingt. Doen heer Florys met al syn macht in den Lemmer lach, suspiceerden dye Geldersche, datter niet veel Burgoensche binnen Staeueren waeren gebleuen. Waerom toegen Arckles metten knechten ende een hoep Vriesen wtt Sneeck nae Staeueren, ende hoepten dat in te crigen. Doen dye Geldersche quaemen by Warns, doen maeckten dye van Varns geruchte, alsoe dat dye van Mockquerem wtquaemen, ende stelden hem tegens dye Geldersche toe weer. Doe dit dye Burgoensche in Staeueren vernaemen, quaemen sy den Vriesen te hulpe, alsoe datter een edelman wt Gellerlant worde geslaegen met meer anderen. Ende Jan Brant, een hofman van den Geldersche knechten worde gefangen, dye ander toegen weder nae Sneeck, ende branden sommige huysen toe Warns.

1516 **Dye Burgoensche besetten Oldecloester ende Niecloester.**

Opten 10 dach Nouembris dat is sinte Martens dach auent nae middernacht, quam Tzalling Bottinga met 1200 knechten in Oldecloester ende besetten dat tegen Bolswart. Opten seluen dach voersz. quam Douue Burmania mit vyfhondert Vriesen wt Oestergo in Nyecloester, ende besetten dat tegens Sneekers. Opten seluen dach op Sinte Martens auont voersz. doe dye Burgoensche in Oldecloester waeren gecoemen, toegen dye Geldersche met burgers wt Bolswert, ende branden Ogecloester all heel wt met den kercke, datter niet staen bleef, opdat dye Burgoensche daer geen leger een solden maken. Doen vergaederden dye Geldersche ende heerschappen binnen Sneeck wesende, ontrent 1500 mannen van seynscheps luyden ende ballingen, dye wt dyuersche plaetsen van Westergoe in Sneeck hem onthilden, om datse geen Burgoens wolden worden, ende toegen voer Nycloester, ende menden dat toewinnen. Maer dye huysluyden binnen Nicloester weerden hem soe manlick, dat dye Geldersche ende Vriesen toegen weder binnen Sneeck, ende lyeten Nicloester ongenommen. Dye Burgoensche in Oldecloester ende Nicloester deden niet tegen Bolswart ende Sneeck, dan datse dye Cloesters voerdoruen, daer sy in laegen, ende dye naestleggende huysluyden deden groeten schaede; want daer mochten genen lantluyden binnen Bolswert ende Sneeck reysen, om enige dinck toe haelen ende te brengen. Ende wat man, wyf ofte dienstboede worden befonden, dye van Sneeck ofte Boelswart quaemen, ofte daer hadden geueest, om broet ende andere nottruft, dat dye lantluyden niet mochten ontberen, dye worden terstont geuangen ofte geschat, ofte syn gueden benoemen.

Hoech water. Dye Burgoensche wt Oldecloester ende Nycloester.

Den 24 dach Nouembris, dats op Sinte Katrinen auont des nachts, doer groete wynde ende tempeest des luchts, braken dye zeedicken oueral Vrieslant in, ende dat solte waeter ginck oweral Vrieslant, een mans knye hoeger, dant ye man gedencken mochte, want het was een springck vloet, ende dye middel coniunctie van sonne ende maene was opten seluen dach een verndel voer negen, ende inden rechten loep, soe was hy des morgens omtrent vyerdehalf wre naeden meridian van Sneeck. Dit water was alsoe hoeg, datmen met schepen ower den Indicken mochten vaeren, ende men mochte toe Sneeck met een snicke tot dye Norderpoerte in vaeren, ende varen den dick achter dem Minre Cruise broeders langs totten Oesterpoerte weder wt, men mochten oeck binnen Sneeck vanden Burgstraete doer den Peperstrate varen ouer den plaetse voer Doenyahuys anden Wippe. Dit water dede oeck groeten machtigen schaede in Vrieslant, ende besonder in Westergoe, want daer verdroncken veel beesten, ende den lantluyden ontdreef veel guets als kisten, trysoeren, stoelen, bedden etc. besondere dye verbrant waeren inden soemer ende heerft laest geleeden, want dye hadden cleine hutten weder gemaeckt, daer sy haer guet niet wel mochten in bergen, oeck dreuen heele hutten wech vanden steeden. Doen dese vloet opging, waeren heer Florys, Graef Foelix ende andere heeren metten knechten inden Lemmer, dye hoer op solders huysen ende opten hoys hebben gebercht; daer sy een paert op saeten totten darden dach. Doen dye tempeest ower was, reisden heer Florys wt den Lemmer nae Harlingen ende voert toe Leuuarden. Ende graef Foelix bleef met den knechten inden Lemmer leggen tot den laesten dach Decembris. Opten dach Decembris, quam mit xvc knechten wt Gelderlant doer 1516

1516 Coeuerden in Gronningerlant ende sloeg syn leger neder in Gerkescloester ende Collum, ende began Colmerlant ende Achtkerspel toe brantschatten, daer omme dat sy heer Florys wt duanck hadden gesuoren. Als dye Geldersche dit in Oestergoe begonnen te doen, verscreeff heer Florys heer Tzalling Bottinga ende Douwe Burmania, datse met haer legers souden opbreken wt Oldecloester ende Niucloester, ende coemen tot hem toe Leuuarden. Sye toegen den 10 dach Decembris wt Oldecloester ende Nyecloester, ende reysden nae Leuuarden, ende voert nae Dockum. Ende heer Tyaerdt Burmanie drost te Dockum opt huys ende heer Tzalling Bottinga voersz. met andere heerschappen hadden by drye dusent mannen oft knechten, meer meest huysluyden wt Oestergoe, dye seer willich waeren tegens den Geldersche te slaen, ende toegen tegen den Geldersche nae Collum. Als dye Geldersche dat vernaemen, weken sy voert hen nae Adwert; dye Vriesen vervolchden hoer tot Zuydhoern toe, ende dye Vriesen toegen weder nae huys, maer dye Burgoensche knechten toegen toe Aengum int cloester, toe Berlckum ende in andere dorpen tusschen Leuwarden ende Franicker, ende deden den huysman hoer eygen vrunden daer groten schaede. Opten laesten dach Decembris toeg Graeff Foelix met al syn volck wtten Lemmer, ende branden den Lemmer al heel op, wtgesecht dye kercke ende een huys, ende ginck met syn volck leggen inden Cuner.

Int jaer ons heeren 1517 laegen dye Geldersche knechten binnen Bolswart, ende waeren veel solt ten achteren van den Hartoch van Geldre, ende hadden alle dingen gebreck, dye hem van noeden waeren, want om datse geen gelt hadden, soe brochten dye lantluyden daer niet toe coep, waeromme deden sy den cloesters ende huysluyden groten schaede ende geuelt, waerom senden dye knechten wt Bolswert vyer ambesaeten toe Leuuarden an heer Florys, ende begonden met hem te tracteren, dat sy hem Bolswert met alt geschut

daer binnen wesende wolden ouerleueren, des soe soldt hy 1517
hem betaelen hoer solt, datste by den Hartoch van Geldre te achteren waeren. Dit geschiede int jaer van 1517 den eersten dach January. Heer Florys ende dye ambesaeten sint met malcanderen verdragen, als dat hy den knechten binnen Bolswert solde betaelen ses dusent Emders guldens, soe als sy hadden geeyscht ende sy solden den stadt Bolswart met dat geschut leueren in dye Burgoensche handen, alst nae geschieden, want opten IIJ dach January brachten dye Burgoensche dat gelt voersz. binnen Bolswert, dat hem dye Geldersche schuldich waeren, ende betaelden den knechten. Ende sy leuerden den Burgoensche den stat van Bolswert ouer met al dat geschut, dat daer binnen was, welcke geschut was beeter dan dye ses dusent Emder guldens, dyen dye knechten ontfingen. Want groete Pyer met syn seinscheps luyden hadden daer veel geschuts ingebracht, datse opten schepen van den Hollanders ende Oesterlingen hadden genoemen. Dye selue knechten deden den Burgoensche een eedt, ende bleuen inden stadt Bolswart met weinich schaemele burgers, dye buytten den cost niet wisten te crigen, dye een paert oeck onder houden worden vanden Burgoensche. Maer dye ricke burgers, dye wat hadden te verliesen, reysden wt Bolswart nae Sneeck tot den Geldersche. Daer waeren oeck wel by hondert knechten in Bolswert, dye hoer niet wolden aftreden, noch den stat verraeden of vercoepen, en dye gingen wt dye stat, eer dye Burgoensche daerin quaemen, ende toegen int hospitael by Sneeck, ende worden wt Sneeck gespyset; want Sneekers woldense niet in hebben, soo lange datse reysden in Twente tot den Geldersche hoep, dye doe lach toe Ommen, Goor ende daer ontrent. Dye Hartoch van Geldre rechten nae den tyt den knechten, dye Bolswart vercoft hadden, waer hy dye crege.

Dye Burgoensche hebben Sneeck belecht maer niet gecregen.

1517 Int jaer voers. opten 11 dach January begant te vriesen. Daernae opten 20 dach January belagen dye Burgoensche Sneeck in vier plaetsen. Graeff Foelix quam wt den Cuner met vyer vendelen knechten ende ginck leggen toe Oppenhuysen. Oeck quam een hoep knechten van Staueren, dye inder IJlst laegen. Nycloester worde oeck beset van den Burgoense. Daer quaem oeck een leger in Thabor, van Leuuarden ende Franicker met veel geschut ende instrumenten, om dye stadt Sneeck mede te winnen ofte bestormen, want in Tabor veell heren ende heerschappen laegen, als heer Florys van Iselstein, Graeff Foelix, Graeff Symon, Joest, Graef van Hoy, Joncker Lubbert Turck ende Edzart Graeff van Emden; want dye toe Leuuarden waer gecoemen tot heer Florys, dat heer Florys hem remis van Maximiliaan Roe. Co. Mat. solde vercrigen, om den rebellicheit ofte verachtinge tegen Key. Mat. gedaen int oerloch tegen den Hartoch van Sassen als voersz. is. Oeck laegen in Tabor veel heerschappen, dyet met den Burgoensche hilden, als Joncker Reyloff van Eusum, heer Hessel Martena, heer Campo Martena doctor, heer Tzalling van Bottinga, Gerrolt Heerma, Jw. Bottinga, Hette Decama, Douwo Burmania, met veel meer andere heerschappen. Soe toegen Snekers wt ende branden sinte Joannes cloester dats hospitael heel op, wtgesecht dye kercke, anxte hebbende, dat dye Burgoensche daer een leger solden in maken. Sneekers hadden geen vremde knechten in, want dye Vriesen haer niet betrouden, om datse Bolswart hadden vercoft, maer Groete Pyer met syn volck ende veel ballingen wt Bolswert, Worckum, Staueren, dye onder den Burgoensche niet wolden gaen, waeren daerbinnen.

Ende Groete Pyer met syn volk quam alle dagen wt den stadt, nu tegen den enen leger, dan tegen den ander op

schutgeweer. Joncker Reyloff van Eusum, dye mede in Tabor lach, arbeyde met groeten neersticheit tusschen den heeren ende den stadt, om soen te maken. Heer Florys wasser wel toe geneget van wegen den prince van Burgondien, dye stat Sneeck in gelicke preuilegien ende vryheden als Leuuarden ende Franicker te ontfaen. Dye burgers hadden geerne gesoent metten Burgondien, maer dye heerschappen, Groete Pyer ende dye ballingen daer binnen wesende wolden tot gene compositie coemen, want sy waeren den stadt doe machtich. Terwylen datse sus den stadt in vyer plaetsen hadden belecht, ende maeckten int conuent van Tabor stormledders, ende volden veel sleeden met hoy ende bereyden tumelaers, om ouer inden stat toe schieten, ende verwachten noch meer geschut, dat van Leuuarden soude comen, soe begont haestelick te doyen, waerom togen dye Burgoensche haestelick van Sneeck met al haer geschut ende ander instrumenten, daerse den stat mede meenden te winnen, opten 28 dach January ende hadden niet bedreuen, dan datse een wynmollen hadden gebrant aen Sneeck voer den Noerderpoerte. Heer Florys met den Graeff van Emden reysden nae Leuuarden, Graeff Felix met syn knechten nae den Cuner, Tingnaegel met syn knechten reysden weder wtter IJlst nae Staueren ende Hyndeloppen. 1517

In Nyecloester bleuen twe vendle knechten leggen al tot den 22 dach Aprilis, ende deden den huysluyden daer omtrent groet schaede ende ouerlast.

Graf Felix van Hullkenstein, heer Florys met den Graef van Emdene reysden in Brabant ten daege.

Opten 10 dach February brack Graef Foelix op wt den Cuner met al syn knechten, ende toeg nae Fullenhoeff, ende

1517 voert van Vollenhoe ouer den Zuyderzee opt ys voerby Campen nae Nieukerk, ende sloeg daer syn leger. Desanderen dages toeg hy voert huys toe Arsendick, ende brande daer veel orlochs schepen, want Hartoch Kaerl van Geldre tyaers te voren hadde daer een blockhuys gemaeckt met een sterke toern, om met scheepen wt ende in dye Zuyderzee te comen, want daer een schoene hauen was, daer groete gelaeden schepen mochten ancoemen, ende dit huys worde Hulkenstein ofte Altenae genoempt, omdat het dye Hollanders al toe nae was gelegen. Voer dit huys quaem Graeff Felix met al syn macht, ende wan dat huys met geuelt, ende Warner Spigel met den knechten opt huys worden geuangen. Inden toern, dye seer sterck was, worde geset een ton bussecruyt, ende dat worde angesteken ende dye toern scherde tot veel steden, ende het huys worde gebrant, Graeff Felix toech vanden knechten in Brabant tot Key. Mat. Maximiliaen. Ende dye hofluyden reysden met den knechten in Hollant om solt, want sy vyf maenden een paert ten achteren waeren. Sy worden Stolck by der Goude betaelt, ende doen naemen oerlof vanden knechten vyer hopluiden, als Kasper van Olms, Recalff, Bartel van Suoll ende Vyt van As, want dye inden Borgoense landen niet wolden gaerden. Dese knechten treckende hyer ende daer quaemen ten lesten int land toe Kessel, ende daer quaemen alle daegen meer knechten toe, als dat dye hoep soeuen dusent sterck worde. Met dese knechten quaemen dye Geldersche niet lange daernae voer Dockum, als ick nae sal scriuen.

Een bestant gemaeckt tot Caemrick.
Grote Pyer wan Hyndeloepen.

In 't eynde des maents February reisden heer Florys van 1517
Yselstein met Edzart Graeff van Emden wt Vrieslant tot Carolum, Prince van Spanien, Hartoch van Burgondien etc. in Brabant, daer Keyser Maximiliaan was met veel duytsche Heeren ende Fursten, ende daer creeg Graeff Edzardt voersz. doer instantie van heeren Florys remis van Key. Mat. tgene dat hy tegen Key. Mat. ende dat Roemsche rick hadde misdaen, dat hy Gronningen inhilt de facto tegen Hartoch Georgen als voersz. Opten 7 dach Martij hilden Key. Mat. ende anderen heeren een dach toe Caemrick. Daer worde een bestant tusschen den Co. Mat. van Spanien ende dye Hartoch van Geldre voer dye ondersaeten van Vrieslant gemaeckt ses weken durende. Welke bestant began den 25 Marty dats op Annuntiationis Marie dach. Als dit voersz. bestande in Vrieslant worde gepubliceert, toech Groete Pyer wt Sneeck met syn gesellen ende sommige ballingen van Staueren, Woerckum, ende burgers wt Sneeck, toe schepe op den Zuyderzee ende quaemen voer Hindeloepen, want dye Burgoensche dat hadden vastgemaeckt, ende daer was Tingnagel met drye hondert Burgoensche knechten. Dit vyl Groete Pyer met syn volck voersz. haestelick an, ende nam het met stormender hant, ende sloegen hondert ende 7 knechten doet van den Burgoensche, onder welcke daer worde geslaegen een bastert van Cleef ende een van Bochorst. Daer verdroncken oeck veel, dye hem met schepen meenden te bergen, daer worden 77 geuangen, dye ander quaemen met scheepen wech, Groete Pyer sloeg geen Vriesen doet, maer alleen wtlantsche knechten. Daernae opten 23 dach van Aprill toegen dye twee veendele Burgoensche knechten wt Nicloester, dye heer Florys daer hadde gelecht, alz voersz. is, dat ene vendle toech binnen Bolswert, dat dye Burgoensche doe inhadden, ende dat ander binnen

1517 Doccum. Doen toech Groete Pyer met syn volck wt Sneeck tot Nycloester ende royden den wal wtt in den graft, dye den Burgoensche hadden gemaeckt ende branden den poerte.

Dockum belecht ende genomen vanden Geldersche.

Onder dit bestant van ses weken voersz. worde in Caemerick ende Brabant wel getracteert ende gearbeit om een soen oft een deel jaeren bestande in Vrieslant te maken tusschen den Prince van Spaenien ende den Hartoch van Geldre, ende als veel luyden meenden ende hoepten ende twiuelden daer niet an, oft dye heeren solden ouer een draegen om Vrieslant, soe sende Hartoch Kaerl van Geldre, all eer dat bestandt wtginck, ambesaeten aenden knechten voersz., dye int lant van Ketsel laegen, presenterende, indient hem luyden beliefde hem te dienen, hy wolde hen geuen spietsen, geschut ende cruit ende elcks een hoerns gulden opten hant, ende vrye rouerye, ende voeren in een landt, daer sy alle souden rick worden. Als dye knechten hyer in hadden geconsenteert, doen naemen dye ambesaeten hoer aen, ende bescheidense op een seker tyt te coemen by Deuenter. Daer is dye Hartoch van Geldre by hoer gecoemen, ende gaf elcks een hoerns gulden opten hant, ende heeft hoer befoelen, datse souden trecken doer Tuent ende Drent ende voert in Vrieslant, om Doccum te beleggen, alst bestant wt was, ende het bestant ginck wt den 6 dach inden Mey. Dese knechten waeren wel acht dusent sterck, met den genen dye wt Gellerlant by den hoep quaemen; by hoer waeren oeck Jancko Oenema, Aencke Jaerla, Jancko Douwes, Jw Jousma, Sicko Douues met meer heerschappen, maer alleer dese knechten voer Dockum quaemen, doen braec-

ken onderweegen vanden hoop aff Arckles, Jancke Douwes 1517
endé Sicko Douues, ende quaemen inder Ylst met twe vendelen knechten den 11 dach May, ende laegen daer vyf dagen. Opten 16 dach quamen sy int cloester Tabor ende bleuen een nacht. Maer Arckles met den heerschappen togen in Drylst vanden knechten binnen Sneeck, ende senden ses dye treeflickste burgers wt Sneeck nae Gellerlant, als Aggo Edo z., Pyeter Douwes, Feycko Tyercks, Wlbet Idtsz., Goesvrient Goslickz. ende Gerryt crudenier. Jancke ende sommige anderen sloegen dye voersz. burgers ouer, datse heymelick metten Burgoensche gehandelt souden hebben, om Snecck Burgoens te maken, hyerom riedt Arckles hoer ende wolde, datse wt Sneeck nae Gelderlant souden reysen, ende voer antuoerden hoer daer voer den Hartoch, sye solden geen schaede lyden an goet noch an bloet, dat hem luyden niet worde gehouden, want soe sy toe Aernhem quaemen, worden sy beuaert ende mosten hem naederhant met groet gelt vrycoepen, ende daer thoe lange wt Sneeck bliuen. Doe dye Burgemeesters ende borgers wt Sneeck waren gereist nae Gellerlant opten 17 dach May, opten seluen dach toech Arckles ende dye heerschappen ende Groete Pyer met syn volck ende dye twe vendelen knechten in Tabor voersz. nae Doecum, ende naemen mede wt Sneeck dat groeste geschutt ende andere instrumenten, dye Arckles binnen Sneeck hadde laeten maken, om Doekum mede te bestormen, ende quaemen opten 18 dach May voer Dockum aen ende woldent ouerallen, maer sy worden weder affgeslaegen van dengenen, dye daer binnen waeren, ende daer worden wel by twe hondert geslaegen vanden Gellersche, dye eerste stormden; sy maeckten voer Dockum drie legers, een onse vrouue toe Bergh, den anderen toe Betterwyrdt, den darden toe Aelsum. Maer naederhant hebbense naeder anden stat scranst ende rondt om belecht, ende maeckten met een lege ebbe dammen duars ouer Doccumerdiep, datse den vloet mochten buytten keren,

1517 ende benaemen alsoe den stat het waeter; sy cregen oeck groff geschutt van Gronningen ende schoeten met craft inden stat. Doen dye Geldersche eerst voer Dockum quaemen, sonden dye Geldersche een hoep knechten voer meester Syts Tyarda huys opper Geest; want Schelto Tyarda syn vaeder toe Leuuarden was gestoruen anno 1500, ende meester Syts Tyarda was binnen Leuwarden, ende hadde op het huys geset 20 mannen met geweer, geschut ende prouande, dyet solden beuaeren; maer als sy den Geldersche met groet geschut ende macht van volck voert huys sagen, ende hadden geen hoep van ontset, soe beriden sy hoer ende gauent huys op, ende gingen aff beholdens liues, ende toegen binnen Leuuarden tot meester Syts Tyarda hoer heerschap, ende dye Geldersche besetten dat huys met hoer volck. Dye Geldersche dus voer Dockum leggende, dat daer niet wt noch in mochte coemen, began binnen Dockum prouande toe onbreeken ende cruyt, alsoe dat heer Tyaerd Burmania Drost op huys binnen Dockum met den burgers ende knechten ouer een droegen, datmen met den Geldersche spraeck souden houden. Sy sloeten soe met malcanderen, dat dye heerschappen, burgers ende knechten solden den stadt Dockum met dat huys opgeuen, behouden hoer lyf, geweer ende peerden, ende dye Geldersche souden niemant van hoer luyden beschaedigen aen lyf noch an guet, noch heerschappen, noch burgers, noch knechten. Des anderen dages, dat was opten 2 dach Juny, gauen sy Dockum op met dat huys, ende heer Tyaerd met den heerschappen ende met sommige burgers, dye geen Gelders wolden worden, gingen den 3 dach Juny des morgens vroe nae Leuuarden. Doe maeckten Arckles een wt Gellerlant, geheten Jan Golsteen, Drost vant huys binnen Dockum, ende inden stat bleuen Jancko Vnema ende Aemcke Jaerla met IIIJc knechten ende dye heelen anderen hoep reisden doer Drente naeden Cunre den 22 dach Juny. Grote Pyer was met syn volck ende seynscheepen in den

Cuner gereyst, eer dye groete hoop daer quam, ende had- 1517
den veel scheepen groet ende cleyn bouen anderhalf hondert voergaedert wt Vrieslant, Cunere, Blockzyl, Zuartewaeter Gelmuyden ende aldaer omtrent, wat sy conden crigen.

Die Geldersche in Hollant veel gebrant ende geroeft.

Doen dese schepen in den Cuner als voersz. waren voergaedert, voer dyen heele hoep knechten, ende Groete Pyer met syn seinschepen wel vyer hondert sterck altesaemen voeren aff vanden Cuner den 24 dach Juny, dats op sinte Joannis Baptiste dach nativitatis des morgens nae acht uren, ende quaemen inden morgen tyt in Hollant toe Medenblick ant lant. Daer hilden sy gemein ende sloeten, dat sy Medenblick wolden in vallen. Ende sy vyelen den seluen morgen Medenblick an ende wonnent met stormender hant, niettegenstaende datse een vendle knechten in hadden, dye meest al worden geslaegen met veel burgers, dye ander ontliepen, ende veel quamen opt huys. Doen plunderden sy den stat ende stakense anden brant an alle hoecken, ende brandent heel wt met den kercke ende dat cloester, ende toegen opten seluen dach, dat was den 25 Juny, voert nae Alckmer ende branden onder wegen al op, waer sy doer reysden, alsoe dat den roeck van den brant voerdonckerde dye lucht in Westergoe. Grote Pyer met syn volck quamen weder in Vrieslant, doe Medenblick was geplundert, ende gebrant, groet goet met hem brengende, datse binnen Medenblick hadden gecregen. Ende Groete Pyer met syn Vriesen waren dye princepael, dyet aen brant staeken. Dye reeden waer desen, want dye burgers van Medenblick in allen oerlogen in Vrieslant geschiet, quamen meer dan andere steden van Hollant in Vrieslant, ende coften

1517 vanden knechten, al dat sy den Vriesen conden benemen, als ossen, koyen, peerden, bedden ende andere cleinoedien ende roerlicke gueden wt kercken ende huysen genoemen. Ende hadden sy den geroefden gueden vanden knechten soe geringen niet gecoft, dye Vriesen souden hoer eygen goet om enen kleinen penninck van den knechten wel weder gecoft hebben. Ende dat meer is, als dye van Medenblick dat geroefde guet van den knechten om weynich hadden gecoft, ende dye Vriesen quaemen ende boeden hoer een eerlicke penninck meer voer eygen goet, dan sy den knechten daer voer hadden gegeuen, soe wolden sy den Vriesen hoer eigen goet niet laeten volgen, dan voer den wterste waerdy, maer voerdent al nae Hollant toe, dit was dye princepael oersaeck, waerom dye Vriesen Medenblik branden.

Dye Geldersche Alckmer gewonnen ende geplondert, en Boelswart is weeder Gelders geworden.

Dye Geldersche quaemen in Alckmer den 25 Juny ende cregen daer ontallick schat, an golt, suluer, laken, vollen ende linnen, syde, flaweel ende allerley joueelen ende costelickheeden, alsoe dat coeper, messinck, tinne, bedden ende dekens, was daer geen waer ende nie geacht. Sy laegen in Alckmer totten sondach ende toegen alle daegen wt Alckmer, ende branden of brantschatten alle dye omlanden tot hoeren wille ende selues seggen. Dye heeren vanden raede van Hollant dit verhorende deden wtbyeden dye leenmannen, ende voert den iiij man wt alle steden, ende allen den lantluyden, om te coemen den 27 dach Juny binnen Haerlem byden heer van Iselsteyn. Den leenmannen met alle burgeen van den steden ende lantluyden sint gecoemen tot Har-

lem, om met den knechten ontrent 1500 sterk wesende, dye 1517
heer Florys by hem hadde, daer hofluyden van waren Lubbert Turck, Willem Turck, Peter van Aeldenboeck, Casper van Vulms, Dorsteyn ende Peter Lutzenburch hen gereist, om met den Geldersche te slaen, of te keeren, dat se geen meer schaede in Hollant souden doen. Doen verscreef heer Florys stathouder vanden Burgoensche Vriesen ende steeden den knechten, dye in Bolswart waeren, ende dye in Dockum hadden gelegen. Ende Douuo Burmannie quam van Leuuardeu toe Boelswart den 29 dach Juny, ende schickte den knechten met dat geschut, dat in Bolswart was, nae Harlingen ende voeren voert ouer nae Hollant met alle dye Burgoensche knechten in Vrieslant wesende, behaluen een paert, dye in Franicker bleuen, om den Hollanders te ontsetten, want Hollant wast van noede. Aldus lieten dye Burgoensche staen met groete schande dye stadt Bolswert, ende scheyden daer wt, daer sy int jaer voersz. met soe veel groete heeren ende macht van volck voer hadden geweest, ende condense of woldense niet winnen. Ende haddense in dat selue jaer vanden Geldersche knechten gecoft als voersz. ende haddense oeck stercker gemaeckt, danse te voeren was. Doen dye Burgoensche knechten wt Bolswart waeren, quaem terstont Tyerck Waltha met syn volck daer weder in, ende reformeerden datgene, dat dye knechten hadden gedestrueert, an wallen ende paelen als sy daer wtt toegen. Aldus is dye stadt Bolswert weder Gelders geuorden.

Die knechten wt Alckmer, ende hebben Asperen gewonnen ende veel gebrant in Hollant.

Opten eersten dach July toegen die Geldersche wt Alckmer met hoer roef ende geuangen naer Bewerwick, dat sy bran-

1517 den ende voer toegen sy nae Sparendam. Doen dat dye heeren, knechten ende lantluyden vernaemen, dye binnen Haerlem waeren vergaedert, toegen veel reysgers ende knechten wt, ende voeruolgden den knechten ende ontiaechden hem sommige gefangens ende waegens met guet; sommige knechten worpen hoer packen van hem ende schickten hem te weer, ende al vechtende quaemen sy toe Sparendam, ende branden Sparendam op met den capelle ende sluysen, dat daer niet stan bleef. Dye van Amsterdam hadden een blockhuys tusschen Amsterdam ende Sparendam byden dick gemaeckt, daer 16 of 17 mannen op laegen, welcke sy stormenderhand wonnen, ende sloegense al doet, dye daerop lagen, ende passeerden soe voert an voer by Amsterdam nae Amsterfeen ende brandent al op, daer sy doer reysden, soe lange sy quaemen int sticht van Wtrecht, ende slogen hem des nachts neer voer Abcou in Sticht. Des anderen dages reysden sy foert voerby Wtrecht, ende scheepten by Culenburch ouer dye Lecke ende toegen voer Asperen. Ende opten 9 July wonnen sy den stadt met stormender hant, nae datse drie mael waeren affgeslaegen, alsoe datse wel by dusent mannen verloeren, alleer sy den stadt wonnen. Doen sloegen sy al doet, wat sy voer den hant in Asperen cregen, mannen ende wyuen, priesters ende klercken, alsoe datter groete jammer geschide; hoefluyden van dese Geldersche knechten woeren Albert van den Busch, Wilke Vries, Hans van Binsel, Balthasar van Tricht, Sneewangen, met meer andere hofluyden. Doen quam dyę Graeff van Nassouuen Stathouder van Hollant met den heeren van Iselstein, van Wassenaer, Graeff Foelix ende meer andere heeren mit groeten macht van volck toe peerde ende toe voeten, ende beleyden den Geldersche in Asperen.

Dat huys op Rinsmageest geuonnen ende gebrant.

Terwyle dat dye Burgoensche voer Asperen laegen, sende 1517
meester Syts Schelte z. Tyarda by 70 knechten wt Leuuarden op Rinsmageest, ende leyden een laege int coern voer Tyaerdahuys, dat dye Geldersche in hadden. Opdat huys lag Douuo drost van Dockum met 16 knechten. · Opten II dach Augusti gingen dye knechten vant huys toe kercken. Doen brack dye laeg op, ende onderliepen dye Geldersche dat huys, ende vingen den knechten. Terstont als Golsten drost toe Dockum opt huys dat hoerde, sende hy twe hondert knechten, dye dat huys weder beleyden. Als dat geruchte binnen Leuuarden quam, dat dye Geldersche den Burgoensche knechten met den geuangenen hadden belecht, reysden by drye hondert knechten wt Leuuarden, omt huys toe ontsetten. Soe dye Geldersche, dye voert huys laegen, vernamen, dat dye Burgoensche quaemen, om thuys tontsetten, gaeuen sy den vlucht nae Doccum toe. Dye Burgoensche hebbense veruolcht ende hebben van hem vyer off vyf mannen affgeschoeten, ende sommige geuangen. Dae nae toegen dye Burgoensche nae Leuuarden metten geuangenen, dye sye nu hadden gecregen, ende oeck dye opt huys saeten geuangen, ende verlieten dat huys, om dat sye het geen moet hadden te holden, want hoer Dockum, daer dye Geldersche lagen met macht, te nae lag. Daernae den darden dag Augusti kregen dye Geldersche thuys weder, ende brakent all wt, dat hoer diende, ende voerdent binnen Dockum, ende stakent huys anden brant.

Dye Geldersche knechten wt Asperen ende dye Burgoensche in Gelderlant te branden.

1517 Als dye Burgoensche by een maent voer Asperen hadden gelegen, als voers. is, syn dye Geldersche gescheyden wt Asperen ontrent den 5 Augusti, want siet van honger daer nie langer maken mochten, gemerckt dat dye Burgoensche ende ruitteren beletten, datse geen vitalie mochten in crigen. Ende sint doert Sticht van Wtrecht ontrent Aaemsfort in den fenen getogen ende dorsten den rechten wech niet holden om anxte van den Burgoensche. Dit voernemende dye Burgoensche sint hem nae gereist, soe wel met dat reistuch als met den knechten; dye Burgoenschen branden al dye Veluen op tot Hattum toe, voer Hattum branden sy den voerstat. Hier tusschen quaemen dye Geldersche knechten, dye wt Asperen waren gereyst, voer Arnhem, daer dye Hartoch van Geldre was, ende hy naem een paert van dye hoep knechten binnen Aernhem, ende dye ander lyet hy setten ouer den Ryn, daer dye Burgoensche soe geringe niet mochten coemen. Daernae toegen dye Burgonsche van Hattum nae Zutphen, ende voert nae Aerhem, ende branden al op, daer sy doer reysden. Voer Aernhem, daer dye Hartoch van Geldre in lach. stelden sy all haer geschut, ende schoeten met craft in den stadt. Doen dye Burgoensche hoer geschut eens hadden losgescoten, quam een brief wt den stadt in dat Burgoensche heer vanden ambesaeten Co. Mat. van Vranckrick, dye daer binnen waeren. Doen heer Florys met den anderen heeren den brief hadden gelesen, terstont worden den trommen geslagen ende verboeden by lyf ende guet dat niemant meer brande ofte schaede doen in Gelderlant, ende reysden voert met den hoep reisgers ende knechten wt Gelderlant. Daernae quamen by een tot Wtrecht volmachtigen van Co. Mat. van Spanien, Hartoch van Burgoendien etc. ende Hartoch van Geldre, om een euich soen te maken vanden landen van Vrieslant. Maer dye hee-

ren conden niet accorderen om soen te maken, dan daer 1517
worde een bestant gemaeckt ses maenden durende, ende dit bestant worde in Vrieslant aff geleesen den 21 dach Septembris, van welcke bestant dye copie hyerna volget:

COPIE DES BESTANTS.

Guede vaste sekere ende gestendich bestande ende anstant is genoemen, geaccordert ende gesloeten tusschen den Coe. Mat. van Spanien ter eenre, ende myn heer Caerle van Geldre ten anderen syden, voer hoer ende den ondersaeten ende inuoenderen van Vrieslant, holdende haer beyde syden ende partien, voer dien tyt ende termyn van ses maenden naestcomende, ende achteruolgende, beginnende ende ingaende opten dach van huyden den 17 Septembris anno 1517, durende welcke bestant ende anstant van oerlogen alle viantschappen, wegen wanfeiten ende veruolgen van oerlogen cesseren, aff ende te niet sullen wesen, soe wel ter zee als te lande, ende sullen dye ondersaeten, dienaren ende chrisluyden vander eender zyden, van wat staeten ende conditien dye syn, geenerley oploep, nie grepen, anslaegen ofte toetastinge mogen doen ofte voeruorderen op dye steden, flecken, sloeten ofte vestenissen, van der ener syden met enigen legeren ouerloepen in nemen scattinge ofte andersins in eniger manieren. Wy een sullen oeck niemant mogen vangen, spannen, pilleren, roeuen, rantsoenen, brantschatten noch beschadigen van der eenre syden noch vanden anderen, oeck hoeren persoenen, beesten ofte anderen gueden, in wat manieren dat het sy, meer sullen allen den ondersaeten ende dienaren van beyde syden, van wat staeten ende conditien dat sy syn, duren den tyt des bestandes, woenende ende bliuen yegelick in dye stede ende plaetse van syn gehoersaemheit, vry veylich ende ongelet, ende onbesorcht van hoeren liues ende

1517 guedes, hoedanich sy syn ofte mögen wesen. Ende tot meerder vesticheit ende sterckicheit desselues bestande, dy Co. Mat. van Spanien ende heer Caerl van Geldre voersz. hebben voersocht ende gebeeden den Furstelicken Coninck van Franckrick, conseruatoer ende beschermer willen wesen van den seluen bestande, hulpe ende bystant willen verlenen ende geuen dye partye, dyet selue bestant onderhouden sall, om te doen ende te laeten repareren ende beteren den attentaten ende ouergrepen, dye den anderen partie niet obserueren solde willen ofte mogen doen ende vorderen tegen ende in prejuditie desselues bestandes. Aldus gedaen geaccordeert ende geslooten by den ambesaten ende geschickten Raeden des Co Mat. van Spanien ende heere Kaerle van Geldre voersz. Inden stadt van Wtrecht den 17 dach Septembris anno 1517 voersz.

Kaerle, Prince reysde in Spanien ende enen dachuart tot Wtrecht tusschen den Co. van Spanien ende Hartoch van Geldre.

Anno 17 reisde Kaerle Hartoch van Burgondien met veel schepen in Spanien, om daer nae Ferdinandi Coninckx van Spangien doet, dye syn moeders vader was, ende hadde geen soenen, dye den croen van Spangien mochte ontfaen. Doen setten Maximiliaen Ro. Key., Kaerls voersz. groete vaeder, Statholders, dye Hollant, Zelant ende Brabant solden beuaren ende regieren, als dye heer van Nassouwen, heer Florys van Iselsteyn, heer Johan van Wassenaer, ende Key. Mat. maeckte heer Willem van Roggendorff wt Flaenderen Stathouder in Vrieslant. Onder dit bestant van ses maenden senden Co. Mat. van Franckrick aenden Kaerle Prince van Spanien Hartoch van Burgondien etc., ende aen Kaerle Hartoch van Gel-

dre synen ambesaten als heeren Robrecht de La Mantonie 1517
van Boemen, synen raede ende hofmeester ordinaris, heren François le Ronge, doctor in den rechten, protonotarius des Heiligen Stoel van Roeme, oeck Raedt ende meester van den requesten ende Senatoer van Melaen, om te verenigen den geschillen ende tuysten wesende tusschen den Co. Mat. van Spanien ter eender, ende den Hartoch van Geldre ten anderen zyde, ter causen van den Vrieschen landen met datter ancleeft, van welcken geschillen dye paerten voersz. hem voertyts gesubmitteert hadden met seggen ende met arbitrie van den Coninck van Franckrick. Ende om dit voersz. oerloch te cesseren, ende dye paerten voersz. te induceeren tot vreede ende reedelicke apponctament, rorende den geschille van Vrieslant voersz., isser een dachwaer geassigneert inden stadt van Wtrecht den 27 dach Septembris. Terseluer dachuaert sint gecomparert dye ambesaten van Franckrick voersz. ende van wegen Coe: Mat. van Spanien, heer Hendrick Graeue van Nassouuen, heer van Brede, heer Antonis van Laleyn, heer van Montigi van Culenburch, twede camerlinck, heer Jacob van Gaure heer van Fresin, hoegbaeliu van Henegouuen, alle Ridders van den oerden ende gulden Vlyese, Mr. Jan Jongen, raet ende meester van den requesten, ordinarius van den huyse, ende Phs. Hannetan dye ouerste Secretarius ende audentier van derseluer Co. Mat. van Spanien, ende vanden Hartoch van Geldre voersz. Hendrick heer van Gent, eerfhofmeester van Geldre, Meester Willem Lanck, doctor inden rechten cancelier van Geldre, ende Willem Quinon, comendeur van Sint Jans oerde in dye steden Aernhem ende Nimwegen, alle syn Raetsluyden. Dese voersz. Ambesaten ende raet gedeputeerden, nae veele communicatien ende handelingen, hebbent siet — by consent van beyde paerten voersz. geaccordeert ende gesloeten, angaende dye geschillen ende tuisten van Vrieslant vreede van Hollant ende Gellerlant voersz. dat dye voersz. Hartoch van Geldre solde

1517 ouerdraegen, cederen ende transporteren den voersz. co. Mat. van Spanyen voer hem ende sinen eruen tot euigen dagen alsulcke recht, actie ende toesegginge, als hy hadde ende naemaels soude mogen crigen ende pretenderen aenden voersz. Vrieslanden met hoeren toebehoren toe waeter ende toe lande, wtgescheiden allene Gronningen, daer van dye voersz. partien hem submitteren aen den Coeninck van Franckrick, hy sall voert binnen dye ses maenden, toerekenen vanden daege vanden conclusie vanden tegenuoerdigen tractaet, oft eer indient hem mogelick sy, doen vertrecken syn ruytteren ende luyden van oerloge wtten steeden, dorpen ende andere flecken, holdende syn partie inden voersz. landen van Vrieslant, tot synen costen, ende solden den officiers ende ondersaeten van dyen quytschelden ende ontlasten van sulcke eedt ende geloften, als sy hem gedaen hadden. Oeck solde dye Hartoch van Geldre ouerleueren dye Co. Mat. van Spanien sulke brieuen beuisen ende bescheydt, als hy hadde ofte naemaels soude mogen crigen, roerende dye landen van Vrieslant voersz. Oeck solde dye Hartoch van Geldre doen wtfoeren wt Vrieslant alle syn geschut ende andere instrumenten van oerloge, dye hy daer hadde, sonder yemants tegenseggen. Dit gedaen by den Hartoch van Geldre, solde Co. Mat. van Spanien voersz. den Hartoch van Geldre oft synen eeruen betaelen dye somma van hondert dusent gouden croenen met dye somma eens ofte anderen munte nae ad uenant op terminen nae verclaert. Te weten 25 dusent croenen terstont gereedt, naedat dye Hartoch van Geldre gebrocht had het inhoudt vant tractaet. Ende Co. Mat. het gelt te leueren te Campen in handen van sekere coopluyden, dye Hartoch van Geldre noemen soude, Co. Mat. van Spanien doen betaelen noch 15 dusent croenen het jaere omgecoemen wesende, ende soevoert an van jaer toe jaer gelicke 15 dusent croenen des jaers, so lange dye hondert dusent croenen vol ende al betaelt waren, ende tot sekerheit van desen solde

Co. Mat. voersz. toe borge stellen dye steeden van 1517
Hartogenbusck, Dordrecht ende Amstedam ende Goercum, welcke steden hem soe voerbinden solden, dat by gebreck van betalinge ten daege ende terminen voersz. of binnen een maent daernae onbegrepen, dye Hartoch van Geldre voersz. solde dye borgeren ende ingesetenen derseluer steeden mogen veruolgen by alle wegen, middelen hem doenlick ende reedelick denckende. Inden seluen dach worde oeck een generaele abolitie ende quytscheldinge gedaen, den inwoenderen des voersz. lants van Vrieslant, dye hem wolden stellen tot gehoersaemheit der Co. Mat. van Spanien, van allen stucken ende misbrucken by hem geperpetrert durende dit orloch voersz., in wat manieren dattet sy ofte wesen mochte, tot nu toe, sonder dat men hem ter causen van dyen yet solde mogen eyschen ende imputeren criminalick ofte commerlick. Ende soe soude een yegelick weder omme coemen tot synen gueden, ende dye ontfangen in sulcke staeten, als sy dye souden vinden. Ende sollen den voersz. ondersaeten van Vrieslant getracteert worden gelick dye van Brabant ende Hollant. Daervan Co. Mat van Spanien particulaer brieuen geuen sonde den genen, dye dat begerden ende behoeuen solde. Dit was dye syn des tractaets ende soen gemaeckt binnen Wtrecht by den heeren voersz. Maer dye Hartoch van Geldre doer informatie ende scriuinge sommiger Vriescher heerschappen syn partie holdende ende syn regenten in Vrieslant residerende, heeft den soen voersz. niet willen onderhouden.

Een nyw Statholder in Vrieslant toe Leuuarden van die Burgoensche ende brieuen owert tlant gesent.

1517 Anno 17 naedat die soen voersz. was gesloeten, quam binnen Leuuarden den 24 dach Octobris heer Willem van Roggendorf dye nie Stathouder voersz., ende met hem quam heer Florys van Iselstein olde Stathouder, dye hem soude brengen in besit ende leueren hem huysen ende steden ouer. Terstont daernae senden heer Floris ende heer Willem voersz. hoeden ouer all Vrieslant, dat wt yegelick dorp solden comen twe ofte drie by hem te Leuuarden, want dye heere van Geldre hadde Vrieslant met syn gerechticheit, dye hy daerop hadde, den Prince van Spaenien ouergedraegen, ende dye landen van Vrieslant souden onderhouden worden, als dye landen van Brabant ende Hollant. Dye boeden lopende doer dye landen worden met dese brieuen geuangen ende qualick van den Geldersche gehandelt. Want Reemstick toe Sloeten opt huys van weegen des Furstes van Geldre creg een boede met sulcke brieuen ende liet hem inder nacht heymelick verdrencken. Toe Sneeck worde oeck een geuangen dye niet bet soude hebben geuaren, hadde hy niet voerbeeden worden, omdat syn vader binnen Sneeck woende. Toe Dockum worde oeck een gecregen van Johan Goltstein drost toe Dockum opt huis, ende dye moste dye brieuen op eeten. Dye Geldersche seyden, dat dye brieuen valsch waeren ende vanden Burgoensche wtgesent, om moyterye in Vrieslant toe maken, want dye Hartoch van Geldre hadde den Prince van Spaenien Vrieslant niet ouergedragen ende woldet oeck nimmermeer verlaeten. Doen dye boeden met den brieuen soe qualick vanden Geldersche worden gehandelt, ginck dye dach toe Leuuarden te niete, ende heer Florys reysde weder wt Vrieslant in Brabant naet thof van Burgoendien, maer dye niuwe Stathouder bleef toe Leuuarden met een vendle knechten,

dye meest binnen Franicker worden gelecht. Daernae opten 1517
20 Nouembris voerscreff Arckles wt alle steden ende delen in Westergoe volmachtige, toe Sneeck toe coemen, om te hoeren des Furstes van Geldre brieuen ende meningen. Daer las hy des Furstes brief, hoe dat syn Furstelicke genaede tot gene tyt wolde verlaeten, maer lyf ende guet by haer luyden opsetten, indyen dye Vriesen in gelicke forme by hem weder wolden doen, ende dye Burgoensche hadden hem valslick ende verraedelick ouergeloegen ende gescreuen.

Die gesten van den jare van 18.

Int jaer ons heren 1518, als dat bestant van ses maenden wt was, maeckten dye Burgoensche ende Geldersche heeren binnen Wtrecht een niu bestant durende een jaer, als van den 17 Marty des jaers voersz. totten 17 Marty des jaers van 19, van welke bestant dye Copie hyernae volcht.

COPIE.

Alsoe die geschickten Raede der Co. Mat. van Spanien ende heeren Kaerl van Geldre nu vergaedert sinde binnen dese stat van Wtrecht. Te weten heeren Antonis van Lalein heer van Montigni ende van Culenburch twede Caemerlinck ende Jacob van Gauren heere van Fresyn, hoogbaeliw van Hennegouuen ridderen van den oerden, Mr. Albert van Loe alle raeden, ende meester Phs. Hanneton eerste Secretarius ende audientyer van wegen der Co. Mat. Ende heer Johan van Zulen van Niuuelt, ridder, Hendrick heere tot Gent eerfhofmeester, Willem van Lanck doctor ende cancelaer, ende meester Willem Quinon Commandur van Nimmegen ende

1518 Aernhem, van wegen des heeren van Geldre. Om te tracteren ende handelen om sekere differentien, wesende tusschen beyde dye Fursten voersz., ouermits dye clachten gedaen an beyde syden van owergrepen, dye een yegelick pretendeert van hem geschiet toe syn, tegen ende contrary den bestant alhier gemaeckt ende gesloeten opten 17 dach Septembris laestleeden, voer een half jaer, tusschen hem ende den ingesetenenen ende ondersaeten vanden landen van Vrieslant ende anderen gebreken by hem gepretendeert. Syende ende merkende dat sy van den sake ende gebreken voerscreuen op dit pas niet wel accorderen een mochten, ende dat dye tyt des bestants cort wtginck ende expereren solde. Soe hebben dyeselue geschickte raeden by gemene accoerdt ende consente, wt macht van haer commissie daervan wesende, tselue bestant gecontinueerd ende voerlenget, continueren ende voerlengen mits desen totten 17 dach vander maent Maert naestcomende int jaer van 19 denselven dach daerinne begreepen. Op alsulcke voruarden ende conditien, ende inder voegen ende manieren, als inden brieuen van den voergaende bestant voersz. begrepen ende verclaert staet. Soe dat durende den tyt derseluer continuatien ende prorogatien alle manschappen wegen vanfeiten, oplopen, sullen soe wel toe waeter als te lande. Ende sullen dye ondersaeten an beyde zyden mogen aenvaerden ende gebrucken hoer goeden roerlick ende onroerlick in sulcken staet, als sy dye vinden sullen, vry ende veylich ende ongeleth, sonder dat yemant, van wat staet dat hy sy, den anderen sall mogen vangen, spannen, schatten ofte beschaedigen, an liue noch an guede in enige manieren. Oeck sal den een nae des anderen steeden ende vlecken binnen tyde deses bestande niet staen, directelick ofte indirectelick, heymelick ofte openbaer. Ende ingeual sulcks vanden eenre ofte vanden andere zyde geschiede, dat men met daer waerheit beuisen conde, soe een sall dye Furst, den sulcks geschiet, wyder in desen bestande niet geholden

syn. Dan geschieden enige andere ouergreepen, daerom sall 1518
dit bestant niet gebroken, dan euen well in synder machten onuerbreecklick geholden worden. Ende dye ouergrepen voer desen tyt geschiet ende dye contrari den bestant geschien mogen, sullen tot beyde zyden repareert ende verricht worden, soet nae reedenen ende billicheit behoeren sall. Ende sal dye karstelicke Coninck van Franckrick conseruatuer wesen ende bliuen van desen bestande, soe hy te voeren geweest heeft, ende byden voersz. geschickten raeden, inden naeme ende van wegen hoeren Fursten ende heren voersz., is geaccordeerd ende gesloeten, dat dit tegenwoerdige bestant gepubliceert ende vercondicht sall worden in alle steden ende flecken van Frieslant, daermen geuoentlick is publicatie ende wtroepinge te doene, opten achten dach van den toecoemende maent van Martio. Ende den officiers, Amptluyden ende ondersaeten van beyde syden ist scherplick beuoelen, tselue onwerbreecklick toe holden ende achteruolgen opten verboerte van lyf ende van guet. Aldus gedaen geaccordeert ende gesloeten by den geschickten raede voersz. onder hoere hantekenen inden voersz. stat van Wtrecht. Den 24 dach in Februario anno 1518. Aldus geteikent A. de Lalein, I. de Gaure, Loo, Hanneton, Jan van Zulen ende Niuuelt, Ridder, Hendrick here tot Gent eerfhofmeester, Guilhelmy, Lanck Cancelier g. Quinon.

Een nye Geldersche Statholder, een Landach toe Sneeck ende wtsettinge der Vriesen.

Int jaer voersz. omtrent Laurenty is toe Sneeck gecomen wt Gellerlant Arckles, dye sus lange van wegen des Furstes van Geldre hadde in Vrieslant ouer den Geldersche Vriesen Stathouder geweest, ende bracht met hem Marten van Ros-

1518 sen, heer van Piroyen, dye nu Stathouder soude wesen ouer dye steden ende deelen in Oestergo, Westergoe ende Soeuenwolden, dyet met den Hartoch van Geldre hilden. Doen screeff Arckles an alle prelaeten, heerschappen ende eygen eeruen, datse volmachtigen solden senden, om binnen Sneeck een landach toe holden, ende des Furstes van Geldre meninge te hoeren. Daer heeft Arckles den XI Augusti proponeert. Int eerste om dat Bill, wat dye landen daer best in rieden. Want het stonde den Hartoch van Geldre niet langer an toe lyden, dat dye Burgoense dat Bill souden tot hoeren wille besitten.

Ten anderen dat het den Hartoch van Geldre wel raedt dochte, datmen in Vrieslant den excys van wyn hyer ende van andere gueden aff setten want als hy vernam ende onderrecht worde, soe compt dye landen van Vrieslant daer geen profyt aff, maer groeten schaede, omdat dye coepluyden hoer guet niet in Vrieslant, maer inden Burgoensche steden, daer geen excys wort gegeuen, brengen, waerdoer dye Burgoensche landen ende steeden groten baet ende gewyn hebben, dat al is tot achterdeel der landen van Vrieslant. Daerom van noeden is den excys aff te setten, opdat dye copman op alle plaetsen in Vrieslant syn goeden vry ende onbeschadicht mach gebrucken ende vercoepen. Voert proponeerden Arckles, dat dye landen souden raeden ende een middel vinden, waermede men den knechten ende anderen suarichheden, dye den landen mochten anfallen ende ancoemen, soude onderhouden, als dye excys aff waere, want dye Furste van Geldre conde qualik den suaricheit van Vrieslant met syn eerfgueden wt rechten. Op desen artickel gaeuen dye staeten van Vrieslant, doen toe Sneeck vergaedert, toe een antuoert, dat dye landen des jaers, soe lange dye landen van Vrieslant alheel niet ouereen waren, solden geuen ende betaelen een halfjaar tax, soe alse by tyden dat Furstes van Sassens plegen toe geuen.

Dye darde artickel dye Arckles proponeerden was om reparatie

van dicken, dat dye landen daer onder mochten bliuen, be- 1518
holden dye nu te hant te seer verduruen waeren.

Alsoe dye Geldersche heeren dese voersz. articulen hadden proponeerdt, ende begeerden daerop een antwoert, wat dye landen daer in wolden doen. Soe hebben dye Gedeputeerde ende Volmachtige Vriesen sekere articulen ende punten concipieert ende den heeren scriftelick owergegeuen, welcke artickulen ende puncten sy begeerden vanden Hartoch van Geldre weder beuestiget te hebben, in forma hye nae bescreuen.

Soe dye hoeggeboren Furst Hartoch Kaerle van Geldre ons alder ff. g. heer syn furstelicke genaede raede hyer in Vrieslant geschickt heuet, om een regiment ordinantie te maken, daer dye landen tott profyt ons g. heer ende der lantschappen mede mochten onderhouden worden, daer dye landen ytlicke articklen altera die Laurenty anno 18 in synre ff. g. stat Sneeck voergeholden. Daerop dye staeten der landen rypplicken beraeden hebben ende angemerckt, dat het van noede soude syn, voer all besekert ende bewist toe syn van onsen g. heren voersz., op wat manier dye Vriesche landen ende doer wien van synen ff. g. wegen sullen regiert ende preuelegeert syn, hebben dye staeten ytlicke articulen nae bescreuen bestemmet ende wt geseit, dye welcke verhoepende ons alder g. ff. ende heere voersz. niet willen weigeren, ende den staeten der landen voersz. in sulcke articulen, hyernae ontuorpen van gescreuen in willen voersekeren ende beuissen met sy ff. g. groet hangende segel, voer hem ende syn ff. g. eruen ende naecomelingen beuestigen. Alsdan willen dye landen ende ondersaeten vernoegen een opcomste, daer dye met syn f.g. voer een eerflandis Furste deser Vriesslicker landen sall bekent worden, ende dye ondersaten sich beuysen, als guede getrouwe ondersaeten toe steyt.

1518 COPIE VANDEN ONTWERPINGE DER ARTIKULEN.

Wy Kaerle van Gods genaeden Hartoch van Geldre ende van Guilck ende Graeue van Zutphen etc. ter euiger memorie doen kentlick ende openbaer, ende wt chrafte van desen onsen brieue betuigen ende bekennen, voer ons onsen eruen ende naecomelingen, voer allen dengene dye desen onsen brief sullen syen lesen ofte horen lesen, hoe dat wy met onbreekelicke furste geloeue ons hebben bewillicht, verwilcoert ende belast met desen onsen brieue, voeruilcoren ende belasten tot desen naebescreven articulen.

Inden eersten onthieten, geloeuen ende annemen wy alle persoenen, geestelick ende waerlick, steden, landen, dorpen, deelen ende inuoenders van Oestergoe, Westergoe ende Soeuenwolden in Vrieslant, voer alle geualt ouerlast te onderhouden, beschutten ende beschermen voer alle heeren Fursten, landen, steden binnen ende buyttens lants, soe voele ons mogelick is te doene. Ende dye selue Vriesche landen voersz. ende inuoenderen nu noch nymmermeer te verlaeten, dan onse eerflicke landen luyden ende macht by sy op te setten, niettegenstaende enige contracten compositien by enige Fursten ende heeren daerinne gehandelt mochte worden. Item in deze voersz. artickel sullen sich dye lantschappen in gelicke reuersael wederomme an ons verbinden ende verplichten.

Voert meer dye selue inuoenders voersz. utten landen van Vrieslant niet te verdachuaerden, noch om enige saken oft diensten mit gebyet te dringen, ofte ten sy sake, des sy des geerne deden met horen vryen wille.

Voert geloeuen ende onthieten wy hyer boeuen hulpe ende bystant, van justitie te houden ende veruеruen tegen alle hoer weder partien.

Geloewen ende onthieten wy den inwoenderen ende landen 1518
voersz. orbarheit, nut ende profyt ende weluaert in sluysen, waeteren, lant, sant, dicken ende dammen ofte anders te raemen ende nerstentlick te veruolgen.

Voert onthieten wy ende beloeuen wy meer, in onsen aff wesen, enen van onsen vernuftichten raede tot een generael Stathouder ower den Vriesche landen, Gronningen met dye omlanden niet wtgesecht, toe stellen ende toe ordineren, dye altyt in onsen aff wesen by den inuoenderen van Vrieslant bliuen ende woenen sall, daer beneuen een hoeg geleerdt ende voernaem Cancelaer. Ende daertoe sullen dye lantschappen van Vrieslant mogen kyesen ses vanden voernuftichten wt Vrieslant, Vriesen geboeren, te weten twe wt Oestergoe, twe wt Westergoe ende twe wt dye Soeuenwolden, dye metten seluen Statholder ende Cancelaer sullen regieren ende alle rechts saeken ende anders verhandelen. Ende vorder beuelsluyden van ons in steden ende vesten gestelt, sullen niet hieten Stadhouders dan Ambtluyden.

Vorder willen wy off onse Stathouders geen beuelsluyden stellen ende ordineren in onsen steden ende vesten in Vrieslant buyten consent ende wille der lantschappen off vander lantschappen verordent.

Voerder geloeuen wy, oft weder tot verloep van oerloch ende vrede quaeme tusschen ons ende enigen heère ende Furste, aengaende dye differentien van Vrieslant, willen wy dan met onser ganser macht steden, landen ende luyden onser eerflicker landen insonderheit met den vianden aen te nemen. By alsoe of wy in onsen landen ofte furstdom van Geldre van enigen heeren ofte Vursten benoedicht worden, sullen onse lantschappen van Vrieslant alsdan nae horen vermogen ons onsen eeruen ende naecomelingen toe dienste coemen in den seluen onsen landen voersz.

1518 Item op desen artickel sullen dye landen hoer reuersaliter verbunden ende overplichten.

Voert meer geloeuen wy dye inuoenderen deser Vriescher landen geestelick ende waerlick, allen hoeren olden preuelegien gerechticheit ende heerlickheit te laten gebrucken ende genieten, soedat van olts ouer hondert jaren in Vrieslant geuoentliek is geueest.

Desen artickel voersz. hadden dye Geldersche geset in dese forme:

Voert meer geloewen wy alle oude geloeflike geuoenten ende preuilegien der Vriescher landen te holden ende doen holden, in allet gene onsen hoegen heerlickheeden niet inne vercort worden, olte enige corruptele ofte abbusie der preuilegyen ende geuoenten waren, daer met justitie ende politie ende regument geen loflicke voertganck hadde, sall altyt staen op onse correctie ende onsen beuelsluyden gedeputeerde hoefrechters ende geordende met raeden.

Oeck geloewen wij den inuoenderen in onse Vrieslanden genen last, tzy van schattingen, excyse, nye geuoenten, niefondige of enige saken meer in te setten, raemen, ende stellen bouen dye puncten ende articulen van denseluen landen beuillinge ende verscriuinge.

Dese artickel hadden dye Geldersche after an sett.

Beholtlick in allen of in toecomende tyden, van noeden worde syn tot nut weluaert onsen ende onse gemene landen van Vrieslant enige vorandringe van enige puncten te doen, sullen wy met gueden rype raede onse deputeende raede van Vrieslant voersz. doen, niet anders des torconde etc.

In desen seluen Landach gaeuen dye heerschappen ende 1518
gedeputeerde meer articulen ouer, dye sye van den Furst van Geldre in een ander brief wolden beuestiget hebben ende besegelt.

Int eerste dat den Hartoch den heerschappen ende anderen, dye sich noch onthilden by den Burgoensche, tot gener compositie nemen noch remis geuen, heymelick noch openbaer, off in gene digniteyt van officien stellen, buytten consent ende weten der lantschappen of opt wennichte der ses Vriesen van den landen verordent.

Vorder dat dye Furst van Geldre den steden in Vrieslant, van wat partien sy waeren, geen preuilegien ofte vryheyden soude geuen of verlenen in preiuditie ende achterdeel der lantschappen. Ende wy sulcks, wat by den Stathouder of Beuelsluyden doer quaede informatie was gegeuen, solde nul ende niet wesen. Dese ende dye andere voersz. articulen worden Arckles ende den nie Statholder gepresenteert, dye sye naemen ende setten sommige van dye eerste articulen in een ander form, ende hebben daer sommige wtgelaeten, ende sommige toegeset, alst bouen is geteykent, want al dat met een linie ondergestreken is dat hebben sy wt gelaten, ende daer sulcken teyken *A* int spatium staet hebben sy daerin gescreuen. Dese articulen worden daer niet gesent aen den Hartoch, mer Arckles hildse by hem ende brochtse den Hartoch.

Daerna hebben Jancka Douuema, Aucke Jaerla, Jw Jousma, Sicke Douwes met sommige andere hoer gunners gesent in Gellerlant aen den Hartoch meester Galko met andere articulen, dye in den landach van den staeten der landen niet waren begrepen ende geaccordeert. Onder ander articulen begeerden sy anden Furst, dat sy dye vesten ofte huysen,

1518 als Sloeten ende Doccum, mochten inhebben, ende bedienen, soe syn furstelicke genaede hemluyden voermaels sulcks seluen hadde offereert ende onthieten, ende nu doer quaede informatie van sommige worde vertogen ende beleth. Sy verboeden hem daer behoerlicke ende genoechsame cautie voer te doen, dat syn ff. g. noch dye lantschappen daer laste noch schaede van soude comen. Begeerden daerom noch als voren syn ff. g. hem hilde ende standich bleue, int gene hem luyden toegesecht was ende onthieten etc. Doen meester Galka weder quam wt Gelderlant, ende hadde vanden Furste niet veruoruen, dat sy Dockum ende Sloeten mochten inhebben, synt sy toernich geuorden ende verstoert, ende gingen voerden Stathouder Marten van Rossen, Ruerd van Heegen, doctor Hubert Cancelaer ende anderen raetsheren, ende seyden hem den eedt op, dye sye tot Wtrecht hadden gesuoren, ende wolden naemelick met den cancelier niet meer in den raet sitten, want sy hildent op den canselaer, dat hoer saken by den Hartoch niet tot quamen.

Die gesten vant jaer van 19. Een Landdach toe Sneeck, een niu Geldersche Statholder etc.

Int jaer ons heeren 1519 quamen tot Sneeck des Hartoch van Geldre raede, als Hendrick heere van Gent, Doctor Winolt, Mr. Gerrit Licentiaet, ende voersc. volmacht van allen Prelaeten, heerschappen, steden en deelen, toe Sneeck toe coemen den 26 dach February om een landach toe holden. Daer hen dye ,staeten van den landen dye onder dye Geldersche jurisdictie saeten, soliciteert aenden heeren altera Laurenty int jaer voerleden ouergegeuen, beuesticht ende besegelt met des Fursten groet segel, soe als Arckles rentemeeter van

Gelderlant den regenten in den dach voersz. hadde onthieten. 1519
Doen begeerden dye Geldersche heeren een reuersaelbrief wederom van den landen, daermede dye landen den Furste van Geldre ende syn eeruen en naecomelingen solden bekennen voer een eerfheer, ende soedane jaerlixe penningen, als sy den Hartoch van Sassen toegekent ende verordent hadden, tot synre g. staete mede toe onderhouden. Hierop hebben Jancke Douma ende Jw Jousma, Sicko Douues (dye alder eerst met den Hartoch van Geldre hebben gehandelt ende hem int lant gehaelt) geantwort dat sulcks tot groeten besuaringe der landen souden wese, en soe dye lantschappen alle tyt tot desen dach toe verment hebben, dat syn f. g. dye lantschappen van Vrieslant tot hueden van allen laesten, suaricheden ende geualt der voer, ende den Bergoensche nae vryen ende ontlasten souden, als syn f. g. datt faeck des lants ambesaeten toegesecht heeft. Oeck beuestiget met toescriuuinge der lantschappen van Vrieslant met syn f. g. hant ondertekent. Oeck soe dye Sassens tlant van Vrieslant met geualt geuonnen ende ingenoemen hebben, soe hebben sy aller inuoeneren machtich geweest, ende met sulcken incomst, zyn f. genaede nu begeert, te vreede geweest, ende guede benoegen daervan gehat. Nu is dit anders gelegen met zyn furstelicke genaede, want dye Vriesen wt lyften ende met gueden harten zyn f. g. tot enen heer hebben vercoren, ende lyf, goet, bloet, by synre genaede hebben opgeset, ende noch willen opsetten, solden dan dye lantschappen van Vrieslant in gelicker eygendom bliven, soe sy by des Sassens tyden waren; des bedenckt ons niet redelick uoch den lantschappen niet lydelick te zyn, want dan elende, lyden, jammer ende schaede in Vrieslant geschiet niet ander een waer dan mutatie des tytels. Als doen Sassens nu Gelders. Nyettemin soe syn f. g. dye lantschappen tot gueden dye articulen besegelt gegunt, dye doch nae alle billicheden vermogen, willen wy dan aengaende een reuersaelbrief ons beuysen, tusschen syn f. g. ende den lant-

1519 schappen, dat syn f. g. voer een heer genoechsaem bekent sall syn.

Jancke Douwema met anderen heerschappen syn den Geldersche contrari geworden.

In desen seluen Landach heeft Jancke Douma met andere heerschappen voersz. den cancelaer doctor Hubert voersz. gescholden, als dat hy den moyte stelde ende maeckten tusschen den Furst van Geldre ende den lantschappen van Vrieslant, want doer syn informatie ende valsche anbrengen dye Furst van Geldre (dye in hem seluen guet ende oprecht was) den Vriesen ende hoer niet hilden, dat syn furstelicke genaede montlick ende scriftelick hadden onthieten, welcke noch soude coemen tot schaede ende achterdeel des Furstes van Geldre, ende voerdeerfnis der landen van Vrieslant. Om dese twe saeken voersz. (als dat dye Hartoch van Geldre wolde sulcke dominie ende incomst van Vrieslant, als dye Furst van Sassen hadde gehat, ende ten anderen dat dye Hartoch van Geldre den heerschappen voersz. niet wolde betrouuen, ende ingeuen dye huysen ende vesten) soe conden dye Geldersche ende sommige heerschappen niet accorderen, ende dye articulen van dye gemene landen geslooten ende angegeuen met dat Reuersaelbrief quamen tot geen effect. Ende Jancke Douma, Jancke Oenema ende Jw Jousma anmerkende, dat dye Hartoch van Geldre hemluyden den huysen tot Sloeten ende Dockum niet betrouden, ende den landen meer suaricheden ende eygendommen wolden opleggen, dan dye eerste contracten met hem aengegaen vermochten, daer sy niet een wilden in consenteren (hoewel veel heerschappen den Geldersche partie holdende met den cancelaer ende Geldersche toe vielen in preiuditium ende achterdeel der landen

van Vrieslant) soe sint sy naderhant wt Sneeck gereist nae 1519
Gronningen, ende wolden met den Cancelaer niet meer handelen, noch raeden, noch weder in Sneeck comen, soe lange hy daer int regiment was. Doen dese heerschappen voersz wt Sneeck waren, ontstaecken dye cancelaer met dye drosten op den huysen toe Dockum ende toe Sloeten, ende sommige ander Geldersche ende Vriesche heerschappen, dye den Hartoch wolden behaegen, datt vuer ende toernicheit noch meer tusschen den Hartoch ende heerschappen voersz. ende brachtent soe veer, dat den heerschappen voersz. wt beuel vanden Hartoch van Geldre worden Gronningen verboeden, datse daer niet langer mosten woenen noch bliuen. Doen togen sy toe Deuenter, Campen, Swoll, Wtrecht, ende ower al daer sy quaemen, worde hoer nae gescreuen, datse nergens mosten bliuen, welcke sy aenden Geldersche niet hadden verdient. Sy reisden vanden eenen stadt tot den anderen, soo lange datse doer guede middelaers genaede ende remis cregen vanden Burgoensche, ende mochten passeren in alle Burgoensche landen, waer dat het hem geluste ende geliefde, ende worden noch nae groet ende wel gesien int hoff van Boergoendien onder den heeren, als ick nae in dit boeck sall scriuen.

Int jaer van 19 opten 12 January sterff toe $\frac{\text{Lints}}{\text{Wets}}$ in Oestentrick Maximiliaen Roems. Keyser int 60 jaer sins olderdoms, ende intselue jaer worde binnen Franckfort gecoren vanden Kurfursten Carolus Coninck van Spaenien, Hartoch van Burgoendien, van Brabant etc. tot Roemsche Keyser. In dit jaer voersz. reysde Marten van Rossen heer van Pyreyen weder van Sneeck in Gelderlandt, ende wolde niet langer Statholder van Vrieslant wesen, omdat hy sach, dat dye Geldersche beuelsluyden in Vrieslant wesende met sommighe Vriesche heerschappen, den rechten wech niet wandelden, omt lant duegde-

1519 licken te regieren, want sy sochten hoer seluen meer dant profyt der gemeenten. Ende int begin van Aprill quam een nye Stathouder toe Sneeck genoempt Christoffel Graeue van Moers ende Ferwerden, ende was geordineert vanden Hartoch van Geldre generael Stathouder van Gronningen ende hoer omlanden, ouer Oestergoe, Westergoe ende Soewenwolden, dye de Geldersche partie hilden. Dese Christoffel hadde geen macht ower dye stadt Moers, noch dye landen, meer syn suster besat Moers met alle dominien, ende hadde den graef van Wedt toe man, want syn suster met andere heeren hilden hem voer een bastert van Moers. Maer sommige seyden, dat syn moeder was een eedel persoen, ende syn vaeder hadde haer getrout op syn doedt bedt.

Een Landach toe Wtrecht. Stoffel geuangen ende gerecht.

In dit jaer van 19 als dat bestant van een jaer wt was den 17 dach Marty tusschen den Burgoensche ende Geldersche aengaende Vrieslant, soe sint dye Burgoensche ende Geldersche heeren ende volmachtige weder toe Wtrecht voergaedert, om een vrede of nie bestant toe maken in Vrieslant. Maer want sy om euich vrede te maken noet wolden ofte conden accorderen, want dye Vriesen noch niet noech geleeden hadden, soe wolden sy oeck geen meer bestant maken, maer het worde an beyde syden befoelen, dat niemant den anderen soude beschaedigen aen lyf noch aen guet, ende dit worde een wyl tyt in Vrieslant onderhouden van beyde syden. Maer dye Geldersche onderwonden hem alle platte landen van Vrieslant toe regieren. Sy ordineerden Grietsluyden in sommige deelen, dye de Burgoensche oeck Grietsluyden hadden geordineert, ende mosten dye huysluyden in sommige

deelen in Westergoe beyde heeren jaerlixe tax geuen ofte 1519
schattinge. Ende dyet niet wolden, ofte om anxt van dye Burgoensche, want sy nae by den steden lagen, niet dorsten geuen, dye worden vanden Geldersche geuangen. Dye Geldersche vingen doer informatie van hoer Grietsluyden den huysluyden by Leuuarden, Franicker, ende Harlingen, ende brochtense binnen Sneeck. Hyerom tasten dye Burgoensche somtyts weder wt ende vingen Geldersche Vriesen. Maar sy mercktent soe groet niet, als dye Geldersche. In dit jaer was Stoffel Bredenbach opten zuyderzee met twe hoeden om te beuaren, datter geen saet, solt, molt, wyn noch byer solde comen in den Geldersche steeden, als Sneeck, Bolswart, Sloeten, Staeueren, Worckum ende andere haeuenen onder den Geldersche jurisdictie gelegen; soe isset geschiet in den begin van den Mey, datse naemen een schip met byer ende vingen ende bonden den schipper, ende sy droncken haer droncken ende voll, ende tegen den nacht setten sy den stuerman van dat schip, daer sy dat byer hadden hadden wtgenoemen, aent roer van haer hoedt, ende sy gingen leggen slaepen ende beuoelen hem, dat hy soude seylen op Enckhuysen, maer dye stuerman seylde inder nacht aen Geesterlant op Oldemirdemar sant. Als sy des morgens op saegen ende meenden, dat sy by Enckhuysen waren, soe saeten sy met den hoedt opt sant beëpt, ende mochten niet aff. Dit vernaemen dye Geestluyden byden zeestrant, dat daer vyanden ant lant waeren, ende togen wt ende cregen Stoffel met 25 mannen opten 9 dach May ende brochten hem binnen Sloeten.

Ende dye Graeff van Moers liet hem selffs dye vyfte opten elliften dach May rechten, ende opden hoeck van Sloetmannemeer op raedèn setten. Dages daernae worden noch een van syn gesellen by hem op een radt geset, dye andere worden voerbeeden. Dese Stoffel hadde by tyden des Furstes van Sassen lange toe Sloeten excysmeester geweest, ende was een

1519 lief ende ontsiende man by den Sassens ende oeck onder den Vriesen toe Sneek ende Sloeten. Dye sake waerom hy worde gerecht, was dit, want hy hadde eens van den Geldersche gevangen geueest, als ick boeuen int jaer 15 hebbe gescreuen, ende worde doe in Gelderlant gesent, ende hadde den Hartoch een eedt gedaen, dat hy hem tegen hem niet meer solde doen, ende nu tegen syn eedt roefde hy op dye Geldersche Vriesen.

In dit jaer van 19 in den winter Martini ontboed dye Hartoch van Geldre Groete Pyer met syn seinscheepen luyden by hem in Gelderlant toe coemen. Daer quam dye Hartoch by hem met een deel ruyters ende reysden nae Emrick ende meenden den stat in der nacht heimelick te verasschen ende criegen.

Die gesten vant jaer van 20, in Vrieslant geschiet.

1520 Int jaer ons heeren 1520 hadde dye Graeff van Moers Statholder binnen Sneeck een cappellaen genaempt heer Frans, dese worde ower gesecht, dat hy met gelt van den Burgoensche daer toe solde gecoft wesen, dat hy solde Sneeck ouerleueren inden Burgoensche, ende dat solde geschien op den Soendach voer Pinxteren in dit jaer. Want opten dach veel burgers wt Sneeck reysden alle jaeren nae Boelswert, om den omganek van ons Lieuen Vrou daer toeholden, ende dan solden dye Burgoensche in coepluyde cleren binnen den stadt coemen, voert hadde hy alle dye sloetelen van poerten ende paelen des stats Sneeck in was gedruckt ende te Leuwarden gesent, datse daer sleutelen soude maken laten, want dye sloetelen van poerten ende paelen worden alle nachten by den Stathouder gebracht, ende dese heer Frans

woende by hem als syn cappellaen. Dye Graef lyet hem ge- 1520
fangen ende vernam van hem alsoe, dat hy hem sendt toe Sloeten opt huys. In dese selue somer is toe Sneeck een krisknecht geuangen, dye solde gesecht hebben, dat dye Burgoensche hem hadden geloeft vyftich gouden gl. ende hy soude den stadt Sneeck op een sekeren dach anden brant steken an vier hoeken, ende dan souden dye Burgoensche byder hant wesen ende stormen den stat an. Dye Graue van Moers liet dese man quartieren in vyer verndelen, ende liet hem toe Sneeck voer vyer poerten ende paelen hangen opten 4 dach Augusti. Dese man hiete Otto van Lingen, ende veel menschen seyden, dat hy ende oeck heer Frans waeren onschuldich, ende al datse geleeden hadden, haddense van pine gedaen. Dye Burgoensche purgeerden hem oeck seggende, datse niemant hadden gelt geloeft, noch gegeuen, om Sneeck toe verraeden ofte barnen.

Grote Pyer is toe Sneeck gestoruen.

In dit jaer van 20 is Grote Pyer binnen Sneeck gestoruen in vreede den 28 dach Octobris. Dese Pyer hadde veel coene feiten gedaen toe lande, meer toe waeter tegens, den Hollanders syn vyanden. Oeck hadde hy dye Oesterse coepluyden, dye op Hollant voren, groeten schaede gedaen op den zee, meer niet altyt met recht, ende reeden, want wat Pyer nam opter zee met zyn seynschepen, terstont alst binnen lant quam, soe wordet van den Geldersche Statholder prys kent, ende hy buyt ende paert dat goet ende Pyer creeg daert weynichte van, want hy voer syn persoen gelt noch goet socht, dan alleen syn vianden toe crencken. Hy sochte anders niet, dan met hulpe ende bystant des Furstes van Geldre, Vrieslant te vryen van allen vyanden, vremde heeren, schattingen, excysen

1520 ende andere suarichheden den landen van den Sassens opgelecht, ende weder toe brengen tot den olden preuilegien ende vryheden. Maer doe hy naderhant sach, dat dye Geldersche van dye meninge niet waren, den Vriesen by hoer olde te laeten, daernae hilde hy hem stille in alle saken.

Vant oerloch in Sticht tusschen Campen ende Zuoll.

Anno 20 in Julio begant oerloch in Sticht tusschen Campen ende Zuoll wt een clein oersaek, daer nae soe groeten oerloch wt rees. Dye eerste oerspronck was, dat Campers seiden, datse olde brieuen hadden gefonden, dat alle Oesterse gueden, dye van Amsterdam ende andere steden quaemen, ende op Zuoll voren, waeren schuldich toe Campen eerst toe vertollen, waert dat dye van Zuoll niet meer dan twe voerscheepen ende twe voerwaegens solden holden, hyer om hilden dese twe steden lang oerloch tegen malcanderen, groeten schaede, met brande, roeuen ende doetslaen den een den ander doende, ende dye ander Stichse steden saeten daer stille toe. Doch arbeyde dye stadt Deuenter met den ridderschap wt Sticht, om den twe voersz. toe verlicken, meer twolde noch niet wesen. Dye Bisschop sach oeck doer dye vingeren ende mochte lyden, dat dye steden malcanderen tribuleerden. Om dese injurie dye Campers den Suolschen deden, hebben dye van Suoll hoer voer den Bischop ende vyf Goedes huysen binnen Wtrecht hem terecht verboeden, ende protesteerden daer opentlick, datse recht ende geen genaede begeerden. Ende waer dat hoer van den Bischop hoeren heer ende dye vyf Goedes huysen, daer sy haer saken hadden an begeuen ofte gebleuen, recht worde geweygert, soe solden sy van noede daertoe worden gedrongen, datse een anderen heer solden moeten soecken, dye hem hulpe haer rechticheit te

beschermen. Maer Bischop Philips van Boergoendien faueer- 1520
den den stadt van Campen meer dan Suoll. Waerdoer dye van Suoll tot geen gerechticheit conden comen. Maer hy wees haer anden Keyser. Dit dus staende hebben dye van Suoll heimelick gehandelt met Hartoch Kaerl van Geldre, om hem tot een beschermheer toe kyesen ende in te halen, welck also is geschiet.

Dat Romsche Co. Mat. Carolus die 5 is gecomen wt Spanien in Brabant ende voert in Aecken gecroent in Roemsche Coninck.

In dat jaer is Roemsche Co. Mat. ende Coeninck van Spaenien gecoemen wt Spanien binnen den octaeue van Pinxteren in Zeelant aen, ende heuet binnen Chaelis met den Coninck van Engelant lange spraeck ende tractaet gehat. Doe senden dye steden ende heerschappen dye Burgoensche partie in Vrieslant holdende sekere deputeerde an syn Mat., om syn Mat. te kennen te geuen, wat syn Mat. onderdanen in Vrieslant in syn Mat. affwesen hadden geleeden van den Geldersche, supplicerende ende begerende, dat syn Mat. sonder langer vertrecken synen guetwilligen onderdanen wolden belieuen wt den miserien te helpen, ende dye Vriesen, dye noch Geldersche partie hilden, tot syne Mat. subiectie doen brengen. Waer op dede dye Mat. den Vriesen scriuen wt Coelen, dat sy hem luyden ende patientie hebben tot op den ricks dach tot Worms. Daer wolde syn Mat. dye saeck van Vrieslant bescheiden, welcke ricksdach toe Worms ingaen soude. In dit jaer voersz. omtrent Sinte Michiel is dye machtige Coninck Kaerl van Spanien dye vyfte van desen naeme, Coe. van Spanien, Eertshartoch van Oestentrick, van Burgoendien, van Brabant etc., gecoren Romsche Coninck binnen Aken nae older ordinantie

1520 ende obseruatie gecroent. Daer grote triumphe van Heeren, Princen, Graeuen, Edelen heeft geweest, ende groete getal van volck beyde geestelick ende waerlick. Daer van daen is syn Mat. met groet getal van Heeren, Princen, ruytteren ende knechten gereist nae Coelen, ende foert nae Worms, om den richdach voersz. toe holden.

Dye gesten vant jaer 21. Ambesaten aen den Keyser tot Worms van den Vriesen ende Burgoensche heerschappen ende steden gescut, met sekere instructie.

Als Key. Mat. anno 1521 in Januario was toe Worms, om daer een Ricksdach als voersz. is toe holden, soe hebben dye prelaeten, heerschappen ende steeden in Vrieslant den Burgoensche partie holdende gecoeren ende geordineert Doctor Kempo Martena, ridder ende Key. Mat. Raedt in Vrieslant ende Sybrant Roerda, dye op solden reysen toe Worms met sekere instructie vanden landen, dye hyer nae folgen ende solden daeges elck hebben 40 sts. voer hoer teringe.

COPIA VANDEN INSTRUCTIE AEN DEN KEISER. (*)

Inden eersten toe bidden, dat syn Mat. voer al hem luyden ontlasten wil wt dye Geldersche handen, helpen will tot eendrachticheit met rustelicke besitt, gebruck ende possessie van hueren huysen, domicilien, eerwen, renthen ende gueden.

Ten anderen dat syn Mat. sulck volcoemen hebben voer al

(*) Chtb. II. 112.

in synre Mat. Vriesche landen guede regieringe van recht, 1521
justitie ende behoerlickheden ordineren ende beachten will.

Ten darden ende ten laesten sullen dye voergenoemde commissarissen bouen den voersz. articulen niett solliciteren, dat dye lantschappen of yemant int generael oft speciael hinderen mochten ofte preuiditieren. Onderteikent. Wy Joes (Johannes) toe Lidlum bekenne voer ons ende dye ander geestelickheit, Goslick van Jongama ridder, om beede van den gemenen Aedel ende landen van Vrieslant dye Key. Mat. onderdanich sint, Tzalling van Bottinga ridder, om beden wille der stat Franicker, Burgemeisteren recht ende raedt der stadt Harlingen van wegen etc. voerden armen gemeente ende ondersaten der stede voersz.

Vorder ingeualle ofte by yemande int generael oft speciael by Key. Mat. gesoliciteert worde, dat syn Mat. ten voersten ende den gemene landen in generael oft iemant int particulaer hinderlick, preiudiciael ofte schaedelick mochte wesen, daer van synre Mat. byden Commissaryssen te aduerteren ende onderrichtinge te doene, ende syn Mat. oetmoedelick te bidden niet geschien te laeten buyten den lantschappen eerst daer op te verhoren ende te verhoeren ende te veruyttigen Ondertekent Joës abt van Lidlum van den gemene geestelicke priesteren voersz., Goslick van Jongama ridder hebbe dit ondergescreuen om bede die gemene Aedel ende landen van Vrieslant, dye Key. Mat. onderdanich sint, Tzalling van Bottinga ridder om bede wille der stadt van Franicker, Burgemeesteren, Schepen ende raedt daer stadt Harlingen bekennen als voersz. is.

1521 ARTIKEL VOER DIE GEESTELICKHEIT VAN DEN SELUEN COMMISSARIEN VOERSZ. GESOLICITEERT. (*)

Bidt oeck die geestlicheit van Vrieslant onder syn Mat. subiectie, protectie ende beschermenisse geseten, dat dye selue syn Mat. gelieuen will, hemluyden by all hoer geestelicke preuilegien (van olts by Pauslicke heylicheden ende Key. Mat. gegunt, gegeuen ende geconfirmeert) toe te laten ontholden, ende handt holden, als hem daerop by den edelen ende welgeboren heeren, heer Florys van Egmont heere tot Yselstein voertyts in desen synen Mat. Vrieslanden, Statholder Generael toe seggen gedaen is, sy met horen innigen, deuoetigen gebeden willich voer den Almachtigen Godt om syn Mat. te verdienen. Onderteykent Wy Joës Abt toe Lidlum bekenne voer ons ende dye ander geestlicheit voersz.

Mit desen Instructie reisden dye voersz. gedeputeerden naer Worms aenden Keyser, ende laegen daer lange tyt, ende sint voert Key. Mat. naegeuolcht in andere steden ende landen, al eer sy hoer afscheidt cregen van den Keyser, ende dat om voele suare saken, dye syn Maj. dye tyt hadde te handelen, alsoe datse niet weder thuys quamen eer in December, als ghy nae wt hoer raport sult hoeren, maer ick wil erst veruolgen dye gesten dye in dit jaer van 21 in Vrieslant sint geschiet, ende oeck cortelick van dat oerloch in Sticht, want dat Vrieslant in vele mede roert.

Een nye Statholder toe Leuwarden gecoemen van wegen Key. Mat.

Anno 21 worde den Eedelen Welgeboren Willem van Rog-

(*) Chtb. II 112.

gendorf van Key. Mat. verdragen dat Stathouderschap van 1521
Vrieslant, ende in syn plaetse quam dye eedelen welgeboren heren, heer Georgen Schenck, vrye heer van Tautenburck, dye lange hadde geueest drost toe Wollenhoef opt huys, ende hadde toe wyue Anna Egmonda Mulaerts dochter, ende hy was op dit pas int hoff van Burgondien, ende suppliceerde daer dat hy mocht wesen heer Willem van Roggendorffs Statholder in Vrieslant Lutenant, ende hy is doer hulpe ende gunst van sommige heeren, als naemelick heer Florys van Iselstein, geuorden Stathouder van Vrieslant, welke landen hy soe wyslick heeft geregeert, ende hem soe vromelick tegens den Geldersche heeft gebruckt, eerst in Vrieslant, nae in Stichtse ende Oueryssel, ten laesten in Gelderlant, dat hy van Key. Mat. tot meerder officien ende groeter digniteiten is promoueert, als ick nae op syn tyden sall bescriuen; hy quam binnen Leuuarden volcomen commissie hebbende van Key. Mat. den 24 Marty, dat was palmen dach.

In dit jaer den 7 dach Aprilis, dat was Paeschen achten dach, brande dat suster cloester toe Aelsum all heel wt met kercke ende all, dat daer niet bleef staen.

In dit jaer den 22 May heeft Christoffel Graef van Moers allen den Omlanden van Gronningen van Gerkesbrugge all tot den Emse voerscreuen tot hem toe coemen binnen Gronningen. Want hy niet alleen Stathouder was van Vrieslant ouer dye Steden ende landen, dye de Geldersche partye hilden, meer oeck ouer Gronningerlantt. Ende daer hebben alle Staeten vanden landen, als Prelaeten, heerschappen, egeneerfden, huysluyden, hem gesuoren van wegen des Furstes van Geldre, alle syn beste te vorderen, ende alle quaet te verhoeden, nae haer beste vermogen. Sus lange hadden dye

1521 landen om Gronningen den Geldersche genen eedt gedaen, allene hadde dye stat Gronningen gesuoren anno 14.

Dye van Suoll hebben den Hartoch van Geldre in hoer stadt gehaelt tot een beschermheer ende die Ridderschap in Sticht geuangen.

Nae dat dye steeden van Oueryssel als Campen ende Suol lange tegen malcanderen hadden geoorlocht ende elckanderen groeten schaede hadden gedaen in branden, roeuen ende doetslaen, ende Philips van Burgondien Bisschop tot Wtrecht alst schene foueerden meer den stadt Campen dan Suol, soe hebben dye van Suol den 10 July inder nacht den Hartoch van Geldre ingehaelt tot een beschermheer ende hem eedt ende pligt gedaen. Dye selue nacht waeren alle dye drosten ende ridderschap van Oueryssel vergaedert toe Nyebrugge by Ommen, om met malcanderen toe spreken ende raeden, datse dye schelinge tusschen Campen ende Svoll mochten nederleggen. Dit wysten dye van van Zuolle ende hebben dye Geldersche in derselue nacht voersz. nae Nyebrugge geschickt, ende hebben een groet paert van den Ridderschap, dye met niemant vyantschap hadden, daer geuangen, ende dye ander ontliepen. Dye gevangen worden brocht binnen Suoll. Hyer hadden dye van Suoll groeten schande ende opspraeck van, voer allen heeren ende in allen landen. In dye selue nacht voersz. maeckten dye van Suoll oeck twe kogge schepen wt met volck, dye inder nacht oft daegraet quaemen uor Hasselt, ende meenden Hasselt toe verrasschen ende den stat in te criegen met dat dye poerten opgingen, alleer dattet yemant wiste, datse den Geldersche hadden ingelaeten. Maer dye van Hasselt worden den lage wys ende beschermden haer stat. Weynich daernae vergaederde dye Hartoch van Geldre veel volck wt Gelderlant

ende verscreef dye seinscheepen wt Vrieslant by hem te coe- 1521
men, ende beleyden Hasselt op drie oerden. Daertegen scre-
uen dye van Campen aen den Bisschop ende Deuenter ende
huer andere frunden, ende cregen een hoep volck byeen, beyde
te water ende te lande, om Hasselt te ontsetten. Dit vernam
dye Hartoch van Geldre ende brack op Marie Magdalene nacht
met alle syn legers op van Hasselt, ende ygelyck toeg syn
weg. Dye Hartog binnen Suoll ende dye seinschepen weder
nae Vrieslant; ende soe worde op dat pas ontset. Niet lange
daernae voerscreef dy Hartoch van Geldre weer dye sein-
scheepsluyden wt Vrieslant tot hem toe coemen tot Gelmuy-
den, ende boedt oeck wt den darde man wt Gelderlant, dye
oeck by hem quaemen, ende hy began Gelmuyden sterck te
maken, om Hasselt, Campen ende dye Zuyderzee daermede
te duingen, hy brack al dye huysen op, dye op ende inden
dick stonden, ende maecktet clein ende ronde, ende maeckte
daer een graeue ende eerden wall om met sterckten op den
wall ende inden groaue. Campers met hoer vrunden voer-
gaerden volck om dit werck te beletten, maer sy haddent gene
macht. Ende Gelmuyden vorde genoempt Gelremonden, omdat
Hartoch Kaerl dat sterck hadde gemaeckt ende met geuelt
beset. Daernae den xi Septembris began den Hartoch voersz.
met weldigerhant een Blockhuys te maken an Hasselt voerden
brugge aen den dick, ende doe dat huys gemaeckt was wordet
geheeten Corflhuysen, omdat het van groete coruen vol aerde
eerst worde begonnen. Dit huys lyet dye Hartoch voer Hasselt
maken, omdat dye van Hasselt (want sy veel knechten in
hadden) niemant souden beschaedigen, dye van Suol tott
Gelmuyden of oeck van Gelmuyden tot Suoll met prouande
of met anderen gueden wolden reysen.

1521 **Key. Mat. antwoert den gedeputeerde hoer mede gegeuen opten articulen vanden landen wegen owergegeuen.**

Ontrent Sinte Thomas in dit jaer quamen weder toe Leuuarden dye ambesaten van den steden, landen ende heerschappen, dye Burgoensche partie in Vrieslant holdende, van Key. Mat. brengende hoer raeppoert aen den genen dye haer wtgesonden hadden, sus inholdende als hye nae volcht.

COPIA. (*)

Edele, lieue besondere, als soe wen geschickten brenger van desen, dye wy in onsen stadt Worms op hoer anbrengen affgeueerdicht hadden, sulcks als wy nae gelegentheit des tyts ende onsen geschaften alsoe doen mochten, gecomen synde in onse stadt Mechelen tot onsen lieuen vrouue ende moye dye Eertshartoginne van Oestenrick etc. hem was beuoelen dat sy noch wat tyts toeuen souden, verhoepende dat men hem naemaels beter ende meerder bescheit souden mogen geuen, op den saeken hemluyden gelast ende beuoelen van uwen wegen. Tuelck tot hyertoe vertrocken is, owermits dye groete ende suare lasten, dye wy gehat hebben om te verstaen dye boese opsetten, dye onreedelicke voernemen van den Co. van Franckrick ende syne wapinge daermede hy gepoecht ende gepint heeft onse staeten, coninckricken, landen ende heerlickheden in te hemen, ende metter chrachte. ende geuelt te ontueldigen, soe in Spanien ende Italien. als in dese onse Nederlanden. Daer tegen wy sulcke prouisie gedaen hebben, dat wy metter hulpe Goedts ende van onsen vrunden, gealierden, dienaren ende ondersaten, dye selue onse Conlicke landen ende onderdaenen beschut, beschermt ende verlost, ende den vianden ouer all voerdreuen ende verslaegen hebben. Ende dye stat ende slot Doernick, dye een groete

(*) Chtb. II. 118.

steercke vermaerde stadt is, gelegen inden middel van onse 1521
landen, ingecregen hebben. Ende dese anmerckende hoepende, dat wy v oeck seer corts sullen mogen verlossen vanden schaeden, lasten ende verdriete, daer ghy lange tyt in geweest hebt, tot onsen groeten onwille ende ongenochte, ende daer wy nu goeden raet ende middel toe weten, soe hebben wy gedacht uwen voersz. geschickten te weerdigen, om v sulcks an te brengen ende te kennen te geuen. Ende dat wy niet dencken v langer in sulcken staeten ende verdriet te laeten. Als van den regumente ende justitie in Vrieslant, wy hoepen daer wel ende doeglick in versien toe hebben, sonderlinge van enen gueden froemen Stathouder, ende voerts van raetsluyden, dye met den anderen dye justitie, eere, ende nut ende welfaert van ons ende onsen landen te berechten wel vorderen sullen, ende daerinne soe versien, dat een yegelick des een goet vernoegen sall hebben. Als van den preuilegien ende vryheden, dye enige aen ons soude mogen versoken ende begeren, in preiuditie van onse landen ende ondersaeten van Vrieslant. Wy hebben tot hyer geen gegeuen ofte verleent int generael oft particulaer, ende syn van gene meninge enige toe geuen sonder aduys ende gueden raet. Soedat wy hoepen, dat niemant reeden hebben sall hem des te beclaegen. Aengaende den compositien ofte belastinge, daer dye priesteren ende geestelicke persoenen in Vrieslant sich beclaegen, wy sullen ons daer aff naeder laeten informeren, ende daerinne ordineren, soe wy vinden sullen reedelick ende billich toe zyn. Ende dye tyt hangende sullen alle saeken bliuen in sulcken staet, als dye nu syn, soe wy dese ende andere saeken vorder hebben doen seggen ende verclaeren uwen geschickten voersz., om v daer raport van te doen, dus wilt hem des geloeuen, ende dese onse treflicke antwoert inden besten nemen ende keren, v altyt voegende ende bewysende gelick goede trouwe ondersaten schuldich syn te doene, soe ghy hyer toe gedaen hebt, ende wy v des guets betrouuen.

1521 Edele lieue besondere, onse heer Godt sy met v; gescreuen toe Oudenaerde den xj dach Decembris anno 1521. Onderteykent Charles, ende by den Secretarius Haneton.

Biscop van Wtrecht vergaederde knechten inden Cuner ende Steenwick die nae in Vrieslant veel quaets deden dit was die Biscops hoop.

Heer Philips van Burgoendien Biscop tot Wtrecht vergaerden in Hollant ende andere plaetsen veel knechten, daer heer Willem van Roggendorff alle ouerste van was. Dese knechten quamen inden maent October ouer dye zuyderzee, ende sloegen hoer leger inden Cuner, recht oft sy daer solden leggen, tot beschermínge des lants van Oweryssel tegen den Geldersche in Suoll ende Gelmuyden wesende, maer t was al om Vrieslant te doen. Dye Burgoensche wolden knechten in Vrieslant hebben, dye den Vriesen noch Geldersche partie holdende soe veel quaet ende schaed souden an doen, dat sy sich willich onder Key. Mat. solden geuen. Ende want het noch een bedecksel was in Vrieslant van een bestandt tusschen den Burgoensche ende Geldersche, soe dye Geldersche geen oersaeck souden hebben noch nemen, dye Burgoensche ondersaeten in Hollant, Vrieslant ofte andere horen landen an te tasten ende te beschaedigen. Dat dit dus is geschiet, als ick hebbe gescreuen, blickt hyer wt, want op dese selue tyt als Roggendorf voersz. met den knechten inden Cuner lach ende oeck in Steenwick oeck veel Biscops ofte Burgoensche knechten. Doen rechten Douue Burmannie, wt beuel ende consent des Stadhouder heren Georgen Schenck, vier veenle knechten opt Bill ende naem daeraen ontrent vyer hondert knechten, ende schickten dye toe Harlingen wt, ende toegen tot den knechten inden Cuner, ende sonden

brieuen ende boden in Lemstervyfgae, dat sy solden comen 1521
tot hem in den Cuner ende verdraegen. Doen screef dye Graeff van Moens aen Doenyewerstall, Schoeterlant ende Lemstervyfgae, datse solden reysen inden Lemmer om den vianden te keren, voer datse an quaemen ende solden met haer verdingen. Dit vernaemen dye knechten in den Cuner ende quaemen nae den Lemmer toe, daer dye Vriesen laegen. Dye Vriesen begonnen tegens te staen, maer dye vianden quamen soe sterck an dringen, dat dye Vriesen dat velt mosten verlaten, daer worden weynich geslaegen ende sommige gefangen, dye andere ontliepent. Daer worde Fredrick Roeda grietman van Scoeterlant geuangen. Doe branden dye knechten den Lemmer ende oeck een paert van Oesterzee, ende mosten met den knechten componeren ende brantschattinge geuen. Ende niemant dye met henluyden componeerden mochten langer stilsaet krigen dan ellef weken, want dye Geldersche alsoe in Sticht Oueryssell hadden dye huysluyden gedaen. Daernae reysden heer Willem van Roggendorff ouer in Hollant, ende voert naet hoff van Burgondien, ende dye knechten, daer Claes Wolderstoff owerste hofman van was, braken op wt den Cuiner ende toegen in Doenye Werstal, ende voert in Schoeterlant, Stellingwerf, Achtkerspelen, Colmerlant ende alle dye landen daeromtrent tot Gerkesbrugge, ende brantschatten alle dese landen vsz. tot hoer wille, ende dye niet wolden geuen, worden hoer huysen gebrant, ende dit schide om geen ander saeken, dan datse den Geldersche partie hilden. Daernae toegen dese knechten in Buencloester ende laegen daerby acht dagen ende wolden voert reisen in Dongerdeel ende brantschatten daer oeck, als sy in dye ander deelen voersz. gedaen hadden. Dit vernam dye Graeff van Moers dye Geldersche Stathouder, dye toe Sneeck woende, daer noch tGelders hoff was, ende reysde met drye ofte vyer seinscheps knechten ende ander Vriesen toe Dockum, Claercamp ende daeromtrent, ende bleef daer leggen ende weerde

1521 dye knechten, datse niet in Dongerdeel souden coemen. Als dye Graeue van Moers ende dye Biscop hoep sus sommige dagen hadden gelegen tegen malcanderen, brack dye Graeue van Moers op met syn volck, ende reysden weder nae Sneeck, ende dye Biscop quam wt Bouuecloester, ende quam ende ginck leggen in Bergercloester.

Dese knechten voersz. quamen in Westergoe.

Dye landen van Westergoe met den stadt Leuuarden arbeyden ende soliciteerden by hoer Stathouder, dat dese knechten voer by Leuuarden in Westergoe, mer Georgen Schenck wolde datse in Westergoe solden reysen, want hy weel wiste wat commissie dat hy van Key. Mat. hadde. Hyer wt ist oeck kentlick dat dye knechten vant hoff van Burgondien waeren gesent in Vrieslant om den Vriesen, dye noch Geldersche partye hilden, soe moet te maken datse Key. Mat. tot hoer heer solden begeren, als ik voer hebbe geschreuen. Sus bleuen dye Geldersche Biscopshoop by een weeck leggen in Bergum, om dye schelinge tusschen den Stathouder, ende Westergoe met dye stat Leuuarden. Ten laesten quaemen dye voersz. knechten voer by den stadt Leuuarden op Sinte Steuensdach doer hulpe des Stathouders in Westergoe met alle hoer macht, ende sloegen hoer leger toe Arum ende ander dorpen daeromtrent, ende deden groeten schaede in allen deelen ende dorpen daernae by, ende all an Sneeck ende Bolswert, want dye twee steeden doe noch Geldersch waeren ende worden nau ende wel beuacht, alsoe datse den steeden niet mochten doen.

Die gesten geschiedt in Vrieslant Anno 1522. 1522

Anno 22 in Januario lach die Biscops hoop toe Aerum, Witmarsum, Achlum ende daeromtrent, ende brantschatten alle dye dorpen ende cloesters tot hoer selues seggen, ende dye geen Key. wolden sueren, mochten niet langer saluegaerde voeren, ende brantschat krigen dan ses weken om reeden voersz. Doen toeg dye Graef van Moers wt Sneeck mett knechten ende Seinscheeps luyden nae Woerckum ende besetten dat, want hy sorgde, dat dye Biscops hoop dat soude in nemen ende makent vaste. Dese knechten toe Aerum leggende brochten Hinnaerderadeel ende Baerderadeel daertoe, datse Key. Mat. oft zyn Stathouder ende volmachtigen mosten loeuen ende sueren, alle jaren den geuoentlicke tax, dye sye by tyden des Furstes van Sassen plegen toe geuen, soude betaelen. Ende dye sus lange den Geldersche allenige hadden den jaerlixe tax betaelt, mosten nu voert an Key. Mat. Stathouderen renthemeesteren toe Leuuarden den tax geuen. Ende dit duerde soe lange dye Geldersche int lant waren, ende dat Key. Mat. anno 23 het lant al heel onder syn subiectie creeg. Om anxte van desen knechten hadden dye huysluyden hoer roerlicke gueden inden steeden geflucht ende dye geen Keysers wolden sueren in Wonsera- ende Winbritseradeelen, dorsten nachts in haer huysen niet slapen, maer onthilden haer nacht in dye steeden off keercken. Soe ist geschiedt, op heylige drye Coningen nacht vander hant gaende, dat daer van Arum wt den hoep drye royscheepen met knechten quamen toe Tyrnse by Sneeck, ende vochten den kercke an. Dye huysluyden daer binnen wesende hebben hem coenlick tegen den knechten verweert. Doen schoeten dye knechten doer dye noerder kercke duer een huysman doet in dye kercke, voer sloegense dye glaesen vant choer te stucken ende klommen daer geueltlick in. Doen vloeden den huysluyden opden kercken toeren ende

1522 clipten dye clocken, ende worpen soe craftich met stenen aff, dat dye knechten den toern niet mochten winnen. Dye knechten souden den kercke aen den brant gestoken hebben, om alsoe dye huysluyden met roeck ende brant vanden toern te crigen, meer dye clocken in alle dorpen daer omtrent clipten, ende dye huysluyden quaemen byeen om den kercke te ontsetten, oeck senden Sneekers een schip met volck wt, waerom dorsten dye Bisschops knechten daer niet langer bliuen ende reysden weder nae den hoep toe Aerum. Als dan dese knechten in Westerlant groete schaede met roeuen branden ende schatten hadden gedaen, om den Vriesen dye de Geldersche partie hilden, ende oeck veel van dyen tot subiectie vanden Keyser gebrocht, soe brakense van Arum op den 13 dach January ende gingen ouert ys toe Mariengaerdt int Cloester, daer slogen sy hen des eersten nachts neder. Daernae reysden sy inden Cuner ende meenden daervan Roggendorff hoer solt toe ontfaen. Ende als sy Roggendorff daer niet vonden, ende oeck geen gelt cregen, soe staeken sy den Cuner an beyde einden aenden brant, ende branden beyde eynden op, ende het middelste bleef staen. Doe togen sy voert op in Drent ende schatten daer oeck, ende nae Lichtmisse toegen sy in Gronningerlant ende gingen leggen inden Dam, ende begonnen daer oeck toe schatten, als sy in ander plaetsen hadden gedaen. Doe screuen dye van Gronningen toe Sneeck aen den Graeue van Moers hoer Stathouder, ende dye Graeff voert anden Hartoch van Geldre om ruytters ende knechten, alsoe datter in ende om Gronningen voergaederden drye dusent ruytters ende knechten, ende daertoe soe veel huysluyden wt dye omlanden by Gronningen ende Gronningers schutters mit geschut, ende toegen nae den Dam om tegens den hoep te slaen. Dit vernaemen dye Bisschops hoep ende weken wt den Dam, ende meenden ower den Dillaert te coemen, mer dye ruytters hebben haer den wech onder reeden, datse daer niet ouer mochten comen,

ende reysden doe nae Westphalen. Dye Graeff van Moers 1522
met syn volck heeft den hoep veruolcht tot een cloester toe geheten Appels. Dye knechten reysden voert op nae Deuenter, ende verliepen yegelick syn weges. Den darden dages February worde den Cuner voert opgebrant, dat te foeren was staen gebleuen vanden Vriesen, wtgeset dye kercke ende tslot. Oeck branden dye Vriessen alle dye scheepen, dye inden Cuner lagen.

Dat oerloch tusschen die Burgoensche ende Gellersche partye in Vrieslant began weder toe rysen.

Daernae dat die Bisscop hoep wt Vrieslant was getoegen, began dye crieg tusschen dye Burgoensche ende Geldersche weder toe ontfangen, want om dat dye Burgoensche ofte Bisschops hoep voersz. ytlicke delen ofte Grietenien, dye te voeren Gelders hadden geueest, nu hadden gedrongen byden brant Key. Mat. den jaertax te geuen, ende voert dye Geldersche Vriesen dye Geldersche partye holdende beroeft ende brantschat, soe meynden dye Graeff van Moers Geldersche Stathouder in Vrieslant, dat dye Burgoensche het bestandt hadden ingebroken, ende daertegen gedaen, waerom hy weder taste op den Vriesen Key. Mat. partie holdende, alst blickte wt dese nae gescreuen copie aen allen Grietenien in Westergoe Key. Mat. partye holdende vanden Graeff van Moers wt Sneeck gesent.

COPIA. (*)

Christoffel Graeue toe Moers ende tot Zaer den Stathouder

(*) Chtb. II. 116.

1522 generael Lieue besondere, soe dye van Leuuarden den weder partye myns g.h. met prouande ende anders bystant doende, ende daer byneuen een deels van dye verbonten ende ondersaeten syn f.g. penningen ende een jaertax, ende weder dye selue met verseeglinge alle jaeren dye selue penningen wt ende tegens den tractaet vanden bestande, waerdoer ick geoersaeckt worde ingelicke wederomme op v te veruolgen ende sulcks te becoemen. Is daeromme van wegen syn f. g. myn eernste gesinne, dat ghy terstont comen ende soedanigen penningen ingelicken in minen handen doet betaelen ende wt rechten. In dyen sulcks oeck niet geschiet, denck ick vorder daerop gedacht te zyn. Daernae ghy v moegen weten te rechten. Datum Sloeten den 28 dach January anno dusent vyfhondert ende twe ende twyntich. Ondertekent Cristoffel.

Douwo Drost toe Snickhuysen met een venle knechten.

Douwo drost van Dockum lach in dese tyt met een vendle knechten dye Gelders waeren toe Snickhuysen in Achtkarspel ende veruachten meer knechten dye van Dockum daer by hem solden coemen. Dit vernam heer Georgen Schenck van wegen Key. Mat. Statholder toe Leuuarden, dat dye Geldersche daer een vergaringe van knechten maeckten, sorgende dat dye hoop groeter en weldiger mochte worden tot schaede ende achterdeel Key. Mat. onderdanen in Vrieslant, heeft dye knechten van Franicker by hem laeten coemen te Leuuarden ende is met den voorsz. knechten ende burgers ende knechten van Leuuarden ende andere Vriesen gereist, ower ys nae Suyrhuysen, daer dye Geldersche knechten lagen, ende is dye Geldersche onwersyens haestelick owergecomen ende heeft den hoep verslaegen, gevangen, veriacht. Douwo drost worde

geuont ende liep doer dye Wolden ende quam binnen Sloeten, 1522
heer Georgen Schenck worde door den aerm geschoeten, ende veel van syn volck worden oeck geuont. Dit geschieden den 5 dach February. Daer nae den 22 dach February schickten dye Stathouder heer Georgen Schenck burgers knechten wt Leuuarden ende Franicker ende oeck huysluyden ower ys toe Woerckum, ende verbranden daer vyf seynschepen met den Geldersche baerse, dye daer laegen befroren, ende naemen met hem seyl ende takel ende al dat toe den scheepen hoorde; meer inden burgers huysen deden sy geen schaede; dye burgers waeren voer wech getogen nae Coldum ende Molquerem alse dye Burgoensche sagen aencoemen, dit vernam dye Graef van Moers Geldersche Stathouder ende liet dye clocken slaen in alle dorpen om Sneeck ende Bolswert, ende dye knechten wt Sneeck ende Boelswert met dye huysluyden toegen nae Worckum, om den vianden daertoe versoecken, oeck quam alle dye Zuyde Horne wt nae Worckum; doen dit dye toernwachter toe Woerckum op dye toern sach, soe riep hy van den toern, dat alt lant ende ys swart met volck was, dye nae Woerckum toe quaemen, doen toegen dye Burgoensche met hoer sleeden weder wt Worckum nae Franicker ende Leuuarden, dye Geldersche Vriesen hebben hem veruolcht ende sommige geslagen.

Dye Geldersche lieten aresteren ende aenbrengen die renthen van den genen, die tegen hem met Key. Mat. hilden in Vrieslant.

In dit jaer van 22 Johan Goltsteen bewelre van wegen den Hartoch van Geldre toe Dockum opt huys seynden brieuen aen alle Grietenien in Oestergoe, datse souden vercondigen ouer dye kercken hoerder Grietenien, ende lieten verbieden

1522 dat niemant dye ballingen, dye de Gelderſche weder partie waren, enich pachten ofte renthen voorschenen ofte in toecomende tyden verschinen mochten, solden geuen ofte betaelen, buytten syn weten ende consent, dan onder hem holden ter tyt hy hoer anders liet weten. Ende dye tegens syn beueel yemant sulcks gaeue, dye wolde hy van wegen des Furstes van Geldre dubbelt soe viel af nemen, ende daertoe eernstelick straffen. Oeck geboet dye sulfte Goltsteen voersz. dat alle dye gene, dye landen, renthen, huysen ofte andere gueden den Ballingen ende den Burgoensche partye toecomende gebrucken, sulcks ende hoeveel daer elck van gaff, den rechter ytlicke van syn dorp solde angeuen, ende scriuen laeten, ende dye scriften hem ouerschicken sonder enige simulatie by verboertenisse liues ende guedes, ende by dye rebellicheit een ander tot een exempell, dye sulcks niet liet opscriuen. Sulcke brieuen gingen wt Dockum van Golsteen den 10 dach Martii, desgelicks geboet dye Graeff van Moers oeck in Westergoe.

Steenwick van den Gellersche belecht ende Michel van Pomeren doet geschoeten.

In dit jaer den 27 dach Marty beleiden den Graeff van Moers Steenwick met dye Vriesen wt Stellingwerf, Schoeterlant, Doenyewerstall ende andere Vriesen. Ende daer quam tot hem wt Gelderlant Michel van Pomeren met ses vendle knechten. In Steenwick laegen veel knechten van den Bisschops van Wtrecht heer Phs. van Burgoendien daer ingelecht, daer in Stellingwerff roefden, branden ende fingen. Opten laesten dach Marty hebben dye Geldersche den stadt bestormt met groeter chraft, ende worden met gewelt weder affgeslaegen, daer veel van den Vriessen ende knechten wor-

den geslaegen, ende meer geuondt. Daer worde inden slach 1522
oeck geschoeten dye vornoemde cappitein in Duslant ende Franckrick Michel van Pomeren, haddet huys van Hattum beleent voer een somma van penningen van Hartoch Kaerl Geldre, want hy hadde toe wyf Joncker Jans dochter des Hartochs van Geldre bastert broer. Doen dye storm van Steenwick dus was verloren ende Michiel van Pomeren geschoeten, brack dat belech op vanden stadt ende reysden elck weder thuys.

Dye eerste oerspronck waer om die stad Sneeck rebelleerden tegen den Geldersche.

Doen die Bisschops hoep lach toe Arum als voersz. is, doen brochten dye huysluyden om Sneeck ende Boelswert woenende doer anxte van den knechten voersz. hoer roerlicke gueden in Sneeck ende Bolswart, opdat het hem vanden vianden niet solde worde genomen. Ende ouermits dye harde ende lange furst, want het vroer vierthien dagen nae Sinte Peter ad Cathedram sonder opholden, soe wasser groet gebreck in dye omlanden ende oeck mede in Sneeck ende Boelswert, ende dye huysluyden mochten hoer eygen saet niet sonder groet suaricheit weder wt dye steeden crigen, datse daer seluen hadden ingebracht. Oeck mosten dye backers toe Sneeck geen broet vercoepen den lantluyden buytten den stadt woenende, ofte dye lantluyden mosten niet buyten dye stadt voeren buytten consent ende oerlof van den Stadhouder ofte syn volmachtige, want dye hadden dye sloetelen van poerten ende paelen, ende dye Burgemeesters hadden daer geen macht van. Oeck hadden dye Geldersche verboeden by lyf ende goet, dat geen Vriesen dye hoer partye hilden, mosten reysen toe Leeuuarden, Franicker ofte Har-

1522 lingen. Desgelick hadde oeck verboeden den Burgoense Stathouder heer Georgen Schenck syn steeden als Leeuuarden, Franicker ende Harlingen, dat sy den Geldersche Vriesen geen saet, byer, noch broot mosten vercoepen, alsoe dat dye Geldersche Vriesen opt lant woenende groeten gebreck ende armode hadden, om datse om hoer gelt geen saet ofte broet mochten crigen. Soe ist op een tyt geschiet, dat een lantman quam wt Sneeck vaeren ende hadde een broot in syn schip leggen, dat hy binnen Sneeck hadde gecoft ende met swaricheit wt cregen, doe quam hem een lantman in een schip te gemoete, ende sach dat broot in des anders mans schip leggen, ende nam twe blancken ende worp dat den ander man in syn schip, dye dat broot hadde, seggende, nemt dat gelt en doet my dat halve broot off ick sall v hyer doet steeken ofte ghy my, dye man dede den anderen man dat halue broet ende naemt tgelt. Oeck toegen dye Geldersche faek wt Sneeck ofte sonden hoer volk wt, dye den huysluyden vingen ende bonden, dye onder den Burgoensche jurisdictie woenden, oft oeck hoer eygen huysluyden, dye vermelt waeren, datse toe Leeuuarden, Franicker ende Harlingen geweest hadden, om hoer noottrufticheit toe coepen, ende brochten dye gefencklick binnen Sneeck. Om dese voorsz. saeken wolden dye huysluyden den burgers binnen Sneeck doet slaen, als sy buytten den stadt in den Omlanden quamen, om haer comenschap te doen.

Waerdoer dye neringe binnen Sneeck verginck, ende dye scamele burgers ende inwoonders leeden groeten armoede, om datse inden Omlanden niet dorsten reysen, hoer cost toe winnen. Ende als dye ricke burgers tegen dit vangen, binden, ende schatten wat seyden, soe worden sy van den Geldersche gedreicht, dat men hoer een paert in Gelderlant souden senden anden Hartoch.

Ende opdat dye Graaff van Moers syn opset ende wille te beth tot effect solde mogen brengen met dye burgers

ende stadt Sneeck, arbeyde hy met alle neersticheit ende 1522
subtylicheit vremde knechten inden stadt toe crigen, om also den burgers weldich ende machtich toe wesen, ende een blockhuys binnen Sneeck toe maken op dye nye stadt. Dit sus staende ende elckander suspect wesende, hebben dye ricke burgers, dye dit gewelt vanden Geldersche meest contrari was, heymelick boeden gesent an Sicko Liauckama hoer heerschap, dye toe Leuuarden ballinck lag, hem dye stat van Sneeck toe weten doende ende mede biddende, dat hy met heeren Georgen Schenck Key. Mat. Stathouder in Vrieslant wolde spreken, dat hy een drie of vyer hondert gouden gl. in hoer hand wolde schicken om dye schamele amptluyden, burgers ende inuoenders daermede toe onderhouden, ende tot hoer hant ende wille te trecken, sy hoopten eer niet lange met hulpe voorsz. een anslag te maken, datse vanden Geldersche souden ontslaegen worden, ende den stadt tot subiectie Key. Matt. te brengen. Sicko Leuckama heeft met hulpe van den Stathouder eene somma van penningen binnen Sneeck geschickt, in syn vrunden handen. Daerna syn dye schamele burgers, dye nergens noch binnen noch buyten lands mochten off dorsten reysen, om den cost toe winnen, onderholden, ende des maents een stucke gelts geuen, ende togen dye alsoe tot haer hant. Als dye Graeff van Moers met dye cancelaer sagen, datse geen knechten binnen Sneeck tot hoer hant ende wille mochten crigen, omdat dye burgers daer scherp waeckten, doen arbeyden sy dat groeue schut wt Sneeck toe crigen, ende want dat sy dat op hoer selves geleydt niet dorsten doen, omdat het tusschen hoer ende dye burgers niet wel stonde, soe heeft dye cancelaer gesproken met dye burgemeesteren, dye goet Gellers waeren, seggende, dat dye Furst van Geldre hadde gescreuen aenden Graeff van Moers, dat hy met all syn macht wolde Steenwick beleggen, op dat dye Burgoense daer wt geen meer schade in Vrieslant solden doen, ende dye Graeff van Moers solde met allt tlant

1522 daermede voorcomen, ende dye Furst van Geldre begeerde aenden stadt Sneeck, datse hoer drie groote bussen als dye noetslange, veltslange ende halue cartouwe hem voor Steenwick wolden lenen, hy woldet altyt aen hem voordienen ende vergelden. Dye Burgemeesteren dorsten dit niet doen buitten weten ende consent vanden ses ende dartich gecoren gemente. Sy hebbent den 36 toe voeren geholden, als dat dye Hartoch van Geldre begeerde, datse hoer groff geschut wolden mede senden voer Steenwick, want syn genade dochte dat soe sterck toe beleggen, dattet hem niet lange soude tegen staen. Die 36 hebben geantwoert, dat hem sulcks niet stonde te consenteren, want sy seluen voor den vianden laegen, ende mochten hoer schut niet ontberen, mer dye Furste van Geldre solde geschut laeten haelen wt Zutphen, dye beth dan sy van geschut waeren voersien. Als desen anslag oeck te niete ginck, soe hebben dye Graeff van Moers ende die cancelaer een ander anslag gemaeckt, om dye arme burgers wt Sneeck toe crigen, omdat sy dan met die ander burgers, dye hem contrari waren, hoer wille te beth mochten doen, als dat dye Graeff van Moers ouer dye hogtyt van Paschen solde brieuen binnen Sneeck senden, dat alle dye gene, dye met Harmen van der Hall wolde vaeren tot thuys Altenae, dye solde toe Sloeten by den Graeff comen, dye hem ytlick twe gouden gulden op dye hant solde geuen. Doen dese opset dye ricke burgers vernaemen, dye des Geldersche onduechdelicke voernemen sus lange hadden tegen gestaen, ende dye stats weluaeren gesocht, soe hebben sy met malcanderen geraeden ende gesproken, om een eynde te maken, ende hebben hondert golden gulden enen schipper, genoempt Heyn Doeskis, gegeuen, hem seggende, dat hy trou soude wesen ende onderhouden daermede dye schaemele burgers ende datse met hem ter zee solden waren ende maecken met den eersten een anslag; sy wolden met een hoep burgers op syn hant wachten ende hem toe hulp coemen.

Van den oploep binnen Sneeck en hoe die Gellersche daer wt worden gedreuen. 1522

Opten Passchen dingdach dat was den 20 Aprill ist geschiet dat Hein Doeskis voersz. liet met een tromme omslaen binnen Sneck, dat alle dye geen dye dyenst wolden hebben ende vaeren met hem ter zee, solde tot hem comen en hy woldense een yegelick een golden gulden geuen op dye hant. Dit horende dye Cancelaer, Sierck Doenya, Bocke Peter z. met meer andere Burgemeesteren, dye goêt Gellers waren, hebben den tromslaeger verboeden, dat hy sulcks niet meer solde omslaen. Doe is dye tromslager gegaen tot Heyn Doeskes hem seggende, dat dye Cancelaer met dye Burgemeesteren waren opt stadthuys, dye hem hadden verboeden, dat hy sulcks niet meer moste omslaan. Soe is Hein Doeskis met syn gesellen met toernigen moede opt stadthuys gegaen totden Cancelaer ende den raet, ende hebben hem gevraecht, waaromme datse den tromslaeger hadden verboeden, dat hy sulcks niet meer soude omslaen; sye hadden een paert butter noch broot in horen huysen, daer was in den stadt geen neringe, sy mosten nergens reysen om den cost toe winnen, ende sy wolden hoer niet geuen, oft hoer meninge was, dat dye schamele burgers van honger souden vergaen. Dye Cancelaer met al den raet in groeten anxte was, heeft geantwoert, dat het om dat beste was gedaen, om meerder quaet, dat daer mochte wt comen, te beschermen. Hein met syn gesellen seyden, hy hadde hoer lang genoeg brillen vercoft, sy wolden met den Geldersche rancken niet langer bedroegen wesen, mpt dyen toegen sy hoer messen van leer ende sloegen opten raedt. Dye raedt heeft den flucht gegeuen van dat raethuys, ende liepen een paert achter vant huys, een paert voer. Dye Cancelaer, Bocko Peter z. ende sommige ander vyelen van boeuen den trappen aff, ende liepen in den kercke. Dye achter wt liepen, quamen int cruce broedercloester. Mit

1522 dat dyt geschieden, quamen wt alle dye ander burgers met hoer geueer op dye plaetse, dye quaet Gelders waeren, ende hebben dye sloetelen van dye poerten ende sluytboemen van den heeren genoemen, ende lieten dye olde sloeten aff slaen, ende nie daer an maken. Voert soe hebben sy den olden raet affgeset, dye goet Gellers waeren, ende een niuue raedt gemaeckt; woert dreuense wt den stat alle Grietsluyden, seynscheepsluyden, dye jaergelt vanden Geldersche hadden, ende met den burgers niet wolden sueeren den stadt trou toe wesen.

Dye Graef van Moers is binnen Sneeck gecomen ende dye nye raedt hebben articulen aengegeven den Graeff.

Daernae den 2 dach Mey quam die Graef ván Moers binnen Sneeck, dye meest alden winter te Sloeten hadde geleegen, ende ontboedt by hem te coemen dye olde ende nye raedt, om te verstaen hoe disse oploep in Sneeck was gecomen, nae veel woerden (dats den anderen dages, dats Inuentionis crucis groet hoeg tyt was om dye omganck) intsluytten wordet begreepen, dat se des maendaegs daernae weder solden by hem comen, ende midler tyt solden scheerplick porten ende paelen beuaeren, dat dye stadt in eeren bleef ende geen vreemde volck in quamen. Des maendach nae crucis, dat was den vyften dach inden Mey, quamen beyde oude ende nye raet byden Graeff, ende daer voerclaerde dye nye raet, doer wat oersaken dese oploep gecomen was binnen Sneeck. Als int eerste, dat die Grietsluyden vingen, bonden ende schatten den huysluyden, dye sy in Sneeck brochten, ende maeckten alsoe den huysluyden contrari dye stadt Sneeck, welcke dye burgers niet langer stonde toelyen. Desgelicks deden oeck dye seynscheeps luyden,

dye alle geuangen ende geroefde gueden, dat sy te waeter 1522
ende te lande ende van vrunden ende vianden naemen, ende brochtent toe Sneeck, ende buyttent ende partent aldaer. Waerdoer dye burgers veel vianden creegen beyde buyttens ende binnens lants. Voert vraegden sy den raet of hy enige raet wiste om hondert last rogge inden stat toe crigen voerden burgers, in afcortinge van hoer schulden, dye sy by den Geldersche knechten hadden opgescreuen. Hyerop antworde dye Graeff, dat met hulpe der burgeren wel wolde raeden, datter rog inden stadt soude comen. Doen vraegde dye Graeff om dye sloetelen van poerten ende paelen ofte sluytbomen, want het stonde doch in reeden, dat hy van wegen des Furstes van Geldre van yegelicke poerte ende sluytboem drye ofte meer hadde. Hierop antuoerden dye raet, datse met dye 36 gecoren met een wolden spreken, want sy dat buytten hoer niet machtich waren, ende geuen op den woensdach naestcomende een antwoert. Opten woensdach voersz. dat was den 7 dach May, nae dyen dye raedt hadde gesproken met den volmachtigen van den gemeente ende dye hofluyden vanden gilden, senden dye Graeff van Moers opt stadtshuys aenden raedt Michel van Horstein, Mr. Hubert ende Bernardus syn scriver, om een antwoert te haelen. Doen gaff hoer dye raedt dese naescreuen vyer artickulen, dye sy den Graeff solden presenteren, daer hy hem op soude beraeden, ende geuen den burgeren daer des anderen dages een antwoert daerop. In eerste, datt hy den burgers solde bestellen 33 dusent golden guldens, dye sy ten achteren waren by den Geldersche ende op hadden gescreuen, dye heer Leenaert van Suartsenburch ende Arckles rentemeester van Gellerlant van wegen des Furstes van Geldre geloeft hadden toe betaelen, doen sy den knechten eerst in Sneeck brochten, Anno 1514. Ten anderen, of hy geen raedt toe dye penningen nu wiste, soe solde hy den burgers van Sneeck dat huys toe Sloeten in leueren voerden penningen tot een onderpant. Ten darden, wolden dye burgers vyf-

1522 tich last rog vanden Graeff geleuert hebben in den stadt, in afcortinge van haer schulden. Ten vierden, wolde hy, dat dye burgers hem souden trou wesen, soe moste hy vercrigen, dat dye burgers in alle landen onbeschaedicht souden mogen reysen ende vaeren, gaen ende staen, coepen ende vercoepen, te water ende te lande, als dye steeden in Gellerlant deden, om al soe te stillen dye clachten van dye schamele burgers, daer sy dagelicks groete elende ansaegen ende armoet, welcke hem niet langer stonde toe lyen. Tot dese voersz. articulen wiste dye Graeue van Moers geen raet, ende dorste daer geen antwoert op geuen, anxt hebbende dat sy hem solden holden ende setten voer dye penningen voersz., waer om is hy in een van syn dienaers cleederen met een vrou ende een cleyn kint by hoer hebbende, dat hy op synen knyen hadde, heimelick des morgens vroe in een cleyn schipken wt den Stadt voeren door Sanlaén voorby Bolswert nae Sloeten. Als dye burgers waer worden, dat dye Graeue wt den stadt was, hebben sy hem met drye scheepen veruolcht, ende wolden hem geset hebben om saken voersz., maer hy was hoer ontcomen ende quam niet weder in Sneeck. Nae weinich dagen toeg doctor Hubert cancelaer oeck van anxte heimelick wt den stadt van Sneeck nae Boelswart ende voert tot den Graeff binnen Sloeten. Desgelick togen oeck des graues scriuers ende dienaers wt Sneeck nae Sloeten. Daernae den 10 dach May quam Joncker Michel Horsten binnen Sneeck gesent vanden Graeue met een commissiebrief inholdende, dat hy des Graffs Lutenant soude wesen binnen Sneeck, ende creeg noch veel burgers, dye noch Gellers waeren, tot syn hant. Onder dissem sprack Horstein heimelick met sommige lichte burgers, dye hy wiste goet Gellers te wesen, datse met den andere schamele burgers souden spreken, dat hy yegelicks des maents wolde geuen vyer eemder guldens, datse den Furste van Geldre wolden dienen, ende sy souden coer hebben, off sy inden stadt wolden bliuen ende wesen

hem trou, dan oft sy lieuer opden seinscheepen wolde we- 1522
sen ende vaeren in Gelderlant, toe Altenae. Dit vernam dye Raet ende liet dyen gesellen verbyeden, datse by voerboertenisse der stadt geen gelt van Hartstein solden ontfangen, ende dyet ontfangen hadden, soldent hem weeder geuen. Sommige van dese gesellen, dye haer wiuen ende kinderen niet wolden verlaeten, hebbent tgelt weder gegeuen. Dye ander dye dat gelt niet wolden wedergeuen, droncken hem droncken ende voll, ende inden dronckenheit quamen sy met haer geueer ende Hartstein met hem op dat Stadtshuys, daer dye heeren noch byeensaeten, ende riepen met luyder stemmen: slaet doot, slaet doot. Dye Raet worde voerwert ende liepen achter vant raethuys aff int cruce-broeders cloester, dye stats clocke worde geluytt, ende dye tromme sloegen allarm, dye burgers quamen byeen ende jaechden Hartstein met syn gesellen inden kercke; daer worde Harstein inden costerye een dach bewaert, ende nae van synen gunners heymelick wt den stat gebracht, ende dye anderen worden geuangen ende naederhant wt den stadt gedreuen. Dese Hartstein met syn adherenten ende ander burgers, dye guet Gellers waren, hebben laeten luyden ende gesecht onder den burgers, dat Sicko Leuckama heerschap van Sneeck, dye vander tyt dat dye Geldersche eerst binnen Sneeck quamen, Anno 1514, hadde balling geweest wt Sneeck met vrou Luttya Harinxma ende toe Leuuarden gewoent, hadde knechten tot zyn hant ende was der meninge met een verrassinge Sneeck intoe nemen, ende dye burgeren ende inuoenderen, dye guet Gelders waren, te straffen ende verderuen. Sicko voersz. dit horende heeft gescreuen aenden raedt van Sneeck, dattet hem seer verureemde, dat dye burgers van Sneeck sulcks van hem seyden, dat hy den stadt Sneeck yet soude doen, wesende tot hoer achterdeel ende prejuditien, ende enige burger schaedige an lyf ofte guet, hy hoopte dat alle dye burgers binnen Sneeck condich was, dat

1522 hy noch syn voeruaeders, dye Sneeck voer mennich jaeren hadden geregeert, sulck niet aenden stadt Sneeck noch anden burgers hadden beuesen, waerom hij begeerden vanden raet, datse hem wolden geuen geleydt, dat hy binnen Sneeck mochte comen, om hem voer den burgers toe verantwoerden ende syn eere te beschermen. Doen is Sicko geleydt gegeuen om in Sneeck toe comen, ende hy wort opten 27 dach Mey geleydt van Leuuarden toe Nyeloester, ende daer quamen Sneeckers ende haelden hem eerlicken in, ende hy heeft hem also byden burgers voerantwoert, dat hy by wille van den burgers inden stadt is gebleuen, ende was heerschap ende olderman van Sneeck, soe lange hy leefde.

Gelmuiden belecht ende twe stuivers op die gulden renthe.

Den 7 dach May anno 22 heeft Georgen Schenck commissie ontfangen van Key. Mat., dat hy solde trecken tot Enckhuysen, daer hy xvc knechten solde vinden, daermede hy solde trecken in dye landen van Oweryssell ende doen daernae Key. Mat. beuel hem gedaen. Soe heeft dye Statholder eerst met Key. Mat. raeden ouergelecht, dat van noeden solde wesen vanden landen van Vrieslant Key. Mat. gesworen vyfhondert knechten aen te nemen opdes lants costen, of dye Geldersche wt Dockum ende Sloeten yet wolden tegen Key. Mat. ondersaeten attenteren. Dit is met gemene accoort Key. Mat. raeden ende consent sommige heerschappen ende Burgemeesteren van Leuuarden alsoe gesloeten, datmen opten golden gulden renthen solden leggen twe sts. tott onderhoudinge van vyfhondert knechten, daer heer Tyaerdt Burmania Hofman van worde geordineert, ende laegen in Claei camp tegen dye van Dockum. Maer, want dese knechten tot costinge van dese

landen worden onderholden, was angenoemen ende gesloe- 1522
ten van den gulden twe sts. toe geuen, hebben sommige heerschappen daertegens opponeert, ende wolden haer twe stuuers van huer landen niet geuen. Daer wt verrees groet dissentie tusschen den Stathouder, raedt ende enyge heerschappen, die niet wolden betaelen. Heere Georgen Schenck is gereist met dye knechten voersz. van Enckhuysen toe Hasselt, ende heeft int eerst opgeeyscht van wegen Key. Mat. dat huys Corffhuysen, dat dye Geldersche hadden gemaeckt toe Hasselt voer den Brugge opten dick, ende gaeuen sy dat huys op, soe mochten sy affgaen beholden lyff ende hoer geweer, deden sy nu dat niet, hy wolde dat huys bestormen ende all hangen. Dye Hofman opt huys genaempt Hans beriedt hem met syn knechten ende gaft huys op, ende ginck nae Zuoll, ende als hy daer binnen quam, worde hy gefangen ende met twe syner knechten gehangen, omdat hy het huys sonder noet hadde opgegeuen. Daernae opten 11 dach May toeg Georgen Schenck met al syn macht voer Gelmuyden ende beleyde datt. In Gelmuyden was Willem van Merwick met drie hondert vromer knechten, dye hem vromelick verwerden tegen den vianden om den vlecke to holden.

Die Gellersche Vriesen hebben Tessel ende Wieringen brantschat.

Ter wylen dat Gelmuiden was belecht, toegen den Vriesen, dye noch Gellers waeren, met twintich seinschepen in Hollant op Tesselt. Dye Tesselaers hebben gecomponeert met den Vriesen, datse op hoer lant niet solden roeuen noch branden, daervoer solden sy binnen sekeren dagen den seinsceeps-

1522 luyden betaelen thien dusent Phs. gulden, ende voer dese penningen hebben sy gyselers mede vant lant genoemen ende in Vrieslant gebracht. Oeck togen sy opten 27 dach inden Mey op Wiringen, ende branden daer ontrent 60 huysen, daernae wordet gesoent, dat dye Vriesen daer geen meer souden branden noch roeuen, ende daer solden dye van Wiringen binnen corten tyt betaelen iiij dusent Phs. gl., voer welcke penningen dye Vriesen gyselers mede naemen in Vrieslant. Doen dye Graef van Moers vernam binnen Sloeten, dat Sicko Leuckema in Sneeck was gecomen, screef hij een brief an den stadt van Sneeck, van welcke dye copie hyernae geschreuen is.

COPIA.

Eersame voersichtige liewe vrunden, ick worde van wegen myns genaedige heer onderrecht, woe ghy ytlick vanden weederpartien zynre F. G. aldaer ingelaeten ende met denseluen conuersatie gehoudeń, waer in dye gemene landen mercklick lasten ende periculen gelegen syn. Soe dan sulcks buytten weten ende wil myns genaedigen heer ofte myns van syn F. G. wegen, ende contrary v eer ende eedt geschiedt is, can ick niet bedencken, waerom dye selue wederpartien aldaer ingelaeten synt, ende ghy altyt voer ende nae mennichvoldich met een ander anders verbonden, geloeft ende geswoeren hebben. Is daerom myn gesinne, van wegen syn Furste Genaede my willen laeten weten, waeromme dye selue wederpartye voersz. ingelaeten syn ende sulcks geschiet is. Doch of ghy enigesyns boeuen billicke reeden ende oersaeken v eer ende eedt der meninge waeren, dye stat alsoe in handen der wederpartien myns genaedige heeren te brengen ende vercopen, des men nochtans tot v niet versien een heeft, ende dye gemene landen alsoe in vorder last ende verloep brengen, vermanen v als dan, ghy aldaer toe gedencken, ghy myn

genaedige heer Zynre F. G. gesent niet affhandich een maken 1522
ende in syne F. G. vianden handen nie leueren ende brengen, off ghy conen gedencken Zynre F. G. solde sulcks op v ende op uwen op zynre tyt wederom gedencken te verhaelen, hyer aff v weder bescreuen antwoert was, sich myns G. H. nae vermogen v eedt versien ende verlaeten sall, waernae sich syn Furstelicke genaede sullen weten toe rechten. Oeck heeft men van wegen myns genaedigen heer op toecomende dach binnen der stadt Bolswert voersc. ende beraemt enen gemenen Landach. Daeromme van wegen myn G. H. ghy alsdan daer v volmachtige oeck by schicke, om voert syn F. G. meninge te voerstaen. Datum Sloeten den 29/19 dach May Anno 1522.

Een Landach toe Boelswert vanden Graef van Moers tegens die Sneeckers geholden.

Anno 22 den 2 dach in Junio is binnen Boelswart int Mynrebroeders reuenter een landach gehouden van den Geldersche, daer den Graeff van Moers met den cancelaer ende volmacht van allen steden ende deelen noch Gelders wesende, met volmacht van Sneeck tegenuoerdich wesende. Daer vragde dye Graeff Sneeckers aff, wt wat oersaeck dye eerste opstall binnen Sneeck was gecomen opten Paeschen Dingsdach laestleden. Ten anderen, wt wat oersaek sy knechten hadden genoemen, wantse doch geen heer hadden. Ten darden, wt wat oersaeck dye hofman Hein Doeskis hadden den knechten voergeholden, dat hy een heer wiste, dye hem luyden des maents solde geuen vyer Eemder gulden etc. met noch twe ofte drie puncten. Hyerop hebben dye van Sneeck geantwoert, seggende opten eersten punct, dat dye opstall

1522 eerst was gecomen, ouermits armoedt, honger ende gebreck onder dye schaemele burgers, dye rogge noch broet in haer eygen huysen hadden ende mochtent oeck niet betaelen.

Opten anderen punct seyden Sneeckers, datse dye scamele burgers, dye nergens geen neringe mochten doen, solt gaeuen om haer daermede te onderholden. Den darden punct hebben Sneeckers ontkent, meer heer Woll hadde daer vyer gesellen toe gecoft, dye den Hofman dat solden ouerseggen.

Als dese voersz. met meer ander puncten waren met lange woerden an beyde syden verantuoert, soe spracken dye Staeten van den landen daertoe, dat men solden ordineren ende kyesen twee preesteren, twe heerschappen ende twye eygen eerfden huysluyden, onpertylick wesende, dye den scheelinge tusschen den Graaff van Moers ende den Sneeckers solden te rechte verstaen, handelen ende nederleggen, maer daer worde niemant befonden, dye ouer dye saeck wolde gaen, om anxte van den Graeff, want dye gemene presteren ende huysluyden dye Sneeckers gunstiger waeren dan den Graeff, soe dat niemant wolde doen. Doen liet dye Graeff seluen ytlicke articulen scriuen, dye hy dye volmachtige van Sneeck mede gaff, dye men den gemeente van Sneeck solden voorholden, ende hem daer een antwoert wederop scriuen.

Articulen van den Graeff anden Stadt Sneeck gesent.

Inden eersten dat van alsulcke oploep ende onwerstant binnen Sneeck by den mynsten als den meesten geschiet mach syn, daer myn G. H. in vertoernt mach wesen oft yemant synre G. oeck misdaen mochte hebben, daeraff sall myn genaedige heer of dye generaele Stathouder Graeue tot Moerse van wegen syn F. G. den stadt Sneeck met allen hoer ingesetenen, inuoenderen, bergeren of van wat staeten dat sy

syn, geuen segel ende brieuen, dat eyntlick alletgeen inden 1522
oploop voersz. misdaen off geschien is, vergeten ende vergeuen sall wesen, ende des nu noch tot gene tyt verhaelen noch vermanen.

Oeck zall myn G.H. versegelen ende geloeuen, niemant dye in desen oploep bedacht, daerby geueest oft schult mochten bebben, laeten off hieten arresteren, vangen oft nergens verueeren oft voerbrengen laeten. Dan oft men op yemant tot enige tyt enyge opseggen krigen, voer denseluen salmen doen aenspreeken met recht voer hoeren behoerlicken rechter, ende des sall dye generael Stathouder voersz. den eersamen burgemeesteren, schepen ende raet der stat Bolswart beuulligen, ende vernogen, dat sy om vesticheit deser articulen ende puncten, opdat dye toe beter onderholden sullen worden, met syn edelheiden te besegelen ende voer hem geloeuen, des dye eersame raedt om synen wille geern goetwillich doen will.

Oeck dat geen Grietsluyden oft anderen, dye wt der stadt vertogen syn, weder incomen sullen dan by consent myns G. H. beuelsluyden, burgemeesteren ende acht Gedeputeerde ende dye ses en. dartich daer stadt Sneeck. Orcunden van desen articulen, dat sy all dus byden voersz. generael Stathouder in by wesen burgemeesteren ende raedt der stadt Bolswart, sampt dye deputeerde vander lantschappen, geschiet syn, heeft dye Generael Stathouder syn, sampt dye stadt Bolswart, hoer geuoentlicke signetten onder opt spatium geset, dingelsdach nae asscentionis domini Anno dusent vyfhondert ende 22.

Dit sinnen dye gedeputeerde daer lantschoppen dye byden voersz. deser articulen ouer ende an syn geweest, ende gesloeten is dat sy opgeleydt daerby syn sullen. Datmen sy dye gemeente van Sneeck alst voersz. verholt, want dye graeue suspiceerden, datment dye gemente van Sneeck niet publice-

1522 ceren solden, daerom solden dese naegescreuen als tuigen daer by wesen, alsmense laesen, alst oeck geschiede inden kercke toe Sneeck, heer Wibe pastoer toe Lutke Wyrum, Hans Stapert, Hessel toe Reen, Taco Syuerdt z. toe Wons, Pyer Anskis in Doenyegae.

Dat Gelmuyden worde ontset van den Martoch van Geldre ende die Burgoensche nedergelecht.

Anno 22 naedat die Furst van Geldre Gelmuyden hadde ontseth, ende heer Georgen Schenck Stathouder van wegen Key. Mat. van Vrieslant was toe Follenhoe, quam hem commissie van Key. Mat. dat hy solde reysen tot Enckhuysen, Daer Jancka Onema, Jancke Douma ende Jw Jousma, dye van den Geldersche partye gegaen ende Keysers gesuoren, waeren hem verwachtende, om met hem in Vrieslant toe trecken, ende tlant ouer een te brengen alles by raedt der voersz. persoenen, soe is den Stathouder met den heerschappen vrsz. ende omtrent dusent knechten te Staeueren angecoemen opten 12 dach Juny, ende hebben daer een wyl tyts gelegen ende den stadt vastgemaeckt, ende daertoe een sterck huys met muren, toernen, wallen ende graften angeleit. Terwyle dye Statthouder was toe Staeueren, als voersz. is, lach heer Tyardt Burmania met vyf hondert knechten toe Claercamp tegen den Geldersche in Dockum. Oeck laegen by Coeuerden dye Gellersche met 1500 knechten, ende want dye Stathouder binnen Staeueren niet veel knechten by hem hadde ende lach rontom in syn vianden, want Woerckum Sloeten, Geesterlant met alle dye omlanden ende heell Soewenwolden noch Gellers waeren, ende Staeueren was noch niet sterck, soe hadden dye Gellersche van Coeuerden geringe op Staeueren mogen coemen, ende den Stathouder

oueruallen, waerom heeft dye Stathouder Tyaerdt Burmanie 1522
met syn vyfhondert knechten opgescreuen tot hem binnen Staeueren toe comen, voernemende den vc. knechten in Key. Maj. solt, ontlastende tlant daervan. Nae dat heer Tyaerdt Burmania met syn knechten wt Clarencamp was gebroken, ende nae Staueren gereist, quaemen dye Geldersche 1500 sterck opten 28 dach in Claercamp oppergeest, ende daer omtrent; dit horende dye Stathouder schickte heer Tyaerdt Burmanya met twe vendle knechten nae Mariengeerdt, om dat toe besetten tegen dye Geldersche, ende daer toevoeren dye Grietenien Key. Mat. partien holdende opgeboeden, om man by man daerby toe comen. Ende all eer dye huysluyden eendrachtelick wt quaemen by den knechten, braeken dye Geldersche op wt Claercamp ende togen nae Mariengaerde toe opten 22 dach Juny. Heer Tyaerdt met syn knechten ende huysluyden, dye hy by hem hadde, dorsten den Geldersche niet veruachten, want dye Geldersche sterker waren met reysgers ende voetknechten dan hy, ende toegen voer heen toe Steens ende voert nae Leuuarden. Dye Geldersche hoep veruolgden dye ander toe Steens, ende toegen voert nae Berlckum opt Bill ende by Franicker, ende roefden, branden ende brantschatten Key. Mat. onderdanen. Ende hebben brieuen gesent wt Dockum, mit datse opbraken, om den huysluyden toe verueren ende meer gelt toe krigen an Leuwarderadeel, Franickeradeel, Barradeel, Menaldemadeel etc. datse aensiende des briefs haer volmachtigen souden schicken, om met hemluyden te verdingen, van welcke brief dye copie hyernae volcht.

Copia van een Geldersbrieff.

Raeden beuelsluyden onsen genadigen Lieuen heer Hartoge van Geldre in Vrieslant laeten weten, v samptlicken rechteren, gemene ingeseten, geestelick ende waerlick der Grietenien Leuwarderadeel, Soe Georgen Schenck van Tautenburch

1522 mit een deel heerschappen ende andere vergaerde Hollanders buyten beuell der Key. Mat. sich inden vlecken ende lantschappen onsen G. H. voersz. ergeuen, om dye selue toe beschaedigen, ende anders toe beduingen, waertegens wy ingelicken als rebellen dencken toe procederen, v allen beuelende ende eernstelick gesinnen in naem ende van wegen zyner F. G. gy wt ytlicke dorp twe volmachtigen by ons schicken in onsen leger. Dye seluen wy vermits desen geleyd aen ende aff geuen, om onsen genaedigen heer huldinge ende dedinge als dat behoert te doene, ende als dan worder met ons te handelen, als tot uwer aller weluaeren best dienen sall. Soe ferre ghy oeck sulcks niet een doet, gedencken wy v van wegen synre F. G. met roeff ende brant te straffen anderen in exempell. Oeck een hebben wy v niet willeu voersuiegen, woemen dat vastelicken ende sekerlicken, wt sekere scriften ende instructie Georgen Schenck voersz. voer Gelremuyden gecregen, v daer inne beuinden, dat dye selue met synen adherenten van Key. Mat., om den ondersaeten onsen g. here te beschaedigen, commissie noch beuel hebben, dan wtt syner eygen bedencken gesoliciteert heeft niet bedenckende, wat schaede ende ouerlasten v daer wt comen mochten. Gelick dat meester Geert Mulaerts brieuen ende oppositien worder wel inholt. Daerom ist niet anders dan tot bederfnisse der landen, des ghy v allen acht nemen ende v eer hoe beter toe vreden mochten comen stellen, daer nae wilt v weten te rechten Datum Dockum, principis nostri sub secreto opten 22 dach Juny Ao. etc. 22. Opten voersz. voerscriuinge heeft elcke dorp besondere wt Leuuarderadeel, Menaldumadeel ende Barradeel, dye nie noch heel Gellers hebben geueest, hoer volmachtigen geschikt inden Geldersche leger, om met hemluyden te componeren, ende hebben voerdingt niet langer dan elliff weken, ende daervoer moesten sy van stonden aen, aennemen te geuen vyer jaer tax, beholtlick dat sy geen huysen of bruggen opbreecken, dicken, of

dammen opgraeuen, geen wapengetuich of veruolginge in 1522
generley manieren doen ofte handelen souden, dat den Geldersche mochte tegen wesen, ende oft beuonden mochte worden, dat sy daer tegen deden, solden dye saluegaerde null ende van gener waerden wesen. Hyer een boeuen hebben dye selue Geldersche voersz. dat Bill all heel meest opgebrant, ende togen den 26 dach Juny weder in hoer leger toe Claercamp. Dye ruyters togen in Dockum, om onder wylen een tog te doen opt Bill ende dat te becoemen, ende dye voetknechten toegen voert op nae Bergum, ende voert doer den Wolden ende quaemen toe Zeerckgeest by Sloeten, ende dye Graeff van Moers heftse ouersetten laeten op Geesterlant, ende toegen toe Hemmelen ende daernae toe Warlens ende Scherll, recht oft sy Staueren wolden stormen, daer dye heer van Tautenburch met syn volck lach, ende maeckten dat sterck. Den 5 dach July togen dye Geldersche knechten voer by Staueren nae Worckum, ende bleuen daer leggen. Daer quam dye Graeff van Sloeten met drye seinschepen tot haer.

Van een roef dat die seinscheepsluyden opter zee namen ende een Blockhuys in den Lemmer.

Opten VIJ dach July saegen die Geldersche te Woerckum van den kercken toern een hoep Oestersche scheepen incoemen by Harlingen. Om dese scheepen toe nemen, toegen dye seinscheepen van Woerckum toe Mackum wt op den zee, ende naemen dye scheepen welgelaeden met rogge, teer, asche, was ende oestersbyer ende brochten dat goet toe Mackum, binnen den sluysen. Dit hoorende dye Graef van Moers is mit dye knechten gereist van Worckum toe Mackum, ende dye schippers ende coopluyden vry gekent, maer datt

22 goet prys, om datse met dat goet voeren op Hollant. Dye burgers van Bolswart ende andere Geldersche Vriesen hebben den rogge van den Graeue gecoft ende worden alsoe omset met rogge ende broet. Dat ander goet liet dye Graeff voeren nae Worckum ende Sloeten. Doen dit goet was gebuyt ende veruoert, brack dye Graeff van Moers met dye knechten op van Mackum, ende toeg inden Lemmer, ende liet daerop den dick aen den haeuen een blockhuys maken met een wyde graft ende een dicke eerden wal omgetogen. Om dit huys toe maken, voorscreef dye Graeff alle deelen die Gelders waeren, datse in den Lemmer souden comen te graeuen by groeten penen ende byden brant. Opten 24 dach July senden dye Graeff van Moers dye seinscheepen luyden by dye hondert sterck wt den Lemmer toe Wirdum, dye dat solden opbranden, om dat sy haer rantsoen als ses hondert golden guldens, daer sy met den Geldersche ruytters ende knechten doen sy opt Bill als voersz. is hadden voerdinget, op hoer tyt niet hadden betaelt, sy branden toe Wirdum drye huysen. Onder dissem componeerden sy met den seynscheepluyden, datse geen meer solden branden, ende sy souden geuen acht hondert gouden gls. Daer voer naemen dye Geldersche den Wicarium toe Wirdum mede toe Sloten, soe lange dye penningen nae quaemen.

Een landach toe Harlingen geholden daer Jancke Vnama, Janke Douwema ende Jw Jousma toen den den owercomst met Key. Mat. aengegaen.

Den 22 dach July Anno 22 is een landach toe Harlingen geholden, van allen steeden, prelaten ende heerschappen ende volmachtige wt alle deelen in Oostergoe ende Westergoe, Key. Mat. partye holdende, in welke dach hebben int

eerst dye heer van Tautenburch Stadhouder ende dye heer 1522
van Castren getoent, dattet oerloch ende voert alle voernemen Key. Mat. werck was etc. als voersz. is.

Ten anderen proponeerde dye Stathouder, dat hy toe hans den knechten wt Staueren mochte ontberen, ómdat dye flecke wtter noet was gebracht, wes dye landen daerom goet dochten, om wat voor te nemen tot Key. Mat. eere ende profyt ende weluaert der landen. Daer woude hy lyff ende leuen an wagen ende hangen, van welcken hy begeerde der landen willen ende aduys te verstaen.

Ten derden worde dye landen voergeholden ende getoent Janke Vnama, Jancke Douwema ende Jow Jousma remis ende commissie met articulen by den Keyser gegunt, ludende als nae uolget:

Kaerles byde Gratien Goedts gecoren Ro. Key. alle tyt voermeerder des ricks, Coninck van Germanien, van Spanien, van Arragon, van Nauarre, van beyde Cecilien, van Hyerusalem, van Hongarien, van Dalmatien, van Croatien etc Archidux van Oostentrickè, Hartoge van Burgoendien, vàn Lottring, van Brabant, van Styr, van Karinte, van Carnole, van Limburch, van Lutzenburch ende van Geldre, Graeue van Hasburch, van Vlaenderen, van Tyroel, van Artoys, van Burgoenien, Palsgraue ende van Hennegouuen, Lantgraeue van Elsaeten, Prince van Suauen, Merckgraeue van Burgauie ende des heyligen ricks, van Hollant, van Zelant, van Spire, van Kynsburg, van Naemen ende van Zutphen, Graeue, Heere van Vrieslant, van Windesmerck, van Poertenau, van Zalins ende van Mechelen. Allen dèn Ingesetenen van steden ende platte landen onsen lant van Vrieslant saluyt. Alsoe Janke Vnema, Jancke Douwema ende Iw Iousma den welcken tot hoeren vorsoeke wy in onsen gratie ende genaede ontfangen hebben, ende sekere conuentie ende tractaet met ons ge-

1522 maeckt hebben, soe wel voer henluyden als oeck voer v allen, by denwelken wy beloeft hebben, dat alle dye ondersaten, dye in onsen gehoersaemheyt hem sullen willen begeuen, gratie ende genaede hebben sullen, tselue blicke mach byden briuen vanden seluen conuentie ende ouercomst. Soe ist dat wy des angemeerekt doen te weten een yegelick van v, dat allen den genen, dye hemluyden begeuen sullen willen an ons, sullen ontfangen worden in onsen genaede ende gratie, ende tgunt des hem luyden byden voerscreuen Jancke Vnama, Jancke Douwema ende Jw Jousma ter causa van dyen toegeseit sal worden — wy in ganser wille ende meninge sint, tselue v tonderholden ende laeten onderhouden, naeuolgende dye brieuen van dye ouercomste voersz., sonder daertegens yet te doen ofte laeten doen. Gegeuen in onse stadt van Brugge den 20 dach van Meye, in 't jaer ons Heeren dusent vyfhondert ende 22, ende van onsen ricke, toe wetene vanden Romschen ende Hongarien het darde, ende van Spaenien het 7.

Een conventie ende overcomst voersz. van den landen voersz. van Vrieslant biden persoonen voersz. gesoliciteerd. (*)

Dye Key. Mat. wil alle Edelen steden ende platte landen van Vrieslant, dye tot noch toe Zyne Mat. gene hulde ende eedt gedaen hebben, ende mits desen Keys. Mat. eede ende plichte doende sint, ontfangen ende voer goede ondersaeten an nemen op conditien hyernae volgende:

Inden eersten will Key. Mat. hoer aboleren, remitteren ende quytschelden alle misdaden ende misbruck, dye sy misdaen mochten hebben voer dato van desen.

Ten anderen, omdat Key. Mat. ende syn eerfgenaemen hae-

(*) Chtb. II. 119.

ren schaede in Vrieslant sonder haeren schaede ende mynste 1522
quetsing daer lantschappen onderhouden mogen, is by Key. Mat. belieft, dat geheel Westerlandt, te weten van Staeueren toe Gerkisbrugge, sullen Key. Mat. all jaeren schuldich wesen te betaelen, boeuen het Bilt ende andere rechten ende dominien der hoge heerlicheit betreffende, dye somma van vyerthien dusent gouden gl. ende boeuen dese somma voersz. vil Key. Mat. noch synen eeruen ofte eerfgenamen den Westerlanden nimmermeer hoeger belasten ofte besuaren met enige precarien, inpositien, subuentien, excisen ofte andere exactien.

Ten darden, het Bill is geestimeert op 16 dusent golden guldens jaerlickse renthen, woe Key. Mat. vermende, dattet soe veel niet bedraegen mach, sullent dye Westerlanden soe goet maken, by alsoe dat Key. Mat. hoer dat ouer geuen sall, in sulcke groete ende mennichte van morgen taelen, als eerst bedickt is geweest, sonder belastinge.

Ten vyerden, Gronningerlant, toe weten van Gerkisbrugge tot an dye Eems, is taxeert op acht dusent guldens, soe sye hyer te voeren enen Graeue van Eemden, ende nu tegenwoerdich enen heer van Geldre betaelt hebben ende betalen.

Ten vyften, alle eedelen, steden, ende dye opt platte lant woenen ende in sich onder Key. Mat. willen geuen, sullen alle gratien ende prevelegien ende vryheden mede genieten ende gebrucken, gelick die eedelen ende platte landen van Leuuarden, Franicker ende Harlingen nu hebben, ende genieten, ende in toecomende tyden mogen eerlangen ende gebruckende worden. Ondersc. Charles Hanneton.

Dat die heerschappen in desen landach versz. twedrachtig onder malcanderen worden ende Jancka Douwema ende Iw Iousma sint nae Hoeuen gereist sommige articulen aengeuende.

1522 Doen dese voersz. articulen by Jancke Unema, Jancke Douwema ende Iw Iousma met Key. Mat. voert gemene lant geaccordeert den staeten van Vrieslant inden dach voersz. waeren voergeholden, ende oeck dye commissie van Key. Mat. gedaen, hebben sommige heerschappen daer tegenwoerdich wesende daer tegen gesecht, ende wolden dye niet ontfaen. Int eerste omdatse den eersten ouercomst, byden Graeff van Bueren Anno 1515 ghemaeckt, mochten wesen preiudicieel. Oeck ende aldermeest dat Jancke Douwema, dye de eerste oproer met dye Geldersche tegen den Furst van Sassen in Vrieslant maeckte, ende veel heerschappen gueden ende renthen, dye eerste den Furste Saxen ende nae Key. Mat. altyt trou ende onderdaen waeren, ende parthye hadden geholden, misbruck ende dye uithanden hadden gebrocht, hoer huysen gebrant ende spolieert, oeck naederhant den Furste van Geldre affgegaen ende van Key. Mat. remis gecregen. Om dese voersz ende meer andere saeken waren ytlicke heerschappen met dye conuentie ende ouerdrach by Jancka Douwema vercregen niet te vrede, alsoe dat op dye landach niet veel worde gesloeten tot des lants orbaer. Doch worde inden seluen landach geaccordeert, enige te Hoeue an vrou Margariet, gubernatrix ouer alle Key. Mat. landen van herwerts ouer, in syn Mat. absentie te schicken, dan vermits tselve niet eendrachtelicken geschiede, ende sommige een mishagen hadden tot den genen, dye nomineert waren, van welcke meninge dye heeren oeck waeren, soe is dit besluyt voor desen tyt achtergebleuen, doch om des toe veruolgen zyn Jancka Douwama ende Iw Iwsma wtt hoer eygen naem nae Hoeue gereyst, daer sy dese nae bescreuen articulen hebben aengegeuen:

(*) Inden eersten is van noeden, datmen onse commissie 1522
van Key. Mat. mede gegeuen een weynich bet verclaert ende expresselick wtgedruckt wordt, opdat dye van Sneeck ende Bolswert met sampt het geheele platte lant te vrimodiger onbedacht an Key. Mat. sich eergeuen mogen.

Ten anderden, dat men moet onderstaen, Sloeten voer all eerst te beleggen ende alsoe benauuen, dat ment wtt handen van den Geldersche, ende dat gecregen sinde, dan Dockum, ende wat daer anders te doen voergenoemen wort, is niet dan cost verloren. Dit te doen is niet mogelick, tsy dat het geschiet bydeu Graeue van Oesturieslant.

Ten darden, dat men williger knechten sou moeten hebben ende holden, woe dat niet een geschiet, mach men niet goets scaffen, twelck staet aenden hofluyden ende den betalinge.

Ten vyerden, dat men stelt ter emende alle saeken, dye toet quaet presumptien strecken, ende lantschappen affkeringe maken Key. Mat. beuel ende assistentie te doen.

Ten vyften, dat men acht ende sorch draget van den Zuyder zee, dat dye bewaert ende inghehouden wort, daer lach veel an.

Ten sesten, dat men perseuereer in begonnen werk, want het waer veel nutter niet begonnen, dan sus te laten leggen.

Ten soeuende, dat men voer all Staueren beuestiget, ende met schut, puluer ende loet versie, nae noettruft ende oeck tegen den winter met prouande, daer lecht veel an.

Vorder sullen dese naeuolgende artickulen den landen seer angenaem wesen, ende willick maken, om an Key. Mat. te gaen, soe sy dan op reeden staan ende Key. Mat. geen schaede inbrengen, hoepen wy dat sulcks toegelaten sullen worden.

(*) Chtb. II. 120.

1522 Dye Key. Mat. belieft, dat syn Mat. Stathouder ende raeden in Vrieslant gene eedelingen of officianten sullen mogen straffen aen lyf aen guet, tsy dan dat dye saeck waer ende openbaer is, ende tgene hem opgelecht wort, opentlich voerden staeten van Vrieslant ouerbracht wort.

Dye Key. Mat. belieft oeck, dat dye gemene Vriesen sullen hebben ende houden hoer rechten in Ius Patronatus, soe sy dat alle tyt hebben gehat, omme selven te mogen eligeren, ordineren, stellen ende setten Pastoren, Vicarien ende prebenden nae noettruft, sonder inseggen Key. Mat. oft synen Stathouder, het waer dan dat dye rechte collatoren ende patronen niet verdragen een conden ofte mochten, soe sall dye Stathouder met sampt dye Vriesen raedt van wegen Key. Mat. daer in handelen, ende doen soe recht is.

Dye Key. Mat. belieft dat geen geestelick man, hy sy qualificeert hoe hy wil, twe beneficien in Vrieslant hebben sall. Oeck een sall niemant in Vrieslant enich proeuen genieten, off hy sal dat op dye rechte plaetse nae vermogen der fundatien bedienen, tzy saecke dat hem sulks vanden rechten patronen doer redelicke oersaecken admitteert ende toegelaten worden.

Dye Key. Mat. belieft oeck, dat alle Vriesen geen anderen toll schuldich sullen wesen, te betalen in allen des Keysers prouincien, landen, heerlickheden ende steeden, dan soe veele als des Keysers eygen ondersaeten des landes dye dagelix moeten geuen ende betaelen.

Jancka Douwama ende Jw Jouwsma rappoert ende een landach toe Leuwarden gehouden. (*)

Jancke Douwema ende Jw Jouwsma thuys comende van

(*) Chtb. II. 121.

Hoeue, is een boede met hem luyden gecomen met briuen 1522
van vrou Margareta aenden Staten van Vrieslant Key Mat. parthie holdende, doer welcke is een landach voersc. toe Leuuarden te holden opten 20 Septembris Anno 22, om dye Staeten Key. Mat. brieuen te verhoeren, welcke inholt van den brief was, hoe hoer G. was onderrecht, als dat onlanx by den voernoemden Staeten een landdach begrepen ende toe Harlingen geholden was geuest, in welcke sekere gedeputeerde by haer genaede, om sonderlinge saken te kennen toe geuen, gecoeren ende beuillicht souden geueest syn, verhoepende dat dye voersz. Staeten by alsulcke conclusie tot vorderinge ende eer deer Key. Mat. ende profyt der landen ende ondersaeten van Vrieslant, geachtervolget solden hebben. Begerende noch hoe eer hoe beter dye selue by haer gesant te worden, als dye brieuen breder inholden ende dye gemene Staten getoent op den dach voersz. te Leuuarden in den Cancelarie. Waerop is gesloeten ende geaccordeert te reysen Gerrolt Heerma, Sybrant Roerde, Wyttya van Camminga, Jancke Douwema, heerschappen ende Wybo Gerryt z. van Leuuarden ende Symon Hendrickz. van Harlingen met een credentiebrief ende sekere articulen hyernae volgende.

COPIA VANDEN CREDENTIEBRIEF. (*)

Alder doerluchtichster groetmogenster Margareta Eertshartoginne van Oestentrick Hartoginne ende Graefinne van Burgondien regente ende guuernoer, onsen genadigen vrou onsen gehoersaemen trouuen dienst.

Alsoe vue mogentheit den Staten van Vrieslant geestelick ende waerlick, Edelen, heerschappen, steden ende landen ge-

(*) Chtb. II, 121.

1522 screuen heeft, omme ytlicke gedeputeerden van t gemene lantschap Key. parthie holdende in Vrieslant, by v. G. te senden, tselve ter eere Key. Mat. v. G. heere ende neue, immers tot welfaert ende profyt van den gemenen ende inwoenders van Vrieslant zoude zyn, tot gueder audientie ende expeditien, luyt den tenoer desselfs brieff, met aendachtichheit ende diligentie wel voerstanden sulx naeuolgende sint de gemene Staeten geestelick ende waerlick, prelaeten, Eedelen, Heerschappen, Steden ende gemene lantschappen binnen Leuuarden, daer omme versamelt geueest. Alles doer verscriuinge vanden Eedelen welgeboren Heren Heer Georgen Schenck vryheer tot Tautenburch, Key. Mat. Stathouder in Vrieslant. Waeromme wy Prelaeten, Ridderschap, Raeden, Edelen, Steeden, Staeten ende gemene stemmen houdende Key. Mat. onsen alder genaedichsten heer parthie in Vrieslant. Doen kont opentlick, dat wy nae gemene raetslaeginge ende ryppe deliberatie den eerbaren ende Eedelen Gerrolt Heerma, Sybrant Roerda, Wyttya Kammenga ende Jancke Douwema, Heerschappen met sampt Wybe Gerritsz. ende Peter Janz. der steede Leuuarden Burgemeesteren, onse guede vrunden, tot onsen volmachtigen ambesaeten ende gedeputeerde met dese credentie ende instructie by v. G. ende by onsen aldergenaedichsten heer vermogende hoege raede te reysen, ende deser Key. Mat. mennichvoldige beswaeringe ende groeter. miserien te kennen te geuen, daerop prouisie te solliciteren, soe des groetelicken van noeden is, ende ons daer aff rapport te doen afgeweerdiget, gedeputeert, gecommitteert, volcomen autoriteit ende geualt geuen hebben, ende mits desen committeren, deputeren, volcomen autoriteit ende macht geuen, alle na tenoer ende inhout van hoer articulen, instructien ende mondelinge verclaringe. Begerende ootmoedelicken denselftigen willen geuen genedelicke audientie ende expeditie. Geloeuen mits desen oeck, wat by hemluyden gehandelt, gegesoliciteert, vercregen ende wtgerecht sal worden, in ma-

nieren als voersz., trouwelick sonder enige contradicsye stede, 1522
vast ende van waerden holden, volcoemen ende naegaen, sonder alle fraude ende argelist. Toe orcvnde hebben wy gedeputeerden vant gemene lantschapswegen, luyt onser supplicatien, den Eedelen ende welgeboren heeren, heer Georgen Schenck vryheer tot Tautenburgh Key. Mat. onsen G. H. Stathouder in Vrieslant gebeden, dese credentie met syn G. signet ende geuoentlicke hantteeken te willen beuestigen. Datum Leuuarden opten 24 dach Septembris Anno 1522.

Heer Georgen Schenck Stathouder, dese voersz. credentie met den naebescreuen articulen doorlesende, heft hy door oersaeck ende suspetie van enigerleye twist ende partie, dye derseluer tyt was, als voersz. is, tusschen den Eedelingen ende Key. Mat. niet in Vrieslant, geueygert dye selue credentie ende articulen toe besegelen ende onderteykenen. Doch sy solden tot hoer behaegen dye credentie seluen onder melcanderen signeren, ende hy wolde hemluyden met scheepen van oerloge vorderen, waer hy conde. Doen heeft dye Stathouder an vrou Margareta docht te reysen met zeekere beuel, Tyaerdt van Burmania Ridder, Meester Frans van Alphen raeden Key. Mat. in Vrieslant ende meester Tjaerdt Elgersma, dye met den ander Gedeputeerden voersz. van des lants wegen syn gereyst tsaemen an vrou Margaret.

Copia vanden articulen byden landen van Vrieslant, doch niet eendrachtelicken byden Gedeputeerden an vrou Margariet ende Key. Mat. raet in Brabant gesonden. (*)

Inden eersten, dat alle Vriesen den Heere van Geldre partye holdende, ende nu sich an Key. Mat. onsen genadigen heer willen begeuen, in gratie sullen genoemen worden, met

(*) Chtb. II. 122.

1522 abolitie quytscheldinge van allet gene, soe sy tegens Key. Mat. ende den Hooggeboren Fursten van Sassen ende oeck andere landen ende steden, versekert ende beuestiget sullen worden, ende voertaen als lytmaten des heyligen ricks geacht te wesen.

Ten tweden, dat Graeue nae Graeue van Hollantt tot euige dagen ouerden landen van Vrieslant erffheer ende gubernoer van wegen Key. Mat. ende des heiligen ricks sullen wesen.

Ten darden, dat dye lantschappen of Staeten van Vrieslant enen beuanten heer des heyligen ricks tot enen potestaet, thyen ofte twaelif oprechte doechsame persoenen sullen kyesen mogen, dye alle saken des hoecheits eeren ende politien van wegen der eerfguuernoer in steedt Key. Mat. regieren sullen ende beuaeren.

Ten vyerden, dat dye gemene Vriesen elck in haer Jurisdictie amptluyden (dyet onderrecht bewaeren) kiesen sullen mogen.

Ten vyften dat geen Eedelman ofte naemafftich persoen aen lyf ende guedt om misdaet, sonder dye landen daertoe requireert te syn, zall worden in enige criminele saken condemneert, het waer dat dye saeck heel openbaer waer.

Ten sesten een yegelick zall by syn jus patronatus bliuen.

Ten 7 dat geen priester meer dan een beneficie ende selfs in loco resideren sall.

Ten achten, dat van noeden sall zyn reuocatie te schien van allen confiscatien der gueden ende dye met sulcks begift syn van Key, Mat. met anderen manieren contenteert toe worden.

Ten 9 dat byden potestaet ende Gedeputeerde een redelick 1522
incomst, tot behoef ende eere der eerfgubernoer aen steedt Key. Mat. ende beschermínge der landen, sonder yet daerom te besuaren ende belasten ordineren sullen.

Ten 10, dat dye gemene Vriesen in allen tollen, waer sy gelegen mogen wesen, niet hoeger dan anderen onsen eerffguwernoers onderdaenen beswaert, sullen schuldich syn toe betaelen, ende dat dye Stichse dye tollen nieus opgelecht aff stellen ende niet beswaeren, als sy sus lange gedaen hebben ende daegelich noch doen.

Ten 11, dat niemant meer dan een officie ende ampt hebben sal toe gebrucken.

Ten 12, dat geen citatie noch appellatie van geestelicke noch waerlicke persoenen wt den landen van Vrieslantt toegelaeten sall worden, ende in dye landen te gebrucken Key. rechten.

Ten 13, dat dye lantschappen van Vrieslant tot geen cryg ofte oerloge vorder, dan dye Vrieske boedum streckt, met reysen ofte contributie geuordert ofte belast sullen worden.

Ten 14, dat articulen ende preuilegien, soe dye landen toe guede sullen naegelaeten worden, vast ende onverbreeclick geholden moeten worden, ende hoe gebreck daerin geschiede, als dan dye voersz. landen van Vrieslant weder omme van allen eeden ende beloften geabsolueert toe syn.

Vanden wedercomst der voersz. gedeputeerden ende accoerdt op die lant articulen ende een Landach binnen Leuuarden geholden.

1522 (*) Die voersz. gedeputeerde die te Howe geweest zyn, synt wedergecoemen den 27 Octobris binnen Leuuarden, behaluen Jancke Douwema, ende met hem twe commissarissen als meester Jasper Luuesz. raedt ordinaris in Hollant, ende Jan Hubertz. schout van Amsterdam, geschickt van vrou Margarete, tot welcke versoeck dye Stathouder een Landach heeft laeten verscriuen binnen den stat Leuuarden te holden, daer dye geschicten, Gerrolt Heerma, Sybrant Roerda, Wyttya Camminga, Wybe Gerritz., Peter Janz. ende Symen Hendrickz. van Harlingen, dye landen rapport ende antwoert getoent hebben, soe hyernae volget.

Opten eersten artickel, aengaende dye Remissie vanden weder partyen.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. sall den genen, dye onder syn gehoersaemheyt coemen ende eedt doen willen, remitteren van alle misdaden ende excessen tot desen daege toe geschiet, toe water ende toe lande, binnen bestandt ofte daer buytten, soe aen den Furst van Sassen als andersyn.

Opten tweden, aengaende dat eerfgubernaetschip,

ANTWOERT:

Sy sullen sueeren den Keyser, ende dye van hem comen sullen, ende alle syn eeruen ende successoren, voer eerf he-

(*) Chtb. II. 123.

ren ende gubernatoeren vanden landen van Vrieslant, als 1522
van naeme ende van wegen des heyligen Roemschen ricks, nae vermogen ende inholt des Fursten eedt.

Opten derden artickel, aengaende den potestaet ende hogen raedt,

ANTWOERT:

Dye Keyser sall hem stellen een man van macht van harwarts ouer, niet wesende vander hoeger duytscher tongen, daer sy reeden sullen hebben met te vrede te wesen. Ende zal twe van den raede stellen, hetzy wt Vrieslant ofte ander landen, soedat syne Mat. belieuen sall. Ende als enige vanden anderen plaetsen vaceren, soe sullen dye staeten deputeerden een wt den geestelickheit ende een wt den Eedelen ende een vanden steeden, dye met den potestaet, ende anderen vanden raeden, drye guede mannen daertoe kyesen vanden landen van Vrieslant, dye sy gehouden worden den Key. Mat. te presenteren, dye daer een bequaem aff nemen sal, om dat by syn commissie te bedienen.

Opten vyerden artickel, aengaende die officianten int onderrecht,

ANTWOERT.

Dye Keyser consenteert, dat elck in syn Grietenien ende Jurisdictien sullen mogen noemen drye persoenen, daer dye Key. Mat. oft syn potestaet ende raet enen bequamen aff nemen sall, dye dat by commissie vanden Keyser bedienen zall.

Opten vyften artickel, dat geen Eedelman ofte naemaftich

1522 persoen aen lyf ofte guet gestraft zall worden, om misdaet, sonder condemnatie ende bywesen den staeten vanden landen, te weten criminael saeken.

ANTWOERT:

Dye Key. accordeert, dat in crimine lese maiestatis, dat dye Keyser oft syn potestaet ende raedt dye kennisse behoert, geen Eedelman oft naemaftich persoen verwesen sal worden van lyf ofte guet, ten sy dat eerst ende al voeren daerouer geroepen sullen wesen twe vanden eedelen ende twe vanden steden, dye daertoe vanden staeten gedeputeert zullen wesen, dye present sullen syn om te kennen, tgunt dat aengaende tselue nae sufficientie beuonden, ofte byden delinquant confesseert sall wesen, dye welke staeten daer aff toegeholden sullen wesen haer gedeputeerde te schicken binnen thien daegen, nae dat sy daer geropen sullen wesen, ende indien sy byden seluen tyt hoer gedeputeerden niet een senden, sullen dye potestaet ende raet alsdan voerts mogen procederen ende recht doen.

Opten sesten, aengaende geestelicke beneficien etc.

ANTWOERT:

Sy sullen mogen nomineren, doer dat oude recht van Jus Patronatus, alle Pastoren, Vicarien ende prebenden, dye sye den Keyser oft potestaet ende raet binnen den tyt van twe maenden geholden sullen wesen te presenteren, dye tselue conferen sall.

Opten 7, dat geen priester meer dan een beneficie, ende selfs persoenlick in loco resideren sall.

ANTWOERT: 1522

Nae older geuoente sall geen geestelick man twee beneficien bedienen mogen, ende sall resideren in loco.

Opten 8 artickel, aengaende den reuocatie der confisqueerde gueden etc.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. accordeert datselffde.

Opten 9 artickel, aengaende dye redelicke incomst ower den landen van Vrieslant.

ANTWOERT:

Alsoe dye geschickten dat lieuer te doen hadden by den gemene landen, soe is die keyser te vreden, dat sy tselue alsoo doen, om by die ene manire ofte andere te aduiseren, tot eere ende hoecheit der Key. Mat., een reedelicke incomst, dye den Keyser genoegen ende den landen lydelick sal wesen om draegen.

Opten 10 artickel, aengaende dye tollen etc.

ANTWOERT:

Dye Vriesen een sullen in gene tollen, binnen des Keysers landen, niet meer belast wesen oft hoeger, dan dye gemene Hollanders niet toll vry synde dagelicks geuen moeten.

Opten 11 artickell, angaende twederlei officien,

ANTWOERT:

Nyemant een zall twe officien in Vrieslant bedienen mogen,

1522 Opten 12 artickul, aengaende citatien ende appellatien niet toe laeten wt den landen van Vrieslant, geesteliken noch waerlicken etc. ende Key. Mat. rechten toe gebrucken.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. consenteert, dat men der geen citatien noch appellatien toe laeten zall in generley wyse in ciuile saken, ende dye Keyser accordeert inden landen toe gebrucken Keyserlicke rechten.

Opten 13 artickel, aengaende dat geen Vriesen vorder, dan dye Vrieske boedum streckt, in criegen noch in oerlogen ofte in andere saken geuordert sullen worden.

ANTWOERT:

Fiat, dan soe veel als sy by haer eygen consent ende guede wille doen solden.

Opten 14 artickel, aengaende alle naegelaten preuilegien toe onderhouden, ende dat Key. Mat. daertoe verholden sy.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. wil altgene, dat hy den landen toe guede naegelaten heeft, will syn Maiesteit onverbreecklick holden ende doen onderhouden.

Item noch byden selfden gedeputeerden twe articulen ouergegeuen, ende byden hoeue apponctueert.

Eersten, dat dye landen sullen mogen ordineren op politien van dicken, dammen, slusen, diepten ende wateringen.

ANTWOERT:

Sy sullen mogen ordineren stellen, dicken, dammen,

sluysen, diepten ende waeteren, dyenende tot profiten ende 1522
orbaer vanden landen, dye sye geholden sullen wesen den Keyser ofte den potestaet ende raet te presenteren, dese selfte te approberen ende te confirmeren.

Ten anderden, dat dye Key. Mat. Vrieslant niet sall alieneren vanden graefschip van Hollant ende dat heylige Roemsche rick.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. sal den Vriesen by syn opene briefen beloeuen, tlant van Vrieslant tot gene tyden te vercopen, wech geuen, alieneren vant Graefschap van Hollant ende dat Heylige Roemsche rick.

Item voert hebben dye selue gedeputeerde voersz. vander wegen te hoeue an vrou Margareta scriftelick ouer gegeuen als nae volcht:

Alsoe dye landen van Vrieslant ons gebeden ende geuordert hebben om an onsen G. V. met sampt Key. Mat. raet te trecken, om ten alderfoeglickste wt desen elende, miserie ende tribulatie te mogen raecken, hetsy dan met pays, bestant ende anstant, off met crighhandel, soe dat dye eysschende, twelck wy nae alle vermogen an Key. Mat. hoegen raet gebrocht ende angegeuen hebben, waerop wy beantwoert syn. Soe dan pays te hebben anden heere van Geldre genoech versocht waere, ende tot genen effect comen conde, waer ons niet noet verder daer aff toe spreken, dan wy souden onsen raet angeuen, in wat vogen ende manieren, dat men den heere van Geldre met craft wt den landen souden mogen brengen. Dat woldense guetlick hoeren, ende daer antwoert nae geuen; wy aen syende dat andere hyer bynae haer raet

1522 gegeuen hadden, hoewel sulcken raet niet geuolcht wart, gaf men haer dye schult, daer ouer wy ongaerne quamen onsen raet tegeuen. Nyetemyn soe wy daer niet ouer mochten, of wy mosten onsen raet met deelen, soe hebben wy met wegen ende maniren voergenoemen, ende onsen G. V. ouergegeuen, woemen dye nae volget, hopen wy sonder middel, dat daer wat goets wt comen sall, woe desen oeck niet achtervolget wort, dencken wy voer guede Key. Mat. ende der lantschap ons daermede onschuldiget toe hebben, ende syn dese hyernae bescreuen:

Primo, dat Key. Mat. moet doer myn heer van Wtrecht ofte een andere den heere van Geldre in syn lant trecken om hem aldaer soe aen te vexten, dat hyt lant van Vrieslant verlaete, ende daer moest men in perseuereren.

Myn G. V. heeft den scickten doen verclaren by monde, tgunt daer dye Key. Mat. gedelibereert is te doen.

Secundo, dat van noeden is, ende sonder middel oeck geschien moet, dat Key. Mat. met den Graeue van Oest-Vrieslant aleantie moet maken, ende dat in soedanige wyse, dat hy niet alleen persoenlick maer oeck met landen ende luyden sich eergift in Key. Mat. dienst ende hulp.

ANTWOERT:

Dye Key. Mat. sal syn gedeputeerde senden by den Graeue van over Eems, aldaer dye landen van Vrieslant oeck hem mede by sullen voegen, om te tracteren in allen saken ter eere vanden Key. ende dye meeste profyt vanden landen.

Tertio, dat men dese vyer hondert knechten, dye nu in Vrieslant versolt worden, wil versyen met bequaeme hopluyden ende regierders, dye daer aff verstant ende enen guede

wille ende meninge hebben, ende daer een ordinantie in te 1522
maken te water ende te lande, soe dat alder best dyent, om dye te voeren tot eere ende welfaert der Key. Mat. ende tot salicheit ende bescherminge vanden lande, ende datmen dye knechten willich holt met betaelinge ende anders. Ende oeck datmen den hoep versiet met geschut ende andere instrumenten, tot soe daene handel, waer met men steden ende flecken mogen noedigen ende destrueren. Oeck waer wel van noeden, datmen opsicht heeft opten monstringe, also dat dye knechten niet geuandelt worden in souten ende penningen, waer met alsmen yet wat doen sall, weinich oft niet mede vorderen solde mogen.

ANTWOERT:

Den Key. Mat. sal syn luyden van oerloge doen versien van guede hofluyden, dyet verstaen, oeck dye ordinantie toe maken te water ende te lande, aldaer geroert, ten meeste profyte vanden landen. Ende soude om dat wel te doen, daer gern op hebben der landen aduys, sall oeck den knechten met wapenenen ende geschut ende andere gereetschap daertoe dienende versien. Aengaende den monstringe, dye Key. Mat. soll syn commissaryssen daertoe gedeputeert beuelen, dat sy alsoe doen, ende sall puniren den genen, dye hy beuinden sall anders gedaen te hebben.

Sekere misbruck ende clachten inde Landach toe Leuuarden tegen den Stathouder ende hogen raet van Vrieslant owergegeuen.

Want dye gedeputeerde voersz., an vrou Margareta ende Key. Mat. raet ter hoeue, den Stathouder sampt dye raedt

1522 in Vrieslant grotelicken hadden beclaget, soe hebben dy commyssaryssen, als Mr. Jasper Luue z. raedt ordinarys in Hollant ende Jan Hubrecht z. Schout in Amsterdam, om dye voersz. riplick te verstaen, onderstaen, commissie hebbende inden seluen landach toe Leuuarden, sekere persoenen gedeputeert, dye den gebreken van Vrieslant solden aengeuen, ende dye als nae volget by articulen stellen opten clachten byden naesten gedeputeerden vrou Margareta angegeuen.

Inden voersz. landach zyn 14 persoenen genoemineert, om der lasten der landen ende zuaricheyden aen te geuen, ende dye syn te laesten op achte. Dye selue hebben by articulen gestelt aen dye commissarissen, soe nae volget. (*)

Eedele hoeggeleerden commissarien, van weegen ons G. V. Margareta met sampt den hoegen raet Key. Mat., alhyer in Vrieslant geschickt, omme te verstaen dye besuaringe, lasten ende gebreeken dese landen van Vrieslant onder alle staeten, steden, landen, om daeraff genoechsaem instructie den hoeue scriftelicken te presenteren, van alsulcke gebreken ende suare querelen remedie te exhiberen, van welcker beneficien voersz. dye lantschappen onser Genaedigen Vrou met sampt den hoegen raedt ende commissarissen seer hoeglicken bedancken, ende tot geenre tyt genoechsame mogen of connen verschulden, dat wtlicken hartlicken liefde daer inne beuysen, ende oeck om clément exauditie ende dachtelick tractaet den ambesaten der landen ter hoeue geexhibeert. Waeromme duer faste confidentie dye prelaten, steeden ende landen, angaende dese nae bescreuen articulen opten beclachten vanden volmachtigen ambesaeten, te hoeue geschicket.

(*) Chtb. II. 130.

Articulen ende beswaernisse der Prelaten, Geestelicheit, Steden ende gemene landen van' Vrieslant. 1522

Ten eersten beclaegen die Prelaeten ende geestelickheit beswaert te wesen in hoeren preuilegien, dye hem luyden inhoren renthen ende persoenen gegunt syn, dat haer meyers sonder enige schattinge Jacobi ende Martine byden eedelen ende welgeboren heer Florys van wegen Key. Mat. gegunt ende geconfirmeert toe syn, waer om sy vercort worden.

Ten tweden worden dye prelaten ende cloesters in Vrieslant dagelix met legeren groetelicken beswaert, ende in horen gueden grotelicken gespolieert ende beschadicht, soe dat dye huysen van dye cloesteren afgebroken ende gebrant worden, ende dye knechten met hoer vrouwen in dye kercken ende sacrerde plaetsen hoer nachtrust ende acta venerea plegen ende doen, welcke legeren tot meerder profyt Key. Mat. ende den landen voerden Geldersche steeden, als Dockum ende Sloeten, mochten geslaegen worden, ende dye te bewaren, waerduer dye vianden sullen worden gekrenckt, ende dye vrienden onbeschadicht bliuen.

Ten darden, dat ouermits den Stathouder heer Tyaerdt van Burmania, heer Julius van Botniga, heer doctor Kempo van Martena, mr. Tyaerdt Elgersma ende Jan Rattaller Rentemeester, boeuen consent der landen ende steden enen gueden bestandt, wesende tusschen den groetmogende Key. Mat. ende den heere van Geldre, ingebroken is duer hoer vreemde toegen ende anslaegen, soe een somma van knechten tot mit den hoeg geboren heeren Philips van Burgoendien, bisschop toe Utrecht, hyer inden landen opten gaerde by heeren

(*) Chtb. II. 130.

1522 Tyaerdt Burmannie worden angenoemen, ende in dat Sticht geschickt, ende corts daer nae is dye heele bisschopshoep van knechten in dye landen van Vrieslant gecoemen, dye schattende, brandende ende spolieerende, met hulp ende bystant vanden Stathouder ende regenten voersz. met bussen, puluer, prouande ende met folck, soe dat Key. Mat. landen doer dye knechten seer voerduruen worden in brande ende cost, soet een suare duer tyt was. Ende in dye selfte handelinge heeft dye Stathouder van Grietenien ende dorpen grote incomst genoemen, ende nae vertoch des bisschops hoep een groete somma van restante penningen, daer dye bisschop toe quamen, heeft opgeboert. Ende inden seluen winter voerleden tot Suyrhuysen inder Geldersche Jurisdictie oeck buytten consent der landen getoegen, ende den Geldersche knechten aldaer neder geleit, waervan hy aduiseert worde om sulcks niet te veruorderen, ende toe Worckum getoegen dye Geldersche schepen ende andere te verbranden; ende waeren dese aenslaegen niet geschiet, soe souden dye landen in gueden vreede durende den bestande hebben rustelicken geseeten, waer duer Key. Mat. ende dye landen in groeten onmercklicke ende onuerwinlicke schaden gebrocht syn, te wetene dat dye burgeren van Leuuarden ende meer ander steeden, inden vasten laest leden oft daeromtrent, haer botter by groeten lasten huyden ende andere gueden genoemen syn van dye Geldersche opter zee, ende den landen in roef, brant ende schattinge gecomen.

Ten vyerden, dat doen des Bisschops hoep hyer inden landen toe brantschatten waren, syn dye van Stellingwerff toe Leuuarden gecoemen, begerende vanden Stathouder, dat hy hemluyden in protectie nemen wolde, ende sy behoerlicke eedt Key. Mat. wolden doen, omdat sy ontlast mochten worden van des Bisschops hoop, twelck dye Stathouder after wege stelde.

Ten vyften, dat toe Mey voerleden, als dye voerscreuen 1522
anslaegen geschiet waren, dye Stathouder wt den landen reysden, den omslag makende voer Gelmuden, voerlatende dese landen desolaet, waer van hy aduiseert worde, dat hy dese landen eerst wtter last solde helpen, want in Doccum ende Sloeten geen prouande een waren, sulcks niet achtende, waer daer tot groten moedicheit prouant quam, ende dye landen der Key. Mat. tot groten schaden, miserien ende armoet syn gecomen, blickende by den artickel hyernae volgende.

Ten sesten, dat ontrent Mey voerleden by heer Tyardt van Burmania IIIjc knechten voersamelt worden, ende met den sulfstigen knechten tot Mariengaerdt een leger gemaeckt, leggende in dye Jurisdictie der Key. Mat. een groete myle van Dockum. Ende te wyle hy daer een tyt lang gelegen hadde, hebben dye voersz. regenten sonder landage te holden, vanden floreenrenthen twe strs. by brieuen van executien laeten exequeren, ende persoenen in steeden laeten arresteren, tot cleine profytte immers tot groete schaede der Key. Mat. ende den landen. Daer van Mariengaerde getogen tot Foswert int cloester, ende daernae int cloester Clarencamp, welcke een halue myl is van Dockum, waer van oeck dye Geldersche weruеckt syn den landen toe beschaedigen ende den Geldersche duer heer Tyaerdt met syn knechten niet gekrenckt syn.

Ten soeuende, dat wt sulken eysschenge vanden dubelt strs. discordie ende twedracht onder Key. Mat. eedelingen, duer scriftelicken clachten ende accusatie vanden regenten aenden Stadthouder inden leger voer Gellmuiden geschiet, welcke accusatie sommige vanden Eedelingen tot groeten iniurie is, betreffende dat sy conspiratores tegens Key. Mat. geueest ende commotie onder den gemene luyden solden hebben gemaeckt tot achterdeel Key. Mat., omdat sy tegenstandt

1522 deden, den dubbelt sts. vanden floreenrenthen, sonder landage te holden ende consent, mede te geuen, ouermits hoer preuilegien, als dese breder sullen blicken byden brief van den voerscreuen regenten den Eedelingen ouergescreuen.

Ten achten, dat die onderdaenen Key. Mat. groetelick beschaedicht syn, in rooff, brant, brantschattinge van den geheelen hoep des soendach nae Sacramenti, doer groete negligentie ende versumenisse van heeren Tyaerdt ende Douwo van Burmanie gebroeders hofluyden, soe sy geschickt waren by den eedelingen ende huysluyden der landen, den Geldersche knechten in Barradeel, Menaldamadeel verstroyt lieten leggen, waerdan dye hoefluyden vanden anslag der Geldersche aduiseert zyn, om Mariengaerdt sonder vertreck in toe nemen.

Ten 9, dat dye voersz. officianten ende hofluyden desen voerleden soemer ten oerloge geordineert geweest ende beuel gehat, gesocht hebben den cryg te verlangen ende den platte landen toe verderuen, te schatten ende te platten tot achterdeel Key. Mat. ende der landen, want den landen onder den Geldersche protectie sittende seer geneecht, ende oeck om lieten gaen, dat sy Dockum ende Sloeten wolden mede beleggen, daer dye omslag vanden Stathouder ende regenten niet veruordert worden.

Ten 10, dat van noeden wel wesen, dat ons aldergenaedichste vrou brieuen van mandamenten in den landen geschikt, om dye priuelegien vergunt tot effect toe brengen, want sy by onsen heer den Stathouder worden impedieert, nadat hy den 10 dach Nouembris den raet vragende in tegenwoerdicheit vanden commissarie, wat hy soude met den Grietenien, dye onthietinge gedaen hadden om den jaerlickse tyns op te brengen, ende hy met vangen, ende brandinge, te veruolgen, te crigen, luyden synder jurisdictie, dye den landen noyt getont ende contrarie den natuer vanden landen ende luyden we-

sende, soe sy onder gene subiectie ymmers met clementie 1522
ende guetlickheit sint te benoegen, waerop dye volmachtigen ambesaeten aduys den hoeue geschickt is.

Ten 11, dat dye landen van Key. Mat. knechten behaluen generaal roeuen, brant ende brantschattinge in desen soemer syn beschaedicht ende geuancklick invoert, specialick een vrouwe geslagen, dat sy terstont een doet kint baerde, kysten, trysoren in vel plaetsen opgeslaegen, bedden, kysten ende prouande genoemen, niet anders of sy vianden waren der Key. Mat, geueest, ende op den leueringe gelecht sonder betalinge, nochtans wel betaelt, daer by den Stathouder sampt den regenten wel impedieert mochten hebben geweest, welck den landen suaerlick is te lyden, ende noch dagelix doer quaede justitie, als den enen misdader van een ander natie deser landen toe quytten, ende van deser landen in minder schult an lyf punieert worden.

Ten 12, dat dye landen Key. Mat. subiect ouermits roef, brantschattinge nu seer verdoruen worden doer oeliff geuinge (*) der knechten, dye den landen tot beschermínge gegunt ende toegesecht syn te Hoeue by apponctemente, dye welcke knechten van groeter noet syn om beschermínge der landen ende benauinge ende beleggen den Geldersche steeden, want men den stadt Sloeten soe wel des winters als somers mogen beleggen, ende benauuen, ende dye landen met lyf ende goet nae vermogenheit willen doen, om den landen, steeden ende vruchten toe beschermen, want sie duer dye vruchten besonder dat Bilt in desen duren tyt sustenteert worden ende onderhouden.

Ten 13, dat dye regenten onbehoerlicken ende tot groten

(*) d. i. oorlof geving.

1522 achterdeel Key. Mat. ende der landen gedaen hebben, omdat dye Vriesche knechten, daer dye cnnde ende anslaegen van dese landen meer hebben dan andere knechten, dye alle vren ende stonden den landen, doer konde mogen verderuen. Waeromme van noeden is, dye sulftige geschickte Vriesche knechten aen te nemen, ende in Staueren ende andere plaetsen te leggen, daert van noeden is, soe die steeden ende landen, om reeden voersz. daertoe geneicht syn.

Ten 14, dat itlicke beuanten Key. Mat. den Stathouder te voren gelecht ende aengegeuen hebben, dat sy met acht hondert knechteu sampt ytlicke huysluyden, dye sy tot hoeren hulpe hadden mogen crigen, Sloeten belecht hebben, twelck vanden Stathouder affgeslagen is, ende doen ter tyt soe cranck in Bolswart stonde, dye sick wel guetlicken onder Key. Mat. solden hebben mogen begeuen, indyen enige veruolg om Sloeten te beleggen ende te benanuen hadde geueest, waar wt dye landen ende dye stadt Sneeck voerdoruen worden, zoe des groetlick te besorgen staet.

Ten 15, is oeck van noeden dat sulcks onderhouden wort, dat koern ende alle saet hyer inden landen wesende tot nutte der landen ende steeden niet wtgeuoert te worden tot preiuditie der landen, hoe wel tot nu toe wtgefoert syn by manieren van pasborden vanden Stathouder, dye niet aengemerckt heeft Key. Mat. ende der landen profyt, soe in dit jaer cleyn ende weynich van vruchten gewassen is geueest. Waeromme van noeden is, inhibitie te geschien sonder exceptie van persoenen.

Ten 16, datter ambesaeten inden Landach toe Harlingen gestelt waren, ende Wyttya Camminga, Jancka Oenama ende Doctor Peter Camminga hier te Hoeue uerschenen, om credentiebrieuen te hebben vorden ambesaeten, welcke hem luyden vanden heeren geweigert worde, ende daernae op

dye vorscriuinge van onsen genaedigen Vrou weeder een landach 1522
geholden, dye welcke ambesaeten inden eersten landage gestelt, inden anderen worden geconfirmeert, zoe dat dye gedeputeerden van den Stathouder metten hoegen raedt communiceerden, ende sulcks oeck weigeringe dede, ende dye raet sich stellende tegens den landen in plachte, om dye nutte ende eere Key. Mat. ende den landen te verlaten.

Ten 17, dat dye Stathouder huysluyden all hyer te meerckt wesende ende in huyseren heeft laeten vangen ende op penningen gestelt.

Ten 18, dat heer Tyaerdt van Burmannia vanden Eedelen ende welgeboren heer Florys gestelt ware, om dat blockhuys ende der stadt Dockum te beuaeren ende beuestigen, dye welcke heer Tyaerdt doer quaede prouisie van prouande, puluer ende anders den stadt Dockum, sampt dat blockhuys in handen der Geldersche gebrocht heeft. Ende dat duer dye selftige oersaeck, soe dye landen van Hollant knechten behoeftich waren, dye regenten der stede Bolswart ledich lieten staen, soe comen laeten in dye handen der Geldersche, welcke nu vanden regenten wel prouidert mochten hebben met knechten, inden steeden Leuuarden ende Franicker leggende, dye de steeden wel hadden mogen ontberen ende lyden.

Ten 19, dat mr. Tyaerdt Elgersma opentlick heeft gesecht, datmen des Keyses crieg niet haestelicken behoert toe eynden.

Ten 20, dat dye voersz. meester Tyaerdt veel nieuue commissie brieuen boeuen oldergeuoente, omme dye geestelickheit te exactioneren, opbrengt ende vercriget, waerduer dye geestelickheit ende waerlickheit quaede toeneyginge an Key. Mat. hebben.

1522 Ten 21, dat heer Julius van Bottinga weduen ende wesen ende andere luyden onder dye Geldersche jurisdictie renthen opboert, soe dat daerduer vel Burgoensche renthen byden Geldersche weder opgeboert worden. Waeromme vermoeden (*) is inhibitie opten seluigen opgeboerden penningen van heer Julius comminuert toe worden dengenen, dye hoer renthen opgeboert worden.

Ten 22, soe in desen tegenwoerdigen jaere ontrent Mei is een landach toe Leuuarden beraemt byden raeden, syn aldaer ytlicken byden lantschappen gedeputeerden, omme articulen te concipieren aen Key. Mat. dye gebreeken te remedieren, ende dye landen wt hoer elende ende miserien te helpen gestelt, hebben dye selfte vor genoemde raede, sonder weten, wille ende consent der lantschappen, ytlicke articulen wtsendende, an Key. Mat. boeuen gescreuen, met instructie geschickt.

Ten 23, soe dan onsen genadigen vrou commissarien inden landen van Vrieslant van wegen Key. Mat., om alle gebreken, clachten, ende andere te vernemen ende te vragen ende examen, soe dat behoeren sall, heeft geschikt, ende des oersaecken behaluen een landach beraemt, heeft onsen g. heer Stathouder gesecht tot enen Otto Jancke zoen genoempt, nu Burgemeester binnen Sneeck, dat hy den genen hem nu tegenstaende sall gedencken, begerende hyer op dye burgemeesters te verhoren ende geexamineert te worden.

Concluderende begerende dye gemene platte landen, heerschappen, steeden ende lantschappen van Vrieslant, dat ten hoeue om dese voersz. gebreken den Stathouder sampt den regenten van stonden aen aff stellen, want daer groet perickel Key. Mat. ende den landen in gelegen is, ende enen an-

(*) Lees: van noeden.

deren gueden heere voer een Stathouder ende raeden, luyt dye 1522
articulen te hoeue gesloeten ende gegeuen, stellen ende stellen laet, oft staet te besorgen van meerder disordre ende twyst, soe inden landen mocht opstaen.

Dit heeft Jancka Douwema van Oldeboern voersz. hebbende tot zyn hant veel heerschappen, oeck niet van den mynsten ende dye Key. Mat. parthie altyt hadden geholden, tegen den Statthouder ende hoegen Raedt gedaan, inden eersten omdat dye raet sampt meer heerschappen, daer dye Stathouder oeck mede hilden, dye tractaet ende ouercomst by Jancka Douwema voersz. voercregen van Key. Mat. voert lant van Vrieslant niet hebben willen admitteren, niet dat dye tractaet voersz. tlant onnut ende preiudicieel solde geweest hebben, maer omdat dye persoen, diet hadden vercregen, niet aengenaem was om reden voersz., want of dese tractaet ende accoert by Jancke voert lant van Key. Mat. vercregen, tland van Vrieslant nuttlicker ende profytlicker is, dan dye nae int jaer van 24 by K. M. commissaryssen ende tgemene landt geaccordeert, laet ick staen tot juditium der geene, dye se beyde sullen lesen ende met malcanderen confereren. Ten anderen, arbeyde Jancka om heeren Georgen Schenck Stathouder aff te hebben, omdat by Edzart Graeue van Emderlant weder Stathouder ouer Vrieslant begeerde te hebben. Ende hadde vrou Margareta ende Key. Mat. raedt soe voer al indicteert, datse Jancka commissie hadden gegeuen aen den Graeue toe reysen ende soliciteren, dat hy soude aennemen toerloch toe voeren in Vrieslant tegen den Geldersche. Dit stonden dye regenten met meer heerschappen oeck tegen, ende wolden den Graeff niet heben, om syn handelingen tegen den Furst van Sassen perpetreert. Thadde oeck Key. Mat. ende den landen van Vrieslant in dye tyden noch niet gedient.

Anslagen der Geldersche tegen den stadt Sneeck ende ander plaatsen.

1522 Anno 22 voergaederde die Graef van Moers, binnen Sloeten opt huys woenende, alle dye knechten, seinscheepsluyden ende ballingen van Sneeck wt Sloeten, Lemmer ende Bolswart, ende toeg inder nacht al stille met syn volck voer Sneeck, ende laegen een paert int cloester toe Hospitael, ende een paert onder den dick by Eersterzyl, omme Sneeck toe verrassen ende heimelick in te nemen, als dye poerten opgingen. Soe ist geschiet op onsen Vrouwen assumptionis auont, des morgens tusschen vyer ende vyf wren, als dye poerten opgingen, ende dye wakers van den waeck waren, ende dye maegden quamen wt den noerder poert om den koyen te melcken, dat daer aen quaemen gaen nae dye poerte drie mannen in wiue clederen, ende hadden yegelick een corff, daer butter in was, aenden aerm, ende een opsteker op dye mouuen recht off sy landt wyuen hadden geueest, dye inden stadt hoer butter wolden vercoepen, ende meenden soe dye poerte op te holden, soe lange dat daer meer hadden angecomen, ende of hem yemant hadde tegen staen, den wolden sy den hals afgesteeken hebben. Soe stonde daer een burger voer den noerder poerte opt rondeel, ende sach dese drye mannen in wiue clederen aencomen, ende began anden ganck ende twesen toe twiuelen, dat het geen wiuen waeren, ende liep haestelick wederom nae den poerte, ende began den valbrugge op te trecken. Doen dat saegen den mannen in wiue clederen, ende noch drie mannen dye hoer naefolgden, togen opden loep naeden poerte, ende dye burger voersz. mochte dye valbrugge soe geringe vorden poerte niet ophaelen, off dye vianden waren daerby, ende haelden den brug met helbaerden weder met craft neder. Doen verliet den burger den brugge, ende creeg met nauuer noet doer hulpe van een ander burger, dye daer onwersiens by quam,

dat klinckket ofte dye clemme doer van den poerte toe; ende 1522
dye Geldersche cregen den brugge in, ende schoeten met haeken ende roeren inden stadt doer den schietgaeten inden poerte daer gemaeckt. Doen brack al dye Geldersche leger op ende riepen met luyder stemme, val an, vall an. Onder dissem sloeg dye trom inder stadt allarm, ende dye burgers quamen aenden wal ende op den poerte, ende worpen met stenen boeuen vanden poerte, dat den Geldersche dye brug mosten begeuen, ende wicken buyten vanden poerte, voert ginck dat geschut wt den stadt los, alsoe dat dye Geldersche aff wecken vanden stadt ende togen yegelick weder nae zyn plaets, ende dye Graeue na Sloeten, ende dye stadt Sneeck bleeff ongenomen. Ende dat Godt den stadt ende burgers doen beschermde buytten enige versienicheit vanden burgers, hebben dye pastoer ende Sicko Liauckama heerschap sampt alle dye inuoenders geestelick ende waerlick gesloeten ende geordineert Godt Almachtich toe loff ende danck, dat syn gotlicke barmharticheit den burgers doen beuaerden vanden groeten bloetstortinge, dye de graeue van Moers solde onder den burgers hebben gedaen, datse alle jaren sullen processie holden met dat weerdige heylige sacrament op assumptionis Marie auont, dat is den 14 dach Augusti.

Omtrent Egidy toeg Heerko Feyke z. heerschap dye Geldersche partye holdende met 20 Geldersche knechten toe Wiuert op Douuo Pieters z. huys, ende besetten dat ende woldent sterck maken, om dye passagie te waeter ende te lande tusschen Leuuarden ende Sneeck ende Franicker te beletten. Dit hoerden dye Stathouder toe Leuuarden, ende quam binnen drye dagen, naedat dat huys van dye Geldersche was ingenomen, met knechten ende burgers wt Leuuarden ende groet geschut, ende beleyden dat huys, ende schoeten met geschut soe craftich aent huys, dat dye Geldersche opt huys wesende hem niet mochten weren, ende onder dat

1522 schieten stormden dye Burgoensche ende wonnen dat huys, ende Heercke worde met al dye knechten werender hant doet geslaegen, wtgesecht een dye worde gefangen ende nae gehangen. Int begin Septembris beleyden dye Hartoch van Geldre met hulpe van Gronningers ende huer geschut thuys toe Couorden, ende laegen daer voer 10 dagen of ellif, ende schoeten met groeter chraft opt huys, alsoe dat Freedrick van Tuickel drost vanden Bisschops ende steeden wegen opt huys, dit huys op gaff in handen des Hartochs van Geldre opten 12 dach Septembris; die Hartoch van Geldre besette dat huys met syn volck ende maecktent stercker, dant te voren was.

Opten 22 dach Septembris quamen burgers, seynscheepsluyden ende knechten met twe Vendelen wt Bolswart, ende maeckten Hottinga huys op Nylandt wt op dye weer, ende toegen voert byden dick om nae Sneeck, ende toenden hem aldaer ende reysden weder nae Boelswart. Doen dye van Boelswert weder nae hoer stat waeren gereist, lieten Snekers met dye trom omslaen, dat alle dyê burgers met heur geueer solden coemen op dye plaetse, om sekere woerden toe onderstaen, ende dye gemeynte voer te holden van ytlicke burgers, dye suspect waren noch goet Gelders toe wesen, gesproken, recht eer dye Geldersche voer dye stadt quaemen. Dat alleer niet lange men solde wat anders in Sneeck vernemen. Alsdan dye gemeinte op den plaets by een waeren, ende dese voersz. woerden hoer voer geholden, dat se souden ouerleggen, wt wat gront ende meninge sulcke woerden waeren gesproken, soe is het beuonden, dat dye sulcke woerden hadden gesproken, met veel ander burgers, dye suspect, niet mede opten plaets waren, waerom worden sy tot huer huysen ende andere plaetsen gesocht, ende geuonden, ende wt den stadt gedreuen, tot vyftig burgers toe, ende all meeste van den rickdom, dye hem te Sloeten, Bolswart

ende andere plaetsen onthilden, soe lange dat sy duer com- 1522
positie oft tractaten wederom in Sneeck quaemen. Dit geschiet worden omtrent hondert Vriesche knechten binnen Sneeck op Key. Mat. solt tot beuaernisse daer stadt, daer Ywo Frytsma, Low Doenya swaeger, hofman van was, gelecht. Doe lyet dye Graeue van Moers duer syn brieuen ende boeden verbieden alle dye Omlanden by Sneeck leggende by lyff ende guet ende byden brant, dat niemant met Snekers moste handelen, coepen, noch voercoepen toe Sneeck, niet toe reysen, niet toe haelen, noch toe brengen. Doen dan dye huysluyden, ouermits anxte vanden Graeue van Moers, binnen Sneeck geen gueden opten merckte brochten te vercopen, toegen dye Snekers wt opten dorpen om Sneeck leggende, ende haelden wt dye weyde alle dye vette beesten ende brochtense inden stadt, ende beuoelen den genen, dye de beesten toe quaemen, datse solden nae coemen inden stadt, men solden hem betaelen. Sy worden betaelt, maer niet opt duerste.

Int begin Octobris quamen die Burgoensche knechten in Claercamp, daer heer Tyaerdt van Burmania hofman van was, ende deden daer geen groet profyt, dan sy het cloester ende huysluyden daeromtrent wonende groten schaede deden. Daernae den 10 dach Octobris braken den Burgoense op wt Claercamp, daer latende een vendel huysluyden leggen in Claercamp, ende dye Burgoensche toegen in Bergum ende daer omtrent, ende vingen ende bonden ende naemen al, wat sy crigen conden, vanden huysluyden, dye noch Gellers waeren. In Collum, Gerkiscloester ende tot Vrouwencloester laegen Geldersche knechten, ende deeden niet tot beschermenisse der Geldersche Vriesen tegen den Burgoensche knechten in Bergum leggende, meer yegelick verdurf dye huysluyden aen syn syde. Marigaert was oeck beset met Vriesen, dye Keysers hadden gesuoren, tegen den Geldersche

1522 knechten in Dockum, dat dye opt Bil niet solden comen.

In dit jaer in Octobri hebben dye steeden Deuenter ende Campen met dye Hartoch van Geldre componeert ende verdrach gemaeckt, dat sy vry, veylich, ombeschaedicht vanden Geldersche mochten reysen, coepen ende vercoepen in allen landen, waer dat het hem beliefde. Duer welke oersaeck veel moeyterye ende murmurratie rees binnen Suoll onderden burgers tegen den Geldersche, want sy nergens onbeschaedicht mochten reysen om neringhe te doen, dan alleen in Gelderlant, daer niet veel was te haelen. Den anderden dach Nouembris quam Hartoch Kaerl van Geldre self in persoen binnen Gronningen met IJC peerden. Ende opten v dach Nouembris hebben dye Gilden ende gemeente den Hartoch van Geldre houdt ende trou gesuoren in Sinte Walburgis kercke. Den 6 dach suoren oeck dye Omlanden by Gronningen houdt ende trou den Hartoch toe weesen als hoer rechte heer, ende niet lange daernae senden dye Hartoch van Geldre binnen Gronningen een nieuwe Stathouder genoempt Jasper van Marwick, ende Graeue van Moerse worde dat verdraegen.

Die gesten vant jaer 23 in Vrieslant.

1523 Inden jaer ons heeren 1523 inden Aprill liet dye Graeue van Moerse een sterck blockhuys maken met graften ende een eerden wall toe Worckum op dat westeynde, ende brack veel burgers huysen op om dat Blockhuys wille, ende waer daer meninge, hadde hem dye Burgoensche soe geringe niet ouergecoemen, dat hy den stadt wilde duer graeuen hebben ende dye ront ende sterck gemaeckt. Oeck lyet hy dye selue tyt dye kercketoern toe Worckum wast maken, ende besetten dye met geschut, prouande ende knechten. Int selue

jaer omtrent Mey quam dye selue Graeff van Moerse met 6 1523
hondert knechten, ende sloeg syn leeger in Nycloester, ende schatten Sneeker vyfgae op groet gelt; voert sende hy syn knechten in Raederahem, als toe Deersum, Poppingwyer, Tersoel, Sybrandebueren etc. ende plunderden ende beroefden daer dye huysluyden, ende naemen all dat sy mochten draegen ende driuen, ende sloegent den huysluyden ouer, dat is tegen den Graeuen gebot ende beuel hadden haer guet toe Sneeck gebracht te vercopen. Ende als hy van Nyecloester wederomme quam, ende ginck met syn oerde nae Boelswert voer by Thabort, soe quamen Sneekers wt ende voeruolgden haer op Nyelant, ende an beyde syden bleuen doeden ende geuonden.

Die Stathouder heer Georgen Schenck mitten Raedt hebben hem te hoeue verantwoert op tgene datter tegen hem van den gedeputeerden ouergesecht ende by Commissarien geregistreert ende te hoeue gebracht is.

(*) Georgen Schenck Vryheer tot Tautenburch, van wegen Key. Mat. Stathouder in Vrieslant met sampt dye Raedt, vermeerckende datter te hoeue tegens hem luyden groetlicken geclaecht was, soe sint dye Statthouder ende Doctor Kempo Martena van des raets wegen ower getoegen toe hoeue tot vrou Margareta van des raets wegen ende Key. Mat. hoegen raet, om tgene te verantuoerden, dat hemluyden ouergesecht was. Oeck was daer Jancke Douwema van Oldeboern met zyn vrunden, daer aen beyde zyden seer hart gesoliciteert ende veruolcht worde, op welcke twist ende schelinge ten

(*) Verg. Chtb. II. 134.

1523 laesten beyde paerten der beuel van vrou Margariet te antwoert gegeuen worde, als hyernae volcht, Anno dusentt vyfhondert 23 opten 9 dach May.

(*) Mynen G. V. heeft ontfangen die informatie gedaen byden Commissarien tot haren begerten daertoe geordineert. Inden winter voerleden heeft oeck ontfangen dye requesten by prelaeten, steeden ende andere geestelicke ende waerlicke persoenen geexhibeert ende ouergegeuen.

Item oeck tgene, dat den Guuernoer belieft heeft te vertoenen ende ouergegeuen, beroerende dye scheelen inden landen van Vrieslant ende anders.

Myn G. V. heeft eensgelick ontfangen allet tgene, datt dye Guuernoer mitsgaders dye vanden raeden in Vrieslant ende ghy hebt willen ouergeuen, om Vrieslant te willen reduceren tot obedientie van Key. Mat., ende tselue alles doen wisiteren ende ryplicken verstaen.

Ende verstaet myn G. V. eerst wtter informatien, dat dye voersz. Guuernoer heeft belast geueest, dat hy onprofyttelicken ende onrechtueerdelicken wt gegeuen soude hebben sekere solten, waerop haer G. int lange gehoert heeft den voersz. guuernoer ende heeft verstaen, dat dye voersz. payen ende solten nutlicker hebben geueest gegeuen, dan beholden, soe dat hare F.G. des voersz. guuernoers ende syn diensten wel tevreden is.

Beuindt oeck haer G., hoe dat dye voersz. Guuernoer belast had geueest, omdat hy int jaer van 22 hulp ende bystandt gedaen heeft den knechten van minen heer van Wtrecht. Daer aff ende ter causa vanden welcken dye oerloge soude gereesen wesen, gemerckt, dat dye Guuernoer daerin niet gedaen heeft dat beuel van Key. Mat.

Voerstaet oeck myn G. V. mit dye voersz. informatie, dat enige andere belast worden, dat sy niet geholden souden

(*) Chtb. II. 184.

hebben hoer behoerlicke tall van knechten, ende dat sy ouer- 1523
last ende onreedelick bedreuen souden hebben, alst breeder blickt by dye informatie, waerop myn G. V. sal doen hoeren ende examineren dye voersz. belaste persoenen. Ende indyen haere G. sy oft yemant schuldich zynt, sal dye straffen ende corrigeren sulcks, als behoren sall.

Aengaende den requesten bouen gementioneert, myn G. V. heeft doen maken sekere quoyr, ende tselue doen geuen den Guuernoer voersz., dye elcke antwoert geuen sal, sulcks dat een yegelick sall hebben toe wreede te wesen.

Item myn G. V. visiterende hetgene, dat geexhibeert is geueest by den voersz. Guuernoer ende dye vanden raeden van Vrieslant, beuinde dat by quaedē ingeuen zekere dachuaerden ende vergaringe geholden hebben geueest, sonder hueren consent ofte enige committeerden van hemluyden. In welcke voergaringe ende dachuaerde soe veele gedaen is, dat dopsettinge vanden dubbelde sts. opten gulden renthen wtgeset by consent der genen, dye daer in behoeren te consenteeren ende tot profyt ende onderholdinge van vyf hondert knechten, als affgestelt ende te niete gedaen geweest, waer aff haren G. niet toe vreeden is, gemerckt dat tselue compt tot groete achterdeel vanden Key. Mat., dye noyt belast noch ye geeyscht heeft tot dye hulpe van zynre oft anders, maer heeft gehat groete excessiue costen, ende wtgegeuen groete onsprekelicke sommen van penningen, omt tlant te preserueren ende te beschermen, wil daeromme ende beueelt hoer genaede, dat alsoe daene ende gelicke vergaringe int heimelick oft int openbaer, sonder consent van heure G. ofte vanden Guuernoer, niet meer geholden sullen worden.

Aengaende den middelen ende concepten, oeck owergegeuen byden voersz. Guuernoer, dye raeden ende by v luyden, vant lant te reduceren tot obediente etc. heur G., beuindt den selve guet ende loflick, ende heeft heur G. by rypen raede gemaeckt al sulcke ordinantie ende alsoe danige woerden ge-

1523 hat, dat huer G. hoept by hulpe van Godt seer corts tot obedientie te brengen dye rebelle Vriesen ende anderen ongehoersamen Key. Mat.

Myn G. V. heeft oeck verstaen dye onder den raeden soude wesen, om datse onder een ander vrunt ende maecht, ende dat sy niet resideren. Item dat sy hebben veel andere officien, twelck alsoe niet een behoert. Is daeromme haer G. van meninge, daer toe setten ende seer corts te senden een guet notabel geleert man voer een raedt met sekere instructien, om goede ordinantie toe holden ende op alles toe remedieren.

Begeert hyeromme myn G. V. niettemin van wegen Key. Mat. beuelt v, dat ghij v voertaen wilt draegen ende thoenen guede ende getrouue onderdanen van den Key. Mat. obedientie syn Mat. ende heuren G. ende syn Mat. guuernoer ende raede, sonder enich partye to holden anders dan Keysers allene. Ende van huer syde zall huer G. huer sulcks tegen v beuysen, dat ghy alle sult reden hebben te vrede te wesen. Ende dye Key. Mat. ende heuren G. te bedanken als ghy corts wel voernemen sullen in sulcken wyse, dat dye vianden van den Key. Mat., soe wel in Vrieslant als anders, gewilt sullen hebben, dat sy wyser geweest hadden. Gedaen als boeuen.

Dit sus gedaen hebben dye Stathouder ende doctor Kempo gesoliciteerd aen vrou Margareta om scriften an dye prelaeten, Eedelen, steden ende anderen van Vrieslant aengaende hoer rechtwerdige regeringe, gelick hyernae volcht:

COPIA.

Margareta Eertshartochinne van Oestentrick Hartoginne ende Graefinne van Burgoendien, Regente en Guwernante etc.

Eerwaerdige en Goede, Edele, Lieue ende seer beminde,

(*) Chtb. II. 135.

alsoe ons sekere tyt aangebrocht ende ter kennisse gecomen 1523
is, dat enige van den princepael ondersaten der Key. Mat. ons liefs heeren ende neuen in Vrieslant hem beclaechden, dat dye Guuernuer ende dye luyden vanden raede aldaer hoer in horen officien misdraegen, ende anders ghehandelt hadden, dan nae wtwysen heuren eedt, dienst ende rechtuaerdicheit schuldich waeren ende behoerden te doen. Soe hebben wy, omme daerinne te remedieren ende te scuuen alle tuist ende tuedracht, dye daer wt soude soe langer soe meer hebben mogen rysen ende opcomen, tot groete achterdeel der landen ende ondersaeten van dyen, doen daer sekere der reedelicke informatie der enigen onser commissaryssen niet partiael oft suspect wesende der eender often den anderen partyen, dye welcke ons dye selue commissarien all hyer ouergeleuert hebben. Ende naedat wy dyeselue wel ende int lange hebben doen visiteren ende ondersoecken, soe een beuynde wy niet noch dye vanden raede Key. Mat. neffens ons wesende, dat dye selue Stathouder ofte raeden in Vrieslant sich anders gedragen ofte gehat hebben int generael ofte particulaer, dan dat guede getrouue officiren schuldich waren ofte behoeren te doene, naevolgende hoeren officien ende diensten. Waeromme wy geoersaekt syn geweest hem daer aff te dancken. Ende tot hoeren onschult ende ontlastinge, ende oeck op datse voer sulcks niet gehouden oft gereputeert een worden, hebben v daer aff wel willen aduerteren. Begeren ende versoeken van onsen wegen, ordineren, lasten ende befelen van wegen Key. Mat. denseluen Stathouder ende raeden van nu voertaen onderdanich ende gehoersaem willen wesen, gelick guede ende getrouue ondersaeten schuldich syn van doene dengenen, dye representeren den personen van den Prince in syn absentie. Ende wy een twiuelen niet naet wtwysinge der lasten ende beuell, dat wy hem yets (*) ge-

(*) Yets = jetzt = tans.

1523 geuen hebben, sy sullen v wederom guetlick tracteren, rechte wet ende justitie doen, ende administreren den groeten gelick den cleinen sonder dissimulatie, soet nae recht ende reden behoeren sall, dus wilt v daerinne fuegen, soe wy v des ende alle guets betrouuen. Ende ghy sult ons daerinne eere ende liefte beuisen, dat kenne Godt, dye v eerwerdige ende guede, eedel, lieuen ende seer beminde beuaeren wilt. Datum Mechlen Anno 1523 den 9 dach Mey ondertekent Margareta. Ende byden Secretarius Desplegen. Opt opscrift, den eeruardigen ende gueden eedelen, steden ende andere representerende staeten vanden landen van Vrieslant.

Die heer van Wassenaer metten Statholder int tlant die toern ende thuys toe Worckum genomen ende Jancke geuangen.

Met dat heer Georgen Schenck Stathouder sampt Key. Mat. raede in Vrieslant hem hadden purgeert van alletgene hem luyden was van den Gedeputeerden ende anderen ouergesecht, alsoe dat Vrou Margareta ende Key Mat. hoege raedt te hoeue hem allen danckten guede dienst, is tydinge te hoeue gecomen wt Vrieslant, dat dye Graeue van Moers te Worckum een blockhuys ende den kerckentoern vast maeckten. Soe worde Jancke Douma van Oudeboern, om saken den heeren daertoe mouerende, toe Mechelen geuangen ende te Wuluoerden opt huys gebrocht, daer hy op bleef, soe lange hy leefde, ende sterf opt huys syn naturlicke doet anno 30. Doen worde van vrou Margareta geordineert den Eedelen ende welgeboeren heere, heeren Jan vryheer tot Wassenaer etc. met syn knechten wesende ontrent 900 sterck met sampt dye heere van Castre, om te trecken met den Stathouder in Vrieslant, ende dat huys ende sterckt te Worckum aff te doen, welke beuel den heeren voersz. achteruol-

gende sint gecomen toe Worckum, ende hebben den kercken- 1523
toern eerst belecht. Doen branden dye Geldersche, dye op den toern waeren, den kercke, nochtans hebben dye Burgoensche den toern gewonnen den 14 dach Juny, ende sloegen all. doet dye opten toern waeren, wtgesecht negen, dye sy lieten hangen opt suyd van Woerckum by den zyl. Nae dat dye toern was geuonnen, beleyden sy dat huys by den Graeue van Moers, dat selue jaer als voersz. is, daer gemaeckt, dye Burgoenschen schoeten vanden toern int blockhuys, dat daer niemant was gebercht. Dye heer van Wassenaer driegde hemluyden all te hangen, of sy soldent huys opgeuen in syn handen. Dye Geldersche gauent huys op, ende gingen aff beholden haer lyff; dye heeren besetten dat huys en lieten den schoenen kercketoern te gronde affbreken, dye seer hoeg ende schoen ende een baken vander zee, daer dye groete scheepen wt dye norder zee int tlant comende, nae zeylden.

Een Landach toe Harlingen geholden. (*)

Naedat thuys ende toern te Worckum syn gewonnen hebben dye heeren voersz. een landach beroepen bynnen Harlingen, metten gemenen staeten ende stemmen der landen van Vrieslant te holden, om een guede middel te vinden, by welcke tlandt toe vreede ende eendrachtichheit mochte comen. In welcke landach dye landen eendrachtelicken aengenoemen hebben ende gesloeten, in tegenwoerdichheit vanden voernoemden heeren van Wassenaer Stathouder ende van Castren, tgene hyernae volcht:

Opten 24 dach Juny etc. 23 hebben dye Staeten ende stemmen der lantschap van Vrieslant te Harlingen tot den gemene landach vergaedert synde, Key. Mat. partye holdende; nae

(*) Verg. Chtb. II. 137.

1523 dye propositie by myn heer Statholder der voersz. lantschap in tegenwoerdicheit vanden eedelen ende welgeboren heeren dye heer van Wassenaer, als ouerstevelthеere ende van Castren gedaen, nae rype communicatie ende deliberatie daerop, aengaende stuck van den cryg, defensie ende beschermnisse der voersz. landen van Vrieslant, gesloeten, geconsenteert ende eendrachtelick verulliget, te weten vanden prelaeten, geesteliken, Ridderschap, Eedelingen, steden ende onderdaenen wegen 1500 solten knechten, dat crisluyden synt, voerden tyt van drie maenten aentenemen, onderholden ende te betaelen, naemlick dye lantheren een dusent ende dye huerlingen 500 solten, omme tot een eynde te coemen, ende dén voernoemde landen ende onderdaenen te mogen verlossen wtten groeten lasten ende miserien, daer sy nu inne syn, doch dese contributie haer preuilegien onschadelick.

Op welcke veruillinge begeren dye voersz. staeten, landen eude onderdaenen, dat dye voersz. heere van Wassenaer, Castren ende Stathouder van Key. Mat. ende myn G. V. wegen, tot sulcke assistentie met ruyteren ende knechten daer toe stercken ende versien, ten eynde dat dye vianden wederstanden, steden ende sloeten belegert, benaut ende errouеert (*) mogen worden ende te continueren tot eynde toe, hebben oéck dye prelaeten begeren, datmen in hore cloesteren geen legeren maken soude.

Begeren oeck dye huysluyden, dye hyertoe contribueren sullen, datmen hemluyden daerouer niet belastigen noch beschaedigen een willen, ende dat dye graeuers genoemen vanden eynden ende plaetsen naest dye legers geseten. Aldus gedaen toe Harlingen byden voersz. staeten, opten jaer ende dach als boeuen.

(*) erroveert d. i. verovert.

Met dese bescheydt ende accoerdt vanden landen is dye 1523
voersz. heer van Wassenaer, heer Gosschalck van Jongama, doctor Kempo van Martena, ende Wyttya van Camminga nae hoeue gereyst, tselue vrou Margareta toe toenen ende verclaren, ende assistentie begerende om tot een eynde te coemen, twelck alsoe by vrou Margareta geconsenteert ende gedaen worde met alle diligentie ende neersticheit.

Dye heer van Wassenaer met sampt dye heerschappen voersz. vedercomende vau hoeue hebben een goet rapport gebrocht, alsdat vrou Margareta dye ouerboedicheit ende goetwillicheit der landen aengenoem was, ende wolde daertoe van Key. Mat. wegen noch 1500 knechten op 's Keysers solten ordineren, om tlant sonder langer vertrek ouer een tot subiectie Key. Mat. te brengen. Dye 1500 knechten vant tlants wegen worden corts vergaedert by drye hopluyden, als mr. Bartolt, Jackle van Coelen ende Belderbosk, ende toe Leunarden worden veel grou ende schoen geschut vergaedert ende reedt gemaeckt. Ende want dye heeren der meninge waren eerst Dockum te beleggen, omdat den Key. Mat. onderdanen opt hoeglandt woenende geen schaede van Sloeten, Lemmer ofte Boelswart solde worde gedaen, hebben se dat Carmelite cloester toe Woldsende laeten om graeuen ende besetten dat met Vriesche knechten, daer Douuo Burmanie hofman van was. Oeck lieten dye heeren een blockhuys maken toe Mackum aenden dick tusschen tue sluysen, dat Boelswart wt dye zee niet solde incrigen. Doen seynden dye van Bolswert ambesaeten aenden Hartoch van Geldre huer heer, hem te kennen geuende huer gelegentheit ende gebreken, datse seer benaudt waeren met dye Burgoensche blockhuysen toe Woerkum, Mackum, ende datse sonder prouisie syns F. G. ende ontset huer stat niet langer mochten holden, off sy mosten den Burgoensche te hande gaen, datse ongeerne solden doen. Dye Hartoch gaff den ambesaeten tot een

1523 antuoert ende affscheydt, indien sy den stadt Bolswert mochten houden tot Sint Jacob, hy soldese binnen dese tyt ontsetten met all syn macht, soe verre hy een vroem furst was.

Een toch byden Burgoense inden Soeuenwolden en Gronningerlant.

Anno 23 quamen die heere van Wassenaer, dye Statholder ende dye heer van Castren met al hoer macht in Clarencamp. Maer want Dockum vast ende sterck was ende hadden veel knechten daer binnen, soe deden dye heeren voersz. een loptocht voer Dockum, ende toegen op nae Bergum ende voert inden Soeuenwolden, ende duongen alle dye huysluyden. datse Keysers solden sweren byden brant. Desgelick screef oeck dye Graeue van Moers leggende met knechten binnen Sloeten, datse den Hartoch van Geldre niet souden verlaeten, ende sueren Key. Mat. byden brant. Insgelick screuen oeck dye Geldersche wt Steenwick aenden gemeinte van Stellingwerff. Dit niet tegenstaende branden dye Burgoense Aenwirdt, Oldehaskehoerne, Westermeer, dye Jouwer, Schoterlant ende meer dorpen heel op, om datse geen Keysers wolden sweren ofte dorsten om anxte vanden Geldersche, want dye Burgoensche hoer noch niet mochten beschermen. Dye Burgoensche quamen inden Wolden den 30 dach July, ende bleuen daer aenden vyften dach. Want sy toegen op in Stellingwerff ende slogen hem neer toe Oldebercoep, ende duongen dye oeck tot een eedt Key. Mat. te doen. Voert soe verscreuen sy daer by hem te koemen, Opsterlant, Smallingerlant ende alle dye Soeuenwolden, daer sy niet hadden geweest, dat sy by hem in haer leger souden coemen, ende sueren Key. Mat. houdt ende trou toe wesen, dat alsoe is geschiet, om den

brant toe ontgaen. Tewyle dat dye Burgoensche heren met 1523
3000 knechten dus in dye wolden waren te werck, soe vergaerden Gronningers al haer Omlanden, ende reysden den IJ dach Augusti nae Roeden, ende voert op dye paelen van hoer lant, ende hadden by een int vett met burgeren, huysluyden, ruyteren ende knechten by acht dusent mannen, ende dorsten niet voert aen dye vianden. Dye Burgoensche heeren vermerckende, dat dye Gronuingers dus lagen, ende dorsten niet voert aen dye vianden; soe braken sy op van Oldebercoep om Gronningers te versoeken, ende deylden haer volck in twe heeren, ende quaemen Gronningers aenden syde ende van achteren aen, daer sy hem niet veruachten, ende soldense al soe hebben verrasset, hadden dat huer reysgers niet te waer worden, dye tegen den Burgoensche schutgeweer hilden, soe lange dat Gronningers opbraken, ende reysden weeder nae Gronningen den 6 dach Augusti. Dye Burgoensche bleuen dye nacht in Buuencloester. Den 7 dach Augusti toegen dye Burgoense heeren voersz. met haer macht voert in Gronningerlant, ende gingen leggen toe Noerthoern, ende screuen brieuen wt naemen Key. Mat. an al Gronninger-Omlanden, datse onder vast geleidt souden by hen coemen sonder geweer toe Noerthoern in huer leger, om Key. Mat. huldt ende eedt te doen, van welcke brief dye copie hyernae volcht:

COPIA.

Johan Vriheer toe Wassenaer ende Valkenburch, Burggraue toe Leiden, Ridder vander Oerde, Georgen Schenck, Vriheer tot Tautenburch Key. Mat. Statholder der Landen van Vrieslant.

Laeten weeten v, Prelaten, Pastoren, Eedelen, ingeseten ende gemene meente der generael ende gemene landen van Gronningerlant, ende een ytlicke besonder, also dye voersz.

1523 Roemsche Keyserlicke Mat. betrachtende dye elendicbheit, miserie ende verderfnisse der gemene landen van Vrieslant, sus lange doer benauuinge ende onrechtlicke occupatie der Geldersche ende hueren annexie oft geuanten gedreuen ende gecontinueert, wt genaedelicker Key. Mat. affectie geneicht is, dese voersz. landen wt dese voersz. eelende ende voerderfnisse tot rust ende vrede ende eendrachticheit te brengen ende te reduceren. Ende ons des haluen met ruytteren ende knechten ende anderen apparaten van oerlogen in dese landen, om voersz. syn Key. Mat. meninge te achteruolgen, geschickt ende gecommitteert heeft. Ist dat wy v allen ende een ytlick besonder ontbyeden, ende vander Key. Mat. eernsteliken ende entlicken beuelen, dat ghy tusschen dit ende morgen middage alle ende man by man alle hier by ons in onsen leeger toe Noerthoern verschinen sonder geueer, ende den voersz. Key. Mat. van naetuerlicken rechte eerfheer hulde ende eedt te doene, gelick anderen eedelen, steden ende landen van Vrieslant gedaen hebben. Ende v voerts met ons van wegen Key. Mat. van v rebellicheit verdragen, waeraff wy v genaedelick tracteren sullen, geuende v vry ende vast geleydt aen ende aff te mogen passeren. Indien ghy het tegenuoerdigen onsen mandaet ongehoersaem synt, gedencken wy naeuolgende onse commissie op v. als rebellen der Key. Mat. met allen penen van ongenaede te veruolgen. Aduerterende v mitsdesen van vuen schaeden. Gegeuen onder onsen eygen hantscrift ende secreten in onsen voersz. leger, Noerthoern den 7 dach Augusti Anno 23. Onderscreuen J. Wassenaer Tautenburch.

Opten dach voersz. quamen by die heeren voersz. toe Noerthoern, Langwoldt, Midwolt, Hommertse lant ende alle dye landen, in Gronninger gebiedt leggende int west van Gronningen, ende hebben Key. Mat. huldt ende eedt gedaen. Ende voer datse Key. Mat. dus lange rebel hadden geweest, souden

sy geuen vier jaertax dat sinnen acht dusent golden gulden, 1523
dye helft binnen vier dagen te betaelen, ende dye ander helft binnen 14 dagen te betaelen. Sy hebben vyer gysselaer wt dye voersz. landen genoemen voer dye voersz. penningen. Dye ander landen ouer Gronningerdiep, ende oeck voert op int oest van Gronningen, hebbent oeck boeden gesent toe Noerthoern aen dye heeren voersz., om met haer te verdingen, ende wolden doen, als dye andere int west hadden gedaen. Toe Noerthoern sint oeck toe dye heeren gecoemen wt Colmerlant ende Achtkarspelen, ende deden Key. Mat. huldt ende eedt ende trou toe wesen.

Dockum van Key. Mat. beleit ende gewonnen.

Te wyle die heeren van Wassenaer ende Tautenburch van Key. Mat. wege nochtoe Noerthoern laegen, ende tracteerden met dye landen om Gronningen, meende Goltsten, ouerste van Dockum, noch langer vry te wesen, ende seynden wt Dockum syn knechten met scheepen, geschut ende prouant ter zee, als hy was geuoentlick te doen, om roef ende buyt te halen. Dit is dye heeren toe Noerthoern noch wesende, te weeten gedaen, ende braeken van Noerthoern opten 10 dach Augusti, ende bleuen dye nacht toe Collum, ende toegen des anderen dages metter haest voer Dockum ende beleyden dat ende screuen aen heer Tyaerdt van Burmania, dye toe Mariengaerde met huysluyden lach, van stonden aen by hem te Dockum te comen, alsoe dat Dockum rontom worde beleyt byden eedelen heeren van Wassenaer ende van Tautenburch Statholder met 3000 gueder knechten ende een groet getall van huysluyden oeck met groff geschut ende dat daertoe dienende, ende schoeten met schoeten met scherpetinen, scherpemetsen, cartouuen, noodslangen ende mortiren, nacht

1523 ende dach sonder opholden. Met dat dye heeren voer dye stadt quaemen, liet Goltsteen Drost van dye stadt ende thuys toe Dockum van wegen Hartoch Kaerl van Geldre, Aelsum ende Beterwirdt branden, op dat dye Burgoensche daer geen leeger solden maken. Dye Burgoensche heeren lieten een dam voer Dockum ouert diep slaen, om hem twaeter te benemen. Onder den belech voer Dockum quaemen toe Gronningen wt Gellerlant, Marten van Rossen heer van Pyroyen, Maerschalk ende Arclas, Rentemeester van Gellerlant; tot dese quaemen alle daegen briuen wt Dockum om twe hondert knechten, off sy mochten dye stat niet langer holden. Gronningers ende dye Geldersche attendeerdent vaecke ende dickmael te waeter ende te lande, om knechten in Dockum te schicken, maer dye huysluyden, op dye paelen ende fontiringe vanden landen, daer dye Geldersche doer moesten, voenende, waeren daersoe vlux ende neerstich by met die clocke slag, datse neergens mochten doer raken, want sy dye Geldersche seer haetich ende contrari waeren, om den groeten ouerlast hemluyden wt Dockum van Goltsteen gedaen. Den 18 dach Augusti reysden wt Gronningen by twe hondert knechten met sommige ruytters, ende maeckten onder malcanderen een verdrach, dat dye ruytters een anslach solden maecken in dye wolden, ende dye knechten souden reisen in Dongerdeel ende pinen (*) soe voert in Dockum te coemen. Dese aenslach geschiede soe voersz. is, meer dye ruytters ende knechten ytlicke in syn plaets worde soe getreft ende veruolcht vanden huysluyden, datse met nauuernoet ongeslaegen ontquaemen. Opten 25 Augusti reysden Marten van Rossen wt Gronningen met hondert reysgers ende 300 foetknechten nae Collum, want hy hadde verstaen, dat dye Burgoensche des anderen daeges wilden aenstormen. Ende om den storm toe beletten, branden sy sommige huysen te Buer ende te Collum inden bueren, ende dye knechten nae-

(†) Pinen = trachten. Kil.

men voer hem peerden, ossen, koyen, schaepen, ende al 1523
datse mochten driuen ende draegen, ende toegen met dat roeff nae Gronningen. Dye huysluyden syn byeengecoemen ende hebben dye Geldersche soe eernstich voervolcht, datse aen beyde syden geuonden ende doeden cregen. Dye heeren voer Dockum hadden alle dye huysluyden met wagen ende peerden tot Leuuarden toe opgescrcuen voer Dockum te coemen, ende bereiden hem tot een storm. Als dan dye burgers ende knechten saegen, dat dye Burgoense hem in alles bereiden tot een storm, ende daer quam geen ontset van den Hartoch van Geldre, noch wt Gronningen, ende hadden groeten schaede an huysen ende menschen vant geschut geleeden, soe worden sy verslagen ende cleinmoedich, ende spraeken heerschappen burgers ende knechten met malcanderen ende metten droste Goltsteen, alsoe dat sy met den heeren van Wassenaer ende Tautenborch spraeck hilden ende tracteerden van zoen. Ende nae veel communicatien ende handelingen synt sy met den heren accordert op sekere artiekulen, dye sy met malcanderen aennaemen te holden, ende met brieuen te beuestigen, waerop worden voer gyselers geseth, soe lange dye accoerdt ende contracten worden gesloeten, gescreuen ende gemaeckt, als van dye Geldersche Popke Mockama, Sippe Albaeda, van dye heerschappen ende cruisse vanden Drost, een van dye knechten ende twe van dye burgers, dese voersz. quaemen inden Burgoenschen leeger. Item van dye Burgoensche gingen hiertegen inden stadt heer Julius van Bottinga Ridder ende Otto van Diepholt ende noch vier, dese bleuen snachts in Dockum, ende dye Geldersche inden leger.

1523 **Dit syn die articulen ende puncten tusschen den Burgoensche aen die eene, ende die heerschappen burgers knechten van Dockum aen die andersyde gemackt.**

Opten 27 dach Augusti anno 1523 is dit tegenuoerdige naegescreuen tractaet gemaeckt, geraempt ende gesloeten tusschen den Eedelen welgeboeren heeren Johan Vryheer tot Wassenaer heren tot Verschoëten ende Walckenburch Key. Mat. ouerste velt hofman ende Georgen Schenck Vryheer tot Tautenburch Stathouder Generael derseluer Key. Mat inden landen van Vrieslant. Ende Johan Goltsteen ouerste ende beuelhebber vanden stadt ende huyse Dockum, als hyernae volcht:

Ten eersten sall dye voersz. Johan Goltsteen met zyn huysfrouwe ende gesinde afftrecken, vry ende veylich passeren met zyn toebehoeren. Te weten, gelt, clennodien, clederen, peerden ende harnnas, mer sal alle prouande ende huisraet op datselue huys omueracht, onuerdoruen oft versteken ouerleueren ende opten huyse laeten.

Ten anderen sall dye hofman binnen der stadt Reiuer van Bullich met alle eedelluyden, beuelsluyden, knechten ende crysluyden als voersz. is veilich passeren.

Ten darden sullen alle heerschappen, burgers ende huysluyden, dient gelieft, mogen bliuen met hoer wiuen ende kinderen by hoer guederen sonder compositien, om daer Key. Mat. huldt ende eedt te doene, als ander landen hebben gedaen. Ende diet niet belieft te bliuen, sall vry ende veylich passeren als voersz. is. Ende dye gene, diet sall belieuen te bliuen, sullen anders niet aenfeerden noch annemen, dan haer eygen toe behoert, by hoer eedt ende heere straffinge.

Ten vierden sullen dye voersz. heeren dese voergemelte

persoenen ende luyden doen veyligen ende geleyden doer der 1523
Key. Mat. gebiede, tot in haer geuaersaemheit (*) ende tot den paelen van Gronningerlant.

Ten vyften sullen alle lantsaeten, ende dye tegen Key. Mat. gedaen hebben, oeck mogen vrylick passeren, ende diet belieft, sall mogen bliuen.

Des sall voersz. Goltsteen ouerleueren in handen der voersz. heeren van wegen der Key. Mat. dat huys ende stadt Dockum met alle geschut, attelarie, cruyt, gereetschap, prouande clein ende groet, sonder yet hiervan voerruct, vordoruen, versteecken oft verulucht worden, by inbrekinge des contracts, daer tusschen beyden Gyselers vorgestalt syn, dese contract onuerbreeckelicken te holden ende onderholden ende te achteruolgen, morgen te acht uren toe ongeueerlick. Orconden onsen eygen hantscriften hyer onder gestelt den voersz. dach, aldus onderteekent J. Wassenaer. Tautenburch.

Opten 28 dach Augusti toeg Goltsteen wt Dockum, ende met hem Gabbe Scheltema, ende Douue Doenya heerschappen, dye mede in Dockum hadden gelecht ende niet beliefde Keysers te worden, ende quaemen des auents in Aeduert. Ende als hy des morgens binnen Gronningen quam, soe worde hy geuangen ende in syn heerberge gesloeten, omdat hy dye stadt Dockum met het huys den Furste van Geldre hadde afhandich gemaeckt, mits dat hy dye knechten wt dye stadt ter zee seinde te roeuen, want in Dockum niet ontbrack dan volck. Doen Dockum was opgegeuen, nae dat het 18 daegen hadde belecht weest, besetten dye heeren dye stadt ende thuys met Key. Mat. volck, ende dye Burgoensche knechten togen op nae Visfliet ende laegen daer in Gronninger gebiet,

(*) d. i. veiligheid.

1523 ende vernachten aldaer tot den IIIj dach Septembris, of daer yemant mogte coemen tegen Key. Mat. ondersaeten wat doende. Opten 4 dach Septembris braeken dye Burgoensche knechten op van Visvliet, ende toegen doer dye Wolde nae Sloeten, om dat te beleggen, ende dye heeren van Wassenaer ende Tautenburg reysden nae Leuuarden, ende rusten hem weinich daegen, soe lange dye Stathouder was genesen, dye inden leger voer Dockum doer syn scholder was geschoeten.

Dye stadt Boelswert worde Keysers.

Doen den stadt Sneeck met den Graeue van Moers contrarie worden was, dreuen sy den Geldersche grietsluyden, seynscheepsluyden ende veel burgers wt Sneeck, dye meest allen metter woen toegen toe Boelswert, dye metter tyt veel schaemele ende lichte burgers tot haer hant cregen, alsoe dat dye Geldersche den stadt Boelswart machtich worden, ende alhoewel dat daer veel burgers waeren, dye dat Geldersche regiment niet aen stonde, sy dorsten dat nochtans niet straffen, om vrese van den Geldersche knechten ende ballingen van Sneeck binnen Boelswert wesende. Soe dan dye Eedelen ende welgeboren heeren, heer van Wassenaer ende dye heer van Tautenburch Stathouder met knechten, volcoemen commissie van Key. Mat. hebbende, dye landen ende steeden, dye noch Gellers waren, tot subiectie Key. Mat. te brengen, int tlant waren gecoemen ende thuys ende toern toe Woerckum genommen, ende te Mackum een blockhuys gemaeckt, daer dye stadt Bolswert was mede benaudt, ende Dockum belecht, ende twas lange ouer sint Jacob, ende men vernam noch niet, dat dye Hartoch van Geldre enige vergaringe van knechten hadde, om den steeden ende landen, dye syn partie noch hilden in Vrieslant, te ontsetten, soe hy hem by huer ambesaeten hadde ontboeden

ende geloeft, soe spraeken sommighe vanden princepael bur- 1523
geren met malcanderen, dye Key. Mat. niet langer dorsten of wolden rebel wesen, ende senden heymelick boeden aen heer Goslick Jongema hoer heerschap, dye wt Boelswert balling hadde geueest, vander tyt dat dye Geldersche eerst binnen quamen anno 14, dat hy met dye heeren van Wassenaer ende van Tautenburch Statholder soude spreken, ende comen met een hoep volck in Oldecloester, sy hoepten eer niet lange met hulpe van andere burgers den stat Boelswert in handen Key. Mat. te brengen. Soe ist geschiet, dat heer Goslick Jongama, Mr. Jarich Decama met Baerderadeel ende Jarich Hottinga met Hennaerderadeel ende sommige knechten sint gecoemen in Oldecloester den 26 dach Augusti. Ende heer Goslick heeft gescreuen an recht ende raet ende gemeente der stadt Bolswartt, dat hy den stadt Bolswardt van Key. Mat. wegen opeyste, ende solden hebben, genieten ende gebrucken alle preuilegien, vryheeden ende gratien, dye den stat Leuuarden ende andere steeden in Vrieslant Key. Mat. subiect, hadden, voert alle misdaeden int generael ofte speciaell, wt Bolswert geschiet, solden vergeten ende vergeuen wesen, indien sy hem nu met wille onder Key. Mat. subiectie ende protectie gauen. Ende alle vreemde luyden, geestelick, eedel ende oneedel binnen Bolsuert wesende, souden mogen sonder enige ander compositie op hoer eygen reysen, woenen ende soe sy dat vonden gebrucken. Ende, dye dat niet beliefde, soude vry vast geleydt hebben te reysen, waer hem luyden beliefde, ende wat knechten int Geldersche solt hadden gelegen, solden in Key. Mat. solt bliuen yder nae aduenant. Op sulcke ende ander articulen hebben volmachtige van des stadts wegen ende oeck der knechten wegen alle daegen binnen Oldecloester met heer Goslick ende andere heerschappen voersz. gehandelt. Ende als dye stadt ende heer Goslick al waren accordert ende gesloeten, soe wordet vanden Grietsluyden ende ballingen van Sneeck

1523 verdreuen, met den seynscheepsluyden ende sommige lichte burgers weder omgestoeten, alsoe datter meest alle daegen allarm binnen Bolsuert gemaeckt worde, in welke dye princepael burgers in perickel waren haers lyfs. Ten laesten nae veel communicatien tusschen den stadt ende heer Goslick gehat, ende nae veel raeden vanden knechten in huer gemeyn, holden binnen Boelswart, hebben dye burgers veel knechten ende schaemele burgers tot haer hant gecregen, ouermits dat hem worde geloeft int Keysers solt te wesen, waerduer dye macht der wederpartien worde seer gebroeken, ende dye seinscheepsluyden sampt alle dye gene, dye niet beliefde te bliuen ende Keysers te worden, toegen met vyf scheepen van Bolswart totten Graeue van Moerse binnen Sloeten, ende dit waeren dye princepaelen, dye Sloeten inden belech soe lange hilden, dat het niet eer worde opgegeuen. Ende met dat dese voersz. knechten of seinscheepsluyden met den anderen voersz. wt Boelswart waren, quam heer Goslick Jongema voersz. daer weder in van wegen Key. Mat. opten 6 dach Septembris anno 1523, ende daernae worde ende bleef dye stadt Bolswart Keysers ende deden eedt ende hulde, als dye stat Sneeck gedaen hadde.

Een Landach by den eedelen heeren van Wassenaer ende den heer van Tautenburch Statholder toe Sneeck geholden.

Naedat Doccum was geuonnen, worden die knechten ende tgeschut geschickt nae Sneeck, om voert Sloeten ende thuys inden Lemmer te beleggen; maer eerst hilden dye heeren voersz. een landach to Sneeck, daer dye staeten van Vrieslant' by monde vanden Stathouder worde voorgeholden, als hyernae volget, den 15 dach Septembris Anno 1523 etc.

Eerst, alsoe dye lantschap toe Harlingen op dye gewoenen 1523
landach, leest vergaedert sinde, der Key. Mat. ter eere ende dye lantschap tot guet in recongnitie toe een guetlicke gehoersaemheit ende assistentie neuens Key. Mat. crysvolck den landen wt den groeten lasten ende miserien van oerlogen, daer sy soe lange in geueest syn, te verlossen, geconsenteert hebben 1500 solten crysluyden opten vornoemden landen cost voer drie maanden aen te nemen, holden ende voersolten. Tot welcke onderhoudinge negen sts. opten golden gulden renthe ouer dye grietenien, dye onder Key. Mat. protectie stonden, omme geslaegen syn. Ende soe nu dye darde maent na corts expererende is, ende dye penningen wtgeuordert moeten worden, ende indien dye negen str. dye voersz. somma van drye maenden niet opbrengen een mochten, dattet van noden waere in tyts prouisie daer inne te soecken.

Ten anderen, of men by onueder ende andere inconuenienten Sloeten ende dye Lemmer soe balde voer den wtganck vanden voersz. drye maenden niet ouercoemen een conden, hoe dye lantschappen sich bedochten te holden aengaende dye vorder onderhoudinge der voersz. knechten, omme te mogen continueren ten einde.

Ten derden, dye legeren voer Sloeten ende dye Lemmer geslaegen wesende, ende dat indien dye Geldersche wt Gronningen ofte anders, onderstaen wolden, in dese landen enich oueruall met geualt te doene, om myn voersz. heeren wtten legeren voer Sloeten ende dye Lemmer te locken, datmen aduiseren solden hoe men die Geldersche wederstaen, keeren, ende dye landen ende onderdaenen beschermen mochten.

Op welcke propositien voersz., nae vele communicatien vandien, hebben opten eersten dye onderdaenen des Grieteniens, dye beloeft haddén 1500 solten drie maenden te hol-

1523 den, aengenoemen dye voersz. somme wt te vorderen ende betaelen sonder gebreecke.

Opten 2 hebben voert dye andere Grietenien, dye nu tot Key. Mat. obedientie getoegen syn, by wille aengenoemen dye voersz. 1500 solten ses weken toe onderhouden ende betaelen, ter seluer intentie als sy eerst aengenoemen syn by den anderen Grietenien om tot een ende toe koemen, ende oftet noet sy, dat Sloeten en dye Lemmer noch binnen den tyt niet geuonnen een worden, soe sall het staen op beyde dye heeren verclaringe, of dye selue Grietenien noch vierthien dagen dye voersz. 1500 solten onderholden sullen buiten last vanden anderen Grietenien, of niet.

Opten derden artickel, soe willen dye gemene landen sich nae harnas ende geueer tot defensie der landen ende van hoer lyf, indien dye landen aengeuochten worden, soe veel hemluyden binnenslants mogelick sy, stellen.

Aldus gerelateert by heeren Kempo van Martena Doctor, Ridder Key. Mat. Raedt ende Mr. Sydts Tiaerda opper Geest voer dye heeren, gedeputeert daertoe van den Lantschap van Vrieslant toe Sneeck tegenwoerdich synde.

Vanden belech voer Sloeten ende andere onder den belech geschiet.

Dese Landach sus toe Sneeck geholden, toegen dye heeren voersz. veel stercker ende geueldiger voer Sloeten, dan sy ye voer Dockum hadden geweest, ende laegen daer voer te waeter ende te lande met dye darde man wt Westergoe, schietende daer binnen, soe wel van dye schepen als vant

lant, met scherpe metsen, cartouuen, nodslangen ende mor- 1523
tiren of tuimelaers, nacht ende dach sonder ophouden, dat-
men tgeschut mochten hoeren toe Zutphen ende Aernem in
Gelderlant ende tot Amsterdam in Hollant. Sy scoeten eerst
in stucken dye wintmollen, daernae dye rosmolen binnen
Sloeten, alsoe dat sy geen meel inden stadt hadden, dan sy
met mostermollens maelden ende daer maeckten sy koeken
aff, dye sye braeden opten roester. Oeck hadden sy int einde
breck fleys ende byer ende boeuen al bussen cruyt, alsoe dat-
se geen storm dorsten veruachten. Ondert belech voer Sloe-
ten toegen dye Geldersche wt Steenwick in Stellingwerf ende
branden ende vingen daer, dye sy conden criegen, niettegen-
staende dat dye selue huysluyden hadden met den Geldersche
componeert. Dit horende dye heeren voer Sloeten, seinde
Douuo Hoytez. met dye woltluyden ende een venle knechten
tegen dye Geldersche to Steenwick. Binnen Steenwick was
Christoffel Graeue van Moers, dye wt Sloeten reysde, eer dye
belech daervoer lag, ende seyde tot syn volck binnen Sloeten,
dat hy aenden Hartoch van Geldre wolde reysen om ontset,
maer hy toeg binnen Steenwick, dat dye Geldersche doe in
hadden, ende waer daer soe lange, dat Sloten worde opge-
geuen. Doen verliep hy Steenwick oeck. Binnen Sloeten was
Doctor Hubert Cancelaer, Ryenck ende Kempo Jongama
herschappen gebroeders, ende Wierdt ende Sicko Koythaen
van Bolswert met dye seynschepsluyden, met meer Gelder-
sche knechten ende ballingen wt Sneeck. In dit belech voer
Sloeten worden dye Eedelen heeren van Wassenaer ende dye
Statholder beyde geschoeten op een tyt inder nacht. Wasse-
naer doer den arm, ende den Stathouder inden syde int lyf,
sy bleuen nochtans beyde int felt voer Sloeten leggen. Alsdan
Sloeten dus sterck was beleit, als datter niemant in noch
wt mochte, ende groet gebreck aen alles in dye stadt was,
ende dye daer binnen waren nachts noch dachs rusten had-
den vant geschut. Oeck was daer geen gewach van ontset,

1523 soe begeerden sy opten anderen dach Nouembris spraeck met den heren te holden, ende boeden dye stat op te geuen in dye heeren handen, beholtlicken datse met hem wolden nemen wt Sloeten dye seinscheepen, tgeschut ende dye geuangen, dye sy hadden, mer dat wolden hem dye heren niet consenteren, nae vele tractaten syn sy met dye heren accordeert, dat dye heerschappen, hofluyden, knechten ende burgers met alle dye gene, die binnen Sloeten waren, mochten vry ende vrylich wt reysen, waer dat hem beliefde, wtgesecht inden Lemmer ende toe Steenwick, hebbende een maent huer beraedt oft dye lantsaeten int lant wolden bliuen sonder compositie ende doen Key. Mat. huldt ende eedt, als dye ander landen ende steeden in Vrieslant hadden gedaen. Oeck mochten dye burgers van Sloeten bliuen sonder enige compositie ende doen als voersz. is. Dese contracten gesloeten ende beuesticht, toegen dye Geldersche ende Vriesen, dye geen Keysers wolden worden wt Sloeten. Rienck ende Kempo Jongema gebroeders, Sirck Doenya heerschappen met veel Vriesen ende knechten reisden nae Gelderlant aenden Hartoch, Doctor Hubert Cancelaer ende Wierdt van Bolswart overste hofman van dye seynschepsluyden reysden nae Steenwick aenden Graeue van Moerse, nae dat se acht weken ende vyf dagen belecht hadden geueest. Nae dat dye Geldersche wt Sloeten waren gereist, als voersz. is, quaemen dye Eedelen heeren van Wassenaer ende Georgen Schenck, Stathouder, binnen Sloeten opten 8 dach Novembris, ende dye burgers deden hulde ende eedt Key. Mat., als anderen steeden hadden gedaen. Doen Sloeten was geuonnen gauen dye Geldersche thuys in den Lemmer oeck op in handen der heeren voersz. op artickulen ende conditien, soe dye van Sloeten hadden gedaen opten 8 dach Nouembris. Ende thuys in den Lemmer wt beuel vanden heeren worde vanden huysluyden wtgeroert ende slecht gemaeckt. Hyermede waren dye Geldersche heel ende al wt Vrieslant geextirpeert ende wtgeroedet,

nae negen jaren myn vierthien dagen, dat sy eerst in Vries- 1523
lant quamen. Doctor Hubert, cancelaer ende Wirdt voersz. worden beuonden ende gecregen, datse nae Steenwick wolden reysen tegen den tractaet tusschen den heeren voersz. van wegen Key. Mat. ende dye Geldersche binnen Sloeten gemaeckt, dat niemant van hem luyden solde inden Lemmer of toe Steenwick reysen, ende sy worden heimelick brocht toe Leeuuarden ende des anderen dages, dat was op den 23 dach Nouembris, worde Wierdt van Bolswart, ouerste hofman vanden seinscheepen nae groete Piers doet, binnen Leuuarden voer dye cancelarie opt ordoys dat hoeft affgeslaegen ende buytten Leuuarden by dat gerecht op een radt geseth. Dye cancelaer, want hy Priester was, sat geuangen toe Leuuarden op huys ter tyt dat dye heer van Wassenaer sterf. Doen worde hy mede ouergeuoert nae Hollant ende wort gebrocht nae Mechelen aen Margareta; dye hem condemneerde tot euige geuanckenisse opt huys toe Rippermonde in Vlaenderen. Naedat Sloeten ende dye Lemmer waren opgegeuen, worden dye Burgoensche knechten geschickt nae Steenwick omdatt te beleggen, alsdat dye Geldersche binnen Steenwick wesende vernaemen, liepen sy wt Steenwick ende verlieten dat den 11 dach Nouembris, ende dye Burgoensche naemen dat in ende besetten dat met haer volck, ende Georgen Schenck Stathouder maeckte daer een Blockhuys in.

Van een Landach binnen Sneeck geholden nae dat Sloeten ende thuys in den Lemmer syn gewonnen. (*)

In desen landach toe Sneeck geholden proponeerde den Eedelen heeren van Wassenaer ende Tautenburch Stathouder,

(*) Chtb. II. 139.

1523 dat dye stemmen ende Staeten wolden om leggen om dye betaeling vanden 1500 solten. Oeck om dye knechten noch een tyt te versolten ende onderhouden tot beschermenisse der lantschap van Vrieslant, want dye heer van Geldre Gronningen nae byder hant noch in hadde, ende mochte Vrieslant noch allen dagen noch veel quaet, schaedt ende ouerlast doen.

(*) Opten gemene landach toe Sneeck den 10 Nouembris Anno 1523 beroepen by den Eedelen ende Welgeboren heeren Johan vryheer tot Wassenaer Tautenburch, Stathouder der Key. Mat. in Vrieslant, hebben dye gemene Staeten, Prelaeten, Eedelingen, Steeden ende gemeenten dye vyf maenden voerleden, daer van drye maenden ses weken veraccordeert waren, geconsenteert wel te betaelen, mits dye heeren sampt dye raeden met dye gedeputeerden willen handelen met dye luyden vant Bill van des naeuolgende ontholt tot profyt vanden landen.

Ten anderen, boeuen allet gene en twtterste vermogen by den landen gedaen, hebben sy noch verwilliget tot eere ende guet geuallen den Key. Mat. ende dese voersz. heren in steede Zyne Mat. noch een maent dye zomma vanden 1500 solten, ende dye landen renthen buytten dye steeden leggende te betaelen, daer enen ytlicken diet vermach binnen dye maent sullen betaelen, ende dye ander bynnen dye naeste vyer weeken daernae, ende daernae hemluyden niet meer daer ouer willen eischen noch belasten.

Ten darden soe dan dye Eedelen ende welgeboren heeren Johan Vriheer tot Wassenaer als ouerste veltheer der Key. Mat. in desen landen van Vrieslant ende den Eedelen ende Welgeboren Georgen Schenck Vryheer tot Tautenburch Stathouder der Key. Mat. hoer lyf ende leuen voer dese landen

(*) Chtb. II. 184.

gelecht hebben, ende alsoe vere continueert met hare beyde 1523
seluer perickel, moyte ende arbeyt ende volhardicheit, dat dye landen alouer enn reduceert syn, daer van dye landen der voersz. heeren niet genoech coennen affdancken ende loeuen, soe hebben dye landen vanden renthen buytten dye steden leggende in een kennisse van danckberheit beyde voersz. heeren 4000 current gl. Biddende beyde den heereu voersz., dat sye tselue in dancke willen nemen, ende ytlicke in synen staet ende vermogen dye landen van Vrieslant willen vorstaen ende gunstich wesen. Aldus gedaen concipieert ende gelesen inder presentie vanden staeten ende stemmen dese landen voersz. Ondertekent Cempo Martena Doctor ende Key. Mat. raet in Vrieslant.

Item op desen seluen landach den 10 Nouembris Anno 23 toe Sneeck vergaedert zyn geueest dye gemene Staeten stemmen van Vriesland, Prelaeten, geestelickheit, ridderen, Eedelen, steeden ende huysluyden, hebben geaccordeert ende gesloeten, ende dat duer mercklicke oersaken, dat dye ganse somma van dye negen strs. aengaende ytlicke Grietenien ende vyfte halue sts. aengaende dye ander grietenien, nae dye floreen luyt des rentemeesters registerboeck, gans wel ende al sonder rest sall wtgefordert ende betaelt worden. Ende oft daeromme by singulariteit van persoenen of landen doer armoedt ofte anders gebreke letsel vyel, tselue dye Grietman met den ingeseten sinder (*) Grietenien sal remedieren ende prouisie soeken, dat men dye gebreecke veruult.

Ten anderen hebben dye landen vanden renthen buitten steeden leggende geaccordert van nius totten welcke betaelinge ses maenden der 1500 solten voer XIIIJ dagen daertoe buytten, inde tot den schenck van vyer dusent current gulden den heeren gedaen in remuneratie, ende totten costen

(*) d. i. zyner.

1523 vanden deputeerden ende den ontfanger op yegelicke floreen renthen te leggen twe sts., dye lant heere dye ene, ende den huerman den ander, beholtlick van vyer Grietenien, Feruerderadeel, Dantumadeel ende beyde Dongerdeelen, die totten schenck van vier dusent gl. niet schuldich sullen wesen, waerom sullen dye renthen nae aduenant soe veel myn geuen, als dye defalcatie dat demonstreren sall.

Ten darden soe hebben dye Prelaeten ende geestelickheit van huer possessie, dye landen tot een geuall ende voer dese reys, geconsenteert mede te betaelen, daer sy van protesteert hadden ende noch naemaels protesteren, daervan vry te bliuen, alst billich is.

Ten vierden hebben dye landen voersz. accordeert te stellen van dese negen stuuers vyfte halue sts. ende 2 stuuers Lenert Hugo z. clerk vanden rentemeester vanden landen wegen toe ontfangen, ende daer van dye raeden Key. Mat. ende dye gedeputeerden, als van dye Prelaeten wegen dye Pater toe Aengum, vanden Edelen Wyttye van Camminga, vanden steeden Peter Janz., vanden huysluyden Onne Tzalling z., rekeninge te doen, dye den landen voert daeraff sullen mogen reeden geuen, ende dye ouerschiet vanden penningen sullen tot den landen wille nut holden ende stellen.

Opten 4 dach Decembris Anno 23 toe Leuarden opt huys is gestoruen dye Eedele heer Johan toe Wassenaer toe Verscoeten toe Walkenburg Burchgraeff toe Leyden aen dye wonde hem voer Sloeten in den aerm geschoeten, van wiens doet all Vrieslant droeuich was, want hy hem int recupereren, ende tlant van Vrieslant wt dye Geldersche handen ende ouer een te brengen, soe vroemelick ende eernstelick heeft gebruckt tegen den vianden, ende sochte geen verlengen, als sommige voer hem gelicke commissie hebbende in Vrieslant hadden ge-

daen, waerouer hy syn lyf ende leeuen heeft gelaeten, ende 1523
worde opten 21 dach Decembris met eerlicken staet ouergeuoert nae Hollant, ende voert gebrocht inden Haeg, int Prekebroeders cloester by zyn olders heren van Wassenaer begraeuen.

Dye Geldersche in Stellingwerff ende vanden Eedt Key. Mat. gedaen.

Nae den doet des heeren van Wassenaer heeft heer Georgen Schenck den knechten oerlof gegeuen, ende Vrieslant heeft eendrachtelick in guede rusten ende vreeden geseten onder Key. Mat. protectie ende syne Mat. Statholders heeren Georgen Schenck Vryheer tot Tautenburch wisheit ende guede regieringe, vry van alle aenstoeten ende oproer van binnen mennich jaeren. Beholtlicken dat dye Geldersche int jaer van 24 inden Meymaent quaemen in Stellingwerf ende begonden daertoe branden, roeuen ende vangen. Dit vernemende dye Statholder heeft van stonden aen al Vrieslant met huer geweer opgescreuen by hem te Leuuarden toe coemen, om dye Geldersche toe slaen. Doe dye Geldersche dat hoerden, toegen sy wederom, daersy van daen gecoemen waeren ende hebben tot noch toe Vrieslant niet weder aengeuochten. Dye Stathouder danckte den Vriesen, datse trouuelick ende eendrachtelick tot syne verscriuinge waeren by hem gecoemen ende lietse weder nae huys reysen. Ende want ick hyermede het vyfte boeck deser Cronicken wil besluyten, omdat Key. Mat., nae des furstes van Sassens regieringe ende der Geldersche inuasie, (nae veele oerloge bloetstortinge, roef ende brant) in dit jaer van drye ende twintigen Vrieslant van Staeueren tot Gerkes brugge toe heeft tot synre Mat. gehoersaemheit ende subiectie gebracht, ende nu rustelicken beset,

1523 niet sonder meercklicke hulp ende bystant derseluer Vriesen, als ick voer opt lanxte in dit boeck nae myn beste vermogen hebbe gescreuen, ende dye Vriesen nu geen heer bekennen noch hebben dan Key. Mat. ende syn Mat. in dese landen Guuernoers wort geholden, dat hem is versegelt ende geloeft. Ende om te wetene, wat dye Vriesen weder hebben gesuoren te holden behaluen Key. Mat. besegelde briuen, soe wil ick int eynde van dit boeck beyde eeden hierin scriuen, opdat dye Vriesen moegen weten, wat sy Key. Mat. syn schuldich toe houden etc.

Forme vanden eedt der Vriesen Key. Mat. gedaen.

Wy burgers, huysluyden, ingeseten der steeden Kerspeelen van N loeuen ende sueren den Key. Mat. trou, holde, gehoersaem ende onderdanich te zyn, als onse natuerlicke rechte eerflicke heer, ende syn Key. Mat. eerfgenaemen, afcomsten, successoren, als guede, trouue ondersaeten, ende willen syne Key. Mat. Stathouders ende regenten endeheeren vanden raede gehoersaem syn, in alle datgene dat ons by hem vander Key. Mat. wegen beuoelen wort. Ende oft wy in enige plaetsen yets vernaemen, hoerden oft saegen, dat dye Key. Mat. ofte syn Statholders tegens mochte wesen, sullen wy ende een yegelick besonder dat selue in syn affuesen syn Lutenant ende den voersz. luyden van den raede te kennen te geuen, ende daeruan aduerteren by onsen eedt. Ende sullen den ordinantie gemaeckt byden Furste van Sassen onderholden ter tyt, dat dye Key. Mat. met dye gemene landen anders verdraegen zall. Ende willen ons trouuelick holden, in allen dingen beuisen, als guede vroeme ende getrouwe ondersaeten toebehoert, gelick ende in allen maten als andere synre Key. Mat. ondersaeten in Vrieslant ye gedaen

hebben ende doen, sonder argelyst ende bedroch als ons al- 1523
len ende ytlick besonder, dat ons Godt alsoe helpe ende alle synen heyligen, amen.

Den eedt die den Stadt Sneeck hebben gedaen Keyserlicke Mat.

Wy Eedelen, heerschappen, regierders ende burgemeesters, schepen ende alle gemeente der stadt Sneeck sueren ende beloeuen den alderdoerluchtichsten, hoeggeborensten, onueruinlickste Furst ende heere Caerl byden genaeden Goedts Keyser van Roemen, Coninck van Germanien, van Spaenien, van Arragon, van beyde Cicilien ende Hierusalem, Eertshartoge van Oestentrick, Hartoge van Burgondien, van Brabant etc., Graeue van Hollant, van Zeelant, Heere van Vrieslant, dat wy hem ende dye van hem coemen sullen, ende allen sinnen eruen ende successoren, als natuerlicke eerfheeren ende eerfgubernatoers vanden landen van Vrieslantt van wegen ende wt den naeme Key. Mat. heyligen ricks, guede, getrouwe, onderdanige ondersaeten wesen sullen, ende synre Key. Mat. hoogheit, recht ende justitie, te helpen onderhouden, dye vernoemde stede tot eere ende profyt synder Mat. te beuaeren. Sinder Mat. Statholder, regenten, cancelaer, ende raede te eren ende te obedieren ende dat wy nimmermeer in raede of tractaet comen sullen, daer men tegen syne Mat. ofte synen Statholder raeden oft officieren spreckt, tracteert ofte handelt, ende oft wy sulck horden te geboeren, tselue tegen te staen ende wt te brengen ende voerts generaelicken all te doen, dat guede ende getrouue ondersaeten schuldich syn ende behoeren te doen. Soe helpe ons Godt ende alle syn heiligen. Actum et datum in den jaer 1522 den 4 dach Nouembris in kennisse etc. onsen stats secreet segel hyer onder gedruckt.

1525 **Die eedt die de heeren van wegen Key. Mat. den stadt Sneeck deden.**

Wy Georgen Schenk, vriheer tot Tautenburch, Stathouder Generael vanden landen van Vrieslant, Jasper Luuesz. raedt ordinarius inden landen van Hollant, ende Jan Hubrechtz. schout van Amsterdam, al inden naeme ende van wegen des alderdoerluchtigsten, hoeggeborenster ende onueruinlicksten Furst ende heere heeren Caerl byder genaeden Goeds Keyser van Roemen, Coeninck van Germanien, van Spanien, van Arragon, van beyde Cecilyen, van Hierusalem etc., Eertshartoge van Oestentrick, Hartoge van Burgondien, van Brabant, van Hollant, Zeelant etc., eerfheer ende eerfgubernaetor van Vrieslant, sueren, dat wy dye stadt Sneeck als een lidt vanden landen van Vrieslant houden sullen in justitie ende guede regimente, gelick dye ander landen ende steeden van Vrieslant, dye heylige kerck, geestelicke luyden ende hoeren gueden, mitschaders dyer Ridderschip, heeren ende heerschappen aldaer, toe beschermen ende niet te verlaeten, hoer duegdelicke preuilegien, vriheiden ende olden heercoemen, geuoenten ende rechten tonderholden. Beloeuen voerts den weduen ende wesen aldaer te beschermen, endë den ondersaeten ende inwoenders der vernoemder stadt Sneeck genadelick ende guetlick te tracteren, handelen ende in justitie te onderhouden ende al te doen, dat een guet eerfheer ende eerfguuernoer des Keysers ricks schuldich ende behoert te doen, soe moet ons Godt helpen ende alle syn lieue Heyligen. Ende want wy Georgen Schenck, Jasper Liuuesz. ende Jan Hubrechtsz. voersz. wtte naeme des Key. Mat. den voersz. eedt binnen den stadt Sneeck op huyden den 4 dach der maent Nouembris int jaer 1522, gedaen hebben den inuoenders derselver stadt nae datten seluen dach wt den naeme des Key. Mat. gelicken eedt vanden eedelen Burgemeesteren, Raeden ende gemente van Sneeck ontfangen hadden. Soe hebben wy Georgen,

Schenck, Jasper Lieuue z. in absentie van onsen segelen tot 1523
enen orcondtschap onsen signetten hyeronder gedruckt ende
oeck onse geuoentlieke hantekenen hyeronder gestelt. Ende
ick Jan Hubrecht z. hebbe myn segel hyeraen gehangen ende
minen geuoentlicken hanteken hyeronder gestelt, opten dach
ende jaer als boeuen.

Tautenburch. Liuuis. Jan Hubrecht z.

DAT EYNDE VAN DAT VYFTE BOECK DESER CRONICKEN VAN VRIESLANT.

Dnus Mathias Guilhelmi, prependatus in ecclesia Bolsuerdiensi, scripsit hos libros Cronicorum Phrisie.

BIJLAGEN.

STUKKEN UIT HET ARCHIEF

VAN

Mr. BUCHO AYTTA,

BETREFFENDE DEN OVERGANG VAN

BOLSWARD.

a. Tractaat met Bolsward.

COPIE.

1523
Kaerle by der gracie Gods gecoren Roomsch Keyser altyt 16
Vermeerder 's Rycx, Coninck van Germanie, van Spaegnen, Sept.
van Arragon, van Navarre, van beeden den Cecilien, van Jherusalem, van Hongrie, van Dalmacie, van Croacie etc. Eertshertoghe van Oestenricke, Hertoge van Bourgognen, van Lothringen, van Brabant, van Styer, van Carinte, van Carniole, van Limbourg, van Luxembourg ende van Gelre, Graue van Vlaendren, van Habsbourg, van Tirol, van Artois, van Bourgogne, Palsgrave ende van Henegouwe, Lantgrave van Elsate, Prince van Zwave, Marcgrave van Burgau ende des heylicx Rycx van Hollandt, van Zeelandt ende van Phiert, van Kebourg, van Namen ende van Zutphen, Grave, Heere van Vrieslandt, van opten Windismarck, van Sclavonie, van Portenau, van Salms ende van Mechelen, Allen denghenen die dese jegewoirdige zullen sien, Saluyt. Alsoe onse lieve ende ghetrouwe Ritter, Raet ende Camerlinck Heere Godscalck Juvinga by onsen ordonnancie ende bevel ende by speciael commissie by briefven van onse zeere lieve ende zeere beminde Vrouwe moeye die Eertshertoginne van Oistenryck, Hertoginne ende Gravinne van Bourgognen etc. Regente ende Gouvernante in onsen landen van herwertsoever van onsen wegen met den Recht, Raet heerscapen, burgers ende gemeen ingeseten onser stadt van Bolzwaert in onsen lande van Vrieslant over zeker tyt van onsen onderdanicheyt ende obedience gedistraheert diverschen communicacie gehadt heeft ende mit hemluyden zekere handelinge ende tractaet innegegaen ende

1523 16 Sept. inhoudende diversche articulen ouermits denwelcken de voornoemde stede, die heerscapen, burgers ende ingeseten van dier in onsen onderdanicheyt gereduceert soude wesen, vanden welcken commissie ende articulen die teneur in substancie ende effecte hiernae volght: Alzoo heer Godschalk van Jonghema, Ritter, by zeekere concept ofte articulen die hy myne ghenadichste Vrouwe die Ertshertoginne van Oistenrick, Regente ende Gouvernante gesonden heeft, dienende om te reduceren Bolzweert ter obediencie van de Keyserlicke Majesteyt onder ander heeft doen verthonen, dat om ter voersz. reductie te mogen commen van noode is, de Keyserlicke Majesteyt, geve alle heerscipen burgers ende inwoonders der voirscreuen stadt van Bolzweert een generale abolicie ende oic speciale voor allen den ghenen dient begheren sullen van feyten, exploiten, delicten, roverien te lande ende te watere ende allen anderen rebellicheyden etc. beschadinge die zy voir de oirloge ende die geduerende gedaen hebben, in wat manieren dattet zy etc. Myne voorsz. genadichste Vrouwe begeerende, dat de voorscreuen reductie volbracht mach wordde ende dat voirsz. heerschapen, burgeren ende inwoonders der voorscreuen stadt van Bolzwart guetelyck ende gracelyck getracteert werden, heeft belooft ende belovet mits desen denselven heerscapen, borgeren ende inwoonders ende allen denghenen die 't begheeren zullen, te de doen hebben van den Keyserlicke Majesteyt een generael ende speciael abolicie van allen feyten, exploiten, delicten, roverien te lande ende te watere ende allen anderen rebellicheyt ende beschadinge, dat zy voir desen oirloge ende die gheduerende gedaen hebben, in wat manieren dat ghedaen mach wesen, in bestandt oft buyten bestandt, ende voirts al tgene des zy misdaen mogen hebben, hem voirts belovende dat zij gerestitueerd sullen wesen in ende tot al hueren goeden erven ende voirts tot huere goede name ende fame, gelyck zy te voeren waren, ende dat zy voortaen ende als zy den eedt gedaen ende hem in die

obediencie van den Keyserlicke Majesteyt gegeven hebben, zul- 1523
len bruycken hoeren voorscreven erven niet jegenstaende eenige 16
confiscatie off dat huer goeden overmits confiscatie mochten Sept.
vercoft oft vergeven zijn (oick dat zy zullen bruycken alle previlegien gelyck andere heerscapen, borgeren ende inwoenders der steden van Leeuwaerden, Franicker, Herlingen ende Sneeck, ende hem op als te doen hebben ende verleenen opene begeselde brieven van de Keyserlicke Majesteyt in goede vorme. Aldus gedaen by myne voorsz. genadichste Vrouwe in den Raet tè Mechelen den xv^en^ dach van Meerte anno vyfthien hondert tweentwintich ondergeteyckent Marguerite ende van den Secretarys Verde Rue. — Artikelen overgegeven in den handel ende tractate tusschen den gestrenghen heer Heer Godscalck van Juvynga Ritter &c. ende die Stadt Bolzweert van wegen hoichgedachtiger Keyserlicke Majesteit, primo dat de commissie by den eerstgenoemden Heeren Godscalck Jongema gethoent van die hoichgeboren vrouwe Marguerite onderscreven der Stadt geleveert worde mit Keyserlicke Majesteyt grooten segel versegelt, voir al eer men yemandt eedt ende plicht voirhouden werden sal. Secundo, dat de wallen ende vasticheyt die nu zijn staende ende dat gescut in de voorsz. stadt Bolzweert te blyven ende dit al ter deffencie van der voorsz. stede ende dat men die artillerye oft geschut niet en sal mogen alinieren, dan by beliefte van den Keyser, ende advys van den burgeren. Tercio, dat de Keyserlicke Majesteit gheen knechten of crygsluyden in die stadt Bolzweert en sal leggen dan zoo in tyden des vrede ende oirloghe om bewaerenisse ende nootroufficheyt waere ende dat by recht ende raedts advys dat de Keyserlicke Majesteit in ghenen tyden vasticheyt oft blockhuysen in die stadt Bolzweert oft daeraen bouwen off maeken sal laeten, ten waere dat van nooden waere meerder vasticheyt oft sterckte te hebben, dewelcke men als dan in dien gevalle maken sal by Raedt ende advys van den voorscreven burgers. Dat alle presentacien, landen, huysen, con-

1523 16 Sept. senten ende sentencie in tyden des Furst van Gelre geschiet machtich zullen blyven, ende geestelick ende weerlyck elck in zyn recht ende besitte sonder falicant te blyven. Dat de burgers ende inwoonende ende alle die hem binnen Bolzweert onthouden, aen gheenen handel noch saicken in tyden des Fursten van Ghelre geschiet in Keyserlicke Majesteits landen niet gearresteert off angesproken mogen worden, ende in anderen landen offt steden wo zulcx gebuerde een voorstander te zyn vuytgeseyt schulden. Dat alle scippers binnen Bolzweert wesende, die op huere schepen ennige daghen ten affteren zyn restitueert te wesen, dat zy deshalven gheen scade en lyden ende dye sceepsdaghen een tyt lang in suspens opgescort worden, ende insgelycx sal geschien den schippers dewelcken die partie van den Keyserlicke Majesteyt geholden hebben. Dat alle rechten, previlegien, stedebouck, statuyten ende goede gewoonten der stadt Bolzweert in voortyden gehadt ende noch hebben ende van denzelven deugdelycke gebruyc van den Keyserlicke Majesteyt wegen geconfirmeert worden, niet jegenstaende dat die stadt verbrant is geweest. Dat alle rechten, vryheden, previligien die stede Leeuwarden, Franiken, Haerlingen, ende Sneeck in 't gemeen off in 't byzonder gegunt ende gegeven zyn, ende te hebben daerop zekerheyt van den Keyserlicke Majesteyt. Dat die Grietenyen van Wonseradeel tot Haerlingen off anderen waer buyten dat deel, dan naer older gewoonten tot Bolzweert te holden niet distraheert off verlecht sal worden ende die vuytbuyren aen die stadt, alsoe dat geweest is by geleden tyden, te blyven, Ende dit al van Keyserlicke Majesteyt wegen mitter commissie versegelt te leveren. Dat alle scade, deluen ende deurgraven der stadt Bolzweert reparacie geschiet, ende renten uuyter wagen geboert dat welcken Heeren Godschalck van Jwynga to nae mochte gaen, der stadt remitteert ende gescenct zy. Dat die scamele burgeren, die noch eenige pachten ende huyren aengaende Heeren Godscalck ten achteren zyn, drie jaren quit

gescholden worde, aengemeerct die groote scade die d' inge- 1523
setene der voorsz. stad Bolzwaert ende pachtenaers geleden 16
hebben, Dat int gemeen ende byzondere heere Godschalck Sept.
hem mitten burgeren ende inwoonende gracelyck ende vredelyck halde ende gheene olde woorde noch handelinge up te brecken off gedachtich zyn, des die borgers ende inwoonders desgelicken by heeren Godtschalck weder te doen. Dat alle die gheene die aen der stadt Bolzweert geslegen zyn geestelick of waerlyck, heerscippen, huysluyden ende ballingen van Sneeck ende andere vry veylich ende onbescadicht van allen beveelsluyden, ruyteren ende knechten op huer eygen mogen commen ende gebruycken ende te doen als huere nabuyren, doende by den zelven behoerlick eedt den Keyserlicke Majesteit goet ende getrouwe te zyn. Dat die scamele borgeren die des begheren in Keyserlicke Majesteit solt gelacht worden als andere knechten in Keyserlyke Majesteyts solt liggende, zoe varre men dieselve behoeff ende zy daertoe nut zyn. Dat Heeren Godtschalck als een Ridder van trouwen die stadt Bolzwaert om diepen ende veeren hierby vaeren aengeheven naar byll naerder Ilst sal bystaen, ende ander behulpelyck zyn op te graven ende die aerme stede mit neringen te voirzien naer zijn beste vermogen. Item off die stadt eenige ander articlen die nut off nootroufftich waren noch bedochten ende inleyden, dat Keyserlicke Majesteyt den scamelen burgeren daerinne gracelyck ende pie sal voirsien, dat zy zullen reden hebben de Keyserlicke Majesteyt te bedancken, ende dat die overmits den voirsz. raet, recht, heerscappen, burgers ende ingesetene van Bolzweerde den Keyserlicke Majesteyt als Grave van Hollant ende zyn nacommelingen, graven ende gravinnen van Hollant eedt doen sullen ende denselven zweeren ende geloven goet ende getrouwe te wesen, inderzelver vougen ende manieren als die vanden Stede van Sneeck gedaen hebben, ons oitmoedelick biddende den voirgenoemden Heeren Godscalck die heerscip bourgers ende gemeynen ingesetenen van

1523 16 Sept. onser voorsz. Stede Bolzwaert den voorsz. Commissie ende articlen te willen approberen ende ratificeren ende onsen behoirlycken brieffven dairaff te doen expedieren, doen te wetene, dat wy willende in goeder trouwen mit den voirsz. Heere Godschalk ende den heerschipen, borghers ende ingesetenen van onsen voorsz. stede van Bolzwaerde, procederen wy by den deliberacie van onser voirsz. vrouwe moye Regente Gouvernante, ten advyse van onser zeere lieve ende getrouwe den hooft president ende de luyden van onsen secreten Raede ende financien neffens haer, geordonneert den voirscreven commissie ende ariikelen in allen hueren punten ende een yegelick van die geapprobeert geratificeert ende geconfirmeert hebben, approberen, ratifficeren ende confirmeren vuyt onser zonderlinge gracie mits desen onsen jegenwoordigen beneficien, daertoe gelovende in Keyserlicke ende princelycke woirden denzelven commissie ende artickelen onverbreckelyck 't onderhouden ende te doen onderhouden tot eeuwighen daghen, sonder nemmermeer daertegens te doen off gedoogen gedaen te werden, direcktelycken oft indirecktelycken, in wat manieren dat het zy. Ontbieden daerom onsen lieven ende getrouwen den Cancellier, den hooft ende president van onsen secreten ende grooten Raden, den Stathouder, president ende luyden van onsen Rade ende rekeninge in Hollant, Zeelant ende Vrieslandt, onsen procureur-generael ende allen anderen onsen Rechteren, officieren ende ondersaeten dien dit aengaen sal dat zy den voirnoemden Rechters, Raedt, heerscipen, borghers ende ingeseten van Bolzwaert ende een yegelyck van hem van onsen voirscreven approbacie, ratificacie ende confirmacie ende effect van al 't inhout van desen doen laten ende gedoogen rustelic ende vredelyck genyeten ende gebruycken zouden, hem daertegens eenichsins te vexeren, molesteren oft traveilleren in lyffve off in goede, hoe dat zy, want ons alsoe gelyeft. Oirconde van des voirscreven is, hebben wy onsen zegel hieraen doen hangen, onsen hoocheyt, heerlyckheyt

ende rechten ende een yegelyck zyns rechts in desen bewaert ende voirsien. 1523 16 Sept.

Gegeven in onser Stede van Bruessel den XVIen dach van Septembri int jaer ons Heeren duysent vyff hondert drie ende twintich ende van onsen Rycken te wetene van den Roomsche ende Hongrien &c. 't vyffte, ende van Spaegnen ende anderen 't achtste. Ende up ten ploy van den brieff stondt gescreven By den Keyser myn genadichste Vrouwe den Regente, den Eertsbiscop van Pallarme, hooft vanden Secreten Rade, de Grave van Hoochstaten, hooft vanden Financien ende den Heer van Berghen, Ridders, den Domproost van Utrecht, cancellier van den Ordene, den Heer van Neufville tresorier ende andere jegenwoirdich ende geteeckent, Dublioul.

Gecollationeert tegens zyn original by my
(get.) DE JONGE.

b. Machtiging verleend aan de HH. Wassenaar en Tautenberg om den Eed van de stad Bolsward te ontvangen.

1523 18 Sept. Kaerle by der gracie Goids-, Gecoren Roomsch Keyser altyt Vermeerder 's Rycx, Coninck van Germanie, van Spaegnen, van Arragon, van Navarre, van beeden den Cecillien, van Jherusalem, van Hongrie, van Dalmacie, van Croatie etc. Eertshertoge van Oistenryck, Hertoge van Bourgoingen, van Lothringen, van Brabant, van Stier, van Carintie, van Carniole, van Lembourg, van Luxembourg ende van Gelre, Grave van Habsbourg, van Vlaendren, van Tirol, van Artois, van Bourgogne, Palsgrave ende van Henegouwen, Lantgrave van Elsate, Prince van Zwave, Marcgrave van Burgau ende des heylicx Rycx van Hollant, van Zeellant, van Phirt, van Kiburg, van Namen ende van Zuytphen, Grave Heere van Vrieslant, van opten Windesmarck, van Portenau, van Selms ende van Mechelen. Onsen lieve ende getrouwe den Heere van Wassenaer, Ridder van onsen ordene Raet, Camerlinck ende overste Capeteyn ende den Heere van Tautenberg oick Ridder ende Gouverneur onses lants van Vrieslant, Salut ende Dilectie, Alzoe by den Tractaet van den reductie van onser Stede van Bolzweerde in onsen handen onder anderen geseyt zy, dat dien Rechters, Raet, heerscippen, borgers ende ingesetenen van onsen voorsz. Stede ons den behoorlicken eedt van getrouwicheyt doen zullen als aen hueren Heere et prince, zoe ende in derselver vouge ende maniere als die rechters, raden, heerscipen, borgers ende ingeseten van on-

ser Stede van Sneeck onlancx gedaen hebben, ende dat wy 1523
hemluyden oick als hueren heere ende prince zweren ende 18
geloven sullen hueren previlegien ouder hercommen, hant- Sept.
vesten constance ende usance t onderhouden al naer vuytwysen den voirseiden tractaet. Waertoe wy in onsen persoone niet vaceren en moegen, ende ons daerom van noot zy yemant daertoe wt ende ons getrouwe in onser Stadt te committeren, doen te wetene dat wy U volcommelyck betrouwende, U samelyck ende elck van U bysondere, bringer van desen geordonneert ende gedeputeert hebben, ordonnerende deputeren U daertoe committerende by desen U in onsen voirseide Stede Bolzweerd te transporteren ende aldaer den voirsz. stadt den Rechters ende Raden, borgers ende andere ingeseten derselver in onsen handen genade ende onderdanicheyt ende hueren behoorlicken eedt daertoe, ende sulcken als die van Sneeck gedaen hebben t' ontfangen, ende insgelycx van onsen wegen ende in onser ziele als heur luyder heere ende prince den behoorlicken eedt te doen, onsen briefven van den voirsz. tractaet hen te leveren ende den hueren te heesschen ende ontfangen, ende voirts allen dinge te doene des goede ende getrouwe Commissarissen ende gedeputeerden voirsz. schuld zijn te doen ende doen moegen des voirsz. te doen ende des daeraen cleeft gheven wy U samelyck ende elck van U bysonderen, bringer des brieffs volcommen macht auctoriteyt ende zonderling bevel by desen ende in uwe absencie ende soe verre ghy daertoe nyet verstaen ende vaceren en mocht, onsen lieve ende getrouwe Ridder Heere Godschalk Jongema ende Meester Bernaet Bucho, Doctoer, deken van onsen collegiale Capelle inden Hage onsen Raden, ende bevelen allen onsen Rechters, Officieren ende ondersaten, dien dit aengaen mach, dat zy U luyden ende elck van U besondere, ende in Uwen affwesen den voirsz. heere Godschalk ende Deken bringer des brieffs 'tselve doende verstaen, bystaen ende obedieren, want ons alzoe gelieft. Gegeven in onser Stede van Bruessel den XVIII

1523 18 Sept. dach van Septembri int jaer ons heeren duysent vyf hondert drie ende twintich, ende van onsen Rycken te wetene van den Roomschen en Hungrien etc. 't vyffte, ende van Spaegnen ende anderen 't achtste. Aldus ondergeteekend. By den Keyser in zyn Rade, Dublioul.

Gecollationeert tegens de principale commissie, by my
(get.) DAMAS.

c. Eede en hulde van Doucke Fontens aan Karel V.

Ick Doucke Fontens zwere ende belove der alderdeurluch- 1523
tisten hoechgeborensten onverwynlycxsten Furst ende heere 2
Heer Karel by der genaden Goods Keyser van Roomen, Con- Oct.
nick van Germanien, van Spaegnen, van Arragon, van beeden Cecillien, van Jherusalem etc., Eertshertoge van Oestenryck, Hertoge van Bourgognen, van Brabant, Grave van Hollandt, Zeelandt, Heere van Vrieslandt. Dat ick hem ende die van hem comen sullen ende allen eerven ende Successoren als natuerlyck Erfheere ende Erfgubernatoer van den lande Vrieslandt van wegen ende vuyt den naem des heyligen Roomschen Rycke goede getrouwe onderdanighe ondersaet wesen sal ende Zyne Keyserlicke Majesteyt hoocheyt Recht ende Justicie te helpen onderhouden, Zyne Majesteyts Stadtholder, Regenten, Cancellier ende Raeden te eeren ende te obedieren, ende dat ick nimmermeer in Rade off in tractaet comen en sal daer men jegens Zyne Majesteit off zynen Stadtholder Raeden ende Officieren sprect tracteerdt off handelt ende offte sulcx wiste te gebueren 't selffde tegens te staen ende vuyt te brengen, ende voorts generaelick al te doen, dat een goedt getrouwe ondersaet schuldich is ende behoiren te doen, zoe help my Godt ende al zyn heyligen. Oirconden van desen heb ick myn handteken hier onder gescreven. Datum den 11 dach der maent October int jaer ons heeren duysent vyfhondert ende driendtwintich.

(get.) DOECKO FONTENS.

d. Eed en hulde van Abba Remersma aan Karel V.

1523 2 Oct. Ick Abba Remersma van Midlum, zwere ende belove den alderdeurluchtisten hoochgeborensten onverwinlicxsten Furst ende heere Heer Kaerl by der genaden Goods Keyser van Roomen, Coninck van Germanien, van Spaengnen, van Arragon, van beeden Cecilien, van Jherusalem, etc., Eertshertoge van Oestenryck, Hertoge van Bourgondien, van Brabant, Grave van Hollandt, Zeelandt, Heere van Vrieslandt, dat ick hem ende die van hem comen sullen ende allen erven ende successoren als natuerlick erfheere ende gubernatoer van den lande Vrieslandt van wegen ende vuyt den naem des heyligen Roomschen Rycke als een goedt getrouwe ondersaet wesen sal, ende zyne Keyserlicke Majesteyt hoecheyt, recht ende justicie te helpen onderhouden, zyne majesteyts Stadtholder, regenten, Cancellier ende Raden te eren ende te obedieren ende dat ick nimmermeer in Raede off in tractaet comen en sal, daer men tegens Zyne Majesteyt oft zynen Stadtholder, Raden ende Officieren spreect, tracteert oft handelt, ende oft ick sulcx wiste te gebeuren, tselfde tegens te staen ende vuyt te bringhen ende voorts guetlick al te doen dat een goet getrouwe ondersaet schuldich is te doen, zoe help my Godt ende al zyn heyligen. In kennisse der waerheyt, zoe heb ick mynen eygenen naem hier onderghescreven.

Datum den IJ dach der maent October in 't jaer ons heeren duysent vyff hondert ende drieentwintich.

(get.) Ick ABB REMESMA.

e. Eed en hulde van eenige Burgers van Bolsward aan Karel V.

Wy Douwe Jelmerzoon, Wibren Jacopzoon, Wibren Joucezoon, Rioerd Gaelkezoon, Douwe Sipkezoon, Fonger Sickezoon, Here Douwezoon, Tiaerd Tzalinghzoon, Jan Guulkezoon, Jacop Pieterzoon, Jarich Cremer, Sible Cremer, Tabbe Herezoon ende Hylke Siurdzoon, zweren ende beloven den alderdorluchtichsten hogeborensten onverwinlichsten Furste ende Here, Heer Kaerl by den genade Goeds Keyser van Romen, Coninck van Spaengien, van Germanien, van Arragon, van beide Cecilien van Jherusalem, Eertshertoge van Oestenryck, Hertoge van Bourgondien, van Brabant, Grave van Hollant, Zeelandt, Here van Vrieslant, dat wy hem ende die van hem comen sullen, ende allen ervenen ende successoren, als natuerlicke erffheeren ende erfgubernatoren van den lande Vrieslant, van wegen ende wyt den name des heiligen Roemschen Rycks, guede getrouwe ondersaten wesen sullen ende syne Keyserlicke Majesteyt hoecheit recht ende justicie te helpen onderholden, zyne majesteyts statholder, Regenten Canceliér ende Raden te eren ende te obedieren ende des wy nimmermeer in raedt off in tractaet comen en sullen, daer men tegens syne majesteyt off zynen Stadtholder Raden ende Officieren spreet tracteert off handelt, ende off wy sulx wisten te gebueren tselfde tegens te staen ende wyt te brenghen ende voert generaelick al te doen, des guede, getrouwe ondersaeten schuldich syn ende behoiren te doen, zo help onss Godt ende al syn heyligen. In kennisse der waerheit hebben wy alle voirscreven ende elck besonder van ons gebeden den Erbaren Borgemeisteren, Scepenen, Recht ende Raidt der Stadt Bolzwert des zy horen secreten segel voer ons op spacium te drucken, daer wy Borgemeisteren, Scepenen, Recht ende Raidt hebben gedaen om bede wille der personen vorscreven upten IIJ^en^ dach Octobris anno XVC ende XXIIJ. 1523 3 Octb.

PROCES-VERBAAL.

BOLSWARD.

1523.

B. BUCHO VAN ZWICHUM.

Zie CHARTERBOEK VOL. II, October 1523.

Vergelijk SCHOTANUS, fol. 619.

MEMORIE ENDE PROCESZVERBAAL DAER IC BERNARDUS 1523
BUCHO VAN ZWICHEM, DEKEN VAN ONZER LIEVE VROWE CAPELLE OPT HOFF ENDE RAED ORDINARIS ONZES GNADIGHEN HEERE DES KEYSERS SYNE MAJESTAS LANDEN VAN HOLLANT, ZEELANT ENDE WREESLANT, ENDE DAT OM TE REYSEN IN WRIESLANT AN MYN HEREN VAN WASSENAER ENDE DEN STATHOLDER VAN VRESLANT, ENDE IN HOER ABSENTIE TE REYSSEN TOT BOELSWART ENDE ALDAER IN NAME DES KEYSZERS HULDINGHE ENDE EEDT TE ONTFANGHEN ENDE ANDERS NAE TENOR MYNER INSTRUCTIO MY OPT SELVE STUCK GEDAEN BY MYN GNADIGE VROUWE REGENTE ENDE GOUVERNANTE VAN DES KEYSZERS LANDEN HARVERS OVER.

Inden ersten comende van Brussel tot inden Haghe opden dach Matthei Apostoli den 21 September, heb ic aldaer overlevert twe byslotten briefven van myn gnadigen Wrowe den eene adherescerende an den camer van Justicie, die ander an den rekenkamer. Ende waer myn credentie seytt, hoe dat my bylast vaer aldaer te toenen ende openbaeren den bysegelde tractaet gedaen tuuschen myn gnadigen Here den Keyszers ende den van Boelswart, desgelick de Commissie gedaen op Heer Godscalck Juvingha, Ridder Raet ende Camerlinck des Keyszers, spreckende van die griettenye van Woenserdeel in welcke Boelswart geleghen is. Ende hebbe achtervolgende van dien inden voorscreven camer gelaten copie van myn instructio ende vanden tractaet ende van die commissie van die grettenye, desgelik copie van die procuratie om den eed te ontfanghen ende ut denselven rekencamer ontfanghen copie vanden eed daer die van Sneek myn gnadigen Heere den Keyszer gedaen hadden, ende een copie vanden

1523 contrebreef, ende een formulaer om te maeken een conterbreeff, daer die van Boelswart veder ome solden geven int ontfanghen vanden bysegelden tractaet, daer ic hoer solde overleveren. Om daernae my te reguleren als ic met die van Boelswart solde handelen ende breefven hinc inde overleveren.

Desz gedaen bin ic van stonden an gereyst in Vreeslant ende bin op den 26 dach September voer Sloten int legher gecomen by myn Here van Vassenaer ende den gouverneur van Wreeslant, aldaer sy beyde des nachtes te woren sware gewoent waeren. Ende denselven myu instructio woergeholden ende van alles visio ende ostensio gedaen. Ende vant gheen van hoer beyden mochte vaceren om the reysen tot Boelswart om aldaer huldinghe en eed te ontfanghen. Soe hebben sy my geseyt, dat ic achterfolgende die procuratio spreckende op hoer en in hoer absentie op my ende heer Godscalck solde reyssen tot Boelswart ende aldaer doen gelick sulx my in die procuratio ende myn instructio bewolen vaer te doen; ende gaven my daerop literas credentie anden van Boelswart.

Oeck heb ic denselven beyden Heren levert by Sloten breefven van myn gnadigen Wrowe spreckende opt stuck voerschreven ende dat sy loesz ende ledich solden laten twe gefangen van Boelswart daer tot Harlinghen opt blockhuusz gefangen vaeren, die eene genaempt dicke Peter, die ander Gerryt van Mackum. Daerop sy beyden Heren my seyden dat sy al loesz ende ledich gelaten vaeren op den dachwart coerts daerwoer tot Sneeck geholden. Maer comende tot Boelswart heb ic bywonden dat sy niet anders geledicht vaeren dan op handtastinge ende veder omme in die gefanginge te comen. Ende vat naersticheit ic daeromme nae tenor van myn instructio an myn Heren van Vassenaer ende de Stadholder ende an den Joncker opt huus tot Harlingen heb gedaen, soe ist noch my noch Heer Godschalck niet moeglic geweest sonderlingh den Gerryt van Mackum loesz tbe kryghen dan

betalende woer syn raenszoen ach philips gulden en 19 inc- 1523
kel gulden woer de costen dwelcke Heer Godscalck hefft woer leyt, vant hemluuden toegeseyt vaer dat sy loesz ende ledich solden weeszen.

Daer nae wt den legher woer Sloeten gereyst nae Boelswart bin ic aldaer by Heer Godscalck gecomen op den 28 dach Septembris. Ende inden eersten en woerall met hem van alles daer vy tot Boelswart in name des Keyszers te doen solden hebben gecommuniceert visio ende ostensio van alles gedaen, hebben Heer Godscalck en ic by onsz laeten comen borghemeesters van Boelswart eerst alleen, ende hoer luuden onsze credentie ende procuratio getoent ende openbaert visio ende lectio van den gedaen, ende met denselven gecommuniceert hoe men dat met aller besten manieren solde doen, om sulcks te publiceeren ende vederomme huldinghe ende eed ende den conterbreeff te ontfangen.

Nae lange communicatio hebben sy onsz geseyt dat sy begeerden dat wy oeck voldeden by onsz comen laeten hoer andere medegesellen te veten recht scepenen ende die raedsluuden van Boelswart, vant sy die eene sonder den ander met onsz niet mochten entlick sluuten. Nae hoer bylieven ende bygeertte hebben vy den anderen by onsz laeten comen; ende hemluuden onsz byweel in name des Keyszers woergeholden ende van alles op nwes visio ende ostensio van die breven daer men hun solde over ende veder ontfangen ende daerop gecommuniceert: soe ist in die communicatie hefonden, dat vy bigherden dat sy solden sweren onszen gnadigben Here den Keyszer als erffheer ende erffgubernatoer des heyligen ricxs ende nae comen graven ende gravinnen van Hollant, Zelant ende heren ende wrowen van Vreeslant, jegens welcke sy grote byswaringhe makeden seggende dat sy soe met heer Godscalck niet hadden traeteert, dan dat sy onsze gnadigen Here den Keyszer solden sweren als Keyszer van Rome ende nae comende successoren: op welcken heer Godscalck seyde

1523 dat hy anders met hoer niet hadde gehandelt, dan dat sy solden sweren den Keyszer gelick andere steden ende landen van den lande van Wreeslant hadden geswoeren, ende dat nachden alle steden ende landen van Wreeslant hadden Keyszerlicke Majesteyt geswoeren als erffheer ende erffgubernator etc. byhoerden den van Boelswart sulx oeck te doen; het hadde sulx altyt syn intentie alsoe geweest; ende voer hoer nuttigher Keyszerlicke Majesteyt als erffheer ende grave van Hollant an the nemen dan als Keyszer, vant indeem, daer God woerhoeden moet, dat Keyszerdom an een ander heer wt Overlant of Franckricke of Italien of Englant quamen, waer solden sy dan hoer byscarminghe haelen, ende solden eer van haer vyanden overfallen wesen, eer sy sulx den Keyser om hulp solden mogten intimeeren. Die hulp solde oeck seer cranck veszen als men wt woerleden cronicken vel can leeszen; alsoe dat om disze swaringe neder te leggen, is onsz van noeden geweest die borgemeisters van Leverden te veten Peter Janzzoen ende Vibo Jan Zypers te woerscriven tot bygertte van den van Boelswart, vant sy daer groter gelove op stelden.

Op onsze worscriven synt die vorseyde Peter Jansoen ende Vibo Gerrytzoen by onsz tot Boelswart gecomen op den 29 Septembris, ende hebben sy met onsz enden borghemeysters, scepenen, recht ende raed van Boelswart soe ferre gearbeit ende in den besten met menkanderen bysloten, det sy den eedt ende huldinghe solden doen in gelyker forme als die van Sneeck hadden gedaen; ende den bysegelde tractaet met dankbaerheit te ontfanghen ende den reversael of conterbreeff in forma ende maneren als heer Godscalck ende ic van sKeysers veghe bigerde. Doch mits dat alle dinck pacifflick ende sonder tvrbatio solde gesceen, bygerden die borgemeisters van Boelswart, dat vy die sesendartich ende die gesworen meynte oeck daerby solden laten comen, om hoer consent mede the hebben. Sulx hebben vy hoer niet mogen veygeren.

Ende synt des ander dages die seszendedartich ende die ge- 1523
sworen meente by onsz int minnerbroerscloester gecomen, ende op nws alle dingh woerhaelt. Ende hoevel die seszendedartich ende die ghesworen gemeinte groete byswaringhe deden ende angaven dat hem niet moegelick vaer sulck een eed te doen of den reversal in sulcke maneren the woersegelen als vy bygerden, vant Vreeslant daer zy in gelegen varen, vaer een lidmaet des heyligen riixs, ende sulxs swerende ende bysegelen vaere gewolglick een alienatio van den heylighe roemsche ryck. Daerom mochten sy sulx niet doen, dan volden gaerne den eed sweren als Keyszer ende doen alle hetgheen daer fromen luuden toebyhoert.

Niet te min nae langhe ende doeglicke informatie, daer ic ende heer Gotscalck ende die borghemeisters van Leverden hemluuden deden, hebben sy consenteert, ende die breven in hoer thegenwoerdicheit laten maecken, soe vel den breef van den huldinghe ende eed als den conterbreeff ende oeck den breeff van den eed daer heer Godscalck ende ic hemluuden in name ende ziele des Keyszers wederomme solden sweren, velcke breven geleszen ende ryplick over tracteert, hebben die borghemeisters in byvesen scepenen recht ende raed ende seszendedardich ende gesworen gemeente beyde breven, te weten den breeff van der huldinghe ende den conterbreeff van den bysegelde tractaet met hoer stadsegel bysegelt. Ende desgelick heer Godscalck ende ic hebben hemluuden vederomme met onsze segelen woersegelt den contereed, daer vy in name en ziele des Keyszers solde sweren, ende met menkander concordeert, dat men die gemeente opden 2 dach Octobris in die grote kerck solde laeten comen om aldaer huldinghe ende eed the doen, ende dat men die voersegelde breven hinc inde int openbaer solde overleveren, ende datmen den gemeynte solde den effect van den bysegelde tractaet ende den conterbreeff seggen sonder in langhe the leszen, dan die huldinghe ende eed sol men van woert tot woert hemluuden leszen en decla-

1523 reren, mitz dat sy mochten weten wat sy solden ende hadden sweren ende gesworen, ende desgelick van den contereed daer ic ende heer Godscalck hemluuyden vederomme in name des Keyszers solden ende hadden sweren ende gesworen.

Op den 2den dach Octobris tot 7 uren des morghens hebben vy laeten singen een misse de Sancto Spiritu Solempniter, ende de gedaen, in een woerheven gestolte ghestaen ende int openbaer alle dinck in beste woerclaert, alsoe dat sy alle vel thovreeden vaeren, ende hebben bygert die van Boelswert eerst ende woeral absolvert te veszen van den eed daer sy omlanxs den hertoghe van Sassen als erffgubernator hadden gesworen, oeck van den eed den Here van Gelder gedaen. Dwelck heer Godscalck ende ic seyden, dat vy sulx in name des Keyszers solden doen ende hebben hoer declarert den tractaet daer onsz gnadige heer die Keyszer in tyden, als hy Prince van Spangien ende eertshartoge van Oestenriicke etc. vaer, met den hertoghe van Sassen angaende Vreeslant hadde gemackt, wt velcken sy al absolvert vaeren van hoer eed hem gedaen, indeem sy Keyserlicke majesteyt alsvoeren volden sweren.

Ende angaende den eed den here van Geldre gedaen, dat vaer een woerdoemlick eed, ende sy mochten byholden hoer eere ende zielen salicheyt, sulcken eed hem niet holden, sy vaeren hem oeck niet sculdich te holden.

Alsulcke declaratie gehoert hebben sy seer blyde geweest, ende niet te min vy hebben hoer in name des Keyszers al sulcke eeden gedaen, geabsolvert ende declarert tot ewige dagen absolvert te veszen.

Dit alle als woerscreven alsoe gedaen, is den ganszen luuden, Edel ende onedel, borgeren ende inwoeneren ende daer tot die stad Boelsward geflogen ende inden tractaet bygrepen waren, aldaer in die kerck gecomen vaeren, den eed daer sy solden sweren int openbaer geleszen ende declarert; ende als die alsoe geleszen ende declarert vaer, hebben sy alle hoer

fyngeren opgestecken ende is hoer die eed veder op nues 1523
woergeleszen ende hebben den selven alsoe gesworen als haer moste God helpen ende al syn heyligen.

Ende hebben heer Godscalck ende ic hem luuden vederomme een contereed gedaen in name des Keysers nae tenor van onsze procuratio, daer vy daer thoe hadden, ende synt die breven woersegelt hinc inde int openbaer overlevert ende alsoe van menkanderen gesceyden, ende hebben die van Boelswart Keyszerlicke majesteyt seer gedanckt, dat hy hoer tot genade hadde genomen, ende hoer van alles daer sy tiegensz Keyszerlicke majesteyt en syn landen hadden gedaen geabsolvert, ende volden tot ewige (daghen) goede, getrowe onderdaen blyven.

Op den 3den dach Octobris synt heer Godscalck ende ic opt Stadhuusz gegaen ende by onsz laten comen die olde borgemeisters, scepenen, recht ende raed der stad Boelswart ende hemluuden in name des Keyszers gecontinuert elck in syne officio tot Sinte Simon ende Judas dach naest comende op velcken dach sy pleghen nae older gewoente die borgemeisters, scepenen, recht ende raed te woerwandelen ende ander nwe in gelicker getal the kieszen; ende hem seydt dat sy dat alsdan oeck doen solden, ende sulck gecoren solden sy alle die namen van de olden ende nwen gecoren mynhere dstadholder in een bysloten breeff, bysegelt met die stad secreet, met een trowe boede oversenden om daer wt te kieszen, daer hy meynde allernuttichst tot regeringe der stad te veszen, ende denselven van weghen Keyserlicke majesteyt confirmeren ende van elcken ende hoer allen intgelick elck nae syn officio den byhoerlicke eed te ontfangen off daertoe yemant committeren; in velcke sy onsz in name des Keyszers seer bydanckeden.

Daernae hebben vy met denselven gehandelt dat sy daghes daernae te weten den 4den of 5den Octobris solden omgaen elck in syn quartier, doer die stad van Boelswart van huusze

1523 tot huusze, ende hemluyden vragen, of sy oeck inde kerck vaeren en sworen, als die huldinge worde gedaen, ende denghene daer in die kerck niet geweest hadde of niet gesworen hadde van nws laeten sweren, ende die niet volden sweren wt die stad jaghen.

Ende daernae op die naeste heylighe dach in een manere van een publicum edictum laeten wtroepen, dat men allen dengheenen, daer in die stad Boelswart vaeren gebleven, die sol men holden als gesworen, alle hadden sy oeck niet gesworen. Ende indeem sy hir naemals deeden teegen de forma van den eed by den borgeren van Boelswart den Keyszer gedaen, men solde hoer straffen als rebellen ende meyneedige luuden, niet theegens staende al volden sy seggen dat sy niet gesworen hadden. Dvelck alle alsoe the exequeren hebben die borgemeisters angenomen.

Dit alsoe gedaen hebben heer.Godscalck ende ic denselven gebeeden, dat sy hoer naersticheyt volden doen ende dstad Boelswart tot profyte van Keyszerlicke majesteyt vel bywaren. Myn gnadige heer die Keyszer, solde hoer een gnadich heer veszen, ende alle hoer doeglicke previlegie die syn majesteyt hoer nw op nws hadde gegeven ende geconfirmert ende sy van oldes doeglick hadden gebruuckt, onderholden ende onderholden laeten.

Ende synt alsoe van menkander gesceyden.

Opden 5den Octobris bin ic gereyst tot Sneeck om aldaer enighe differentie neder te leggen tuusschen die van Sneeck ende hoer ballinghen, daer in Boelswart gelegen hadden, vant die ballinghen bygerden in Sneeck te veszen nae inholt den tractaet van Boelswart, ende die van Sneeck voldensze noch niet innemen soe langhe die Gellersze niet gansz wt Wreeslant woerdreven vaeren. Ende vant ic hoer niet mochte concorderen heb ic beyder partien wolmagtighen besceyden by myn heren van Vassenaer ende dstadtholder in legher woer Sloten te comen.

Ende aldaer is soe ferre gehandelt dat die ballinghen hebben 1523
consenteert wt te blyven soe langhe Sloten niet gewonnen vaer. Ende alsdan sulx gesciet, solden sy veder omme mogen in Sneeck elck op syn goeden comen, ende doen alsdan van nwes huldinghe ende eed gelick andere borgeren hadden gedaen. Dvelck beyden Petri alsoe hebben gedaen.

Opden 3 dach Octobris bin ic vederomme by myn heren van Vassenaer ende dstadholder van Vreeslant in legher woer Sloten gecomen, (ende) inden legher vesende heb ic beyden heren advertert van alle datgheene, daer heer Godscalck ende ic in name des Keyszers hadden gedaen, ende aldaer overleyert copie van alle breven, mitz dat sy gheen ignorantie mochten hebben ende hem daerna te moghen reguleren.

SEQUITUR INVENTARIS VAN DIE COPIEN BY MY IN HANDEN DES STADHOLDERS VAN WREESLANT OVERLEVERT.

Int eerst die copie van myn instructie byginnende: memorie van des meester Bernard Bucho etc. geteikent met A.

Noch copie van een procuratio om den eed van die van Boelswart te ontfangen, sprekende op myn here van Vassenaer ende den Stadholder, byginnende: Kaerle bi der gratie Godes etc. onszen lieven ende getrowen den here van Vassenaer etc. den here van Tautenborch oeck ridder ende gouvernoer onszer landen van Wreeslant, geteikent met B.

1523 Noch copie van den tractaet ende previlegien der stad van Boelswart by der Keyszerlicke majesteyt gegunt, byginnende: Kaerle by der gratie Godes etc. alle den ghenen die deszen onszen breeff zullen zien Saluyt etc. geteikent met C.

Noch een copie van een conterbreeff daerinne die van Boelswart bykennen dat sy den voerscreven traetaet ende previlegie ontfangen ende angenomen hebben, byginnende: Allen denghenen die deszen onszen breeff sullen zyen of horen leszen etc. geteikent met D.

Noch copie van den eed die die van Boelswart gesworen hebben, byginnende: Wy edelen, heerscappen, regeerders ende burghemeisters etc. geteikent met E.

Noch copie van den contereed daer meester Bernard Bucho ende heer Godscalc van Jonghema ritter der stad van Boelswart in name der Keyszerlicke Majesteyt gedaan, beginnende: Bernardus Bucho etc. ende Godscalck Jongama ritter etc. geteikent met F.

Noch copie van die commissie van de Griettenie Voenserdeel, sprekende op heer Godscalck Jonghema ritter etc. byginnende: Kaerle by der gratie Godes etc. allen denghenen die diszen onszen breeff zullen zyen Saluyt, geteikent met G.

Disze copien alle synt alles geautentizeert by een gesworen notarius, in hoer beste forme, ende hefft myn heer dstadholder van Wreeslant my syn recipisse hirvan gedaen.

Dit alles aldus als woerscreven by myn here van Vassenaer ende den Stadholder van Wreeslant gedaen ende expediert heb ic van hoer oerloff genomen, ende wt den legher gesceyden ende op den 11 dach October in Hage gecomen, ende aldaer myn repoert als woerscreven gedaen.

Ende op den Reekencamer overgelevert den principael breeff van den eed, daer die van Bolswart onszen gnadighen Here den Keyszer hebben gedaen ende met hoer stad segel woesegelt.

Noch den principael conterbreeff, daerinne die van Boels-

wart bikennen, dat sy hebben alsulcken tractaet ende previ- 1523
legie als hemluuden by den Keyszer gegunt ende gegeven is met danckbaerheyt ontfangen, ende geloven die alsoe tot ewighe daghen to onderholden, ende met hoer stadsegel bysegelt.

Noch heb ic aldaer overlevert ittlicke particulare breven in papier gescreven daerinne ittlicke particulare herscappen ende inwoners van den platten lande van Vreeslant bykennen Keyserlicke Majesteyt hulde ende eed gedaen te hebben.

Noch heb ic aldaer overlevert copie van den contereed dy my ende heer Godscalck in name des Keyszers den van Boelswart gedaen.

Noch den tegenwoerdighe procesz verbael van tghene daer ic ende heer Godscalck in Wreeslant achtervolgende onsze instructio hebben gedaen.

In kennisze daer waerheyt heb ic Bernardus Bucho myn hand hir ondergescreven.

Actum, den 12 dach Octobris Ao 1523.

(Was geteekend) BERNARDUS BUCHO.

Iets over Worp van Thabor en zijne chronijk.

Ten slotte nog iets over den schrijver en zijn werk. PETRUS THABORITA spreekt van hem altijd als *onse Procurator* WERPERIS (*), en duidt hem eenmaal aan als WERPERIS, *van Reynsmergheest ghebooren* (*Archief*, deel III, blz. 375). In de aanteekening op deel II, fol. 5, van handschrift B (zie *Vrije Fries* III dl. 2 st. blz. 110) heet hij zich te noemen WORPERUS VAN DER GEEST. Alleen het titelblad van handschrift B noemt hem WORPERUS TYAERDA *ex Renismageest*, en SUFRIDUS PETRUS (†), t. a. p., brengt hem tot de *familia* TJAARDANA. Er is echter geen spoor te vinden, dat hij tot dit geslacht behoord heeft, of dat iemand van die familie Prior van het klooster *Thabor* geweest is. Dit althans bevestigen de Heeren Jr. Mr. M. DE HAAN HETTEMA en Mr. A. VAN HALMAEL Jr., die met de genealogiën van de Friesche adelijke en andere aanzienlijke familiën zeer van nabij bekend zijn. Deze naam is hem dus welligt bij vergissing toegeschreven. Onder de Abten van *Mariëngaarde* wordt een VORPERUS TZJAERDA als XVIde Abt genoemd, gestorven 1352. Men kan hem toch met dezen niet verward hebben?

(*) Dat de spelling van dezen naam nu eens WERPERIS, dan WORPERUS, dan VORPERIUS, en ook VORPERIUS, voorkomt, doet niets ter zake. Men vindt zelfs VOPERIUS, doch blijkbaar door een schrijffout, tweemalen in handschrift E (zie *Vrije Fries*, III deel 2 st. blz. 115).

(†) In het oorspronkelijk opstel (bewaard bij het Provinciaal Archief) leest men aldus. „VORPERUS, natus in *Rynsmagesta*, qui pagus est in territorio *Dantumano*, filius illegitimus cujusdam viri nobilis ibidem, ex familia TIARDANA fuit, qui cum ab ineunte aetate literis et religioni deditus esset, evasit vir in primis doctus ac religiosus, etc." Het woord *illegitimus* is doorgestreken en verbeterd in *sed non ex thoro legitimo*, doch ook hierdoor de pen gehaald.

Op een der eerste bladen van dit handschrift vind ik: „VERPERIS DE RYNSMAGEST. Vide lit. Do. BENDIXII, de dato 8 Aprilis 1585."

VAN DER GEEST noemde men hem, of noemde hij zich, naar zijne geboorteplaats *Rinsumageest;* THABORITA naar het klooster, waarin hij geleefd heeft. Wij weten dus met zekerheid niets van hem, dan dat hij WORP geheeten heeft, dat hij in 1523 Prior van *Thabor* is geworden (*), en den 26 Februarij 1538 gestorven is.

In eene aanteekening van den Heer VAN NAUTA vindt men van dezen Prior dit merkwaardig zeggen vermeld: *Dat d. duivel altijd zijne wooning in den kop der monniken gehad heeft.*

Wat den tijd betreft, waarin WORP geschreven heeft, dien meen ik omstreeks het jaar 1500 te moeten stellen. De bijzonderheid, welke reeds opgemerkt is, dat bij de namen der twee laatste Bisschoppen, PHILIPPUS en HENRICUS, in de meeste handschriften geene jaartallen gevoegd zijn, en dat die jaartallen in handschrift A eerst door eene latere hand zijn bijgeschreven, doet mij veronderstellen, dat die lijst in het oorspronkelijke opstel niet verder gegaan is dan tot 1496. FREDERICUS, 54, en dat overeenkomstig hiermede ook de lijst der Graven geëindigd is bij PHILIPPUS II, 28 *Comes*. In die veronderstelling moet dan het handschrift A, na 1524 gemaakt zijnde, er die twee laatste Bisschoppen, benevens KAROLUS *Imp.*, 29 *Comes*, bijgevoegd hebben; gelijk ook het Franeker handschrift D, dat jonger is dan A, de rij der Graven heeft voortgezet tot PHILIPPUS III, 30 *Comes*. Hieruit besluit ik, dat WORP dit werk geschreven heeft gedurende de regering van den 54sten Bisschop FREDERICUS, en dus tusschen de jaren 1490 en 1516. In het handschrift van ALKEMADE leest men ook op den titel: VORPERI A RINSMAGEEST, *monachi in Tabor*, waaruit men besluiten mag, dat WORP deze chronijk opgesteld heeft, voordat hij nog *Supprior* was geworden. En daar hij later tot *Procurator* bevorderd,

(*) Zie PETR. THAB., *Archief*, d. III, 375.

en in 1523 tot *Prior* gekozen is, komt die tijdsbepaling met het tijdperk, waarin WORP monnik was, zeer goed overeen. Nog nader wordt die tijd bepaald, als men let op het volgende, hetwelk lib. I, cap. 8, voorkomt.

»A°. 1492, fuit et bellum inter ipsum et Duces »*Burgandiae, usque in praesentem diem*. Et multiplicata sunt mala, non solum in *Gelria*, sed et in omnibus terris et regionibus circum *Gelriam*, et *adhuc nondum est finis*. Infra vero suis in locis plenius de his dicemus."

Dit toch moet WORP geschreven hebben vóór 1505, dat is, vóór het jaar, waarin PHILIPPUS *de schoone* met KAREL *van Gelder* een tweejarig bestand gesloten heeft.

Nog nader wordt die tijd bepaald door eene aanteekening in een der H.S.S. aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek, welke aanteekening vermeld, dat dit afschrift vervaardigd is in het jaar 1494 door FREDERIK ADRIAAN WESTPHALEN.

Uit het aangehaalde blijkt tevens, dat hij, dit schrijvende, het voornemen had, zijne chronijk tot op het einde der 15de eeuw voort te zetten. Echter gaat de Latijnsche chronijk niet verder dan de 14de eeuw, en het is mogelijk, dat WORP, tot hoogere bedieningen en meerdere werkzaamheden geroepen, geenen genoegzamen tijd gevonden heeft, om zijn werk te voltooijen. Het gevoelen van SUFFRIDUS PETRUS, dat WORPS eigen opstel niet verder gaat dan tot 1399, wordt ook door den Baron SCHWARTZENBERG, t. a. p., aangenomen, en de wijze van bewerking van het 4de boek, in het Nederduitsch, verschilt van die der drie vorige boeken ook genoeg, om het 4de niet aan den schrijver der drie eerste boeken toe te kennen.

Daarentegen pleit de uitdrukking, in het verhaal van de stichting van het klooster *Thabor:*

«Want ik, die dezen Cronyck hebbe geschreven, ben in zyn clooster *Thabor* geprofessyt. Appendix, hietende WORPERUS VAN DER GEEST, ende eerstmael Subprior, ende daernae Procurator, ende ten laetsten Prior. Ende is gestorven

in 't jaer ons Heren duysent vyff hondert acht ende dertich, den 26^{en} Februarii."

gelijk mede de verwijzingen uit dit boek naar het gestelde in de voorgaande boeken; dit een en ander, zeg ik, pleit er zeer voor, dat ook dit 4de boek van WORP afkomstig is. De afschriften B en D zijn zoo kort na den tijd van WORP, (naauwelijks 30 jaren) geschreven, dat hij, die vroeger in het oorspronkelijke handschrift van het vierde boek die aanteekening (appendix), *hietende* enz., bijschreef, een tijdgenoot van WORP moet geweest zijn, en alzoo heeft kunnen weten, wie die *ick*, *die dezen Cronyck hebbe geschreven*, was. Hier komt bij, dat men wel kan veronderstellen, dat de vervolger, zoo hij iemand anders geweest is dan WORP, het werk van WORP heeft willen voortzetten, maar niet gemakkelijk, dat hij dan zijn eigen werk aan den naam van WORP geschonken heeft. En zoo hij (de vervolger) dit niet gedaan heeft, anderen kunnen er nog minder belang bij hebben gehad, om iets aan WORP toe te schrijven, hetwelk hem niet toebehoorde.

Stelt men dus, hetwelk voor alsnog mij het meest aannemelijk toeschijnt, dat ook dit 4de, in het Nederduitsch gestelde, boek door WORP vervaardigd is, dan moet er voor die verandering van taal en bewerking eene billijke reden kunnen opgegeven worden. Die reden meen ik hierin te vinden. Blijkens den geheelen inhoud der drie eerste boeken, was het de bedoeling des schrijvers, om eene kerkelijke geschiedenis van *Friesland* te geven; want de eerste prediking van het Christendom, de langzaam voortgaande bekeering van de Friezen, hunne betrekking tot de bisschoppen van *Utrecht*, en hunne twisten met deze, zoowel als met de Hollandsche Graven, maken het onderwerp dier boeken uit. Het handschrift E vertoont boven de 2de bladzijde het opschrift: *Chronicon Episcoporum Frisiae.* En in de 14 eerste eeuwen vond WORP zeker de kerkelijke geschiedenis van *Friesland* belang-

rijker dan de staatkundige, ten minste voor hem als geestelijke, en daarom stelde hij in de eerste boeken de kerkelijke zaken op den voorgrond. Doch de 15de eeuw gaf hem een geheel ander onderwerp. De twisten der Schieringers en Vetkoopers, die gedurende dat tijdperk dit gewest vervulden, hadden de staatkundige geschiedenis, boven de kerkelijke, belangrijk gemaakt, en den invloed der Utrechtsche Bisschoppen, tegen wier gezag de Friezen altijd weêrspannig waren geweest, nog onbeduidender gemaakt dan te voren. In dit 4de boek moest dus de schrijver zich op een geheel ander standpunt verplaatsen.

Bij het zamenstellen van de eerste boeken had de schrijver de werken van anderen voor zich, en de bronnen, waaruit hij putte, waren chronijken, legenden en levensbeschrijvingen, dewijl de geschiedenis dier eeuwen door anderen reeds op verschillende wijzen, geheel of bij gedeelten, was behandeld. Tot de vervaardiging van het 4de boek, daarentegen, had hij geene bouwstoffen van aanbelang in de werken van vroegere schrijvers, maar moest hij alles zelf, uit de nog voorhanden zijnde oorkonden, charters, diploma's, zoenbrieven enz., opdelven. Hierbij gaf de rijkdom van stof, bij de meerdere belangrijkheid van een tijdperk, hetwelk gedeeltelijk nog in veler geheugen levendig was, hem als van zelf aanleiding tot eene meer breedvoerige behandeling, waardoor dit 4de boek alleen uitgebreider is geworden, dan de drie vorige te zamen genomen.

Eindelijk, hij schreef de drie eerste boeken in het Latijn, en had zekerlijk ook wel eerst het voornemen, het geheele werk in die taal op te stellen. Voor de eerste boeken was hem dit in zeker opzigt ook gemakkelijk, daar de geschriften, welke hij raadplegen kon en moest, meerendeels ook in die taal waren geschreven. Maar op het einde van het 3de boek, waar hij het tijdperk naderde, waarover hij in het Nederduitsch gestelde staatsstukken moest raadplegen, begon hij

de moeijelijkheid van het Latijn schrijven te gevoelen. Hij moest dan toch, of de Nederduitsche stukken tusschen een Latijnsch verhaal invlechten, gelijk hij in de laatste hoofdstukken van het 3de boek deed, hetwelk wij zien uit het fragment, bewaard in het afschrift C (a°. 1397 enz.), of al die oorkonden, welke hij in hun geheel wilde bewaren, in het Latijn gaan overzetten. De misstand van het eerste, en de moeijelijkheid van het laatste, kunnen hem gemakkelijk bewogen hebben, om voor het 4de boek zich liever van de Nederduitsche taal te bedienen.

Al deze redenen te zamen genomen, het verschil 1°. van onderwerp, 2°. van behandeling, en 3°. van taal, regtvaardigen zijn besluit, om de drie eerste boeken, als een op zich zelf staand *eerste gedeelte*, af te sluiten, en het vierde boek niet als *4de boek*, maar als *tweede gedeelte* van zijne chronijk, daaraan toe te voegen. Men moet dan deze boeken beschouwen als twee afzonderlijke werken, het eene der kerkelijke geschiedenis van *Friesland*, en het andere de geschiedenis der 15de eeuw, of der partijschappen van de Schieringers en Vetkoopers, welke twee werken te zamen de Chronijk van WORPERUS THABORITA uitmaken.

Deze opvatting geeft ook gereedelijk eene verklaring, hoe er in handschrift D boven het zoogenoemde 4de boek staan kan: *Hier begint dat tweede boeck der Cronicken van Vriesland*, en aan het einde van dit boek: *Et hic est est finis, sit laus Deo trino et uni.* Als bovendien hier het einde is, zoo des tweeden boeks als des geheelen werks van WORP, dan is het natuurlijk, dat er boven het zoogenaamde 5de boek in handschrift D, geen opschrift gevonden wordt, noch als *derde boek*, noch als *tweeden boeks tweede stuk*, noch als *vijfde boek*. In diezelfde veronderstelling wordt het ook duidelijk, hoe de handschriften F en G, en het oudere handschrift B, als chronijk van WORPERUS VAN DER GEEST, niet meer (noch minder) bevatten dan vier boeken. Daarentegen verklaart zich

de bijzonderheid, dat de handschriften A en E slechts de drie eerste boeken behelzen, ligtelijk daaruit, dat dit eerste gedeelte, deze in het Latijn geschreven boeken, als een op zich zelf staand werk: *Cronicon Episcorum Frisiae*, beschouwd zijn.

Wat nu het vijfde boek betreft, komt het mij voor, dat WORP VAN THABOR wel het plan gehad heeft, om zijn werk met de voltooijing van het vierde boek te besluiten, maar toen hij nu ook nog het einde van den Gelderschen oorlog en de onderwerping van geheel *Vriesland* aan den keizer, na de overgave van *Sneek*, *Sloten* en *Bolsward* in 1522 en 1523 beleefde, zich opgewekt gevoeld heeft, om ook dit tijdperk te beschrijven. Als hoofd van een der aanzienlijkste kloosters had hij zelf voorzeker een groot deel aan alle die gebeurtenissen gehad, en menig tractaat of besluit door de Prelaten en Edelen gesloten of genomen ook met zijne handteekening bekrachtigd. Nog vijftien jaren mogt hij die gebeurtenissen overleven (tot 1538), en hij heeft dus nog ruim den tijd gehad, om ook dit gedeelte van zijn arbeid te voltooijen. Gelijk hij in het vierde boek meermalen naar de drie vorige boeken verwijst, zoo haalt hij ook in dit vijfde boek gedurig uit het vierde of derde boek plaatsen aan op deze of diergelijke wijze.

fol. 503. Ende want ick hyer mede het vyfte boeck deser Cromiken wil besluyten, omdat Key. Mat. nae des Furstes van Sassens regieringe ende der Geldersche invasie in dit jaer van drye en twintig *Vriesland* van *Staveren* tot *Gerkesbrugge* toe heeft tot Synre Mat. gehoersaemheit ende subjectie gebracht, ende nu rustelicken beset niet sonder meercklicke hulp ende bystant der selver Vriesen, als ick voor op 't lanxte in dit boeck nae myn beste vermogen hebbe geschreven.

fol. 277. Ende worden geheten Damster schutters, dye voermaels in Vrieslandt met Gronningers veel quaets hadden gedaen, daer ick int voergaende boeck meer van hebbe geschreven.

fol. 293. Desgelicks is oeck geschiet in Haskerdicken anno XIIIIc ende LXXXVII daer ick voer van hebbe geschreven.

FOEKE SJOERDS schijnt de chronijk van WORP niet gekend te hebben. Althans het oordeel, hetwelk hij, in de Inleiding tot de *Beschrijving van Friesland*, bl. 9, daarover velt, is zeer onvoorzigtig. »Vermits," zegt hij, »SUFFRIDUS PETRI, »nopens de verhalen van *Friesland* zelfs niet al te geloofwaardig is, kan men ligt denken, wat men van zoodanige schrijvers, die bij hem zoo hoog te boek staan, te houden hebbe."

Andere schrijvers daarentegen, denken gunstiger over WORP VAN THABOR. WINSEMIUS, SCHOTANUS en EMMIUS, hebben van zijn werk gebruik gemaakt, en van den laatste zegt dit veel. Doch dit is aan ieder bekend. Minder bekend is het, dat ERNESTUS FREDERICUS A WICHT, in zijne nog ongedrukte *Annales Frisiae perducti ad annum MDCII*, van WORP veel heeft overgenomen. Bovendien is het mij gebleken, dat CORNELIS KEMPIUS, in zijne *Libri tres, de origine, situ, qualitate et quantitate Frisiae, Col. Agr.* 1588, vooral in het eerste en derde boek, zeer veel uit WORPS beide eerste boeken heeft nageschreven, zonder hem echter ergens te noemen. En het gezag, hetwelk door deze schrijvers, het zij openlijk, het zij stilzwijgende, aan WORP is toegekend, komt mij voor, allezins gegrond te wezen. Zonder zich met onzekere en ongerijmde berigten in te laten, geeft hij een duidelijk en bondig verhaal, hetwelk men met regt eene *Geschiedenis van de vrijheid der Friezen* kan noemen, en dat uit de beste bronnen bijeengebragt is. Een groot aantal staatkundige stukken zijn door hem, vooral in het vierde en vijfde boek, *van woerde tot woerde* opgenomen, en daaronder vele, die in het *Groot charterboek* niet voorkomen.
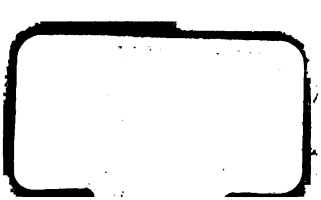
JUN 3 0 1936